

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**RIFAT ILGAZ'IN BACAKSIZ SERİSİNDE BİÇİM-
İÇERİK İNCELEMESİ VE SERİNİN İLKÖĞRETİM
TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Hazırlayan
Şermin TOMBUL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Nesrin SİS

Yüksek Lisans Tezi

2009
MALATYA

**RIFAT ILGAZ'IN BACAKSIZ SERİSİNDE BİÇİM-
İÇERİK İNCELEMESİ VE SERİNİN İLKÖĞRETİM
TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Hazırlayan
Şermin TOMBUL

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Nesrin SİS

Yüksek Lisans Tezi

2009
MALATYA

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Şermin TOMBUL tarafından hazırlanan **“RIFAT ILGAZ’IN BACAKSIZ SERİSİNDE BİÇİM-İÇERİK İNCELEMESİ VE SERİNİN İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ”** konulu bu çalışma jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Unvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Unvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Unvanı, Adı Soyadı

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../ .../2009

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (... / ... / 2009)

Şermin TOMBUL

ÖN SÖZ

Çocukluk, insanoğlunun hayatında kısa süren bir dönem olmakla beraber hayatının şekillenmesinde temel olan bir dönemdir. Çocukken karşılaştığımız, bizi etkileyen şeyleri çoğumuz kolay kolay unutmamışızdır. Belki bütün öğretmenlerimizin adı silinmiştir de aklımızdan, ilkokul öğretmenimizin adı, numaramız, sınıfımız... asla unutulmayanlar arasında yerine almıştır. Tabi bunların arasında, bu dönemlerde okuduğumuz o güzel kitapları söylemeden geçemeyiz. İşte özellikle bu dönemde okunan kitaplar çocuğa farklı dünyaların kapılarını açan ilk arkadaşı oluverir. Bunun için kitapların çocuğun bilişsel, sosyal ve dilsel yönden gelişmesinde önemli bir yeri vardır. Çocukken okuduğumuz, bize hitap ederek düş dünyamızı zorlayan her kitap bizde derin izler bırakmıştır. Çocukların ilgi alanlarına yönelik olup onları eğiten, aynı zamanda da estetik bir güzellik sunmayı hedefleyen çocuk edebiyatı ürünlerinden çocuk romanları; kahramanları, mekânı, zamanı ve anlatımı ile okurunun anlam dünyasını zenginleştirip onu etkileyerek gelişimine katkıda bulunmayı başarmıştır.

Bu çalışmada içinde duyduğu çocuk sevgisini, toplumcu sanat anlayışı ile birleştiren Rıfat Ilgaz'ın, 1970'li yıllarda çocuklar için kaleme aldığı *“Bacaksız'ın Başından Geçenler”* serisinde yer alan *“Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Okulda, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Tatil Köyünde”* adlarındaki beş adet çocuk romanı; biçim, içerik açısından incelenmiştir. Ayrıca Türkçe öğretimine yararlı olabileceği düşüncesiyle İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümü iki ana başlık altında sunulup ilk kısımda çocuk, edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramlarına açıklık getirilmiştir. Çocuğun gelişimsel özelliklerine ve nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin nasıl olması gerektiğine dair görüşlere yer verilmiştir. İncelememize konu olan serideki romanlar için çocuk romanı kavramı ve çocuk romanının niteliksel özelliklerinin ne olduğu açıklanmıştır. Giriş bölümünün ikinci kısmında, Rıfat Ilgaz'ın yaşamı, sanat anlayışı ve yapıtlarına yer verilmiştir. Bu konuda yazar hakkında yazılan bibliyografik eserlerden yola çıkılarak uzun süren ömrünü, sanata ve edebiyata adayan Rıfat Ilgaz tanıtılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise seride yer alan çocuk romanları biçim incelemesi ve içerik incelemesi şeklinde iki alt başlık altında sunulmuştur. Her biri kendi içinde ayrı ayrı ve çocuk romanı olma özelliklerini taşıyıp taşıyamamaları yönünden incelenip değerlendirilmiştir. İlk bölümde biçimsel özelliklerini ele aldığımız romanların kapak, resim, sayfa düzeni, kâğıt cinsi ve boyutları incelenmiştir. İkinci bölümde de içerik özellikleri üzerinde durularak romanların kurgusu, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zamanı, mekânı, dil ve anlatımı incelenmiştir.

Üçüncü bölüm; çocuk romanlarının çocuğa okuma sevgisi, alışkanlığı ve dil bilinci kazandırmasındaki yeri ve önemi göz önünde tutularak romanlar, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre değerlendirilmiştir. Romanlar; programdaki 6-8.Sınıflar için hazırlanan Türkçe Öğretiminin genel amaçları esas alınarak ve de 1-5.Sınıflar için hazırlanan Türkçe Öğretiminin genel amaçlarıyla ilişkilendirilerek maddeler hâlinde değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde; yapılan araştırmalar ve incelemeler ışığında elde edilen bulgular maddeleştirilerek sunulmuştur. Çalışmanın yapısını oluşturan eserlere, araştırma ve inceleme süresince faydalanılan kaynaklara da kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

Rıfat Ilgaz'ın hayatı ve sanatı üzerine yapılmış birçok çalışma olmasına rağmen hedef kitlesi çocuk olup çocuk duyarlılığı göz önünde bulundurularak yazılmış olan **“Bacaksız'ın Başından Geçenler”** serisi ile ilgili akademik çalışmaların son derece az olduğu görölmüştür. Bu nedenle de serinin, özellikle Türkçe öğretime ve öğretmenlerine; öğrencilere yaratıcı düşündürebilme, okuma sevgisi ve alışkanlığı ile ana dili sevgisi kazandırılabilme aşamalarında yararlı ve yardımcı olacağına inanıldığı için bu alanda çalışma yapılmaya karar verilmiştir.

Bu çalışma ile Türkçe öğretime alanında yapılan akademik çalışmalara bir katkı sağlanmış olması umulmaktadır. Çalışmalarım boyunca karşılaştığım her güçlüğün çözümünde nazik, hoşgörölü tavırları ve sonsuz bilgisiyle bana yardımcı olup ilgi ve desteğini bir an için bile esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Nesrin SİS'e; lisans ve lisansüstü öğrenimim boyunca daima yanımda olup beni destekleyen sayın hocalarım Prof. Dr. Hasan KAVRUK, Prof. Dr. Songöl TAŞ, Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÇİFTLİKÇİ, Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal şAHBAZ, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN, Yrd. Doç. Dr. İlhan ERDEM'e sonsuz saygı ve teőekkürlerimi sunarım. Gösterdikleri sabır, ilgi ve destek için de sevgili aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

şermin TOMBUL

**RIFAT ILGAZ’IN BACAKSIZ SERİSİNDE BİÇİM-İÇERİK
İNCELEMESİ VE SERİNİN İLKÖĞRETİM TÜRKÇE
PROGRAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Şermin TOMBUL

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Nesrin SİS

ÖZET

Bu çalışmada Türk Edebiyatı’nın önemli şair ve yazarlarından biri olan Rıfat Ilgaz’ın, çocuklar için yazdığı *“Bacaksız’ın Başından Geçenler”* serisi çocuk edebiyatı ve Türkçe Dersi Öğretim Programı açısından incelenip değerlendirilmiştir. Toplumcu- gerçekçi sanat çizgisini eserlerine yansıtan yazar, oluşturduğu çocuk romanı serisinde okurunu hem mizahi öğelerle eğlendirmiş hem de yarattığı çatışma durumları ile düşündürmeye sevk etmiştir.

Çocuk edebiyatının önemli ürünlerinden biri olan çocuk romanları, çocuğun ilgi ve düş dünyasını oluşturmada, millî ve manevi değerlerinin şekillenmesinde, çocukta dil bilincinin ve okuma alışkanlığının oluşmasında ayrı bir değere sahiptir.

Bu çalışmanın her aşamasında ele alınan çocuk romanları, kurgusal yapısı, biçim ve içerik özellikleri ile değerlendirilmiştir. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ışığında serinin Türkçe öğretimine sağlayabileceği yararlar üzerinde tespitler yapılmıştır. Çocuk gerçekliğine zıt düşmeyen ve çocuğu sarıp kuşatmayı başarabilen *“Bacaksız’ın Başından Geçenler”* serisi, sağlam ve mantıklı tertibi ile Ilgaz’ın çocuk edebiyatına kazandırdığı kıymetli eserlerindendir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, çocuk romanları, Rıfat Ilgaz, Türkçe Öğretimi Programı, biçim, içerik.

**FORMATS-CONTENT ANALYSIS ILGAZ IN RIFAT'S BACAKSIZ
SERIES AND SERIES IN THE PRIMARY ENGLISH PROGRAM
EVALUATION BY**

Şermin TOMBUL

Inonu University Institute of Social Sciences

Department of Turkish Education

Master Thesis

Supervisor: Asst. Associate Professor Nesrin SIS

ABSTRACT

In this study of Turkish literature, one of the major poets and writers Rifat Ilgaz's written for children *"Adventures of Bacaksız"* series of children's literature and Turkish Courses in Teaching Program has been reviewed and evaluated.

Children's literature is one of the important novels of children, the child's interests and create up fallen world, national and moral values in shaping, language awareness and reading habits in children in the creation of a separate value is.

Children at every stage of this study be considered novel, speculative structure, format and content features were assessed with. Elementary Turkish Course Curriculum of the Turkish education in the light series have been determined on the benefits it may provide. Not collide with the reality of the child and the child can roll and managed to siege *"Adventures of Bacaksız"* series, with solid and sensible scheme yielded precious works of children's literature of Ilgaz.

Key Words: Children's literature, children's novels, Rifat Ilgaz, English Teaching Program, format, content.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	ix

1.GİRİŞ

1.1. ÇOCUK, EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI

1.1.1. ÇOCUK VE EDEBİYAT.....	1
1.1.2. ÇOCUK EDEBİYATI.....	2
1.1.3. ÇOCUĞUN GELİŞİMİ.....	3
1.1.3.1. Bilişsel Gelişim.....	3
1.1.3.2. Duyuşsal Gelişim.....	4
1.1.3.3. Devinişsel Gelişim.....	6
1.1.3.4. Toplumsal (Sosyal) Gelişim.....	6
1.1.3.5. Dilsel Gelişim.....	7
1.1.4. ÇOCUK EDEBİYATININ NİTELİKLERİ.....	9
1.1.5. ÇOCUK EDEBİYATINDA ROMAN.....	11

1.2.RIFAT ILGAZ'IN YAŞAMI, SANATI VE YAPITLARI

1.2.1. RIFAT ILGAZ'IN YAŞAMI.....	14
1.2.2. RIFAT ILGAZ'IN SANAT ANLAYIŞI.....	21
1.2.3. RIFAT ILGAZ'IN YAPITLARI.....	24

2. BİRİNCİ BÖLÜM

2.1. RIFAT ILGAZ'IN BACAKSIZ SERİSİNDEKİ ROMANLARININ BİÇİM - İÇERİK İNCELEMESİ

2.1.1. BACAKSIZ'IN BAŞINDAN GEÇENLER SERİSİNİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	27
2.1.1.1. Kitap Boyutu.....	27
2.1.1.2. Kâğıt Cinsi.....	27
2.1.1.3. Sayfa Düzeni.....	28
2.1.1.4. Kapak.....	28
2.1.1.5. Harfler.....	29
2.1.1.6. Resimler.....	29
2.1.2. BACAKSIZ'IN BAŞINDAN GEÇENLER SERİSİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ	30
2.1.2.1. Kurgu.....	30
2.1.2.2. Olay Örgüsü.....	35
2.1.2.3. Şahıs Kadrosu.....	101
2.1.2.3.1. Tematik Güç ve Karşı Güçler	104
2.1.2.3.2. Yardımcı Kişiler.....	128
2.1.2.4. Mekân.....	144
2.1.2.4.1. Açık Mekân.....	144
2.1.2.4.2. Kapalı Mekân.....	150
2.1.2.5. Zaman.....	159
2.1.2.6. Dil ve Anlatım.....	168
2.1.2.6.1. Diyalog.....	169
2.1.2.6.2. İç Monolog.....	174
2.1.2.6.3. İç Çözümleme.....	177

3. İKİNCİ BÖLÜM

3.1. RIFAT ILGAZ'IN BACAKSIZ'IN BAŞINDAN GEÇENLER SERİSİNİN İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARI.....	190
3.1.2. İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI....	191
3.1.3. BACAKSIZ'IN BAŞINDAN GEÇENLER SERİSİNİN İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	193
SONUÇ.....	200
KAYNAKÇA.....	205

KISALTMALAR

İncelenen Öykülerin Kısaltmaları

B.K.S. : Bacaksız Kamyon Sürücüsü

B.S.K. : Bacaksız Sigara Kaçakçısı

B.O. : Bacaksız Okulda

B.P.A. : Bacaksız Paralı Atlet

B.T.K. : Bacaksız Tatil Köyünde

1.GİRİŞ

1.1. ÇOCUK, EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI

1.1.1. ÇOCUK VE EDEBİYAT

“Çocuk Edebiyatı” alanındaki incelememizi yaparken öncelikle bu alana adını veren “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarını açıklamamız gerekmektedir. Ancak çocuk edebiyatı, her ne kadar bu kavramlardan oluşsa da her ikisinden de farklı, sanatsal bir bütünlük oluşturduğunu görmekteyiz. Genel ve özel sözlükler, psikoloji ve eğitim bilimleri sözlüklerinde çocuk kavramı tanımlanmıştır. Güncel Türkçe Sözlük (www.tdk.gov.tr: 28.06.2009)’te “*Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak.*” şeklinde tanımlamıştır. Oğuzkan’a (2001: 11) göre çocuk, “*iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek yahut bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan*”dır. “Çocuk (Ar. veled, İng. child, Alm. kind, Fr. enfant), ‘bebeklik çağı’ ile ‘ergenlik çağı’ arasındaki gelişim döneminde bulunan insanlar olarak açıklanabilir.” (Güleryüz, 2002: 5)

Edebiyat, insanoğlunun duygu ve düşünüş biçimini en güzel şekilde sanata dönüştürmesidir. “Edeb” kökünden gelen edebiyat kavramı genel ve özel pek çok sözlükte tanımlanmıştır. Güncel Türkçe Sözlük (www.tdk.gov.tr: 28.06.2009) ’te “*Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.*”; Osmanlıca-Türkçe Sözlük’te (Devellioğlu, 2001: 203) de “*nazımlı nesirli güzel sözler.*” şeklinde tanımlanmıştır. Kavcar’a (1994: 4) göre, “*edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en*

zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır.” “Aytaç (1990,1995), edebiyatın estetik bir eğitim aracı olarak işlevini, ‘duygularını eğitime’, ‘bütüncül eğitimi’, ‘duygu akıl dengesinin oluşması’ gibi süreçlerle ilişkilendirerek açıklar.” (Sever, 2003: 4)

1.1.2. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatı günümüze değin farklı görüş ve düşüncelerin ışığında tartışılarak gelmiştir. Güncel Türkçe Sözlük’te (www.tdk.gov.tr: 28.06.2009) “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazını.” şeklinde tanımlanmıştır. (Şirin: 1994)’e göre ise “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu ve düşünce duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken, eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.

Sever’e (2003: 9) göre, “Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” “Çocuk edebiyatı deyimi, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Değişik birtakım yazı türlerinde ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları da gerekir. Bu nedenledir ki çocuk edebiyatını « usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad» diye de tanımlayabiliriz.” (Oğuzkan, 2001: 12)

“Çocuğa yönelik düşünceyi, pedagojik eğilimleri ve psikolojik açılım bütünleyen sanatçı bakışı çocuğu kuşatınca, sınırları belirsiz bir ruh iklimine açıldı edebiyat. İçindeki çocuğun bilincine ulaşan yetişkin insanın açtığı yolun ucunda çocuk, edebiyata ve sanata uyandı. Bu uyanışın sonunda çocuk edebiyatı doğdu.”(Öztürk, 1991: 7)

1.1.3. ÇOCUĞUN GELİŞİMİ

“Çocuk, üç yaşından ergenlik dönemi arasındaki devre olarak tanımlandığına göre, bu uzun devrede de kendi içinde farklı özellikler göstermektedir. Çocuğun gelişim dönemlerini Piaget, ‘3-7 yaş arası işlem öncesi, 7-11 yaş arası somut işlemler, 12 ve daha sonrası da soyut işlem devresi’ olarak açıklamaktadır. Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişim seyri farklı özellikler gösterdiği için, dil ürünü olan Çocuk Edebiyatı da bu gelişime uygun olarak biçimlenir.”(Güleryüz, 2002: 35)

Çocuğun gelişim aşamaları bu şekilde ele alındığında çocuk; bilişsel, duyuşsal, devinişsel, toplumsal(sosyal) ve dilsel gelişim basamaklarında değerlendirilir.

1.1.3.1. Bilişsel Gelişim

“Bilişsel terimi bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi, yani zihni içine alır.” (Gander ve Gardiner, 2001: 166). *“Biliş terimi dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren etkinlikler anlamında kullanılan bir sözcüktür. Yaklaşık biliş sözcüğü ‘düşünme’ sözcüğüyle eşanlamlıdır. Çocuklar yetişkinler gibi düşünmezler. Kendilerine özgü bir dünya görüşleri vardır. Duruma bu yönden bakmak çocuğun dünyasını anlamamız bakımından önemlidir.* (Morgan, 1982: 60). *“Biliş, ‘algılama, bellek, muhakeme, düşünme ve kavrama’ süreçlerini kapsar.”* (Güleryüz, 2002: 6) Bu bilişsel süreçler,

çocuğun tüm yaşamında geliştirmesi gereken temel yetenek ve becerilerinin, başta da dil becerilerinin bir kaynağıdır ve bütünüdür.

“1.Algı (idrak), anlama yeteneği: Dış dünyadaki ve kişinin kendi çevresindeki bilgilerin keşfi, düzenlenmesi ve yorumlanması,

2. Bellek (hafıza): Algılanmış bilginin saklanması ve tekrar kullanılması,

3. Usa vurma (muhakeme etme): Bilginin anlamlandırılıp sonuca ulaşmak ve çıkarımlarda bulunmak için kullanılması,

4. Düşünme: Fikirlerin ve çözümlerin niteliğinin değerlendirilmesi.

5. Kavrama: Bilginin iki ya da daha fazla ögesi arasındaki yeni ilişkilerin fark edilmesi. (Sever, 2003: 38)

“Norton (1999, 19) görsel ve işitsel algılar gelişmeden edebiyatın sunduğu iletileri anlamamanın, duyumsamanın; bellek gelişmeden de yapıtlardaki ilişkileri kavramanın olanaksızlığından söz eder. Ona göre, bilişsel süreçlerin gelişmesinde edebiyatın önemli bir işlevi vardır. Özellikle, çocuk edebiyatı, ‘gözlemleme’, ‘karşılaştırma’, ‘sınıflandırma’, ‘uygulama’, ‘eleştirme’ yapma olanakları yaratarak, çocuklarda düşünme ile ilgili temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar.” (Sever, 2003: 39)

1.1.3.2. Duyuşsal Gelişim

“Demirel’e (1987: 50) göre, bireyin duyuşsal gelişiminin; kişinin yaşamaya, yaptığı işe yönelik olan sevgi, korku, nefret, ilgi, tutum ve güdülenmişlik gibi özellikleri olduğu söylenebilir.” “Bireyin yaşam eylemlerinden zevk alması, öğrendiklerini başkalarıyla paylaşması ve ortak bir düşünsel evren oluşturması, yaptığı işe ilgili malzemelere karşı olumlu tutum takınması, isteyerek işini yapması, kendini sürekli programlayarak hedefler koyması, hedeflere ulaşarak bir sonraki hedefe yükselmek istemesi duyuşsal alanı gelişmiş kişi olarak ifade edilebilir.

Duyuşsal alan da bilişsel alan gibi sürekli gelişir. Kişi sevmeyi, seilmeyi, insanı empatik olarak dinlemeyi öğrenebilir.” (Güleryüz, 2002: 16)

“İlk çocukluk döneminden başlayarak çocukların, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değer oluşturmalarında, çocuk kitaplarının önemli bir işlevi vardır. Çocuk kitapları, çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini, dolayısıyla çeşitli kişilikleri canlandırır. Karakterlerden ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgularla; çocukların insanı, doğayı ve yaşamı tanımaya ilişkin bir deneyim alanı oluşturulur.(...) Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde, kitaplar, yarattığı kahramanlarla, öykülenebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin, çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek eylemleri, çocukları da benzer davranışları yinelemeye isteklendirir. Bu süreç, çocuklara kendilerini tanımaları, önemli olduklarına inanmaları, başkalarına saygı duymaları gibi kişilik gelişimi için önemli olan yaşantıları edinme olanağı yaratır.” (Sever, 2003: 47-48)

“Çocuk kitaplarında sanatçının sözle, çizgiyle aktardığı iletiler, çocuğun duygu ve düşüncelerini devindirebilmeli; yeğlenen biçemle, çocuklara değişik duyuların yaşamı algılamadaki etkisi duyumsatılmalıdır. (...) Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinde, sözcükler ve çizgiler, ustaların elinde çocuğun yaşamını bütünleyen bir araca dönüşür. İnsanın günlük yaşamında sesiyle, jest ve mimikleriyle, bedensel hareketleriyle yansıttığı sevinç, korku, öfke; nitelikli yazınsal ürünlerde sözcük ve çizgilerle yaşam bulur. İnsanın herhangi bir yaşam durumundaki duyguları, kitap sayfalarında görünür kılınır. Çocuğun karşısına duygusuyla, düşüncesiyle insan gerçeği çıkarılır.” (Sever, 2003: 11)

1.1.3.3. Devinişsel Gelişim

“Çocuğun bedenen gelişim süreçlerini kapsar. Çocuğun devinişsel gelişimiyle birlikte, küçük ve büyük kas gücünü bilişsel becerilerine ve duyuşsal özelliklerine göre kullanma gücü de değişir. Dans etme, kalemle yazma, basket oynama vb. davranış özellikleri devinişsel gelişim kapsamında düşünülür.” (Güleryüz, 2002: 17) Çocuk, devinişsel alanla ilgili bir davranışı öğrenirken, o davranışı gözler ve aynı davranışı tekrar etmeye çalışır. “Bilgin’e (2003: 55) göre, “psikomotor etkinlikler çocuğa toplumsal ilişkilerde ve işbirliğinde, öğrenmede bir araç işlevi görür.” (Gökçe,2008: 3)

1.1.3.4. Toplumsal (Sosyal) Gelişim

Güncel Türkçe Sözlük (www.tdk.gov.tr: 28.06.2009)’te toplum; *“Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet.”* şeklinde tanımlanmıştır. Gander ve Gardiner’e (2001: 297) göre, *“çocuk gelişimde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır.”* *“Toplumsallaşma, toplumun genel geçer değerlerinin kişiler tarafından kazanılması sürecidir. Kişilik gelişimi toplumsal bir çevrede oluşur. Bebek ilk toplumsal ilişkisini annesiyle kurar, çevresindekilerle (baba, kardeş, dede, nine, vd.) geliştirir, arkadaşlarıyla genişletir. Dilini öğrenip geliştirmesiyle çevresi ve arkadaşlarıyla ilişkilerini güçlendirir, yaşadığı topluma uyum için gerekli olan toplumsal becerileri edinir. (...) Edebiyat yapıtları yaratıldığı toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini de yansıtır. Masal, öykü, roman gibi yaratılardaki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadıkları çatışmalar, toplumun benimsenen*

ya da karşı çıkılması gereken değerlerini, inançlarını okura sezdirir. Edebiyat yapıtlarıyla kurulan etkileşimde, yazarın biçimlendirdiği öznenin kaynağı, genellikle yaşadığı, var olduğu toplumun değerleriyle beslenir. Bazen olumlanan bazen de karşı çıkan bu değerler, okura o toplumun geliştirdiği, önemseydiği davranışlara ilişkin ipuçları sunar.” (Sever, 2003: 54-55)

Çocuğun toplumsallaşması, sadece kendi kültür değerlerini öğrenmesi ile sınırlı değildir. Çocuğun, farklı toplumlara ait değerleri ve kültürel öğeleri öğrenebilmesi de bu aşamada çok önemlidir. Bunun için çocuk, yabancı çocuk yazını ürünlerinden de beslenmeli ve daha geniş anlamda toplumsallaşma sürecini tamamlamalıdır.

1.1.3.5. Dilsel Gelişim

Alman filozofu Heidegger, “*Dil, düşüncenin evidir.*” der. Varlıklar ve olaylar arasında bir bağ kurarak düşünen insan; konuşma yeteneğini dil sayesinde gerçekleştirir. İnsanlar arası iletişim aracı olan dil, “*aslında sosyal bir kurum olmakla birlikte çok karmaşık bir olgudur. Kişiye ait bir meke olması bakımından ruhî, konuşma aygıtından gelmesi sebebiyle fizyolojik ve bir ses olayı olmakla fizik yönleri vardır. Bu sebeple zamanımızda türlü yönlerden ve farklı maksatlarla incelenen bir konu olmuştur.*” (Banguoğlu, 1974: 18) “*Genel bir belirlemeyle, çocukların dilsel becerileri kazanma aşamalarında, kültür ve dil farklılığı belirleyici bir etken değildir. Dil gelişiminin evrensel basamakları sağlıklı her çocuk için geçerli olmasına karşın; çocuğun içinde yaşadığı kültürel çevre ve bir uyarıcı olarak modellerin özellikleri, dil gelişiminin niteliğini de etkilemektedir.*” (Sever, 2003: 27)

Chomsky’e (2002: 253-254) göre, “*insanlar doğuştan, dil öğrenmek için özel bir mekanizmaya sahiptir. Bu mekanizma, çocuğun*

yakınında konuşulan dili içselleştirmesini, kurallarını anlayıp öğrenmesini, sonra da uygun kurallar ile konuşmasını sağlar. Bu mekanizma sayesinde tüm çocuklar aynı aşamalardan geçerek, biyolojik olarak belli bir olgunluk düzeyine geldiklerinde, tıpkı yürümeyi öğrenir gibi konuşmayı öğrenmektedirler.” Ayrıca yine “Chomsky’e göre çocuk, çevresinde konuşulan dil bilgisi kurallarına uygun konuşulan dili içselleştirir, kuralları anlar ve daha sonra dil bilgisi kurallarına uygun konuşabilir.” (Yıldız: 2006, 39)

Gander ve Gardiner’a (2001: 207) göre, *“dil gelişimi pek çok bilişsel beceriyle ilgilidir; bunların arasında konuşma seslerini ayırt etme ve anımsama yeteneği, dili dinleyerek kuralları keşfetme yeteneği, kavramları ses örüntüleriyle birleştirme yeteneği, ses çıkarmaya esas olan kasları kontrol etme yeteneği, düşünceleri sözcüklere dönüştürme yeteneği vardır.”* Bu bağlamda, çocuklar için kaleme alınmış eserler onların dilsel becerilerinin geliştirilebilmesi aşamasında onlara oldukça zengin bir dil çevresi yaratabilmektedir.

Çocuğun dil gelişiminde en önemli unsur, zengin bir söz varlığına sahip olabilmesidir. Bunun için de dilsel gelişim sürecinde, çocuğun düşünme yetisini ve dilsel becerilerini harekete geçirebilecek yaratıcı, iletişim becerilerini geliştirecek çocuk kitaplarının olması önemlidir.

Anadilinin güzelliklerini yansıtamayan, bir ideolojinin ya da inancın savunuculuğunu yapan, çocuğun duygu ve düşünce dünyasını daraltarak sırf çocuklara yazılıyor diye onların, kavramsal dünyalarını genişletmeyen bir üslupla yazılan eserler; çocuğun dilsel, duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişim özelliklerini olumsuz etkileyerek çocuğu, dar düşünce duygu ve kalıplarına sokabilir. Nitekim *“sanatın bireysel ve toplumsal işlevlerinden etkilice yaralanabilmesi için, kişilerin erken çocukluk*

dönemiyle birlikte, anlam evrenlerine uygun görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmesi gerekir. Çocuk kitapları (öykü, roman, şiir vb.), çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlardır. Kitaplar, okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk, çizgi ve sözcüklerin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır. Çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemli bir değişken olduğu gerçeği ortaya çıkar.” (Sever, 2003: 12-13)

1.1.4. ÇOCUK EDEBİYATININ NİTELİKLERİ

“Üç yaşla ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duygusal dünyasını ‘sözlü’ ve ‘yazılı’ sanat ürünleriyle besleyen etkinlikler alanı” (Güleryüz, 2002: 35) diye nitelendirilen çocuk edebiyatı, çocuklara yönelik sunduğu ürünler bakımından birtakım belirleyici niteliklere sahip olmalıdır. Öncelikle çocuğa zevk vermeyen, duygu, düşünce ve hayal dünyasına ulaşamayan, anadilini besleyip geliştirmeyen eserlerin; erişkinlerin gözünde çok önemli değerlere sahip olsalar bile çocuk için ve çocuk edebiyatı ürünü olarak pek bir anlam ifade edemeyeceğini belirtmeliyiz. Çünkü “ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuk, durmadan, kişisel mutluluk ile toplumsal tasvip arasında nazik ve dikkatli bir dengeyi sürdürmenin yollarını arar ki bu kolay bir iş değildir. Kitaplar, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çocuğa bu konuda yardım eder.” (Oğuzkan, 2001: 12).

“Çocuklar doğası gereği oynamak, eğlenmek ve yeni şeyler öğrenmek ister. Kitaplar biçimsel ve içerik özellikleriyle, okulöncesi dönemdeki çocukların öncelikle eğlenme- oynama ve bularak (keşfederek) öğrenme gereksinimini karşılamalı, onların algısal gelişimine katkı sağlamalıdır. İlköğretim süreciyle birlikte hem örgün eğitimin öğretme ve belletmeye dayalı süreçlerinden sıkılan, yorulan çocuklara hem de yazılı kültürle iletişime yönelenlere duyumsatıcı ve sezinlettirici bir uyaran olmalıdır.” (Sever, 2003: 14) Çocuk kitaplarında yazar, okuruna neyi yapıp yapmamasını söylemek yerine, okurunu bu konuda düşündürmeye sevk edici olmalı; okuruna karşı, öğüt verici, bir düşünceyi, bir inancı aşılacak bir üslûp özelliği sergilememelidir. *“İyi kurgulanmış bir çocuk kitabında, yazar, çocuklarla paylaşmak istediği duygu ve düşünceler (iletir) için, çocukların da düşünmesine ve duyarlılıklarını devindirmesine gereksinim duyar. Yazar (bazen yazar ve çizer) bu gereksinimi yaşama geçirebilmek için, çocukları metnin anlamına götürecek uygun ipuçları sunar. İşte, yazar-çizer ve çocuk etkileşiminin niteliğini belirleyen ve kitabın bir edebiyat ürünü olmasını sağlayan en önemli değişken de çocukları anlama ortak eden yazınsal nitelikli ipuçlarını sunma başarısıdır. Anlam evrenine uygun bir yazınsal kurgu içinde sunulan ipuçlarıyla, çocuğun sanatçı duyarlılığını sezmesine, kitapları sevmesine olanak sağlanır. Çünkü anlamın saptanmasında sorumluluk alan, kendine özgü gizilgüçlerini kullanabilen bir çocuk, okuma eyleminden zevk alacak ve yeni keşiflere çıkmaya da istekli olacaktır.”* (Sever, 2003: 15-16)

Çocuğun doğasına ve gerçekliğine uygun eserler, onu okumaya sevk eder. Yaşama ve insana ait kültürlenmesini ve kişiliğini oluşturmasını sağlar. Bu yaşlarda edindiği okuma kültürünü geleceğe taşıyarak sanata ve

sanatsal etkinliklere karşı duyarlı, özverili olabilir ve anlam evrenini, düş gücünü genişletebilir. *“Kitapların dünyasıyla tanışan, bu dünyanın kendine sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık hâline getiren bireyler için eleştirel okuma becerisini edinme süreci başlamış demektir. Eleştirel okuma, eleştirel düşünme yetisiyle koşutluk gösteren bir beceridir.”* (Sever, 2003: 19)

Yine çocukların okuma kültürü edinebilmelerinde, belli bir sorumluluk üstlenerek onlar için yazan yazarlardan, çocuk dünyasına inerek onun gözünden dünyaya bakan, onların iç dünyalarına seslenebilen, onları anlayan ve yorumlayan eserler yazmaları beklenmektedir. *“Çocuk kitaplarının öğretici olmaktan çok, duyarlık kazandırma amacıyla sanatçılar tarafından yazılması ve resimlenmesi gerekir. Çünkü, ahlâk bilgisi sunan öğretici kitapların işlevinden farklıdır çocuk edebiyatının amacı. Çocukları insana özgü duyarlıklarda buluşturmak, onun öncelikli amacıdır.”* (Sever, 2003: 16). Dilidüzgün’e (2004: 18) göre, *“çağdaş çocuk yazını çocuğa uygun olmalı ancak çocukça olmamalı, çocuğun kültür gelişimine, düş gücünün gelişmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacak nitelikleri içermelidir.”*

1.1.5. ÇOCUK EDEBİYATINDA ROMAN

Çocuk edebiyatı yazınsal ürünlerinden biri olan çocuk romanı, çocukların zevkle ve ilgiyle okuyabilecekleri, anlam dünyalarını geliştirip, sözcük dağarcıklarını arttırabilecekleri edebi metinlerdir. İncelememize konu edindiğimiz Rıfat Ilgaz’ın *“Bacaksız’ın Başından Geçenler”* serisindeki beş çocuk romanına geçmeden önce roman, çocuk romanı ve çocuk romanlarında aranan özellikler üzerinde durulacaktır.

Güncel Türkçe Sözlük (www.tdk.gov.tr: 28.06.2009)’te *“İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini*

anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür.” olarak tanımlanmıştır. Roman; olmuş ya da olması mümkün olan olayların, belli bir zaman, mekân ve kişi atmosferi içinde hikâye edildiği uzun öykülerdir. Kaplan’a (1987: 362-366) göre de “ roman, hayatı her cephesiyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir akış, değişme ve gelişme olarak his ve idrak eden bir duyuş ve görüş tarzının ifadesidir.(...) Roman, hayatın kopyası değil, yeniden yaratılmasıdır.” “Çocuk edebiyatı türü olarak romanın çocuğun somut işlemler dönemini bitirdikten sonra olayları çok boyutlu düşünmeye başladığı on bir yaşından sonra zevkle okuyabileceği sanat ürünleridir. Roman çocuklara, olayların neden ve niçinleri üzerinde geniş düşünme, olaylar arası bağ kurma, olayları bütün içinde ayrıntılara inerek görme fırsatı verir. Çocuk romanla hayal gücünü, düşünce ufkunu ve yaratıcı gücünü geliştirebilir.(...) Romanları okutan, oluşturduğu düşsel dünyadır. Bu düşsel dünya oluşturulurken dilin sadeliği, akıcılığı, şiirselliği; ele alınan konuların yeniliği, yaratıcılığı ve gizemidir. Romanlarda bilimsel yanlışlara, mantık tutarsızlıklarına düşmek, romanın değerini, güvenilirliğini düşürebilir. Öykünün olduğu gibi romanın da öğeleri vardır. Bu öğeler, olay ve olgular, tip ve kişilikler, olaylarda yer ve zaman, anlatıcı ve anlatım, içerik ve düşünsel örgü olarak sıralanabilir.” (Güleryüz, 2002: 308-309)

Çocuk romanlarında olması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Oğuzkan, hikâye ve roman başlığı altında değerlendirdiği bu yazınsal ürünlere ilişkin şunları belirtmiştir:

“ a. Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun bir konu.

b. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plân.

- c. Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar.
- ç. Somut, doğru, fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar.
- d. Özellikleri iyi anlatılan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler (şahıslar, kahramanlar).
- e. Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım.
- f. Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlemeleri.
- g. Kalabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler veya konuşmalar.
- h. Küçük şeylere (ayrıntılara) karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması.
- i. Her durumun heyecanlı yanlarının daima belirtilmesi.
- j. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler.”(Oğuzkan, 2001: 101-102)

1.2.RIFAT ILGAZ'IN YAŞAMI, SANATI VE YAPITLARI*

1.2.1.RIFAT ILGAZ'IN YAŞAMI

“ Sınıfın ozanırım mimli

Hababam Sınıfı'nın yazarıyım ünlü

Kim ne derse desin, çocuklar için yazdım hep.” diyen Rıfat Ilgaz, annesi Fatma Hanım ve babası Hüseyin Vehbi Bey’in yedinci çocuğu olarak Cide’de doğdu. Doğum tarihi, nüfus kaydında 24 Nisan 1327 (7 Mayıs 1911) olarak geçse de, kendisi, annesinin sözlerine dayanarak 1910 Şubat’ında, bir salı günü doğduğu sonucuna ulaşmaktadır.

“Annemden duyduğuma göre, ‘derin kar’da dünyaya gelmişim. Derin kar, Karadeniz kıyılarına 1910’da yağmış. Kimi yerlerde evlerin saçaklarına kadar yükselmiş. Annem, şubat ayında salı günü doğduğumu söylerdi. Karadeniz şivesine göre salıya ‘saali’ dendiği için adımın da Salih olmasını önermiş. Babam, ‘Hadi ordan! Salı ile Salih’in ne ilgisi var?’ demiş.”

Altı yıllık ilkokulun ilk beş sınıfını babasının memurluk yaptığı Cide’de, son sınıfını Terme’de okudu. 1924’te Kastamonu’ya, ablasının yanına giderek ortaokula yazıldı.

Şiir yazmaya o dönemde başladı; **“Sevgilimin Mezarında”** adını taşıyan ilk manzumesi 27 Temmuz 1927 günlü **Nazikter** gazetesinde yayımlandı.

1926 yılında Hüseyin Vehbi Bey, oğluna gönderdiği mektubunda şöyle diyordu: *“Oğlum, ben senin mühendis, doktor olmanı düşünüyordum. Sen kalktın şair oldun, yazar oldun. Ne istersen ol, karışmam; ama neyi iyi yapacağına aklın yatıyorsa onu yap. İstersen zurnacı ol; ama zurnayı en iyi biçimde (sen) çal!..”* O yıllarda, ayrıca, Açıksöz (Kastamonu), Güzel İnebolu, Güzel Tosya, Samsun gazetelerinde şiir ve yazıları çıktı Rıfat Ilgaz’ın.

Sarı Yazma adlı romanında yazdıklarına bakarsak o yıllarda yazdığı şiirleri beğenmemeye, şiirlerinde toplumcu bir çizgi aramaya başladığını görürüz. “...Dışardan mı bulmalı, yaşayışından mı çıkarmalıydım? (...) Toplumcu bir bilinç gerekirdi bana. Buna sanat kültürü, dil ustalığı, yeni bir biçim becerisi de eklenmeliydi. Bu gereği duyuyordum, hele Nâzım Hikmet’in 835 Satır’ını okuduktan sonra... Gel gelelim, son sınıfa geçtiğim yıl, aradığım şiirin başka, yazdığım şiirin başka olduğunu, duygularımın doğrultusunda çok bireysel, bireysel olduğu kadar da kişisel bir şiire yöneldiğimi anlıyordum...”

Liseden ayrıldı; yatılı olarak Muallim Mektebi’nde öğrenim gördü. 1930’da burayı bitirdi; altı yıl süreyle Gerede (Bolu), Akçakoca ve Hendek ile Düzce arasındaki Gümüşova’da ilkokul öğretmenliği yaptı. Bu arada askerlik görevini tamamladı (1933-1934).

1934 yılında Soyadı Kanunu’nun çıkması üzerine ‘İlgaz’ soyadını alan Mehmet Rıfat’ın, o güne kadar ki nüfus tezkeresinde ‘Paçacıoğlu diğer mahdumu Mehmet Rıfat’ yazılıydı.

“Öğretmenliğimi, sanatımı, edebiyatımı Kastamonu’da kazandım; orada seçtim... Öyleyse Kastamonu’yu simgeleyen bir soyadı bulmak zorundaydım. Böyle olunca da, İlgaz’ı seçecektim...”

Sınav vererek 1936’da girdiği Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nü 1938’de bitirdi ve Adapazarı Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atandı ancak daha derslere başlamadan, enstitünün son sınıfında yakalandığı tüberkülozun ilerlemesi üzerine rapor alıp İstanbul’a giderek Yakacık Sanatoryumu’na yattı. Başhekim İhsan Rıfat, onu ünlü ‘beş numara’ya yatırdı ve önce berberi çağırttı. *Sarı Yazma*’da bu olayla ilgili şunları yazdı Rıfat İlgaz:

“Hastabakıcı Muzaffer Hanım’ın getirdiği berber acı acı gülüyordu:

‘Bir daha hiç çıkmaz belki de...’

‘Allah korusun, daha çok genç!’

‘Çıkar!’ dedim. ‘Hiç merak etme sen. Buradan saçlarımı uzatıp çıkacağım, görürsünüz!’

Açıktan açığa gülüyordu:

‘Bu beş numaradan öyle mi?’ ...”

Beş numaralı oda, yatanın sağ çıkmadığı odaydı. Bir gün, tuvalete doğru yürümeye başladım. Görenler şaşakalmışlardı:

“Vay anasını! Beş numaradan kendi ayağıyla çıkan ilk adam bu!”

Buradan çıkınca Adapazarı’na dönüp derslere girdiyse de, tedavisini sürdürmek için İstanbul’a naklini istemek zorunda kaldı. Ciğerlerine ise on günde bir pnemoktraks, yani hava verme işlemi uygulanıyordu. Ekim 1939’da Karagümrük Ortaokulu’nda Türkçe öğretmenliğine başlayan Ilgaz, artık dergilerde şiirler yayımlıyordu. Bir ara 1940 Kuşağı’nın ürünlerine yer veren **Yürüyüş** dergisinin sorumlu yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. Nâzım Hikmet’in şiirlerini ‘İbrahim Sabri’ imzasıyla yayınlıyordu. Nâzım Hikmet ise Bursa Cezaevi’nden yazdığı ve sonrasında *Bursa Cezaevi’nden Vâ-Nû’lara Mektuplar* adlı kitabında yer alan bir mektubunda şöyle diyordu:

“Gençlerin içinde çok beğendiğim şairler var, hepsinin ismini aklımda tutamıyorum, isimleri henüz yer etmedi; ama şiirlerini pek beğeniyorum. Şöyle aklımda kalanları sıra tefriki yapmadan sayayım: Hasan İzzettin Dinamo, Suat Taşer, Rıfat Ilgaz, A.Kadir, Orhan Kemal, Saffet Irgat vesaire...” 1992 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan anısında Orhan Kemal şöyle demişti: “Nâzım’ın yanında bulunuyordum. Dehşetli etkisi altındaydım. Nâzım ‘Kendi sesini bul!’ diye bağırdı. Rıfat Ilgaz’dan, Celal Sılay’dan örnekler gösterirdi...”

1943 yılında ilk kitabı **Yarenlik** ile yazın dünyasına başarılı bir adım atan Rıfat Ilgaz'ın, sonraki yıllarda aynı başarılı ve düzeyli çizgisini koruduğu uzun bir yolculuğa böyle başladığını söyleyebiliriz. Kasım 1943'te Nişantaşı Ortaokulu'na atandı. Aralık ayındaki Tosya depreminin ardından annesiyle ağabeyini görmek üzere Tosya'ya gitti ve zatürre hastalığına yakalandı. Dönüşte rapor almak zorunda kaldı. Bu sıralarda 1944 yılının başında **Sınıf** adlı şiir kitabı yayımlanmıştı.

Yirmi beş gün satışta kalan *Sınıf*, şubat ayında sıkıyönetim kararıyla toplatıldı. Tutuklanacağını öğrenen Ilgaz, hastalığı nedeniyle bir süre kaçak yaşadıktan sonra 24 Mayıs'ta polise teslim oldu ve Tophane'deki askerî cezaevine gönderildi. **Yokuş Yukarı** adlı kitabında cezaevine, dört yaşındaki oğlu Aydın'ın 'erkekler görüş günü'nde kendisini ziyarete gelişini şöyle anlatıyor Ilgaz: *"Dört yaşında cezaevinin kapısını öğrenecekti. Erkeklerin görüş günü kuyruğa girip babasına temiz çamaşır getirecek, aynı çantayla kirlilerini alıp eve götürecekti. Simiti altı yaşında görüp tanımıştı; ama tüm çocuk hastalıklarını, kızılı, kızamığı, uyuzu, boğmacasıyla birlikte, daha okula gitmeden öğrenmişti."* Cezaevinde, ırkçılık-turancılık davası sanıklarıyla birlikte yatarken, bilirkişinin, kitabında suç olmadığını belirtmesine karşın, 10 Ağustos 1944'te 1 No'lu Örfî İdare Mahkemesi'nce altı ay hapse mahkûm edildi. Öğretmenliği ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ndeki öğrenciliği sona ermiş; bir kez daha hastalanmıştı. Cezaevinden çıkınca Heybeliada Sanatoryumu'nda tedavi gördü.

Yeniden öğretmenliğe alınmak üzere başvurdu ve 1946 Kasım'ında Boğazlıyan (Yozgat) Ortaokulu'na atandı. Aynı ay içinde **Markopaşa** adlı mizah gazetesinin ilk sayısı yayınlandı. Olağanüstü bir ilgiyle karşılandı. O dönemin en çok satan muhalefet ve halk gazetesi oldu. Satışı atmış bine ulaştı. İki ay kadar öğretmenlik yaptıktan sonra

İstanbul'a, Validebağ Sanatoryumu'na gönderildi. O sırada görülmekte olan ve siyasal bir nitelik taşıyan 'Hasan Ali Yücel–Kenan Öner' davası dolayısıyla mahkemeye gönderdiği tanıklık mektubu, Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'i güç durumda bırakmıştı. Bunun üzerine işine son verildi; 1947 Haziran'ında öğretmenlikten ve sanatoryumdan çıkarıldı.

29 Ekim 1948 – 30 Ocak 1949 tarihleri arasında *Markopaşa*'nın sorumlu müdürlüğünü üstlendi. Aziz Nesin, Sabahattin Ali ve Mim Uykusuz'un da yönetimine katıldıkları, sık sık kapatılan, bu nedenle ad değiştirerek *Malûmpaşa*, *Merhumpaşa*, *Alibaba*, *Yedi Sekiz Paşa* ve *Hür Markopaşa* gibi adlarla yayımlanan bu gazetedeki kimi yazılardan dolayı Rıfat Ilgaz birkaç kez tutuklandı, mahkûm edildi. Zaman zaman sanatoryumda yatarak ve rapor alarak cezaevinden çıktı ve sonunda Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinin ardından çıkarılan genel af yasasından yararlandı. Arkadaşı Fahir Onger'in masrafını ödemesiyle Ocak 1948'de üçüncü şiir kitabı *Yaşadıkça*'yı bastırdı. Eylül 1948'de Bakanlar Kurulu kararıyla *Yaşadıkça* toplatıldı. Ocak 1953'te kendi olanaklarıyla bastırdığı *Devam* adlı şiir kitabı da toplatılıp hakkında kovuşturma açıldıysa da, mahkûm edilmedi.

Bu tarihten sonra basında çalışmakla birlikte, gazete ve dergiler imzasına pek yer vermediler. 1952-1960 arasında *Tan* gazetesinde düzeltmen, dizgici ve röportaj yazarı olarak çalıştı. İlhan Selçuk ve Turhan Selçuk'un çıkardıkları mizah dergisi *Dolmuş*'ta imzasız ya da '*stepne*' takma adıyla yazdı. Diğer yazarların 'vites' ya da 'dişli' takma adlar kullanırken Ilgaz'ın, bu adı seçmesinin nedeni dergiye iki aylık gecikmeyle katılmasıdır. *Hababam Sınıfı* ile *Bizim Koğuş (Pijamalılar)* bu dergide yayımlandı. 1954'te *Üsküdar'da Sabah Oldu* adındaki şiir kitabının ilk basımı Tan Yayınları'ndan çıktı.

1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra kendi adıyla yazı ve şiir yayımlayabilme olanağına kavuşan Rıfat Ilgaz, **Demokrat İzmir, Akbaba, Vatan, Yeni Gün, Yeni Ulus** gibi yayın organlarında ve kimi edebiyat dergilerinde sürekli olarak yazdı. Bir ara '**Sınıf Yayınları**'nı kurarak kendi kitaplarını yayımladı.

1968 yılının Eylül ayında Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin üyesi olarak Özbekistan'ın Taşkent şehrinde düzenlenen toplantıya Oktay Akbal ile katıldı. On gün kadar konuk olarak Taşkent'te kaldı. 1971'de Basın Şeref Kartı aldı. 1972'de **Hababam Sınıfı Baskında** ve **Hababam Sınıfı Uyanıyor** adlı mizah kitapları çıktı. Aynı yılın Temmuz ayında **Halime Kaptan** romanını yazdı. Kendisinin kurduğu Sınıf Yayınları'ndan **Palavra, Tuh Sana, Çatal Matal, Bunadı Bu Adam, Keş, Al Atını, Altın Ekicisi, Bizim Koğuş** adlı kitaplarını yayınladı. 1974'te **Karartma Geceleri**'ni yayınladı. Aynı yıl içinde **Güvercinim Uyur mu** adlı şiir kitabı çıktı. 1974'te aynı zamanda basından emekli oldu.

Cide'de **Cide Postası** gazetesinde yazmaya başladı. **Sarı Yazma**, bu günlerde yazılmış bir romandır. Çevre köylere yaptığı gezilerde oradaki köylülerin sorunlarını dinledi, çözüm yollarını araştırdı. Ayrıca Cide ve çevresinde sosyal etkinliklerin düzenlenmesi konusunda yoğun çaba harcadı. Burada yazarlığını sürdürürken, 28 Ağustos 1980'de Cide'de oturduğu evin karşısındaki yapı yıkıntısına bir pankart konmuş olduğu görüldü: "Rıfat Ilgaz, bu apartmandan çıkarılmazsa 31 Ağustos gecesi taranacak!" 12 Eylül 1980 askerî harekâtının ardından, 29 Mayıs 1981'de gözüne alınıp gözleri bağlanarak Kastamonu'ya götürüldü. Orada sorguya çekildi ve hastalığı nedeniyle tutuklu olarak Ballıdağ Sanatoryumu'na gönderildi. Tutukluluğunun sona erdirilmesinin ardından İstanbul'a gelerek oğlu Aydın Ilgaz'la birlikte yaşamaya başladı.

6 Aralık 1982’de İstanbul’da Şan Müzikhol’ünde ‘55. Sanat ve 70. Yaş Günü’ kutlandı. Yine 1982’de **Yıldız Karayel** romanıyla **Orhan Kemal Roman Armağanı’nı** ve **Madaralı Roman Ödülü’nü** aldı. **Kulağımız Kirişte** adındaki şiir kitabının birinci baskısı Çınar Yayınları tarafından yapıldı. 28 Nisan 1986’da, 75. yaşı dolayısıyla İstanbul Harbiye’deki Konak Sineması’nda bir kutlama gecesi düzenlendi. 12 Mart 1990’da, Türkiye Yazarlar Sendikası’nın Karaca Tiyatro’da adına düzenlediği ‘Ustalarla Birlikte’ adlı toplantıya katıldı. 19 Kasım 1991’de son şiirini kaleme aldı. *“Elim birine değsin, / Isıtayım üşüdüyse / Boşa gitmesin son sıcaklığım!”* 11-19 Aralık 1991’de, 80. yaşını kutlamak amacıyla Türkiye Yazarlar sendikası ile PEN Yazarlar Derneği’nce ortak etkinlikler düzenlendi:

Rıfat Ilgaz 7 Temmuz 1993 günü hayata veda etti. Zincirlikuyu’daki mezarı Asım Bezirci’ninki ile yan yana bulunmaktadır.

Beş kez evlenen Rıfat Ilgaz, bu evliliklerinden Gönül, Aydın, Yıldız ve Defne isimlerinde dört çocuğa sahip olmuştur. Kendisi evliliklerine ilişkin şunları söylemiştir: *“Ayrılmalar, yaşamımızın değişmesinden, bozulmasından ileri geliyor. Yani dengeli bir yaşama kavuşamamaktan. Hani, eski deyimiyle «mazbut» bir ev köy düzenimiz yok. Yaşamım daha çok hastanelerde, hapishanelerde, otellerde geçiyor. En çok otellerde. Ayrıca, yaş ilerledikçe insan daha çok geçimsizleşiyor, daha çok özgürlüğe düşkün oluyor. Ekonomik, toplumsal koşullar bile bunların yanında insanı fazla düşündürmüyor.”* Oğlu Aydın Ilgaz’ın girişimiyle, 15 Ekim 1993 günü Beyoğlu’nda Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi açıldı. Rıfat Ilgaz, o yıl düzenlenen 12. TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı’nın ‘Onur Yazarı’ seçildi. Ilgaz’ın ömrü ‘onur yazarı’ olduğu fuara katılmasına yetmedi.

1.2.2.RIFAT ILGAZ'IN SANAT ANLAYIŞI

“Yetmiş yaşın bana kazandırdığı deneyimlerden en başta geleni küçümsenmeyecek çocuk ve torun sayısıdır. Çocuklarımın, torunlarımın büyümeleri sırasında karşılaştığım küçük küçük sorunlar, bende onların da dünyasına girme isteği yaratmıştır. Ayrıca, deneyim için, on beş yılı bulan öğretmenliği de göz önünde tutarsak, çocuk yakından tanıdığım bir varlıktır. Çok küçük yaşta öğretmenliğe başlamam, ilkokulun ilk sınıflarında çocuklarla arkadaşlık kurmamı da sağlamıştır. Yani çocuklarla ilişkim genç yaşında başlamıştır. Böylece çocukların yaşamına karıştım. Onların beğenilerini, özentilerini, serüvenci yanlarını yakından izledim. İlk ürünlerimi verirken bu deneyimlerden yeterince yararlandığımı sanıyorum. On kadar çocuk kitabım var; daha çok roman. Çocuk şiirleri yazmadım değil; ama dergilerde kaldı. Kimisinin altında adım bile yok.” diyen Rıfat Ilgaz 1940 kuşağının toplumcu- gerçekçi şair ve yazarlarından. Aslında şairliği ile daha çok anılmak istenen Ilgaz, mizahi ve eleştirici üslubunun birleşiminde pek çok şiir, roman, hikâye ve oyun yazmıştır. *“Ben şair olarak Hababam Sınıfı'nın ününe kavuşmak isterdim. Nedense ozan olarak toplumla uzlaşamadık, öyle geliyor. Gerçi dokuz şiir kitabım var, üstelik iki tanesi de ikinci baskıya ulaştı. Ben gene de uzlaşmadığım kanısındayım. Birçok kişi beni Hababam Sınıfı'ndan tanıyor; ama nesi olduğumu pek çıkaramıyor. Sahneye koyan sen misin diye soranlara bile rastladım.”*

Yazarın gerçekleri yansıtmak isteyen toplumcu yanı başta şiirleri olmak üzere tüm eserlerine yansımıştır. Şiir anlayışına ilişkin şu görüşleri dikkate değerdir. *“Nabız atan, çağına tanık şiir, toplumcu şiirdir.(...) 1940 Toplumcu Kuşağı ‘gerçeği yaz da nasıl yazarsan yaz’ mantığında değildi hiçbir zaman. Bugün diğer arkadaşların da şiirleri irdelendiğinde, konularımızın yaşamdan alınmış olduğu görülür; ama bunu şiire*

dönüştürmek için verilen özgün çaba da görülür. Tabii herkes bunda başarılı olamamış olabilir. Her zaman da öyledir zaten. Önemli olan o çabayı vermiş olmamız. Şiirin sadece kendini tatmin olmadığını da düşünürsek, mesele daha da açıklık kazanıyor. Vezinli, kafiyeli, hatasız şiirler ben de yazdım; ama şiir sadece güzel yazmak değildir. Bir de sanatçının sorumluluğu var. Yaşadığımız dönem İkinci Dünya Savaşı, bundan soyutlayamazdık kendimizi. Biçim önemlidir şiirde, ama içeriği hapsetmediği, sınırlandırmadığı, oyuna dönüşmediği ölçüde. İçeriğe yeni olanaklar kazandırabildiği ölçüde. Yani, özü kavrayacak bir biçim.”

Pertev Naili Boratav da 15 Mart 1944 tarihli *Yurt ve Dünya* gazetesinde Ilgaz'ın yayınlanan “Sınıf” adlı şiir kitabına ilişkin şunları söylemiştir: “Rıfat Ilgaz, genç neslin en çok vaad eden şairlerinden biridir. Hatta o şimdiden çağdaşları arasında kendine has bir üslûpla sivrilmiş görünüyor. Onun ilk kitabı *Yarenlik* ile ikinci kitabı *Sınıfı* karşılaştırdınca bir sene kadar bir zamanın bile şairin sanatında bir gelişme gösterdiğini anlamak mümkün olur.(...) Şiirlerine konu ararken, uzaklara gitmek veya yükseklerle çıkmak lüzumunu duymuyor, kendine en yakın muhitleri, en iyi bildiği insanları ve nesneleri kâfi görüyor. Bize ispat ediyor ki, her hadise, en küçüğü, en ehemmiyetsizi bile şiirin mevzuu olabilir. Yeter ki bunu söyleyecek dili bulabilelim. Yeter ki, şiire, sırf kendi duygularımızın dar çerçevesinden taşıp bütün insanlara geçebilecek cinsten bir çeşni verebilelim.”

Şiirlerinde olduğu gibi düz yazılarında da tüm konularını yakın çevresinden yola çıkarak ele almıştır. Romanları, hikâyeleri, oyunları ve mizah yazıları ile gerçeği olduğu gibi gözler önüne vermeye çalışan sade ve nüktedan yazılar yazmıştır. Ilgaz, mizah ve roman anlayışına ilişkin olarak şunlara değinmiştir. “Önce benim anladığım mizah nedir bunu açıklayayım: Bir kez yazınsal tür değildir. Bir başka yazınsal tür ile

birlikte vardır. Romanla, öyküyle, şiirle... Olaylara özgün bakış açısıdır mizah. O açı nedir, ne olmalıdır? İnsanlara salt anlamsız kahkahalar mı attıracak, yoksa güldürürken bir şeyler de sezdirecek mi? Ayrım burada yatıyor. Güldürmeyle düşündürme arasındaki ilişkide.(...) benim amacım tümüyle güldürmek olmamıştır hiç. Tedirgin eden, tedirgin etmeye çalışan bir mizahtır. Uyuşturup yapıştıran, sakinleştirici bir mizah değil. İşlediğim olaylar olumsuz olabilir, ya da sıradan ve ilgisiz kişileri konu edebilirim. Ancak, amacım, izleyene olumlunun, yararlıının, doğru davranışın ve sağlıklı tutumun ne olduğunu göstermektir. Hep bozuk düzenin köküne gitmeye çalıştım. Gözümü toplumdan hiç ayırmadım. Kulağımı da halktan. Beni saran ve yaşadığım olayların tanıklığı da gözlemlerime katkıda bulundu.” “Bir yapıt ya romandır ya değildir. Bu yanıtım köy romanları olgusu için de geçerlidir. Emile Zola’ya Döl Bereketi, Toprak romanlarından ötürü köy romancısı mı diyeceğiz? Kanımca otobiyografide egemen olan zaman planı, yani kronolojidir. Bu bakımdan bu tür yapıtlara roman demek bile gerekmez. Oysa benim anı romanı olarak eleştirmenlerin inceledikleri romanlarımı kendimden soyutladığım halde; amacım, yaşamımı saptamak değil. Bu anıları malzeme olarak romana yakışır biçimde kullanmak.

Nedense, eleştirmenler benim mizah hikâyeciliğime kadar gelirler de, romancılığım üzerinde fazla durmazlar. Benim değer verdiğim eserlerimin başında Karartma Geceleri gelir. Sınıf isimli kitabımın toplatılmasından sonra tutuklama emri çıktı. Hastayım o sıralar ve Nişantaşı Ortaokulu Türkçe öğretmeniyim. Tutuklanma emrimin çıkacağını da biliyorum. Kitap toplatılmış çünkü, sıkıyönetim dönemi. Onun için bir süre saklanmak gereğini duydum, kaçma değil. Hastayım, bir sorguya, sıkıntılı bir sorguya katlanmak zor. İki buçuk aylık bir saklanma dönemim oldu İstanbul içinde. Polis tarafından arandığımı

biliyorum, eve gelmişler, ev aranmış falan. İşte Karartma Geceleri bu iki buçuk aylık dönemin romanıdır ve o günlerin sorunları da paralel olarak gelişir o romanda.”

Uzun yaşamına, Türk Edebiyatı’nın en seçkin ve unutulmaz örneklerini sığdırmıştır. Ilgaz, yaşamındaki pek çok sıkıntı ve acıya rağmen, sanat yaşamında hiçbir zaman savunduğu toplumcu gerçekçi çizgisinden ödün vermemiş ve içinde bulunduğu toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmeyi, bunları eserlerine yansıtmayı bir vazife bilmiştir.

1.2.3.RIFAT ILGAZ’IN YAPITLARI

Şiir Kitapları

- ❖ *Yarenlik* (1943)
- ❖ *Sınıf* (1944)
- ❖ *Yaşadıkça* (1948)
- ❖ *Devam* (1953)
- ❖ *Üsküdar’da Sabah Oldu* (1954)
- ❖ *Suluk Soluğa* (önceki kitaplarından seçmelere eklemelerle,1962)
- ❖ *Karakılçık* (1969)
- ❖ *Uzak Değil* (1971)
- ❖ *Kulağımız Kirişte* (1983)
- ❖ *Ocak Katırı Alagöz* (1987)

(Ölümünün onuncu yıldönümünde, Rıfat Ilgaz’ın 1927’de ilk kez yayımlanan *Sevgilimin Mezarında* adlı şiiri ile başlayan ve ilk kitabı Yarenlik’ten önceki şiirlerini de kapsayan bütün şiirleri, ***Rıfat Ilgaz-Bütün Şiirleri*** adıyla tek bir kitapta toplanarak Çınar Yayınları tarafından yayımlanmıştır.)

Romanları

- ❖ *Karadeniz'in Kıyıcığında* (1969, önce oyun olarak çıktı,1965)
- ❖ *Karartma Geceleri* (1974)
- ❖ *Sarı Yazma* (1976)
- ❖ *Yıldız Karayel* (1982)

Tiyatroları

Basılmış oynanmış veya oynanmamış, yayınlanmamış oyunları da olan Ilgaz'ın tiyatro türünde en ünlü eserleri şunlardır:

- ❖ *Hababam Sınıfı* (ilk oyun.1966, bas.1967) ve *Hababam Sınıfı Uyanıyor*
- ❖ *Hababam Sınıfı Baskında, Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (ilk oyun.1969, Ibiş oyunuyla, bas.1971)
- ❖ *Abbas Yola Gider* (1971)

Mizah Öykü ve Romanları

- ❖ *Radarin Anahtarı* (1957)
- ❖ *Don Kişot İstanbul'da* (1957)
- ❖ *Hababam Sınıfı* (1957,10. b.1972, filme de alındı: 1975)
- ❖ *Pijamalılar (Bizim Koğuş)* (1959)
- ❖ *Kesmeli Bunları* (1969)
- ❖ *Nerde O Eski Usturalar* (1962)
- ❖ *Saksağanın Kuyruğu* (1962)
- ❖ *Şevket Usta'nın Kedisi* (1965)
- ❖ *Geçmişe Mazi* (1965)
- ❖ *Garibin Horozu* (1969)
- ❖ *Hababam Sınıfı Baskında, Hababam Sınıfı Uyanıyor* (1972)
- ❖ *Palavra* (hikâyeler,1982)
- ❖ *Rüşvetin Alamancası* (1982)
- ❖ *Çalış Osman Çiftlik Senin* (hikâyeler,1983)

- ❖ *Sosyal Kadınlar Partisi* (hikâyeler 1983)
- ❖ *Apartıman Çocukları* (roman,1984)
- ❖ *Hoca Nasrettin ve Çömezleri* (roman,1984)
- ❖ *Hababam Sınıfı İcraatın İçinde* (1987)
- ❖ *Şeker Kutusu* (1990)
- ❖ *Dördüncü Bölük* (1992)

Anı kitapları

- ❖ *Yokuş Yukarı* (1982)
- ❖ *Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra* (1986)

Güncel Yazılar

- ❖ *Nerde Kalmıştık* (1984)
- ❖ *Cart Curt* (1984)

Çocuk Romanları

- ❖ *Bacaksız Kamyon Sürücüsü* (1977)
- ❖ *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* (1980)
- ❖ *Bacaksız Okulda* (1980)
- ❖ *Bacaksız Paralı Atlet* (1980)
- ❖ *Bacaksız Tatil Köyünde* (1980)
- ❖ *Kumdan Betona* (1976)
- ❖ *Öksüz Cıvıv* (1979)
- ❖ *Cankurtaran Yılmaz* (1979)
- ❖ *Küçükçekmece Okyanusu* (1983)

*Bu bölüm yazarla ilgili en derli toplu bilgilerin yer aldığı
http://rifatilgaz.net/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=29
adresinden derlenerek oluşturulmuştur. Erişim tarihi: 02.05.2009.

2.BİRİNCİ BÖLÜM

2.1. RIFAT ILGAZ'IN BACAKSIZ SERİSİNDEKİ ROMANLARININ BİÇİM - İÇERİK İNCELEMESİ

Çalışmanın bu bölümünde Rıfat Ilgaz'ın “*Bacaksızın Başından Geçenler*” adlı çocuk romanı serisindeki beş roman biçim ve içerik yönü ile incelenmiştir.

2.1.1. BACAKSIZ'IN BAŞINDAN GEÇENLER SERİSİNİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

“Çocuk kitaplarını biçimsel bakımdan değerlendirebilmek için kitabın boyutları, kâğıdın cinsi, sayfa düzeni, kullanılan harfler, resimler ve kapak gibi hususların incelenmesi gerekmektedir. Biçimsel özellikler göze hitap eden kısımlardır.”(Gürel, Temizyürek, Şahbaz, 2007: 34)

Bu bilgiler ışığında “*Bacaksızın Başından Geçenler*” serisindeki romanları değerlendirdiğimizde, değerlendirmemizi şu başlıklar altında sıralayabiliriz.

2.1.1.1. Kitap Boyutu

Çocukların sürekli değişen ilgilerini kitaplara yöneltebilmek için çocukluğun ilk yıllarında, değişik boyutlardaki kitaplardan yararlanılmalıdır. Çocuklara sunulacak kitapların boyutlarındaki çeşitlilik, çocukların hem büyük hem küçük kavramlarını görerek somutlamalarını hem de kitaba ilişkin ilgilerini sürekli kılabilmesi için gereklidir.” (Sever, 2007: 45) Seri içindeki romanlar tutmaya elverişli, çocuğun ilgisini çekebilecek durumdadır. 13x21 cm. boyutlarında olan kitapların, hacim ve ağırlıklarının kolayca taşınmaya ve kullanmaya uygun olduğu görülmektedir.

2.1.1.2. Kâğıt Cinsi

Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıtlar, çocuğun ilgisini çeker ve kitabın görsel niteliğini belirler. İncelenen serideki tüm kitaplar ikinci hamur, kaliteli ve çok parlak olmayan türden bir kâğıda basılmıştır. Kâğıdın kaliteli olması; yazıların daha iyi okunmasını ve resimlerin net görülmesini sağlamaktadır.

2.1.1.3. Sayfa Düzeni

“Sayfaların görsel tasarımıındaki özen, çocukların kitaba sevgi ve saygı oluşturmalarında önemli bir etkidir.”(Sever, 2007, 45) İncelenen serideki romanların sayfalarının düzenli bir şekilde hazırlanmış olduğunu, yazı ve resim düzenlemesi iyi yapılmış olmakla beraber, sayfa kenarlarında da izleme-okuma rahatlığı sağlayan boşluklar yaratıldığını görmekteyiz.

2.1.1.4. Kapak

Bir eserin kapağı, onu okumaya yönelten başlıca etkidir. Seçtiğimiz eserlerin kapakları, kendi dünyamız ile örtüşürse o kitabı alıp okuyabiliriz. Bu nedenle, özellikle çocuk okurlar için yaratılan eserlerin kapaklarının da onların iç dünyalarına seslenebilecek, canlı ve çekici bir nitelikte olması gerekir. İncelenen beş romanın kapak tasarımları, tıpkı romanların içeriği gibi hareketli ve canlı bir yapıda tasarlanmıştır. Beş romanın da farklı kapak renkleri ile süslenerek (*Bacaksız Kamyon Sürücüsü*-kırmızı, *Bacaksız Sigara Kaçakçısı*-pembe, *Bacaksız Okulda*-turuncu, *Bacaksız Paralı Atlet*-yeşil, *Bacaksız Tatil Köyünde*-mavi) daha ilk bakışta okurun ilgisini çekmeyi hedeflediği görülmektedir. Kullanılan renklerin; çocuk dünyasına uygun, ona cazip gelebilecek kırmızı, pembe, turuncu, yeşil gibi renkler olması gayet başarılı bir seçim olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kapak tasarımının sol alt köşesinde serideki tüm kitaplar sıra ile üst üste konulunca; romanların kahramanı Bacaksız Bahri'nin gülen yüz ifadesi görülmektedir. Bu da okuduğu eserleri kitaplığına koyacak olan çocuk okurun, bu yaşlarda gelişen kitaplık oluşturma alışkanlığına da bir katkı sağlayabilir.

İncelenen tüm romanların ön kapaklarında, kitabın içeriğini anımsatacak resimler mevcuttur. İlk roman “*Bacaksız Kamyon Sürücüsü*”nde; kısa, çelimsiz bacakları, gülen sevimli yüzü ile roman kahramanı Bahri ve başına iş açacak babasının kamyonu ‘külüstür’ çizilmiştir. İkinci roman “*Bacaksız Sigara Kaçakçısı*”nda; Bahri sırtında sattığı sigara paketlerinden biri ile yaptığı işin güçlüğünü ifade eden sıkıntılı bir yüz ifadesi ile çizilmiştir. Üçüncü roman “*Bacaksız Okulda*”da; öğretmeni Haydar Aybekler ile kara

tahtanın önünde okuma yazma öğrendiğini anlatan bir resim vardır. Dördüncü roman **“Bacaksız Paralı Atlet”**te; Bacaksız Bahri gülen, sevimli yüz ifadesi ile üzerinde bir rakamı olan şampiyonluk kupasının içinde resmedilmiştir. Son roman **“Bacaksız Tatil Köyünde”** de deniz kenarında ‘deniz donu’ diye belirttiği mayosunu giymiş, arkadaşı Jülyet’e bir salyangoz gösterirken resmedilmiştir. Kapak resimleri Bahri’yi ve başından geçenleri gayet güzel, romanın kurgusunu özetler bir biçimde sunan, samimi, estetik ve cazip bir nitelikte resmedilmiştir.

Yine, bütün romanların arka kapaklarında Rıfat Ilgaz’ın çocuk okurlarından biri ile çekilmiş gülen bir resmi ve Gülsüm Akyüz’ün Varlık-1989, Nisan sayısında (Akyüz, Varlık- Temmuz 1989) **“Bacaksızın Başından Geçenler”** serisi hakkında yorumlarda bulunduğu yazının kısa bir bölümüne yer verilmiştir. Eseri ilk ele alışı tanıtıcı bir nitelik gösteren arka kapak da gayet başarılı tasarlanmıştır. Ayrıca; kapakta yer alan kitap ve yazar adı da değişik yazı karakterleri ile süslenerek ilgi çekebilecek bir nitelikte hazırlanmıştır.

2.1.1.5. Harfler

“Çocuk kitaplarında kullanılan harfler, sayfa düzeninin niteliğini etkileyen bir değişken olarak yaşlara göre uygun boyutlarda olmalı ve kolay okunabilir özellikler taşınmalıdır.” (Sever, 2007: 45) İncelenen seride, harfler 14-16 punto büyüklüğündedir. Özellikle 9-12 yaş seviyesine uygun olabilecek romanlar, okurken çocuğun gözünü yormayan ve kolay algılanabilen bir yazı tipi ve harf büyüklüğünde seçilmiştir.

2.1.1.6. Resimler

Serinin tüm romanlarında siyah beyaz resimlerle anlatı süslenmiştir. Romanlarda; hemen hemen iki ya da üç sayfada bir, o anda anlatılanları bir kesit hâlinde özetleyen resimler anlatı ile bütünleştirilerek sunulmaktadır. Resimlerin, sözlü metinlerin anlam dünyasını tamamlamakla beraber sade, açık ve konuyla ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca; resimler de metnin içeriği gibi hareketli, anlatılanı gözler önünde canlandırmaya yardımcı olan, eğlendirici ve düşündürücü resimlerdir. Ancak resimlerin renksiz olması, farklı

çizilmesi gereken kahramanların, neredeyse birbirinin aynı gibi çizilmiş olması, çocuk okur için yeterince net değildir şeklinde yorumlanabilir.

2.1.2. “BACAKSIZ’IN BAŞINDAN GEÇENLER” SERİSİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

“Dil ve anlatım, karakter(ler), konu, izlek, ileti ve çevre çocuk edebiyatı metnini yapılandıran temel öğelerdir. Çocuk edebiyatı öğretiminde, bu öğeler, çocuk kitaplarının taşıması gereken içerik özellikleri olarak ele alınmalıdır.” (Sever, 2007: 45)

Bu bilgiler ışığında **“Bacaksızın Başından Geçenler”** serisindeki romanları değerlendirdiğimizde, değerlendirmemizi şu başlıklar altında sıralayabiliriz.

2.1.2.1- Kurgu

Romanlarda yaşanan olaylar, bu olayları yaşayan kişiler, yaşanan mekân, zaman bunların hepsi belli bir kurgu çerçevesinde anlatılır. *“Kurgu, kurgulama ya da kurmaca gerçek dünyadan alınan malzemenin yazarın hayal dünyasında sanatsal bir biçime dönüştürülmesi, gerçekliğin hayal gücüyle sanal, itibari, saymaca bir âleme dönüştürülmesidir. Gerçeklik, insan zihninden bağımsız olarak dış dünyada var olan olay, olgu, durum ve varlıktır.*

Kurmaca ise, sanatçı muhayyilesinin bu gerçekliklerinden işine yaradığına inandığı bazı unsurları alarak soyut düzeyde güzel, estetik, kendi içinde uyumlu, zihinsel nitelikli bir dünya inşa ve terkip etmesidir. Kurmaca, uydurmadır ama gerçeklerden kopuk değildir.”(Çetin, 2006: 187) Yani yazarın gerçeklerden yola çıkarak muhayyilesinde zaman, mekân, kişiler eşliğinde oluşturduğu hayali bir kurmacadır.

Romanlardaki kurmaca, hayatın bir yansımasıdır. *“Gerçek hayatta yaşanan olaylar gerçeklik, bunların değiştirilerek, yeniden üretilerek öyküye, romana dönüştürülmesiyle sanal bir biçimde yansıtılmış hâli kurmaca dünyadır. Gerçeklik unsurundan çok, kurmaca unsuru ön plândadır.”*(Çetin, 2006: 93)

“Anlatma esasına bağılı edebî nevilerde vaka; cereyan ettiğı yer, zaman ve şahıs kadrosuyla bir bütün olarak taslak hâlinde hayal meyal de olsa sanatkârın zihninde canlanır; yazıyla ifade edilirken de bir yandan teferruat üzerinde durulur; bir yandan da dille hayal ve düşüncenin birleşmesi esnasında dile ait imkân ve tedailerden yararlanılarak ilk taslak zenginleştirilir. Bu işi dinî manada olmamak kaydıyla, yaratma faaliyeti demek mümkündür.”(Aktaş, 1991: 17-18)

Kurgulama, kurgu bir süreçtir. Bu süreç, eseri yazmaya başlayıp bitirene kadar devam eder. Kurguda konu, olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân işlevseldir ve eseri şekillendirir; yapıyı kurar. O nedenle “kurmaca dünya anlatının temelini oluşturur”(Kıran ve Kıran, 2003: 57)

“Kurmaca evreni oluşturan kişi, süre ve uzam olmaksızın anlatının kurulması olası değildir. Dolayısıyla kurmacanın kâğıt üzerindeki sözcüsü olan anlatıcı ‘bütün anlatıların vazgeçilmez üç yerlemi kişi, süre, uzam’ öğelerini ilişkilendirerek öykülemeyi gerçekleştirir ve anlatıyı inşa eder.”
(Aslan, 2007: 23)

“Sınıf”ın ozanımı mimli,

Hababam Sınıfı’nın yazarımı ünlü.

Kim ne derse desin,

Çocuklar için yazdım hep.” diyen Rifat Ilgaz, yazmış olduğu eserlerin neredeyse hepsini çocuklar için yazıp kurguladığını belirtmiş. Bu nedenle daima “gelecek” olarak gördüğü çocuklarımıza, toplumcu gerçekçi bir yazar olmasının da sebebiyeti ile onlar için onların dünyalarına ulaşabilecek gerçekçi romanlar kurgulamıştır. İncelenen “**Bacaksızın Başından Geçenler**” çocuk romanı serisinde yer alan beş kitapta da (**Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Okulda, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Tatil Köyünde**) gerçekçi ve yalın bir kurgulanış görülmektedir. Romanlardaki konu kavramı ile ilgili ayrıntılara geçilmeden önce, konu kavramı hakkında yapılan çeşitli çalışmaların, saptanan bulguların, birtakım yönlerden ortaklık gösterdiği söylenebilir.

“Konu, çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir değişkendir.”(Sever, 2003: 110) “Konu, romanın üzerine temellendiği malzeme ve hammadDEDİR. Yazar, romanın dışında önceden var olan bu malzemeyi kendi bakış açısına göre ele alıp işler ve nesnel bir malzemedan öznel bir yapıya dönüştürür.”(Çetin, 2006: 121) “Ele alınan konular, çocuğun ilgi ve gereksinimleriyle ilişkilendirildiği ölçüde önem kazanır.” (Sever, 2003: 110)

“**Bacaksızın Başından Geçenler**” serisinde Bacaksız lakaplı Bahri adında bir çocuğun çevresi, ailesi ve arkadaşları ile yaşamış olduğu olaylar konu edilmiştir. Serinin ilk kitabı olan **Bacaksız Kamyon Sürücüsü** romanında Cide’den İstanbul’un kenar bir semtine göç eden Bacaksız Bahri, artık ailesi ile birlikte bu yeni çevrede yaşayacaktır. Bacaksız’ın ailesi Cide’de yaşadıkları yoksul yaşam tarzını sonlandırabilmek umudu ile İstanbul’a, Fesleğen Sokağı’na, yani kendileri gibi benzer umutları taşıyan yoksul ailelerin yaşadıkları bir semte yerleşmişlerdir. “«Haydi bakalım!» dedi, «Yürüyelim, yavaş yavaş!» Bacaksız ayaklarını aça aça yürüyor, kamburunu çıkara çıkara kucağındaki karpuzu taşıyordu. Eve çok vardı daha... Taaa şu yokuşun altındaki sokaklardan birindeydi. Cide’den yeni gelmişlerdi, evlerinde eşya adına hiçbir şey yoktu. Memlekette neleri varsa satmıştı babası. Parasıyla işte bu Külüstür’ü almıştı. Kazandığı para onun onarımına yetmiyordu. Bugünlerde karpuz kavun taşıyordu Tekirdağ’dan... Bu iş bitince yazlıktan dönenlerin eşyalarını taşıyacaktı. Gece gündüz çalışıyordu babası.” (B.K.S.,s.11)

Bacaksız bu yaşadığı ortamı ve çevresini çocuk dünyasında anlamlandırmaya çalışır. Yeni bir yerleşim yeri, yeni bir arkadaş çevresi içinde Bacaksız Bahri’nin bir günlük zaman diliminde başına gelen heyecan dolu serüveni konu edilmiştir.

Serinin ikinci kitabı olan “**Bacaksız Sigara Kaçakçısı**” romanında da Bacaksız’ın, zor yaşam koşullarından kurtulmak için, kendi sokağındaki çocukların yaptığı gibi kaçak sigara satarak yoksulluğunu yenmeye çalışması konu edilmiştir. “1970’lerin sonu 1980’lerin başındaki Türkiye’de sokakta,

izinsiz yabancı sigara satılmaktaydı. O dönemde gümrük izni olmayan ve romanda da adları verilen ‘Marlbora ve Kent’ gibi sigaraları taşradan gelen, kentin varoşlarında yaşayan çocuklara birer ikişer sigara sattıran kaçakçılar bu yolla para kazanmaktadırlar.”(Hazer, 2005: 570) Serinin bu kitabında; zor yaşam koşullarının çocukları bile zor duruma düşürebileceği, onların bilmeden, farkında olmadan da olsa kötü durumlara, yasa dışı işlere bulaşabilecekleri çok iyi bir şekilde kurgulanmıştır.

Serinin üçüncüsü **“Bacaksız Okulda”** kitabında kahramanımız büyümüştür ve geleceği için önem taşıyan okul serüveni başlamıştır. Bahri, okulun başlaması ile coşkulu ve heyecanlıdır. Ancak öğretmenin sergilediği olumsuz tutum ve davranışlar onun bu heyecanını söndürür ve okumayı da bir türlü sökemez. *“Kalem gene sol eline geçmiş, bir boyda biçimli biçimli çizgiler döktürüyordu ki,küttt!..Bir cetvel! Hem de kenarı demirli bir cetvel tahtası, elinin üstünde küttledi. Açıkta anlamı! Kalem sol elden sağ ele geçsin, demek istiyordu. Sıkı bir bildiriydi bu! Okul buydu işte!”* (B.O.s.16) Sonunda okula müfettişin gelmesi Bacaksız için kurtuluş olur ve öğretmenin eziyetinden kurtulur. Dördüncü kitap olan **Bacaksız Paralı Atlet** romanında Bacaksız’ın macerası yine okulda ve okul dışındaki çevresinde devam eder. Bacaksız ile Pamuk Altan dedikleri varlıklı bir arkadaşı arasında paralı bir koşu yarışı düzenlenir. Bahri, Altan’ı yener, buradan aldığı para ile sınıfına bir Atatürk portresi, bir de çöp kutusu alır.

“«Kitapçı çok kalabalıktı. Bacaksızın gözü kimseyi görmüyordu. İçeri girer girmez ta kapıdan sordu: «Amca,» dedi, «sattın mı yoksa dünkü resmi?»

Kitapçı çoktan unutmuştu: «Hangi resmi?» dedi.

«Hangi resmi olacak? Dün 'satma sakın' dediğimiz Atatürk resmini.»

«Canım,» dedi kitapçı, «sen satma deyince hiç satar mıyım ben. Getirdin mi altmış lirayı?»

Bacaksız da Zühal de şaşırdılar. Adam otuz beş lira demişti dün. Şimdi neden böyle söylüyordu? Yoktu altmış liralari alamazlardı.

«Amca,» dedi Bacaksız, «sen bize otuz beş lira demedin mi?»

Kitapçı güldü: «Paran peşinse sana yüzde elli indirim yaparım. Altmış liranın yüzde ellisi ne eder?»» (B.P.A., s.80-81)

Yarışı kazanarak arkadaşlarının gözünde bir kat daha yücelir. Bu arada öğretmeni Haydar Aybekler değişir, yerine bir bayan öğretmen gelir. Kitabın son bölümünde bu bayan öğretmenin Bacaksız'a uyguladığı şiddet anlatılır.

Serinin son kitabı olan **“Bacaksız Tatil Köyünde”** de Bacaksız'ın babası Almanya'ya çalışmaya gidince Bacaksız da annesi ile köyüne geri dönmüştür. Bacaksız köyde iş münasebetiyle bulunan Fransız bir aile ile sıcak ilişkiler kurar ve onlarla alış verişler yapar. Burada da ilişkilerde, paylaşımlarda samimiyet ve dostluğun önemi anlatılırken yaşam koşullarının ve para kazanmanın zorluğu sezdirilmeye çalışılmıştır.

“«Bu sütü onlara götürüyorum,» dedi Tekin. «Hani Fener'in oraya çadır kuranlar var ya.»

«Almanlara mı?»

«Yooo Fransızlara.»

«Neee? Oradakiler Alman değil mi?»

«Ne Almanı. Fransız onlar. Hep Fransızca konuşuyorlar.»

«Benim babam Almanya'ya gitti.»

Tekin'in babası, «Yani,» dedi, «Fransızları Cide'ye sokmayalım mı demek istiyorsun?»

«Yook Rasim Amca. Yani ben Almanları tanımak istiyordum.»

«Pek bir farkları yok. Hepsi bilmediğimiz bir dil konuşur bu yabancıların. Kimi Almanca konuşur, kimi İngilizce.» «Demek bunlar da Fransızca konuşurlar öyle mi?»

«Hem de nasıl.»

«Çok güzel.»

«Demek Fransızca biliyorsun, öyle mi? Eğer biliyorsan çok işimize yararsın. Onlara köyümüzde çıkan tüm ürünlerimizi satarız.»

«Nerden bileyim Rasim amca. İki yıl İstanbul'da okula gittim. Okumayı yazmayı zor öğrenebildim.» «Hadi bakalım, Tekin'le şu sütü götürün de

onlardan Fransızca öğrenin, karşılığında da onlara Türkçe öğretin. İyi öğretin ki, alışveriş ederken zorluk çekmeyelim. Haydi güle güle.» (B.T.K.s.12-13)

2.1.2.2- Olay Örgüsü

“Bacaksızın Başından Geçenler” serisinde yer alan kitaplardaki olayların kurgulanışı (olay örgüsü) birbirine bağlı bir sıra takip etmektedir. Bu durum çocuk romanı olma özelliği açısından önemlidir. Çünkü *“Çocuklar için seçilecek hikâyelerde olay dizisi zamana bağlı olarak kırılmayan hikâyeler tercih edilmelidir. Çocuklar olayların akışı içerisinde özellikle gelişme bölümünde duygusal ve zihinsel olarak etkilenecek ve etkilenme bir sonuca bağlandığında kendini rahatlamış hissedecektir... Kırık olaylar dizisinin yer aldığı romanları çocuklar anlamakta zorluk çekecek konunun bütünlüğünü kavrayamayacaktır.”*(Gürel, Temizyürek, Şahbaz, 2007: 108-109)

“Bacaksızın Başından Geçenler” serisinde de olayların kurgulanışı heyecan ögesini içinde barındıran, okurda inandırıcı bir merak duygusu uyandıracak şekilde tasarlanmıştır. *“Çocuk edebiyatı ürünlerinde, olay dizisi boyunca bir gerilim oluşturan, okurun merak duygusunu canlı tutan çatışmalar, anlatım düzeninde çeşitli biçimlerde görülebilir. Bu çatışmalar kişi-kişi çatışması, kişinin kendisiyle olan çatışması, kişi-doğa çatışması, kişi-toplum çatışması şeklinde sınıflandırılabilir.”* (Sever, 2003: 119) İncelenen *“Bacaksızın Başından Geçenler”* serisindeki Bacaksız Bahri karakterinin, kişi-kişi çatışması veya kişi-toplum çatışması içinde verilerek okurunda merak duygusunu harekete geçirdiğini görmekteyiz..

“Olay örgüsü romanın hikâyesinde yer alan olayların sıralanış ve düzenleniş biçimidir. Bir başka ifadeyle olaylar zincirinden oluşan vak’adır... Roman olaylarını anlamlandırma, aralarında birtakım bağıntılar kurma, ilişkilendirme faaliyetidir. Dolayısıyla olay örgüsü, romanı meydana getiren bütün unsurlar arasında organik ve anlamlı bir irtibata dayalı yapı kurmaktadır. Olay örgüsü ya da kurgu, romanın bir bütün olarak ulaştığı estetik güzellik sağlayan, kendi içinde parçalanamayan ve olması gereken son

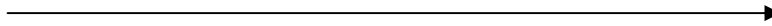
şeklini almış, tamamlanmış mükemmel yapıdır.” (Çetin, 2006: 196) “Kurgusal yapıyı gerçekçi kılan da zaman, mekân ve kişilerdir. Çünkü vak’anın (kurmaca yapının içinde yer alan vaka’anın) edebî bir boyut kazanması için bir mekâna, zamana ve şahıs kadrosuna ihtiyacı vardır.” (Tekin, 2004: 61-62) İncelenen romanlarda kurgulanan yapılar çerçevesinde, olayların gerçekliğe yakınlığı ve birbiri ardınca, bağlantılı bir şekilde ilerlediği dikkati çekmektedir.

Serinin tüm kitaplarında organik bir bütünlük bulunmaktadır ve tek zincirli olay örgüsü şekli dikkati çekmektedir. Bu, merkezî bir kişi etrafında olayların kurgulandığı bir tarzdır. *“Romanını güçlü bir başkahraman üzerinde kurmayı, okuyucunun dikkatini bütünüyle onun üzerinde toplamayı arzulayan yazar, türün temel değeri durumundaki olay örgüsünü de bu kahramana bağlar. Dolayısıyla eserdeki olaylar dizisinin hem ilk dramatik hamlesi, hem şu veya bu istikâmetteki seyri, hem de sonucu, söz konusu kahramana bağlıdır. Daha çok sergüzeşt/macera türü romanlarda görülen tek zincirli olay örgüsü, okuyucunun olayları daha kolay takip etmesine imkân verir.” (Çetişli, 2004: 63-64)*

Organik bütünlükte, *“olaylar, düz bir çizgi üzerinde zincir halkalarının birbirine eklenmesi gibi, akışları kesilmeden sunulur. Olayın halkaları determinist bir formül içinde; sebep sonuç çerçevesinde doğal bir bütün olarak ortaya konur. Olaylar, bir yerden başlar ve birbirlerinin sebebi ya da sonucu olarak anlamlı bir ilişkiler ağı içinde uzar gider.” (Çetin, 2006: 199)*

Vak’a Zinciri

Vak’a Zamanı Çizgisi

Kitaplardaki olay örgüsünün basit ve yalın olması, birbiri ardınca, sağlam ve tutarlı kurgulanışı; metinlerin itibari dünyasının mantıklı bir bütünlük içinde algılanmasını sağlamıştır.

Serinin ilk romanı olan **“Bacaksız Kamyon Sürücüsü”** yedi bölümden oluşmaktadır. Olay zinciri birbirine bağlı bir kurgulanış sergilemektedir. Romandaki bölümler belirli ana düğümler etrafında birbirleri ile neden sonuç ilişkisi içerisinde basit ve yalın bir şekilde kurgulanmıştır.

“Ana düğüm romancının ortaya attığı meseledir. Bu meseleyle romancı, okuyucunun dikkatini çekerek onu romanın sonuna kadar sürüklemek ister. Romanın merak unsuru, sonuca kadar gider ve sonuçta çözülür.” (Çetin, 2006: 207) Burada da kahramanımız Bacaksız Bahri’nin, bir günlük yaşantısı içerisinde karşılaştığı zorluklarla nasıl başa çıkabileceği, yalan söyleyerek birtakım şeylerin yola koyulamayacağı, ailenin, çevrenin tutumunun hangi olumsuz durumlara yol açabileceği, kurgu içinde yaşanan olaylar zincirinde şekillenmiştir.

Romanın ilk bölümünde Bacaksız Bahri kendi cüssesinden bile büyük olan irice bir karpuzu taşımak için babası tarafından görevlendirilir. Ancak karpuzu çok iri olduğu için taşıyamaz, kaybeder. Daha sonra oturduğu sokaktaki Kara Marsık çetesinin yediğini anlar ve bir şey yapamaz. Çünkü burası Cide’deki gibi küçük bir yer değildir. İnsanların birbirine uzak olduğu büyük bir kenttir. Bacaksız burada köyden kente göçte insanların yaşadıkları sıkıntıları da bir nebze dile getirir. *“Korka Korka ağacın dibine varmıştı. Gemi gibi duran bir kabuğu ayağıyla çevirmiş, sırtını inceliyordu. Onun karpuzuydu bu, demek kendi karpuzuydu. Ne yapmalı, ne demeliydi bu Karamsarlık çetesine. ‘Benim karpuzumdu!’ dese bir daha peşini bırakmayacaklar, nerde görseler kendisiyle alay edeceklerdi. Hiç açık vermeye gelmezdi. Onlar beş altı kişiydiler. Oysa kendisi tek başınaydı. Tek başına yaşanmazdı böyle büyük memleketlerde. Bundan sonra kendisi de arkadaşlar edinecekti. İnsanların olduğu gibi çocukların da en küçüğüydü, hem de güçsüzü... Akıllı olması, açığöz olması gerekirdi.”* (B.K.S.,s.21-21) Romanın giriş (serim) bölümü

diyebileceğimiz bu bölüm okurun kafasında sorular oluşturup merak unsurunu harekete geçirmeye başlayacak diğer bölümlerin başat olayıdır. Hatta olay örgüsü o kadar iyi kurgulanmıştır ki Bacaksız'ın bir günlük zaman dilimi içerisinde başından geçecek tüm olayların başlangıç sebebini bu olay oluşturur.

Bacaksız, ikinci bölümde kaybettiği karpuzu yerine yenisini alarak telafi etmeye, kendi işini kendi halletmeye çalışır. Ancak, yalan söyleyerek hatasını kurtarmaya çalıştığı için babası tarafından cezalandırılır. Aslında burada onu yalan söylemeye iten şey babasının ona yapamayacağı bir sorumluluk yüklemesi ve baskıcı tutumudur. *“Abi, doğru söylüyordu. Suç hep babasındaydı. Kendinden büyük karpuzu kucağına oturtursa böyle olurdu işte!” (B.K.S., s.17.) “Babası karpuzu değil, Bacaksız'ı keserdi. Hele bir karpuzu tanırса...” (B.K.S.,s.31)* Babasının baskıcı tutumu ve onu tokat,dayak gibi şiddet kullanarak cezalandırmak isteyişi Bacaksız'ın daha sonra başına gelecek olayların da sebebini teşkil etmektedir.

Romanın üçüncü bölümünde babası, Bacaksız'a ceza olarak Bacaksız'ın *“Külüstür”* adını verdiği kamyonlarını yıkatır. Ancak Bacaksız Bahri, kendini mahallelerindeki arkadaşlarına ispatlama çabası, çocukça bir güvenle kamyonu çalıştırır ve kullanmaya kalkar. Ama doğal olarak Külüstür'ü kullanamaz, kaş yapayım derken göz çıkarır. Ancak ağaca çarparak durabilir ve babasının öfkesini daha da çok çeker. Bu sefer artık emindir, babasının elinden kurtuluş yoktur; ama bu zor durumdan onu babasının arkadaşı Şoför Salih kurtaracaktır. *“ Bacaksız'ın babasının arkadaşıydı bu deri ceketli amca... Şoför Salih derlerdi ona. Karagümrüklü Şoför Salih. Babasının askerlik arkadaşıydı.” (B.K.S, s.46)* Şoför Salih babasının kızgınlığının biraz geçmesi için Bacaksız'ı kendi evine, çocuklarının yanına götürür.

“Şoför Salih yalancıkdan kapıyı açmak için elini uzatırken ayağıyla da marşa bastı. Arabanın gazını kesmemişti. Külüstür bu kalabalıktan bunalmış gibi birden silkinip ileri atıldı. Onlar ne olup bittiğini anlamaya çalışırken, sokağı dönmüştü bile. Bacaksız kurtulmuştu....

«Çok sağol Salih Amca!» dedi, «Hadi size gidelim. Kerem'le Elifle uslu uslu oynarım ben! Hiç kavga etmem onlarla!»

Salih Amca gülüyordu:

«Baban bizim evi bilmez mi sanıyorsun! Bir saat sonra evdedir. Ne dersin, gidelim mi bizim eve!

«Gidelim Fatma Teyze, araya girer, vermez beni! Babama kahve pişirir. Soğuk su verir. Yatıştırır onu. Hem ben Kerem'le, Elifle oynamak istiyorum. Deniz de gelsin, Zeynep de!» iyi bir düşünceydi bu.

«Peki!» dedi. «Seni ben onların yanına bırakayım da. Külüstürünü babana götürüp vereyim, O da binsin de öfkesini yatıştırırsın! Ne dersin?»

«Ah benim akıllı Salih Amcacığım! Sen çok yaşa emi!»

«Çok yaşayayım da seni dayaktan kurtarayım, öyle mi? Seni Bacaksız senii! Hep kendini düşünürsün! Haydi, bakalım, atla aşağı. Geldik!» (B.K.S., s.50-51-52)

Bacaksız burada akşama kadar arkadaşlarıyla vakit geçirir. Onlarla oyunlar oynar. Bir süre sonra da evine bırakmak üzere Salih amcası onu gelip alır. Yalnız babasının kendisine vereceği cezadan korktuğu için eve gitmek istemez. Şoför Salih, babasının İzmit'e işe gittiğini söyler, Bacaksız bunu öğrenince ceza olmayacağı için sevinir. Ancak sevinci kısa süreli olur; çünkü babasının arabası çalışmamış ve babası eve geri dönmüştür.

«Araba kapının önünde durmuştu.

«Haydi in bakalım!» dedi Şoför Salih,

İnemiyordu korkudan:

«Babam...»

«Baban evde yok! İzmit'e gitti, yarın gelecek!.. Yarına kadarda unuttur olanı bilen!»

Demek ne dayak vardı, ne de azar!

«Yaşasın!» diye bağırdı.

«Bırak da yaşasın!» dedi, «Bir daha ne karpuzu kaçır, ne de Külüstür'ü yürütmeye kalkış! Babanın elinden kurtulamazsın bi daha!"

«Peki Amcacığım! Sağol! Bir daha yapmam, söz!»

(...)

Tam o sırada karşıdan Külüstür göründü. Dura kalka geliyordu. Sokağa dönerken durdu birden. Hem de yolun ortasında. Şoför Apti bir süre yürütmek için uğraşıtıysa da yürütemedi. Başını kapının camından uzattı:

«Çocuklar!» diye seslendi. «Akti boşalmış. Gelin de dayanıverin arkasından! Yolun kenarına alalım mı şunu! Satacağım namussuzu! Beni yollarda bıraktı İzmit'e giderken!» (B.K.S., s.67-68-69)

Bacaksız, babasını görünce birden bire telaşlanır. Alacağı cezayı düşünerek eve giremez. Geceyi dışarıda, kamyonun altına saklanarak geçirmeye başlar.

“Oysa çok uzaklarda değildi Bacaksız. Hemen kamyonun altına kayıvermişti, durur durmaz, sürtüne sürtüne ortalara doğru gelmiş, sonra hooop, kendini alıvermişti çaprazlama duran iki demirin üzerine. Tam on beş kiloluk bir adamdı Bacaksız. Lastik top gibi ellerini, ayaklarını karnının altında topladı mı böyle kimseye görünmeden saatlerce kalabilirdi. Eve gitse mutlaka dayak vardı bu akşam. Babası, yoldan dönmüştü, tersliği üzerindeydi. Bütün suçları Bacaksız'ın üzerine yıkacaktı.” (B.K.S, s.71)

Bacaksız sokakta, kamyonun altında geceyi geçirmeye başlar. Evini, annesini özler; ama dayak başa beladır ve gidemez, kamyonun altında uyuklamaya başlar. Bu sırada da mahallerinde uzun zamandır araba lastiklerini çalan hırsızların, kendi kamyonlarının lastiklerini de çaldıklarını görür. Hırsızların mahallelerden çaldıkları tüm lastikleri, konuşmalarından nereye sakladıklarını öğrenir. Koşup hemen babasına haber verir. Zaten babası da çocuğunun nerde olabileceğini düşünerek uyuyamamıştır.

Lastikleri yuvarlaya yuvarlaya götürüyorlardı. Tam köşeyi dönerken Bacaksız arabanın altından çıkmış, kapının ziline dokunmuştu. Kulağı kırışte olan Şoför Apti, hemen açmıştı kapıyı. Oğlunu karşısında görünce birden ne yapacağını şaşırmıştı. Dövsün mü, sarılıp kucaklasın mı?

«Neredeydin çabuk söyle!» diye» yürüdü üzerine,

«Arabanın altında!» dedi.

«Ne yapıyordun arabanın altında?»

“ Ne mi yapıyordum... Arabayı bekliyordum.Tam ben beklerken, hırsızlar geldiler,lastikleri söktüler...”

“Kim söktü?” diye birden toparlandı. Babasının ayağının altında pijaması vardı. Ayakkabılarını giymeden fırladı sokağa...Bacaksız da birlikte...

“İşte baba!” diye köşeyi dönen hırsızları gösterdi. “ Bak, lastikler de ellerinde! Yuvarlayıp götürüyorlar.” (B.K.S., s.87-88)

Bacaksız hırsızlık olayına tanık olur ve bu olayın çözümlenmesini sağlayarak babasının ve de mahallenin kahramanı olur. En önemlisi de yalan söylemeden bu olayları gün ışığına kavuşturmuş olmasıdır ve yalan söylemenin kendisine ne kadar zarar verdiğini anlar.

“Anlat! dedi, “Haydi anlat!” Korka korka sordu Bacaksız Bahri:

“Neyi? Gene köprüyü mü?”

“Ne köprüsü canım! Bizim lastikleri çalanları nasıl buldun çıkardın, onu anlat!”

Rahatlamıştı Bacaksız:

“ Haaa!...” dedi, “Lastik hırsızlarını mı?..Dur anlatayım!”(B.K.S., s.96)

“Bacaksız Kamyon Sürücüsü” romanı kurgulanışı ve olay örgüsü itibariyle çocuğu çevresiyle ilişkilendirip, onu var olduğu çevre içinde sadece çocuk diyip de geçilen bir varlık olmaktan çıkarmıştır. Ayrıca yazar, çocuk

okuru incitmeden, yaparak-yaşayarak öğrenmeyi göz önünde tutarak yalan söylemenin ne gibi olumsuz sonuçlar doğurabileceğinin ve dürüstlüğün önemi üzerinde durmuştur.

Serinin ikinci romanı “ *Bacaksız Sigara Kaçakçısı*” altı bölümden oluşup konu, mekân, zaman bütünlüğünde ilk kitabın devamı şeklinde kurgulanmıştır. Burada da yine olay örgüsünün zincirler hâlinde oluştuğu görülmektedir. Bu romanda da “Bahri” yardımseverliği ve para kazanabilme çabaları ile karşımıza çıkar. Mahallelerinde bir çeşme vardır. Evlerinde su olmadığı için tüm mahalle bu çeşmeden su ihtiyacını temin eder. Romanda yazar, çeşmeye olayları başlatacak bir simgesellik yüklemiştir ve bu çeşmenin tarihinin anlatımı ile söze başlanılır.

“ Fesleğen Sokağının öbür sokaklardan bir üstünlüğü var. O da bilmem hangi paşanın sokak başında yaptırdığı çeşme. Aradan yıllar geçmiş, çeşmenin ne taşları kalmış üstünde ne önünde yalağı... Suyunu damla damla sızdıran bir musluğu kalmış. Onu da hurdacılar söküp götürünce, sular boşuna akmasın diye, hayır sahibinin bir gelmiş, bu deliğe bir çomağı çakıvermiş. Kuru bir çeşme kalmış, yol kıyısında yıllarca.

Gel zaman git zaman, bir seçim öncesi, sokağa Arnavut kaldırımları döşeyen Belediye, yıllardan sonra bu çomağı çıkarıp yerine ucuz bir musluk takmış. Çeşmeye su getirip, tıkanık boruları yenilemeyi de unutmamış. Eh üstüne de giden taşların yerine sağlamca bir beton dökünce işte bu çeşmecik, yeniden çıkıvermiş ortaya.” (B.S.K., s.5-6)

Bu çeşmenin, Fesleğen Sokağı, Bacaksız hatta Külüstür için bile önemi büyüktür. “*Külüstür de bu çeşmede yıkanır, temizlenir; ama yalağa gene de gerek yoktur. Musluğa takılan on beş yirmi metrelik hortum, her işi çözmeye yeterlidir.*” (B.S.K., s.6)

Bacaksız Bahri yardımsever, dost canlısı ve iyi yürekli bir çocuktur. Kendisine iyi davrananları, iyileri asla unutmaz. Romanda da olaylar, ilk romanda Bahri’ye “Bacaksız” demeyen Gülten’in evlerine çeşmeden su

taşıması ile bağ kurularak başlatılır. Bahri kendisine “Bacaksız” diye seslenmeyen arkadaşının bu davranışına nazik bir davranışla yanıt vermek amacındadır. Bu amaçla o güne kadar kimsenin yapmayı akıl edemediği bir zekilikle çeşmeye Külüstür’ü yıkadıkları hortumu takarak Gülten’lerin evine suyu iletir. Böylelikle kendisine “Bacaksız” demeyen arkadaşı Gülten kova kova su taşımak zorunda kalmayacaktır. Ancak bunu gören mahalledeki tüm kadınlar çeşmenin başına üşüşür. Bacaksız bakar ki Gülten’lere su gönderemeyecek, uzaktan sesini duyduğu tabakçıyı bir koşu çeşme başına çağırır. Tabakçı ile kadınların alış verişleri sonunda, tabakçıdan hanımları başına toplamasına karşılık olarak tuzluk vermesi konusunda anlaşır.

“ Bacaksız çeşmeden yana dönmüş, sesleniyordu tüm kadınlara:

«Tabakçı geldi, tabakçiiii!.. Bırakın bidonları, kovaları, tenekeleri de tabakçının çiçeklerine gelin! Tabaklar, çanaklar, tuzluklar, buzluklar, açılır kapanır bardaklar!.. Kutular,mutular!.. Haydi tabakçiii.. Koşun arabamızı görün! Almanız da bir bakın! Seyrine para yok, ablalar teyzeler!.. Tabakçiii!»

Bacaksız, tabakçıya dönüp sordu:

« Nasıl? » dedi, « İyi bağıriyorum, verceennn diil mi tuzluğu? »

« Dur bakalım, sıftah etmedik daha. Hele bi alışveriş kıışsın!»

(B.S.K.,s.14)

Tabakçının çeşme başına gelmesiyle çeşme başındaki tüm kadınlar, tabakçıya eskiler verip beğendikleri tabak çanakları almaya başlarlar. Bu arada Gülten de su bidonlarını unutup tabak çanakların güzelliğine dalmıştır. Tabakçının satışları o kadar iyi olur ki Bacaksız’ın istediği tuzluk bile satılır.

“ Alışveriş Bacaksız’ın umduğundan da parlak gidiyordu. Bir ara kadınların eteklerinin arasından başını uzatarak;

«Tabakçı Amca, nasılmış,» dedi. «Doğru değil miymiş? Sakın tuzlukları satıp bitirme, birini de bana ayır!»

Sanki Hidayet Teyze'nin aklına getirmek için etmişti, bu tuzluk sözünü.

«Tuzluk da var mı sende?» diye sordu tabakçıya.

«Var, olmaz olur mu?» dedi. «Tuzluk da satmadıktan kelli, annadın mı, neden dolaştırıyoruz bu arabayı? Ver o elindeki ayakkabıyı, annadın mı, sana şu iki tuzluğu birden vereyim!» (B.S.K., s.16-17)

Bacaksız tuzluğun satılacağını anlayınca Gülten'in de beğendiği kırmızı bir kutuya göz koyar. Ama tabakçı kendisini çocuk bulup ona verdiği sözü tutmaz ve hiçbir şey vermez.

“ «Hişşt Tabakçı Amca,» dedi Bacaksız. «Bana vereceğini ver de gideyim ben, kazan dolmuştur.»

«Ne kazanı?» dedi Tabakçı. «Senin kazanından bana ne!»

Öyle ya bu kadar alıcı vardı başında. Bacaksız'ı kim düşünürdü!

«Topladım, getirdim de, bu kadar teyzeyi...» diyecek oldu.

«Dur canım kızma hemen,» dedi tabakçı, «Hele işim hafiflesin biraz, kalanlardan bir şey seçersin sen de.»

Kalanlardan ha! Şu Gülten'in bıraktığı kutu da kalır mıydı acaba? O zaman beklemeye değerd. Gülten iyi kızdı, iyi arkadaştı. Bu kutu onun hakkıydı. Geçenlerde, Külüstürün altında saklanırken, ne demişti Gülten? 'Bahri' demişti, 'Bacaksız' dememişti öbür çocuklar gibi. Ne güzel de yakışıyordu ağzına. 'Bahri' haaa! Helâl olsun sana bütün beyaz kutular, kırmızı kapaklı kutular.” (B.S.K., s.21-22)

Adam yerine koyulmadığına dahası kendisine verilen sözün tutulmamasına kızan Bacaksız çeşme başındaki hortumu alır, tabakçıyı ve başındaki kadınları ıslatmaya başlar. Sonunda tabakçı hatasını anlar ve ona Gülten'in de çok beğendiği o kırmızı kutuyu verir.

“Tepesi atmıştı Bacaksız'ın. Bu kadar kadını kim toplamıştı bu arabanın başına? Kim yollamıştı bu arabayı çeşmenin yanına? Arabayı çeşme

başına yollamasaydı, bu bardaklar, tabaklar, tuzluklar satılır mıydı? Bu kadınları buraya topladığı gibi dağıtmasını da bilirdi Bacaksız.

«Şimdi görürsün!.. Bak ben nasıl onları geldikleri yere gönderiyorum!»

Öfkeyle hortuma yapıştı, tenekenin içinden çekti çıkardı. Sürüye sürüye hortumun bir ucunu tabak arabasının başına kadar getirdi.

«Dağılın teyzeler!» dedi. «Hepinizi ıslatırım dağılmazsanız! Heeey, dağılın diyorum size!»

Hortumun ucunu iki parmağıyla hafiften sıkıyordu. Sular süzgeçli bahçe kovaşından fışkırır gibi doğru kadınların üzerine. Çil yavrusu gibi dağılıyordu teyzeler, ablalar.” (B.S.K., s.22-23)

Sıradan önemsiz bir şey değildir bu kutu; Gülten’in çocuk dünyasında önemli bir yere sahiptir. Bacaksız için de Gülten’e bu kutuyu armağan etmek önemlidir; çünkü onu Bacaksız demeyip de dikkate alıp adı ile hitap eden arkadaşlarının arasında bir odur. Ona aldığı kutuyu verir. Gülten kendisinin dostudur, arkadaşındır. Öyle ki başka birinin Gülten’e lakabıyla seslenip dalga geçmesine bile izin vermez.

“«Nedir o kutu? Ver onu Hapşırık Gülten'e de oynasın.»

«Hayır! Ona Hapşırık diyemezsin!»

«Hadi ordan Bacaksız! Neden diyemez mişim? Bal gibi diyorum işte! Hapşırık Gülten!»

«Bana Bacaksız diyebilirsin ama, ona Hapşırık demesen iyi edersin!»

«Hele bak şu Bacaksız'a, bir de posta koyuyor bana!»

«O benim arkadaşım!»

«Benim de arkadaşım, n'olmuş?»

«Benim daha çok arkadaşım!»

«Hayır! Benim daha çok arkadaşım!»

«Benim!» ” (B.S.K., s.28-29)

Giriş bölümü de diyebileceğimiz bu kısımdan sonra asıl başat olay başlar. Bacaksız, Paytak lakaplı arkadaşı ile karşılaşır. Onun sigara sattığını, evine yardım ettiğini, kendisine harçlık çıkarabildiğini öğrenir ve kendisi de bu işi öğrenerek yapmak ister. Merak unsurunun harekete geçmeye başladığı bu bölümde Bacaksız'ın arkadaşı gibi eve faydalı olmak, bir nebze olsun içinde bulundukları yoksulluktan kurtulabilmek çabasıyla sigara satmaya karar verdiği görülür.

“«Senin mi o paralar?» dedi Bacaksız.

«Ya kimin? Bütün kahveleri dolaştım, on sekiz sigara sattım. Kent, Malboro. Kent'ten beş altı lira kalıyor. Ama, sürümü olmuyor ki Kent'in. Anneme yumurta da aldım, bıraktım eve. Sen de gelir miydin?»

«Neden gelmeyeyim! Rasim Abi sigara verir mi ki bana?» (B.S.K., s.28)

O yıllarda yabancı sigara satımı yasal olmayan bir iştir. Bacaksız bu işi gizliden yürüten “Rasim Şenpazar”ı bulur ve ondan satmak için sigara ister. Amacı, şu yoksul yaşamlarında ailesine bir parça olsun katkı sağlamak ve de kendini kanıtlamaya çalışmaktır.

“«Bak Gülten,» dedi, «bu kutuyu sen al. Bebeğini yatır. Ben de Rasim Abi'yi aramaya gidiyorum. Annesine yumurta almış Paytak Yılmaz. Ben neden alamamışım? Simit de alırım, dondurma da...»” (B.S.K., s.30)

Sigaraları “ Rasim abi” sinden alan Bacaksız gün boyu Kent ve Marlboro sigaralarını satmaya çalışır. Kahvehanelerde, sokaklarda dolaşır. Yoksul, zengin birçok farklı insana rast gelir. Karşılaştığı kişiler de bu kadar küçük bir çocuğun sigara satmasını garip bulurlar. Bu kişilerden kimi yoksul kimselerdir ve yabancı sigaraları alacak güçleri de yoktur. Burada yazarın inceden inceye varlıklı, yoksul çatışmasını ön plana çıkardığı görülmektedir. Hatta Bacaksız'ın babası bile bu sigaraları satın alacak güçte değildir. Zaten o, babasının sigara içmesini de sevmez. Bunu şöyle ifade eder.

“ «Malboro var! Kent var!» Bu kahvede süzgeçli sigara içmezlerdi ya, boş geçmemek için girmişti. Çoğu işçiydi buraya gelenlerin. Çoluklu çocuklu, yaşlı

başı işçiler otururdu burada. En ucuz sigaralardan içerlerdi. Kim bilir, belki de bu süzgeçli sigaralardan bir şey anlamıyorlardı! Belki de birbirlerine gösteriş yapmak istemediklerinden. Babası da öyleydi. Günde üç paket birinci sigarası içerdi. Üç paket birinci içeceğine, bir paket süzgeçli içse olmazdı sanki!.. »” (B.S.K., s.59-60)

Aslında kendi bile neyi, niçin sattığını bilmemektedir. Onun için önemli olan şey para kazanmaktır. Bu şekilde yaptığı şeyin doğru mu yanlış mı olduğunu bilemeyişinin, yazar tarafından kasıtlı olarak planlandığı görülmektedir. Bacaksız bunun zararını bilerek satsaydı, yazar kendi çizdiği olumlu karakteri zedeleyebilirdi. Aksine, okuruna; kötü bir iş yapmadan, doğru bir şekilde de para kazanabileceğinin iletisini şu cümlelerde verir.

“ «Hey simitçi!»

«Söyle!»

«Bozuk paran var mı?»

«Beş yüz lira mı bozduracaksın?»

«Yok canım, elli lira.»

Simitçi çocuk alay eder gibi,

«Elli lira da para mı be!» dedi. «Ben de beş yüz lira bozduracaksın sandım.»

Parayı vermiş, sıcağından, gevreğinden bir simit seçmişti. Simidi çiğnerken,

«Beş yüz lira versem, bozabilir miydin?» diye sordu.

Çocuk, cebindeki bozuk paraları şingirdatarak,

«Ver de bozayım,» dedi. «Bütün gün bunların hammallığını yapıyorum.»

«Demek beş yüz liralık simit satıyorsun, öyle mi?»

«Hadi oradan! Ne beş yüzü, ne bini! Günde üç yüz elli, dört yüz simit satıyorum. Beş liradan iki bin lira giriyor cebime.»

«Yani iki bin lira giriyor cebine. Öyle mi?»

«Giriyor ya!..»

«Benim girmiyor daha...»

Simitçi, küçümseyerek sordu:

«Sen ne satıyorsun ki?»

«Ben mi?» dedi Bacaksız. «Ben... Ben öyle senin gibi çocuklara simit satmıyorum.»

«Ne satıyorsun ya?»

«Mal... Mal boru... bo... ru!»

Simitçi, hiç önemsemiyordu kendisini.

«Demesini bile bilmiyorsun,» dedi. «Malboro diyeceksin. Ben geçen ay sigara satıyordum. Malboro, Kent, Palmal... Beni polisler tuttular, sigaralarımı aldılar, saçlarımı dibinden kestiler. Annem dedi ki, vazgeç bu pis işten, dedi. Simit sat bundan sonra, dedi.» (B.S.K., 53-54-55.)

Bacaksız elindeki sigarayı satmak için girdiği kahvelerden birinde Kara Marsık Çete'sinden, karpuzunu yiyenlerden biri olan Keriz Arif'le karşılaşır. Önce işine taş koyacağını düşünerek ondan uzaklaşmaya çalışır. Ama sonra Arif'in ona yardım etmesi ile iyi arkadaş olurlar. Tabi Arif'in yardımı karşılıksız değildir. Amacı Bacaksız'la bir olup Rasim abiden sigara alıp satabilmektir.

“Gencin uzattığı elli liraya elini bile sürmeden, «Al şu elli lirayı,» dedi Arif. «Koy cebine.» Artık yan yana gidebilirlerdi. Onları birbirinden uzaklaştıran o korkulu paketten kurtulmuşlardı.

Bacaksız Bahri, «Bundan hiçbir şey anlayamadım ben,» dedi. «Ne kazandık biz?»

«Sen on iki buçuk lira kazandın, hepsi bu kadar.»

«Hani ortaktık biz? Sana ne kaldı?»

«Asıl bundan sonra ortak olacağız. Birbirimizin arkadaşlığını kazandık! Hadi şimdi doğru Rasim Abiye!»

«Sen de mi geleceksin?» «Ben gelmeyeceğim sen gidip konuşacaksın.

Diyeceksin ki, Rasim abi, diyeceksin, Kent gitmiyor, diyeceksin. Kent'i otuz

liradan verirsen yarın on tane ver; Malboro'yu da kırktan alırım, diyeceksin. Tamam mı? Götür bugünden yatır borcunu. Bugün geçti, yarın ne verirse alırsın. Birlikte satarız. Malboro sağlam on lira bırakır bize. Kent de o kadar. Ben önden gider, satış yaparım. Sen de geriden gelir malı teslim edersin. Tamam mı? Ne kazanırsak yarı yarıya. Hadi bakalım, yarın sabah çeşmenin orda bekliyorum seni. Rasim Abi'ye de ki. Arif bana çok kolaylık gösterdi, de. Yok, yok, daha söyleme, erken. Hadi bakalım, şimdi gazla!» (B.S.K., s. 72-73)

Bacaksız'ın sigara satıp para kazanma hayali, akşam eve dönerken tamamıyla yok olur. Çünkü akşam mahalleye vardığında komşu kadınlar, kızlar camlardadır; mahallede yaşanan bir telaş görür. Karşılaştığı Zeynep ve Kerem mahallede olup biteni kendisine anlatırlar. Mahalledeki Rasim abinin evi basılmış, tüm sigarlar toplatılmış, sigara satan tüm çocuklar da beraberinde yakalanıp karakola götürülmüşlerdir. Bacaksız da şans eseri yakalanmamıştır. Ama arkadaşı Gülten'e kazandığı paraları gösterirken babası arkasında biter ve sevinci kursağında kalır.

“Peki, sen nerden geliyorsun bu saatte?»

Uzun uzun anlatmaktansa, elini cebine daldırdı. Bütün paralan çıkardı.

«Aman ne kadar çok para. Babanın parası mı bunlar?»

«Ne babası be. Babamın cebinde bu kadar para ne gezer. Parası olsa Küliüstürüne yağla benzin alır. Benim param bunlar. Ben kazandım.»

«Yoksa sen de Paytaklar, Dobişler, Seksek Aliler, Lüfer Temeller gibi sigara mı sattın?»

«Ama ben onlar gibi polise yakalanmadım ki.»

Tam paralan cebine sokarken, arkasından iri bir el uzandı. Geriye dönüp bakması hiç gerekmezdi. Kamyon süren ellerdi bunlar. Babasının, tuttuğunu koparan güçlü elleriydi.

«Ne parası bunlar? Nerden buldun?»

«Bulmadım! Benim değil!..»

«Başkasının parası ne geziyor sende?»

«Verecektim. Evde yoktu...»

«Sakın... Sakın sen de... Haaa?»

Gözleri Gülten'e kaymıştı. Onun yanında açılması yersizdi:

«Yürü eve!» dedi.

Paraları hâlâ elinde tutuyor, cebine koymuyordu Bacaksız.

«Yürü! Daha duruyor! Bacaksız seniii!..» (B.S.K.,s. 79-80)

Bacaksız'ın, annesinden değil de babasından korktuğunu görmekteyiz. Bu da onun ataerkil bir aile yapısına sahip olduğunu gösterebilir. Ayrıca babasının otoritesinin içerisinde dayak da vardır. Romanda Bacaksız babasından dayak yemiyor; ama onun daha önce dayak yemiş olmasından kaynaklanan bir korkusu olduğunu görmekteyiz. Başına gelen belaları babasının duymasını istemez; çünkü sonunda şiddet görebileceğini düşünür ve korkar. Yazarın, okura baba otoritesini hissettirebilmek amacıyla böyle bir baba portresi çizdiğini söyleyebiliriz. Anne ve baba geçim sıkıntısı çeken yoksul bir ailedir, Bahri ile de tam olarak ilgilenememektedir. Belki, ilgili bir aile olabilselerdi, Bacaksız'ın bu işe hiç bulaşmamasını sağlayabilirdi.

Bacaksız, babasına yakalandıktan sonra babasının ikazlarını dinler ve bu işi bir daha yapmayacağını söyler. Hatta babasının sözlerini çocuk zihninde şöyle anlamlandırır ve bu işten vazgeçer.

“ «Bugün sigara kaçıır, yarın araba kaçıır! Bir başladı mı, hayrını gör artık!» Sonra Bacaksızın üstüne yürüdü. «Bir daha yapacak mısın doğru söyle!»

Böyle bir durumda, kim çıkar da 'Yaparım' diyebilirdi.

«Söyle bir daha gidecek misin o Rasim denilen karaborsacının, kaçakçının yanına!» Bacaksız ilk kez duyuyordu bu karaborsacı sözünü. Gözünün önüne kara boyaya dalıp çıkmış bir adam görüntüsü gelivermişti. Gözlerinde kapkara

gözlükler vardı Rasim Abi'nin. Dipten doruğa kapkara giysiler içindeydi. Durmadan üsteliyordu babası:

«Bir daha Rasim'i görecek misin?»Böyle kapkara ziftlere, katranlara batmış bir adam nasıl görülürdü. Eliyle bu korkulu görüntüyü iterek,

«Hayır! Hayır» diye bağırdı. «Bir daha hiç görmeyeceğim!»”(B.S.K.,s.81-82)

Babası, Bacaksız'dan aldığı paraları alın teri ile kazanılmadığı için helâl para saymaz. Onları, bu işi düzenleyen Rasim denilen adama vereceğini söyler. Evde yiyecek ekmekleri yoktur, bakkala veresiye yazdırırlar; ama Apti Dönmez yine de o paralara dokunmaz. Yazar burada okuruna alın teri harcayarak, bir uğraş ve emek sonunda kazanılan paranın değerini anlatmaya çalışır. Dürüst olmanın önemi üzerinde durur.

“Birden babasına verdiği iki paket sigaranın parasını anımsamıştı. Rasim Abi'ye borcunu ödemedi mi kaçacaktı ondan? Herkes ne derdi sonra! Hele Rasim Abi ne derdi, hapisten çıkınca?

«Borcum... Borcum var... Paralar onun... Sendeki paralar!»

«Veririm ona ben! Sen karışma!»

«Hepsini verme! Benim de param var içinde!»

«Sus! Daha konuşuyor! Parası varmış içinde! Nerden paran oluyormuş senin?»

«Kent'ten yedi buçuk, Malboro'dan beş lira.»

«Hele şuna bakın, şu Bacaksıza! Nerden öğrendin sen bunları? Bir daha ağzına alacak mısın bu lâfları? Ha? Alacak mısın, Malboro'ları, Kent'leri?»

«Yok, baba, almayacaaam!»

«Söz mü?»

«Söz baba! Ne Kent diyeceğim bir daha, ne de Malboro!»

«Bak hâlâ söylüyor! Bir daha ağzına alacak mısın sen! Al hanım, şu paraları, sakla! Sakın benim verdiğim paraların yanma koyma! Rasim midir, nedir, ortalıkta görüldüğü gün, götürüp vereceğim eline! Kendisine de diyeceğim ki,

eğer bir daha şu herife sigara sattırdığını duyarsam, eh, ben bilirim ne yapacağımı!»

Bacaksız, işin böylece tatlıya bağlandığına çok sevinmişti. İçinden, 'Yemeğe bir otursak da, babam bu konuyu büsbütün unutsa, diyordu. Kim bilir, babası da böyle düşünüyordu belki de. Birden ekmek kutusunun kapağını açıp baktı babası,

«Ne yiyeceğiz be!» diye bağırdı, «Bir dilim ekmek yok kutuda! Koş, ekmek al da gel bakkaldan! Yazsın deftere! Babam hafta başında gelip kapatacak hesabı, de! Beklesin, kaçmıyoruz ya! Koş hadi!» (B.S.K., s.83-84)

Kitabın son bölümünde; hem Bacaksız'ın hem de mahallenin diğer çocuklarının sevmediği “ Kırkyalan Ferit” çeşme başında tıraş olmuş, saçları sıfıra vurulan çocuklarla dalga geçer. Ancak bu sırada gelen bir polis otomobili Kırkyalan Ferit'i, Bacaksız'ı ve geri kalan herkesi toparlayıp karakola sorguya götürür. Ferit; babası, Almanya'da işçi kaçakçılığı ile uğraşmış ve hapse girmiş Salim Derler'in oğludur. Varlık durumları mahallede bulunan çocuklara oranla oldukça iyidir. Böylesine yoksulluğu yaşayan ve sıkıntısını çeken çocuklar, zengin olan ve biraz da kendini beğenen Ferit Derler'i sevmemektedirler. Hatta onun başına gelen kötü şeyleri mahalledeki çocuklar sevinçle karşılamaktadır. Karakolda sorgulanan Ferit Derler, komiser tarafından yanlış anlaşılır ve sigara sattığı iddiası ile, ders olsun diye diğer çocuklara yaptığı gibi saçları kazıttırılır. “ *Başkomser, «Sen gel bakalım şöyle!» diyerek parmağıyla Kırkyalan Ferit'i çağırdı yanına. «Nedir bu saçlar?» dedi. «Geçen enselenişte kurtarmışsın yakayı, öyle mi?»*

«Kurtardım!» dedi Ferit. «Haminnemdeydim ben!»

«Şimdi enselendin, öyle mi? Söyle adın ne senin?»

«Ferit Derler!»

Başkomser hiç düşünmeden tokadı patlattı Ferit'e.

«Bana da Başkomiser Nail derler, anladın mı? Kabadayıları hıyar yer gibi yerim ben, hatır hatır!»

«Ben, ben, hıyar değilim, ben...»

Başkomiser kalktı yerinden,

«Daha direniyor! Hüseyin, getir şu makineyi! Hıyar değilmiş bu!»

Getirilen tıraş makinesini aldı eline, alının ortasından tepesine doğru yürüttü.

«Şimdi sen de kurtulursun hıyarlıktan, kabak olursun, şu omuzdaşların gibi! Gerisini de sen tamamla Hüseyin. Al şu makineyi de... Yok, makineden vazgeçtim, usturayla kazıyacaksın başını. Tam kabak olsun diye!»

«Başüstüne!»

«Al götür musluklara iyice sabunla! İyice sabunla önce başını!»

(B.S.K.,s.89-90)

Bacaksız da sorguya alınır; zor durumdan kurtarmak için kendini yalan söyler. Yazarın burada kahramanı üzerindeki korumacı tutumu açıkça görülür. Bacaksız yaptığıının yanlış olduğunun farkındadır artık. Böyle işlere bulaşmayacağına babasına da söz vermiştir. Komiserin sorgusundan kıvrak zekâsı ile ceza almadan kurtulabilir.

“Onlar çıkarken, başkomiser, Bacaksız'a dönmüştü:

«Sen de geçen tıraştan kutarmışsın saçları!» dedi.

«Ben evden çıkmam ki... Hep annemin yanında otururum.»

«Demek sen Haminne'ne gitmezsin, öyle mi?»

«Benim haminnem yok ki. Bir annem var. Hiç yalnız bırakmam onu.»

«Aferin! Böyle olacak işte! Bütün gün sokaklarda Kent, Malboro satmazsın değil mi?»

«Öyle şeylerden anlamam.»

«Hadi git sen! Doğru annenin yanına! Çocuk dediğin böyle olur işte!»

(B.S.K., s.90)

Kitapta varlıklı-yoksul çatışması, çocukların bilmeden de olsa yanlış işlere bulaşabileceği, aile düzeninin ve disiplinin önemi üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Yazar, Bacaksız'ı baskın bir karakter olarak çizip kötü işlere bile bulaştırırsa onun bu işlerden incinmeden sıyrılmasına izin vermiştir. Çocuğa kötüyü göstererek iyiyi buldurmayı hedeflediği açık olarak görülmektedir.

Serinin üçüncü kitabı olan “ **Bacaksız Okulda**” dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu roman diğerlerine göre daha geniş bir çevre ve olay örgüsüne sahiptir. Önceden sadece mahallede oyun oynayan, akşamları evine giden Bahri, artık okullu olmuş ve bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Serinin bu kitabında Bahri'nin okul ve okuldaki arkadaşları ile münasebetini görmekteyiz. Kitapta, okulda yaşanabilecek sıradan olaylar, onun çocuk dünyası ile bütünleştirilmiştir. Bu sayede yaşananlar sıradanlıktan çıkmış ve olaylara ilgi çekici bir nitelik kazandırılmıştır. Bölümler, yine birbiri ardınca zincir şeklinde sunularak bir bütün hâlinde verilmiştir. Ancak, Bahri'nin ailesinin ikinci kez yeni bir çanta alacak gücü yoktur. Romanın ilk bölümünde Bacaksız'ın okul heyecanı verilir. Okula yeni başlayacaktır. Kendisine güzel fermuarlı bir çanta alınmıştır. Ama onun gözü hep Zeynep'inki gibi kilitli bir çantadadır. Hatta bu yüzden bir kurnazlık yapıp kendisine yenisini aldırabilmek için çantasının fermuarını bozar.

“ «Anneee! Ben bu çantayı istemem! Başka çanta isterim, kilitli çanta!..»

Babası, çanta kilitli olursa, anahtarı nasıl olsa kaybolur, diye fermuarlısını almayı düşünmüş, annesinin de uygun görmesi üzerine eve pembe plastik bir çanta gelmiş, yüksekçe bir çiviye asılmıştı. Çanta orda kalsa, ne yeniliğini yitirecekti, ne de carcuru bozulacaktı. Plastik çanta, çividen inmiş, sonunda fermuarın dişleri çarpılmış, eğilmiş, bükülmüş, bir ikisi de kırılmış, açılırken kapanmaz, kapanırken açılmaz oluvermişti. Bozulmasa ne olacaktı sanki? Zeynep'in çantasıyla, Gülten'in çantası kilitli, anahtarlı olunca, Bahri'nin

çantası fermuarlı olabilir miydi? Durum böyleyken bu carcur bir rastlantı sonucu mu bozulurdu? Bu işte mutlaka Bacaksız Bahri'nin bir parmağı olmaz mıydı? Ne yapar yapar, işte böyle fermuarı bozar atardı.

«Anne, ben bu çantayı istemem!» dediği zaman, «Neden istemezmişsin?» diye surat edecek olurlarsa, «Carcuru bozuk da ondan istemem!» diyebilirdi artık!

Diyebiliyordu da ne oluyordu? Evdekiler gene bildiğini okuyorlardı:

«Hadii!» diyorlardı, «Bozulduysa biz bozmadık ya! Sen de boyuna açıp kapamasaydın! Yenisini alacağımızı hiç bekleme! Bu yıl bu çantayla gidip geleceksin okula!» (B.O. s. 6-7)

Bacaksız, istemese de o çantayı kullanmak zorundadır. Ama gözü hâlâ arkadaşlarının kilitli çantalarında. Ümitle istediğini elde etmek için çeşitli şeyler düşünür.

“ Keriz Arife gitse, elli liralık birkaç Marlboro satsa. Sonra bir posta daha alsa, onu da salsa... Yirmi Marlboroluk iş bu. Ama ya Başkoiniserin eline düşerse? Okula kabak gibi bir kafayla gitmek hiç de öğretmenin içini açmaz doğrusu! Simit satsa? Yok, yok! Şurda birkaç gün kaldı okula. Para kazanıp çanta almanın zamanı mı?”(B.O., s.9-10)

Yazar; kahramanını akıllı, tuttuğunu koparan bir şahıs olarak çizmiştir. Bacaksız, sonunda kendisine yakışır; zekice bir şey yapar. Babasının lastiklerinin bulunmasına yardım ettiğinde çalınan diğer lastiklerinde bulunmasını sağlamıştır. Bunların içinde de mahallesindeki Hüsnü Amca'sının lastikleri de bulunmaktaydı. Bacaksız şirin ve güzel üslubuyla Hüsnü Amca ile dertleşir. O da Bacaksız'ın istediği çantayı alıp ona vermeye karar verir.

“«Hüsnü Amcaaa!»

«Gene ne var? Çanta işi mi?»

«Yok! Soracaktım ki sana... Senin lastiklerinin bir tanesi kaç lira?»

«Ne yapacaksın öğrenip de? Yoksa okula gitmekten caydın da karaborsacılık mı yapacaksın?»

«Babam geçenlerde arabasına iki bin liradan aldı lastikleri de...»

«Bizimkiler bin beş yüz filan.» «Demek, dört tanesi ne eder?»

Anlamıştı şoför Hüsnü, neden sorduğunu. İçinden:

«Başa çıkılmaz bu Bacaksızla...» dedi. «Vay şeytan çekici, vay! Benim çalınan lastikleri eliyle bulup çıkardı ya!»

Bir yandan da hak veriyordu:

«Haklı Bacaksız!» dedi içinden, «On liralık bir çikolatayla geçiştirilir mi bu! çalınmış dört lastiğin dördünü de doğrusu o buldu, çıkardı. Evin kapısını parmağıyla gösterip polislere, işte burada, diye gösteren o değil mi? En azından ona bir çanta gerekirmiş, düşünememişiz o zaman!»

«Hüsnü Amcaaa!»

«Söyle amcasının...»

«Sana çantayı sorduğumu sakın Zeynep duymasın, olur mu?»

«Duyarsa duysun!»

«Olmaaaz! Benden gördü de öğrendi der, sonra. Sen çantanın yerini söyle, yeter! Nasıl olsa alacağım ben!»

«Sen alma, bırak! Benim o yanlara işim düşerse alır getiririm sana!»

«Amca be! Sen çok iyi adamsın!»” (B.O., s.10-11)

Romanın ikinci bölümü sınıfta geçer. Bacaksız kısa olduğu için sınıfta en öne oturtulur. Bacaksız için sınıfı, öğretmeni ve arkadaşlarıyla okulu; tamamıyla farklı bir çevredir. Bacaksız kendi çocuk dünyasında gözlemlediği her şeyi anlamlandırmaya, kuralları öğrenmeye çalışır. Ama Haydar Aybekler adında önyargılı, şiddet uygulayan, her şeye kendi açısından bakan bir öğretmenle karşılaşır ve kurguladığı okul tasviri tamamen değişir.

“ Bacaksız'ı en arka sıralardan birine oturmayaacağı belliydi öğretmenin. Boyda herkesten beş santim, on santim küçük olanı en arkaya oturtursa tahtayı da, masayı da öğretmeni de göremeyeceği açık açık ortadaydı. Onu, en öne oturttu Öğretmen Haydar Aybekler. Deneyimlerine dayanarak, Bacaksızı pek gözü

tutmamıştı. Gözünün önünde durması daha da işine gelir, bu ikisi için de yararlı olurdu.

Bahri için büyük bir değişiklikti okul. Otobüsler gibi bir numarası vardı artık! 19 diyordu öğretmen. Herkesin numarası çoktu da onunki neden bu kadar azdı? Otobüs numaraları gibi... İkinci değişiklik, kendisine Bacaksız demeyen tek adam, bu öğretmendi. Bahri'ydi burda adı, hem de Bahri Dönmez!”(B.O., s.12)

“Kalem gene sol eline geçmiş, bir boyda biçimli biçimli çizgiler döktürüyordu ki. küttt!.. Bir cetvel! Hem de kenarı demirli bir cetvel tahtası, elinin üstünde küttledi. Açıklı anlamı! Kalem sol elden sağ ele geçsin, demek istiyordu. Sıkı bir bildiriydi bu! Okul buydu işte!” (B.O.,s.16)

Haydar Aybekler için yazı sağ elle yazılırdı. Bu yüzden sol elle güzel çizgiler çizebilen Bahri'nin sağ elini kullanıp da çizgi çekmesi için zorlar. Bahri arkadaşlarından farklı olarak sol elini daha iyi kullanabilen, sol eliyle yazıp da güzel çizgiler çekebilen bir çocuktur. Haydar Aybekler'e göre ise onun dediğini yapmamak, sağ elini kullanmamak tamamıyla tersliktir. Haydar Aybekler, kendisinin yaptığı her şeyi öğrencilerinin de aynı şekilde yapmasını ister. Farklılıklara tahammülü yoktur. Bunu da Bahri'ye, sol eliyle yazı yazdıkça içinde demir bulunan bir cetvelle sürekli sol eline vurarak gösterir.

“«Bahri, ayağa kalkma!»

«Bahri, geriye dönme!»

«Bahri, konuşma!»

«Bahri! Heeey, ne dürtüyorsun Hasan'ı! Kırarım elini, kalkarsam! Bak, bak.bak!.. Gene kalemi sol eline geçirdi! Demedim mi sana, sol elinle çizgi çizmeyeceksin diye!»”(B.O.,s.12)

“Cetvel elinin sırtında kırmızı bir iz bırakmıştı ama, azarlanma patirtısı kalkmıştı ortadan. Olayı ancak bir iki Öğrenci görmüştü, o kadar. Eskisi gibi bütün E Şubesi duymamıştı! Daha hesaplıydı böyle. Öğretmenin işine de geli-

yordu. Cetvelin içinde incecik demir olmasa, bu vuruşlara katlanabilirdi de...

Ah, o içindeki demir!..”(B.O.,s.16)

“Çocuklar!» dedi, «Düz çizgi bitti.Şimdi böyle, böyle!.. Dik çizgi çekeceksiniz. Başlayın. Hep bir boyda, işte benimki gibi. Bakın hep böyle olacak!»

Bahri düşünüyordu, «Hep böyle, benimki gibi» ne demekti? O tebeşir denilen bir kireç parçasıyla çiziyordu. Bütün çizgileri beyaz beyazdı. Oysa Bahri'ninkiler kara kara... Gelelim çizginin boyuna... Onun çizdiği çizgilerin boyu nah şu kalemin boyunda olduğuna göre, neden deftere o boyda çizmiyorlardı? Deftere bu boyda çizgi sığar mıydı?

«Çizsene! Ne duruyorsun be!» «Boy ne kadar olacaktı, anlayamadım...» «Ne kadarı var mı, düz çizdiklerinin boyu kadar...»

«Ben o zaman da anlayamamıştım.» «Ne demek anlayamamıştım? Çizmişsin ya işte!»

«O zaman da anlayamadan çizdim ben! Seninkiler daha uzun... Çok uzun.» «Ne uzun!» «Sonra senin çizgilerin beyaz...»

«Karatahtaya kara çizgi çekecek değilim ya!..»

«Ama benim gibi çizdin diyorsuuun!» «Sende bir terslik var ya... Dur bakalım!» Bir süre ters ters yüzüne baktı. Diyecek bir söz bulamadı:

,«Haydi, başla,» dedi, «Çok konuşma!»

Bahri, kendisi de farkına varmadan, kalemi sol eline geçirmişti. İlk çizgiyi çekerken enselendi: «Her şeyin ters senin! Var mı senden başka bu sınıfta ters eliyle çizgi çeken! Geçir kalemi sağ eline! Ters adam!»”(B.O.,s.13-14)

Bacaksız karşılaştığı durumları, farklılıkları algılayıp zihninde yargılayıp bunun sonuçlarına öyle varır. Aslında yazarın burada göstermek istediği, yetişkinlerin çocuk deyip geçmemesi gerektiğidir. Çünkü çocuklar yaşadığı çevreyi, gördüğü olayları, temiz dimağlarında daha güzel ve doğru yorumlayabilirler. Bacaksız için okulun bu ilk günleri kuralları anlama ve öğrenme çabasıyla geçer.

“«Kalk bakalım tahtaya!»

Bu komut, doğrudan doğruya Bacaksızla ilgiliydi. Çünkü cetvel tahtasının ucunda yalnız kendisi görünüyordu. Bu sınıfta, okul açıldı açılalı ilk kez böyle bir komut verilmişti. Durum çok ilginçti. Ne demektir tahtaya kalkmak? Tahtanın neresine kalkılacaksa! Bu işi, ancak Bacaksız Bahri kıvrabilirdi! Ağaca, maymun gibi tırmanmasını yalnız o bilirdi sınıfta. Her tür ıslık çalmayı becerdiği gibi...

Bacaksız kalkmıştı ayağa. İş bu kadarla biter miydi?

«Geç tahta başına, ne duruyorsun!»

Komut değişmişti. Gitti tahtanın yanına. Neresiydi bu tahtanın başı?

«Al tebeşiri eline!»

Bu ak ak çomakların adı tebeşirdi, biliyordu. İlk günden öğrenmişti bunu. Ama eline ilk kez alıyordu. Hangi eline?

«Şimdi geliyorum! Öbür eline al!» (B.O.,s.16-17)

Bacaksız'ın tüm dizideki kitaplarda yer alan meraklı ve sorgulayıcı tavrının, bu kitapta biraz daha arttığını görmekteyiz. Yazar Bacaksız'ı karşılaştığı durumlarda tek yanlı bakış açısına hapsetmemiştir. Aksine onun; sosyal ve duygusal yaşantıları ile günlük yaşamı içinde karşılaştığı durumlara eleştirel gerçekçi bir anlayışla yaklaşmasını sağlamıştır.

Rıfat Ilgaz, Bacaksız'ın gerçeklerini, okul ve sınıf yaşantısını; çocuk gözüyle, çocuk merakıyla, çocukların olayları, nesneleri algılayacağı biçimde yansıtmıştır. Olaylara kendi gözüyle değil de Bacaksız'ın gözünden bakabilmiştir. Bu, eseri hem çocuk okur için eğlenceli kılmış hem de eser biçimsel gerçekçiliği benimsemiş bir eser olma düzeyinden çıkarılmıştır. Çünkü biçimsel gerçekçiliği benimsemiş kitaplarda yazar, “ ...çocuğun gerçeklerinden uzak, çocuğun yanında değil, her zaman onun üzerindedir; ona doğruları gösteren, çocukken ve yetişkin olduğunda nasıl davranması gerektiğini ona belletmeye çalışan bir otoritedir.” (Dilidüzgün, 2004: 59)

Ancak Rıfat Ilgaz, hem “**Bacaksız Okulda**” romanında hem de serinin diğer romanlarında Bacaksız karakterinin gerçekleri, doğruları, yanlışları, iyiyi, kötüyü, hayata dair her şeyi yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlar.

“«Sil düzeltme yap,!» dedi, «Baştan çiz!»

Tahtanın bir de sileceği vardı. Peki ama sileceği hangi eline alacaktı? Pek doğal ki sol eline değil! Sol el yasak, okulda.” (B.O. s.18)

“Demek tebeşir sağ, silgi sol elde olacak! Sevinilecek bir iş oluyordu bu! Çizmeyecek, yazmayacak, hep silgiyi biçimli eline alıp silecek, silecekti. Yeryüzüne silmek için gelmiş olmalıydı!” (B.O. s.18-19)

“«Otur, aksi musibet!»

Oturmak kolaydı da... Ne demekti acaba «aksi, musibet?» Ucunda cetvel tahtası olmadığına bakılırsa ikisinin ortası bir şeydi. Ne iyi, ne kötü...” (B.O. s.20)

“Birinci sınıfın bu kolaylığı vardı işte! Sus, konuşma, deyince hemen susuverirlerdi ama, sonradan düşünürler de düşünürlerdi işin girdisini çıktısını:

Neden öğretmenın kalemi, İş Bankası Müdürünün kızı Nermin'in kalemine benziyor? Hiç kaçmazdı onların gözlerinden.

Neden sınıftaki kimi yaramazlar çok sevilirdi de, kimi çalışanların yüzüne bile bakılmazdı? Hemen sezinleyiverirlerdi yan tutmaları.

Neden Neriman'ın sesi karga gibi çirkin olduğu halde, şan dersine giderdi de, sesi güzel olan Emine'yi kimse dinlemez, dinlese de övmezdi? Bu ikiliklerin gerisi gelmezdi.

Neden? Neden? Neden?

Nedenler gider de giderdi... Buraya okuma yazma öğrenmeye değil, bu nedenleri çözmeye gelmişlerdi sanki!” (B.O. s.23)

Bacaksız'ın karşılaştığı durumlara karşı gösterdiği bu zihin oyununda yazarın iç sesi duyulur. Kendisi öğretmen bir yazar olduğundan Haydar Aybekler gibi öğretmenleri eleştirip öyle olmayanları da yüceltir.

“Bir sakarlık vardı bu sınıfta. Beş yıl önce de okutmuştun birinci sınıfı ama, böyle değildi çocuklar. Daha zeki, daha açık göz, daha anlayışlıydılar. Haydar Aybekler'in beş yıl daha yaşlanmış olması. Beş yıl daha çökmesi... Beş yıllık eskimesi,.. Bilgisinin üstüne yeni bilgiler koyamayan öğretmenler, yaşlanır, çağ dışı oluverirlerdi bir gün. Emeklilik bir kurtuluş değil, temize çıkış olurdu bu gibiler için. Oysa öğretmenin iyisi hiç yaslanmazdı, emekliye ayrılrsa bile, yaşlanmadan ölenler de olurdu içlerinde. Genç yaşında ölen çok emekliler çıkmıştı!” (B.O. s.24-25)

Bacaksız'ın sınıfta yaşadıkları, romanın üçüncü bölümünde de devam eder. Resim dersidir, öğretmeni Haydar Aybekler bir at resmi çizmelerini ister. Bacaksız resim dersini sevmektedir; çünkü resim dersinde özgürce sol elini kullanabileceğini düşünür. Aynı zamanda kendisine sürekli kötü davranan öğretmenine de bir ders vermek niyetindedir. Ama bu hevesi de kısa sürecektir. Yalnız Bacaksız bu sefer ilk defa, yaptığı işte Haydar Aybekler'in kötü tutumuna maruz kalmaktan az da olsa kurtulabilir ve sınıfta öğretmenini ilk kez gülümsetmeyi başarır.

“Öğretmen üç aydır ikinci kez resim yaptırıyordu. Bütün ağırlığı alfabeye verdiği için, bütün dersler alfabe dersi olmuştu. Ona kimse çocuklara resim yaptırıyor musun, marş söyletiyor musun diye sormazdı. Okumayı söktüler mi, diye sorardı. Hele müfettişler... Nerdeyse gelirlerdi bugünlerde.

Bacaksız bıkmıştı alfabeden! Hele alfabe dersinin cetvelinden! Resim, onun için özgürlük demektir. Kalemi istediği eline alır, dilediği biçimde at çizebilirdi şimdi. At bağlı olacaktı bir yere ama kendisinin bağlı olması hiç gerekmezdi.

DeFTERİNİ açmış, kalem sol elinde, çiziyordu boyuna. Atın neresinden başlamalı, diye düşünmeden kulağının ucundan girişmişti işe.

Atın kulakları eşeğin kulaklarından kısıydı. Nah, şu kadar işte! Sonra yeleleri vardı, sırtına doğru... Ayakları daha uzundu. İyi koşması için uzun olmalıydı.”

(B.O. s.34-35)

“Çat, çat, çat!..

Nerden çıkmıştı gene! Alfabe dersi miydi bu be!

«Geçir kalemi öbür eline! Çabuk!»

«Öğretmenim, resim yapıyorum ben, yazı yazmıyorum ki...» diyecek oldu.

«Bak hala söyleniyor Bacaksız!..»

Ne? Bacaksız mı? Bu da nerden çıktı? Koskoca öğretmen, nasıl Bacaksız derdi.

«Ayıp,» dedi «çok ayıp!»

Ağzından kaçırırvermişti bunları!

«Nedir ayıp olan?» diye yürüdü üzerine öğretmen.

«Bacaksız dedin bana. Öğretmenim!»

«Nesin ya! Sana geldiğinden beri söylüyorum. Hiç dinlediğin yok beni. Bu kalem sağ elinde olacak demiyor muyum sana!»

«Resimde de mi böyle olacaktı, öğretmenim?»

«Yazıda, resimde, yemek yerken, su içerken... Her yerde! »Demek hep yanlış yapıyordu. Evde yemek yerken, su içerken hep sol elini kullanıyordu. Taş atarken, çomak yontarken, çivi çakarken... Peki, ters yapıyordu da ne oluyordu? Kime ne zararı oluyordu bu tersliklerin?

«Daha duruyor!» dedi öğretmen. «Al öbür eline de başla!» (B.O. s.35-36)

“Bacaksız ters ters öğretmene bakıyordu. Silgiyi aldı eline...Silgi sol elindeydi. Başladı torbayı silmeye, çizmektense silmesi daha kolayına gidiyordu. Önce torbayı sildi. Silerken atın başı tümüyle silinmişti. Sonra atın tüm gövdesini sildi. Kuyruğunu sildi, ayaklarını sildi. Silmek daha güzeldi, daha kolaydı. Sildi, sildi, sildi...

Öğretmen sınıfı şöyle bir dolaştıktan sonra geldi, tepesine dikildi, Eğildi, baktı. Defterde bir şey göremeyince:

«Nerde at?» dedi.

«At mı öğretmenim? Torbasını başından çıkarırken yuları da çıkmış...»

«Eee sonra... Korkarım kaçırdın atı.»

«Kaçtı öğretmenim!»

«Doğru! Arpasına karışırlar, samanına karışırlar... Çekti gitti desene!»

Başladı gülmeye. Haydar Aybekler, üç aydır ilk kez gülüyordu sınıfta. Öylesine gülüyordu ki olanı biteni kimse bilmediği halde bütün sınıf öğretmenin bu gülüşüne katılıyordu. Hacıbabı ilkokulunun E şubesinde ilk kez sıcak bir hava esmişti, eğitimden yana... Bunu çocukların tümü anlamakla gecikmemişlerdi. Çocukça, öğretmence, insanca bir havaydı bu. Hep birlik olmuş gülüyorlardı, en güzel gülüşlerle.” (B.O. s.38-39)

Kitabın bundan sonraki bölümlerinde Bacaksız okul havasını iyice içine sindirerek okullu olmuştur. Hatta ufak haylazlıklara da karışır. Üst sınıflardan, mahalleden arkadaşları vardır. Bu arkadaşlarının arasında yalnız Ferit Derler adında biri vardır ki onu ne okulda ne de mahallede kimse sevmez. Ailenin durumunun biraz iyi olması, korumacı tavrı, Ferit’in mahallerine yakın bir özel okula gitmesi çevresindeki çocukların pek hoşuna gitmez. Yazarın özellikle varlıklı- yoksul ilişkisini ön plana çıkardığını ve öznel bir bakış açısı ile de yoksul çocukların tarafına geçtiğini, onları yücelttiğini görmekteyiz.

“Fesleğen sokağının hemen tüm çocukları yoksun kalmamışlardı öğretim ve eğitim nimetlerinden. Yedi yaşındakiler anneleriyle, ablalarıyla, seyrek de olsa babalarıyla gelip yazılmışlardı Hacıbabı ilkokuluna. Babalar iş güç sahi-biydiler, öyle her istenilen zamanda okulda bulunamazlardı. Semt bakımından Fesleğen sokağının çocukları Hacıbabı ilkokuluna düşüyorlardı. Ferit Derler'in ailesi bir yana, sokaktakilerin tümü Milli Eğitim Müdürünün buyruktusuna uymuştu. Ama Derler ailesi» soylu çocuklarının Hacıbabı okulu

gibi gösterişsiz, göreneksiz kenar mahalle okulunda harcanmasını hiç doğru bulmamıştı. Paraya kıyarak yavrularını iki sokak yukarıdaki Hacıkalfa okuluna yazdırmıştı. Böyle üstün yetenekli çocukların düşkün aile çocuklarıyla bağdaşamayacağına inanan bu aile, gözü özel okullara dikecekti kuşkusuz.”
(B.O. s.40)

“Okullar açılmadan önce bütün gün Fesleğen sokağının çocuklarıyla düşüp kalkarken, şimdi onlarla yalnız oynamak değil, konuşmak bile yasak edilivermişti.

Bütün bunları bilen Fesleğen sokağının çocukları, ne yapıp yapıp, daha çok öğle paydosunda, onu buluyorlar, ayartıp parasını yanlış yere harcattıyorlar, çikolatalarına ortak oluyorlardı. Biçimine getirip bu kendilerinden kaçırılan bulunmaz hint kumaşını paçavraya çeviriyorlardı.” **(B.O. s.41)**

Ferit’in okuduğu Hacıkalfa Okulu özel bir okul olduğu için velilerin huzuruna sık aralıklarla okulun düzenlediği küçük gösteriler çıkartılır. Ferit Derler’in, ileri gelenlerin de katılacağı bu gösterilerden birinde görev alacak olması mahalledeki çocuklardan Paytak Yılmaz’ın aklına Ferit’i korkutacak mükemmel bir oyun getirtir.

“Bu pencere sözü Paytak Yılmaz’ın kafasını işletmişti:

«Uzatmayın çocuklar,» dedi, «bana bırakın siz gerisini!»

Ne yapacağını planlamıştı Paytak. Hacıkalfa okulunun hademesi. Fesleğen Sokağında oturuyordu. Oğlu Yılık Recep de babasının okuluna gidip gelen seçkinler arasındaydı. Paytak, onu buldu mu bu pencere işi yoluna girdi demekti.

Paytak Yılmaz, yardımcısı Dobiş Mehmet’in kulağına eğildi:

«Şunları görüyor musun?» dedi, «Bunlarla ne yapıp yapıp Kırkyalan Ferit’in uçağını, tam Küçük Uçman şiirini okurken uçuracağım.»

«Nereye uçuracaksın?»

«Canım, uçak nereye uçar, havaya. Gümm! Ferit'in çizmeleri bir yana, kasketi bir vana!..» «Biz de görecek miyiz cümbüşü?»

«Neden uğraşıyoruz sabahtan beri.»

«Ama hep birden girelim. Bütün Fesleğen Sokağı ki, tadı çıksın!»

«Göreceğiz...»”(B.O. s.44-45)

Biraz düşündükten sonra okulun içine nasıl kimsenin ilgisini çekmeden girebileceklerini bulurlar. Mahalledeki arkadaşları Yılık Recep'in babası okulda hademedir. Bu yüzden okula girebilme işini Yılık Recep ayarlayacaktır. Paytak Yılmaz okula girme işini ayarladıktan sonra planın asıl ve önemli parçasını uygulatabilmek için Bacaksız'ı çağırır ve ona neler yapacağını, karşılığında ne alacağını bir bir anlatır. Bacaksız da diğer çocuklar gibi Ferit'i sevmez ve görevini memnuniyetle kabul eder. Burada yazar, çocukların bir gruba katılabilmek ve kabul görebilmek için farklı davranışlar sergileyebileceğini çok güzel anlatmaktadır.

“«Biliyorsun, Hacıkalfa okulunda eğlence var bugün.»

«Biliyorum.»

«Sana iş düşünüyor, en güvendiğim adam olarak.»

«Hazırım,» dedi Bacaksız.

«Şu Kırkyalan Ferit Derler var ya...»

«Söyle, gene çantasına taş mı dolduracağım?»

«O kadar zahmetli iş yok bugün... Sadece... O şiir okurken sahnede... Sen...»

«Eee?»

«Alt üst edeceksin ortalığı...»

«Nasıl, onu söyle bana!»

«Anlatacağım, acele etme! Planlı iş bu. Hacıkalfa okuluna gireceğiz...»

«Nasıl gireriz, alırlar mı bizi?»

«Bütün bizim Fesleğen sokağı, hep birden içerdeyiz! Tam Ferit şiir okurkeeen... sen bir düğmeye basacaksın. Sonra da geldiğin yerden tıpış tıpış çıkıp gideceksin.»

«Bu kadarcık mı?»

«Bu kadar işte.»

«Ben de sandımdı ki...»

«Gene sandığın gibi olsun! Şimdi başlayalım işimize... Yürü gidelim.»

Arka sokaklardan dolana dolana Hacıkalfa okulunun arkındaki çöplüğe vardılar:

(...)

«Benim eski okulum bu.» dedi Paytak, «Köşesini bucağını bilirim. Saklambaç oynardık buralarda. Şurası da sığınak. Çok para dökmüşler buraya, savaş yıllarında...»

(...)

«Şimdi iyi dinle beni... Tam bir saat sonra... Oyun başlayacak, yukarıda, tam tepende... Önce İstiklal Marşı... Sonra... Bir ders sürecektedir kadar uzun bir oyun... Daha sonra da bizim Kırkyalan Ferit... tam Küçük Uçman diye şiire başlayıncaaa... Sen şu düğmeye basacaksın!

Uzun bir süre kaldırmayacaksın parmağını! Tepende koşuşmalar olacak... Şu kapıdan pırrr... Doğru annenin yanına... Başkomiser Nail Bey sorsa bile görmedim, bilmiyorum, o kadar? Ben annemin dizinin dibinde oturuyor, çorbamı içiyordum, diyeceksin. Anladın mı?»

«Anladım. Anlamaz olur muyum? Kaç para eder. Cümbüşü göremeyeceğim ki ben.»

«Anlatırlar sana, bizim çocuklar... Sen şimdiden bu sığınakta kalacaksın! Az sonra bizim çocuklar bu kapıdan girecekler. Gelen konuklara karışıp teker teker sızacaklar içeri...»” (B.O. s.53-57)

Bacaksız Bodrum'da beklemeye başlar. Her şey Paytak Yılmaz'ın dediği gibi olur. Önce okul sahibi Mahir Becerikli'nin konuşması, sonra İstiklâl Marşı ve piyes. Sıra Ferit'e geldiğinde sahneye bir uçak getirilir ve Ferit uçağın önünde şiirini okumaya başlar. Ama işte tam o sırada Bacaksız düğmeye dokunur ve olan olur. Yazar, böylesine bolca paralar dökülerek bir müsamere yapamayacak çocuk kahramanlarını, akılları ve haylazlıkları sayesinde zengin Ferit Derler'e karşı galip getirir ve okuyucuyu gülümsetir.

“ Koyu mavi giysiler içinde bir pilot girmişti sahneye. Pilotun küçüklüğü uçağı daha da büyötmüştü bir anda.

Pilot, uçağı doğru yürümüş, yürümüş, adımını tam atacağı sırada uçağın pervanesi büyük bir hızla dönmeye başlamıştı. Pervane, bir süre döndükten sonra, çıkardığı gürültünün şiir okunmasına engel olacağı düşünöldüğünden. gizli bir elin dokunuşuyla hemen durdurulmuştu. Kırkıyalan Ferit'in şiir okumasının tam sırasıydı artık. Çarpıntıdan, coşkıdan kısılan bir sesle başladı okumaya:

*Ben küçük bir uçmamın
Uçmak istiyor canım!
Dokundum mu düğmeye
Masmavidir dört yanıım.” (B.O. s.62-64)*

“İşte tam bu sırada dokunmuş olmalıydı düğmeye Bacaksız! Okulun her köşe bucağından, salondan, koridorlardan, sınıflardan, odalardan, merdiven başlarından zil sesleri, düdük sesleri, siren çığlıkları yükseliyor, ortalığı çın çın çınlatıyor, sinirleri altüst ediyordu. Gerçekten alarm mı verilmişti, yoksa sahneye konulan oyunun bir parçası mıydı bu sinir bozucu sesler? Yok, hayır! Bir tehlike olamazdı! Ama neden sürüp gidiyordu bu alamı! Ziller, düdükler neden durmadan çalıyordu? Hayır, hayır! Bir tehlike vardı okulda!.. Kaçmalı, biran önce kurtulmalıydı! Ön sıralarda oturanlar kalkmışlardı bile, birbirlerini itip kakıyorlardı. (...)Müdür hemen sahneye atladı. Küçük Uçmanı aldı kucağına. İki yanağından öpmek için iki yanından kocaman elleriyle tutup yukarıya öyle bir kaldırdı ki... Bir de ne görsün! Ah yanı vıcık vıcık su içinde...

Çizmeler dolmuş, taşıyor! Hemen öpmekten cayarak olduğu yere bırakıverdi. Bırakırken perdenin hemen çekilmesini de işaret etmeyi unutmamıştı.

Alkışların perdenin kapanmasına değin sürmesi bir görenektir; ama tek alkış duyulmuyordu. Gülmekten kimse de hal kalmamıştı ki alkışlasınlar.”(B.O. s.64-68)

Bacaksız, bu olayın ardından, Paytak Yılmaz’ın dediği gibi koşarak eve döner. Annesine bir şey söyleyemez. Ama içi içine sığmamaktadır. Ferit’e; kendilerine tepeden bakan çocuğa, böylesine bir oyun düzenlenip kendisi de işin asil görevini üstlenen kişisi olduğu için çok sevinçlidir. Çorbasını yemeden gittiği için geri döndüğünde yemek bulamaz. Annesi Bacaksız’ın eline su kovağını tutuşturur ve çeşmeden su getirmesini ister. Çeşme başına gelen Bacaksız orada Paytak Yılmaz’ın kardeşi Sevil’le karşılaşır. Şenliğe Paytak Yılmaz kardeşini götürmemiştir. Orada kalabalıkta ezilmesini istememiştir. Bacaksız Sevil’e önce bir şey söylemek istemez. Ama sonra, ne kadar önemli bir görev üstlenip de başardığını anlatmadan geçmek istemez ve Sevil’in dikkatini çekmeyi başarır.

“Birden durakladı Bacaksız. Kötü mü yapıyordu yoksa? Hiç açmasa daha mı iyiydi? İyi, ama şu sokakta, şu mahallede. İstanbul denen kocaman kentte nasıl önemli kişi olurdu. Bildikleri hep kendinde kalırsa, açığa çıkmazsa?” (B.O. s.76)

“«Peki, ama...» dedi Sevil, «Bütün bunları sen nerden biliyorsun?»

Hah. İsteddiği ilgiyi şimdi bulmuştu işte.

«Bilirim ben!» dedi. «Bak ben bunları biliyorum da Kırkyalan Ferit'i gene de seyretmedim.»

«Neden seyretmiyorsun, anlayamadım.»

«Beni götürmezlerse, hadi gidelim demezlerse, neden gideyim?»

(...)

«Demek sen gitmedin oraya?» dedi Sevil. «Çağırılmadık yerde ne işimiz var, değil mi ya!»

Arkadaşça bir konuşmaydı bu. Sevil:

«Ferit, Küçük Uçman diye bir şiir okuyacaktı...» dedi, «Nasıl okuyabildi mi?»

«Bilmem, okurken bir patırtı...»

«Ne patırtısı?...»

«Şiirin ortasına doğru bütün ziller çalıverdi birden.»

«Ne zilleri?»

«Ben hiç bu kadar zilin, hepsinin birden çaldığını hiç duymadım. Parmağımı zile basar basmaz... Bir de ne göreyim bütün ziller... Sığınakta bile tam dört zil, bir de düdüğü... Ama ne düdüğü! Okul başıma yıkılıyor sandım! Yaktım fenerimi... Çıktım arka kapıdan dışarı.»

«Neler anlatıyorsun sen... Doğru mu bu anlattıkların?»

Hah!.. Şimdi bulmuştu aradığı ilgiyi işte... Her şeyi anlatabilirdi Sevil'e. Hem Sevil yabancı değil ki... » (B.O. s.77-78)

Bu olayların ardından kurmaca metnin son iki bölümü yine mekân olarak okulda geçer. Bacaksız, yaptığı işten mutlu ve kendisiyle gurur duyuyordur. Paytak Yılmaz'dan da işinin karşılığını almıştır.

“«Bak, senin var mı böyle çikolatan?»

«Bak benim üç tane şekerim var! Senin böyle karamelan var mı?»

«Benimki fındıklı!»

«Benimki de damgalı!»

Tomruk böylesini ne görmüş ne de duymuştu.

«Nasıl oluyor damgalısı?» dedi. «Çok mu tatlı oluyor?»

«Tadı, öbür şekerler gibi de... Kendisi başka...»

(...)

Öğretmen Haydar Aybekler pencereden bakıyordu.

«Sen öğretmeni gözetle,» dedi Bacaksız. «Gelirken dürt ayağınla beni.»

«Olur, dırterim, hadi aç!»

Karamelayı sıranın altına doğru uzattı. Önce açtığı için kâğıdı gevşekti. Hemen çıkıvermişti damga ortaya:

«Bak,» dedi, «Görüyorsun ya, işte damga!»

Tomruk bir göz atmış, hemencecik de okuyuvermişti:

«Akmarsık... Dur çekme!.. Gerisini de okuyayım.»

«Ne? Akmarsık mı, okunuyor demek...» (B.O. s.84-85)

Bacaksız, uzun bir zaman geçmesine rağmen hâlâ okumayı sökmemiştir. Öğretmeni Haydar Aybekler'in baskıcı tutumu, okumayı öğrenmesini zorlaştırıyordu. Üstelik de Bacaksız hâlâ sol eliyle güzel yazabiliyor; eğer kalem sol eline geçerse de elinin üzerine demir cetvel yapışıyordu. Zeki ve becerikli Bacaksız, artık bu işkenceden kurtulmak için arkadaşı Taşkafa Orhan'ın olan içi demirli cetveli alır ve ağabeyim dediği, güvendiği üst sınıflardan Paytak Yılmaz'a saklaması için verir. Sınıfta kalemi yine sol eline alıp da yazdığı bir an, Haydar Aybekler büyük bir hiddetle cetveli ister. Ama cetvel ortaya çıkmaz, kaybolmuştur. Cetvelin bir ders önce sınıfta olup da ortadan kaybolduğunu anlayan Haydar Bey, iyice deliye döner ve tüm sınıfı ayağa kaldırarak sıra sıra cetveli aramaya başlar. Ancak, tam bu sırada sınıfın kapısı açılır ve içeriye müfettiş girer.

“Henüz kim olduğu bilinmeyen o gösterişli kişi, «Neden ayakta, bunlar?» «Cetvel...» dedi şaşkınlıkla öğretmen. «Cetvel tahtasını arıyorduk efendim!» «Ne cetveli bu?» «Çizmek için lazım oldu da...» Müfettiş, dalıp gittiğine bakılırsa, çok şeyler düşünüyordu:

Cetvel kimindi?

Bu cetveli kim kullanacaktı?

Bu cetveli kullanan hangi işte kullanacaktı? Böyle bir cetvel bugün bu sınıfa gelmiş, miydi?

Böyle bir cetvel bu sınıfa geldiyse, kim saklamıştı?

Nereye? Niçin? Nasıl?

Bu kadar çocuğu ayağa kaldıran bir olay, müdürle müfettiş de bir araya gelince, mutlaka aydınlığa çıkmalıydı. Her ikisi de şu kadar yıldır bu mesleğe emek vermişler, kafa patlatmışlardı.

(...)

«Çocuğum,» dedi, «kimindi bu cetvel?»

«Benimdi.» dedi Taşkafa Orhan.

«En çok kim kullanıyordu sınıfta, bu cetveli?»

«Ben!..» dedi Orhan.

«Senden sonra?»

Yanında oturan yanıtladı;

«Ben de...» diyecek oldu.

Susturdu müfettiş: «Elbet sen de kullanacaksın... Başka?»

İşin sarpa sardığını anlayan öğretmen renk değiştirmeye başlamıştı. Hiç kül yutacak adama benzemiyordu bu müfettiş.” (B.O. s.91-93)

Müfettiş; cetvelin sırrını çözmeye, bu cetvelin kimin için kullanılmaya çalışıldığını öğrenmeye çalışır. Sonunda da Bacaksız için kullanıldığını anlar. Öğretmeninin deli gibi arayıp da bulamadığı cetveli, Bacaksız müfettişin bir sorusu üzerine hemen nereye bıraktığını söyler.

“Birden, sıranın üstüne iki elini koyup kendisinden soru bekleyen Bacaksızı görünce her şeyi bir anda anlayıvermişti. Ellerden biri cetvelin demiriyle çizgi çizgiydi işte. Demek, aradığı öğrenci karşısında duruyordu.

Birden herkesi şaşkınlıkta bırakan sorusunu soruverdi Bacaksız’a:

«Nerde cetvel? Hemen git getir.»

Birden ne yapacağını şaşırarak Bacaksız Bahri, sıradan çıktı. Kapıya doğru giderken durdu:

«Öğretmenim.» dedi, «dersten sonra gidip getirsem?»

«Söz mü,» dedi müfettiş, «alıp geleceksin değil mi?»

«Söz öğretmenim! Sakla diye verdim ben Yılmaz abiye...» (B.O. s.97)

Müdür ve müfettiş tam odaya çıkarken başkomiser Nail Bey'in geldiği haber verilir. Başkomiser “ Küçük Uçman” şiirinde olan olayları unutmamış; yapılan bu sabotajı açığa kavuşturmak için gelmişti. Okula gelen müfettişin sayesinde bu iş de açığa kavuşturulacaktır.

“Başkomiserden izin çıkmasını beklemeden döndü öğrencilere: «Çocuklar,» dedi, «Küçük Uçman şiirini okuyandan hiç hoşlanmıyorsunuz, değil mi? Hiç sevmiyorsunuz onu sanıyorum, ne dersiniz?»

Bacaksız, Yılmaz'ı bekliyordu ne diyecek diye. Yılmaz «hoşlanmıyoruz» derse iş belli olur muydu acaba? Yılmaz da bunu düşündüğü için ne evet diyebiliyordu, ne de hayır:

«Hiç hoşlanmıyorsunuz, öyle anlaşılıyor,» dedi müfettiş. «Sustuğunuza göre...»
(...)

«Demek çocukların da sinirine gitmiş olacak ki, ona bir şaka... Tam Küçük Uçman şiirini okurken... Kim bilir ne kılıktaydı.»

Paytak tutamadı kendini:

«Çizmeleri de vardı...» dedi.

«Üstelik çizimleri de varmış! Geri yanını ben gözümün önüne getiriyorum... Tam şiirin ortasında bir alarm!.. Demek bütün sorun düğmeye kimin bastığı, öyle mi?»

«Sığınakta düğme olduğunu bilen ve okulu çok iyi tanıyan biri... Diyelim ki üç yıl orada öğrencilik eden şu Yılmaz... Diyelim; ama diyemeyiz ki... Tam o sırada salonda, yanımızda oturuyor.»

«Yılmaz'ın yakınlarından biri olacak bu!» «Evet. Bütün çocukları arka kapıdan içeri alan Yılmaz olduğuna göre...»

«Bu yakınlarından birini aldı içeriye, sığınağa sakladı. Düşmenin yerini de gösterdi.

(...)

Bacaksız Bahri bu kez iki adım birden atmış, müfettişin önüne kadar gelmişti. Yerinden kalkan müfettiş. Bacaksızın cetvel tahtasıyla çizgi çizgi olmuş elini yakaladı:

«Söyle!» dedi, «Bu elle bastın düşmeye, değil mi?»

Artık saklamanın gereği kalmamıştı.

«Evet! O elle!»

«Tamam, mı Başkomiser Bey? Ufak bir şaka yapmışlar Ferit Derlere. Hepsi bu kadar!»

«Evet, öyle görünüyor Sayın Müfettiştim.»

«Bu sol elin cezalanmasına gelince, ders yılı başından beri yediği cetvellerden, bakın ne hale gelmiş. Neresini cezalandıracaksınız bu elin? Eğer düşmeye sağ eliyle basmış olsaydı, bir ceza düşünürdük...» (B.O. s.106- 110)

Yazar, Bacaksız'ı okulda ve mahallesi içinde yansıtmaya çalışırken eğitim sisteminde yanlış tutum sergileyen öğretmenlerin çocukların gelecekleri için ne kadar zarar verici olabileceklerine ışık tutmak istemiştir. Burada Bacaksız'ın gördüğü şiddete ailesinin tepki göstermeyişi, eğitim görmemiş ailelerin “eti senin kemiği benim” anlayışına bağlayabiliriz. Ancak Ilgaz, eğitim öğretimin bu anlayışla yürütülemeyeceğinin mesajını, Bacaksız için kurtarıcı olacak olan duyarlı bir müfettiş çizerek vermeye çalışmıştır.

Serinin dördüncü kitabı olan “ **Bacaksız Paralı Atlet**” yedi bölümden oluşmaktadır. Olayların kurgusu bir önceki kitabın devamı niteliğinde, yine okluda ve mahallede geçer. Bu kitapta da Bacaksız, kendisi için çok önemli olan başarılarına imza atacaktır. Kitabın ilk üç bölümünde okulda yaşanan birtakım olaylar konu edinilir. Bacaksız ve Fesleğen Sokağı çocuklarının sevmediği Ferit Derler, Hacıbaba okul müdürünün komşuları olması ve

annesine Ferit'in Hacıbaba Okulu'na gelmesi için çok ısrar etmesi üzerine Ferit; özel Güneş Okulu'na değil de Bacaksızın gittiği Hacıbaba Okulu'na yazdırılır. Ferit, sınıfa bizzat müdür tarafından getirilerek yerleştirilir. Ferit'in sınıfa gelmesi Bacaksız'ı oturduğu sıradan edince Bacaksız da ona küçük bir haylazlık düzenler; yüzüne tebeşir tozunu üfleyiverir. Bu tebeşir tozu sayesinde Bacaksız; hem sırasından kaldırılmasının acısını çıkartmış hem de Ferit'in başka bir sıraya geçmesine sebep olmuştur.

“Bacaksız gözlerinin içine baka baka siliyordu tahtayı, hem de sağ eliyle. Sağ kolu olduğu gibi tebeşir tozuna bulanmıştı. Haydar Bey kendini tutamadı,

«Yeter!» diye bağırdı. «Geç yerine!»

Bacaksız da bunu bekliyordu. Önce yerini şaşırmış gibi yaptı. Eski yerinde oturan Ferit'in önünden geçerken kolundaki tebeşir tozlarını bütün gücüyle üfledi. Tozlar, olduğu gibi Ferit'in yüzüne... İki elini yüzüne kapatmıştı Ferit, ama geç kalmıştı. Tebeşirler gözlerinin içine dolmuş, cayır cayır yakıyordu.

«Anneciğim!» diye bağırdı. «Yandım!»

Olup biteni bir iki çocuktan başka kimse görmediği için, ne Şefika Hanım bir şey anlayabilmişti, ne müdür bey, ne de öğretmen! Şefika Derler:

«Ne oldu yavrum?» diye koştı çocuğuna doğru.

«Yandım anneciğim!»

«Neren yanıyor evladım?»

«Gözlerim yanıyor.»

«Ne oldu gözlerine durup dururken?»

«Toz... Tebeşir...»

Bu tebeşir tozu da nereden çıkmıştı? Öyle ya... Ön sıralarda oturursa, elbet tebeşir tozları gözlerine dolacaktı. Müdür:

«Haklı çocuk,» dedi. «Kalk evladım oradan!» (B.P.A. s.14-16)

Varlıklı bir çocuğun sınıfa gelmesi, sınıfta bir çöp kutusu bile olmadığına anlaşılmamasını sağlayacaktır. Yazar, yoksul ve kenar bir semtteki okulun yaşamış olduğu sıkıntıları tüm çıplaklığı ile göstermektedir.

“«Ne duruyorsun?» dedi müdür. «Atsana çöp sepetine!»

Sınıfta çöp sepeti var mıydı sanki? Bunu müdür bilmiyordu ama, Bacaksız biliyordu.

«Yok,» dedi.

«Nedir yok olan?»

«Sepet yok.»

«Çöp sepeti yok mu?» diye sordu müdür.

«Çöp sepeti yok.»

«Nasıl olur? Demirbaşta sepet yazılı... Öyle değil mi? Haydar Bey? Sepet yok mu sınıfta?»

«Yok efendim. Demirbaştan sonra açıldı birinci sınıfın bu şubesi... Birçok şeyler de eksik bu sınıfta. Atatürk'ün fotoğrafı da yok.» (B.P.A. s.12-13)

Yazar, kurmaca metinde kahramanı Bacaksız Bahri'yi Cide'nin köylerinden İstanbul'un kenar bir semtine getirmiş; burada yaşamını devam ettirmiştir. Bacaksız yaşadığı yoksulluğun kendisinde yarattığı ezikliği, okula gidip de Ferit ve Altan gibi varlıklı çocukları görünceye kadar pek hissetmemiştir. Burada Ilgaz'ın; “**Bacaksız Okulda**” ve “**Bacaksız Paralı Atlet**” romanlarında çatışma unsuru olarak varlıklı-yoksul temasını daha da vurgulayarak kullanmış olduğunu açıkça görebilmekteyiz.

“«Kalkın!» diye gürlledi müdür. «Sizin için boşaltmadım orasını ben. Geç oğlum Ferit, otur önce sen... Senin yanına da... Dur bakayım... Temiz, terbiyeli bir...»

Gözü sınıfın en boylu poslu kızı olan Zühal'e kaymıştı. Aybekler, ona öğretmen yardımcılığı görevini yüklemişti. Bütün çocuklar onun sözünden çıkmazdı. Ama müdürün gözü tutmamıştı onu nedense. Belki üstünü başını gereği kadar yeni, gösterişli bulmamıştı.

«Haydar Beyciğim, şöyle giyimli, üstü başı biçimlice... Aile terbiyesi düzgünce...»

«Anladım efendim... Öylesi pek bulunmaz buralarda... Altan var, babası Balıkpazarı'nın oralarda... Şey işlerinde... Ayrıca halde de... Bakın... Altan Altıparmak... Şu öğrenci... Üstü başı temiz.»

«Kalksın,» dedi, «bir göreyim.» Pamuk Altan, konuşmaları dinlediği için iki ayağını birden yere vurarak dikilivermişti.

«Sen misin? Çok güzel... Evet, üstü başı da temizce... Eh, fena değil. Al çantanı bakayım, sen şuraya... Ferit Derler de sağ başa... Geç evladım.» (B.P.A. s.7)

Ferit, üzerine tebeşir üfleyen Bacaksız'ı öğretmene söyler. Ancak olayı öncesinden Yılmaz ağabeyine anlatan Bacaksız, onun yardımı sayesinde öğretmeninin cezasından kurtulur. Bacaksız'ın yerine Ferit'in yakın arkadaşı Pamuk Altan suçlu durumuna düşer.

“ «Hiç de değil,» dedi Bacaksız. «Bu teneffüste benim yüzüme de üfledi bahçede. Cebinde paket paket tebeşir tozları...»

Elleri ister istemez ceplerine gitti Altan'ın. Belki sıranın altına atar diye koşup ellerine yapıştı öğretmen, Bahri'nin dediği doğrudu. Her iki cebinde de ikişer paket bulmuştu. Paketlerin içlerinde ne olduğunu öğretmen kadar, Altan da merak ediyordu.

«Nedir bunlar?» dedi öğretmen.

«Bilmem öğretmenim.»

«Ben biliyorum. Tebeşir tozu. İstersen açıp bakalım.»

Öğretmen açtı, iki parmağıyla inceledi tozları.

«Evet, tebeşir tozu. Demek bu tozları arkadaşlarının gözlerine üfleyeceksin, öyle mi?»

«Hayır öğretmenim. Valla billa haberim yok!»

«Cebindeki tebeşirlerden nasıl haberin olmaz senin. Söyle bakalım, cebinde kaç kuruşun var?»

«Beş liram vardı, birini harcadım, dört li ram kaldı.»

«Hangi cebinde, çıkar bakalım.»

Elini pantolonunun cebine sokup çıkardı. Öğretmen çocuklara döndü:

«Bakın çocuklar,» dedi, «cebinde dört lirası olduğunu biliyor,» hangi cebinde olduğunu da biliyor. Gelgelelim cebinde dört paket tebeşir tozu olduğunu bilmiyor. Olur mu böyle şey?» (B.P.A. s.22-25)

Romanın dördüncü bölümü, olay örgüsünde merak unsurunu harekete geçirecek öğelerin başladığı bölümdür. Mahalleye gelen Ketenhelvacı, söylediği güzel manilerle çocukların dikkatini çekmeyi başardığı gibi aynı zamanda sattığı ketenhelvalar için de çocukların arasında bir yarış başlamasını sağlar.

“Ketenhelvacı dört yanını saran çocuklarla karşıdan görünmüştü. Üstü minare külahını andıran yeşil boyalı teneke kutusunu koltuğunun altındaki üçayaklı iskemleye oturtmadan, olduğu yerde dikiliyor, sağına soluna başını çevire çevire manilerini söylüyordu:

«Çocuklar çeşme başında
Kimi oyunda kimi işinde
Parasız camdan bakar
Paralı benim peşimde
Oy ne güzel ketenhelvam.» (B.P.A. s.46)

Mahallenin bütün çocukları ketenhelvacının peşinde sıralanır. Bacaksız ise parası olmadığı için ne yapacağını kara kara düşünmektedir.

“Herkes gitmiş, çeşme başında bir Bacaksız kalmıştı. Düşünüyordu, eve gitse, annesinden iki buçuk lira koparabilir miydi? Umut yoktu; ama bir görünse... Bunun için de şu kovayı doldurmalıydı önce.

Dolu kovasını dinlenme bahanesiyle ketenhelvacının tezgâhının yanına koymuş, dikiliyordu. Gülten dediğini yapmış, beş lirayla dönmese de, hiç olmazsa iki buçuk lira verip bir topak ketenhelvaya kavuşmuştu.

Tomruk Hasan uzattığı beş lirayla iki ketenhelva almıştı. Birini bırakıp öbürünü sokuyordu ağzına. Tam iki ay yan yana oturduğu Bacaksızın karşısına geçmiş, ağzını sulandırmak için akla gelmedik şaklabanlıklar yapıyordu.” (B.P.A. s.46)

Bacaksız, parası olmadığı için ketenhelvayı alamaz. Annesinin de kendisine verecek parası olmadığını bilir; ama yine de şansını denemek için eve gider. Annesinden para ister ve ancak bir lira alabilir.

“«Hadi koş, su getir bana. Sırası mı şimdi helvanın. Koktu akşamdan beri bulaşıklar.»

«Anneee!»

«Daha duruyor!»

«Bi teklik ver bana.»

Annesinin herhalde bu ketenhelvacının bir tekliğe alınacağına aklı yatmadığından:

«Bir teklik mi?» diye üsteledi.

«İki buçuk ; ama sen bi teklik ver.»

«Git suyu getir, al tekliği.»

Bu kadar kolay mı olacaktı bu?

«Peki anneciğim,» dedi, «hemen getiriyorum. »” (B.P.A. s.50)

Bacaksız, annesinin verdiği tekliği alır; ancak buna ketenhelvanın gelmeyeceğini de bilir. Onu nasıl alacağını düşünmeye başlar. Evden gelen Kek Ömer’i görür; ama o da ailesinden para alamamıştır. Bacaksız son derece gururludur ve arkadaşlarına küçük düşmeden helvanın tadına bakmak ister. O sırada ketenhelvayı alamamanın ezikliği ve arkadaşlarına da koz vermemek için Ömer’le koşmaca oyunu oynarlar.

“«Ömer,» dedi, «gel seninle koşmaca oynayalım.»

Tam sırasıydı doğrusu. Canı hiç istemediği halde:

«Ha... di!» diyebildi Ömer.

«El bende. Yakala beni!»

Hızla çocukların yanından geçti. Bacaksız öylesine hızlı koşuyordu ki, Ömer çok gerilerde kalmıştı. Ömer mi koşamıyordu. Bacaksız mı çok hızlı koşuyordu, anlayamamışlardı. Pamuk Altan, okulda ilk sınıfların en iyi koşucusu geçinirdi. Ömer'in Bacaksız'ı yakalayamadığını görünce, Ferit:

«Amma da hızlı koşuyor bu Bacaksız.» dedi.

Bir gün Ömer'le yarışmışlardı, hemencecik yakalayivermişti kendisini Ömer. Oysa Ömer şimdi çok gerilerde kalmıştı. ” (B.P.A. s.55-56)

Mahalledeki yarışı izleyenler arasında Kırkyalan Ferit ve arkadaşı Pamuk Altan da vardır. Varlıklı çocuklar oldukları için Bacaksız Bahri bir tane bile ketenhelvası alamazken onlar on liralık birden almışlardır.

“Şımarık Kırkyalan Ferit, Pamuk Altan'la birlikte görünmüştü karşıdan. Altan bu mahallenin çocuğu değildi. Herhalde Ferit'in konuğuydu. Ellerindeki on liranın kimden, hangi kaynaktan çıktığı belliydi. Ferit, bütün çocukları çatlatan o şımarık sesiyle:

«Ketenhelvacı!» dedi. «Bana on liralık ketenhelvası ver!.. On liralık da Altan'a... Annem, 'bayat olmasın' dedi. Sonra dokunurmuş midelerimize.» ” (B.P.A. s.47)

Altan, Bacaksız'ın Ömer'le yarışını görünce Bacaksız'a kendisiyle parasına koşu yarışı yapmaları teklifinde bulunur. Bacaksız, parası olmadığı için koşuyu kabul etmek istemez. Ama ketenhelvaları alabilmek için zekice bir şey düşünür ve kendisine güvenerek yarışmanın şartlarını değiştirmek şartı ile yarışa katılır. Böylece içinde bulunduğu durumu kendisi için bir fırsat hâline getirir.

“Her şeyde parasına güvenen Altan, yarışçılar durunca:

«Var mısın ha benimle yarışa?» dedi.

Bu açıktan açığa Bacaksıza meydan okumaktı.

«Varım!» dedi Bacaksız Bahri.

«Ama beş lirasına!»

Hoppala!.. Köyde en iyi koşanlardandı ama, beş lirası yoktu ki yarışa girsin!

«Beş lirasına koşmam ben!» dedi.

«Öyleyse iki buçuk lirasına.»

«İki buçuğa da koşmam!»

«Teklik.»

Biliyordu tekliğe ineceğini. Ama parasına koşmayacak kadar amatör yaratılıştı bir sporcuydu Bacaksız.

«Ben parasına koşmam,» dedi. «Bir liralık helvasına var mısın?»

«Bir liralık helva yok ki.»

«Bir buçuk da kendinden katar, alırsın bir ketenhelva!» (B.P.A. s.56)

Yarışın sonunda Bacaksız Altan'ı yener; ama Altan bu yenilgiye dayanamaz, yenilen pehlivan güreşe doymayarak, yeniden aralarında bir yarış düzenlenmesini talep eder.

“Altan üstünü başını süpürdükten sonra karşısına dikildi Bacaksızın:

«Haydi,» dedi. «Bir daha!»

«Sonra,» dedi Bacaksız. «On gün sonra!»

«Şimdi, hem de iki buçukluk ketenhelvasına.»

«Yedim ben.»

«Gene yersin, kazanırsın da.»

«Param yok.»

«Korktun değil mi?»

Biraz da doğruydu korktuğu.

«Yoruldu,» dedi Yılmaz. «Senin gibi baklava börekle büyümüyor.»

«Ben baklava börek sevmem ki... Bonfile severim ben.»

«O da seviyor ama, bonfileyi kasapta bile gördüğü yok. Görse görse, kasabın Tomruk oğlunu görüyor.»

«Mızıkçısınız siz.»

«On gün sonra gel de mızıkçıyı gör. Gelirken yanına yeni çıkan on liralardan bir tane almayı da unutma. Bu sefer çukulatasına. Ketenhelva çocuğun dişinin kovuğuna bile gitmedi. Tamam mı?»

«Tamam, çukulatasına!» (B.P.A. s.60-61)

Çocuklar arasında yapılan bu yarışın giderek önemi artmıştır. On gün boyunca Bahri, Yılmaz ağabeyi ile okulun bahçesinde antrenman yapar. Altan'la yarışacakları gün yaklaşır; ama henüz bahse girdikleri çikolata parasını bulamamıştır. Bu parayı nasıl temin edebileceğini düşünürken aklına sınıf başkanı olan arkadaşı Zuhal gelir. Zuhal tebeşir almak için sınıftan bir miktar para toplamıştır. Ondan emanet alabileceği para ile yarışmaya katılmayı planlar. Zuhal'le konuştuktan sonra parayı alır ve yarışa katılır. Büyük bir heyecanla başlayan yarışı açık ara farkla Bacaksız kazanır.

“«Haydi!» dedi Yılmaz. «Çökün şuraya bakalım!»

İkisi de kendine öylesine güveniyordu ki, bir karış ileri geçmeyi bile düşünmüyorlardı.

Dizler ve tabanlar her zamankinden daha biçimli yerleştirilmişti. Her ikisi de deneyden geçmiş ünlü birer atletti sanki.

«Hazır mısınız?» dedi Yılmaz.

«Hazırız!» dediler ikisi birden, coşkudan kısılmış sesleriyle... «Dikkat! Görüyor musunuz bu mantar tabancasını!»

Şaşırarak baktılar. Bu tabanca da nereden çıkmıştı?

«Tetiğe dokunur dokunmaz, ok gibi fırlayacaksınız. Hazır mısınız?»

«Hazırız!»

(...)

Varacağı yerde ip geriliydi. Beşinci sınıf çocukları koşu tam yöntemine uysun diye ince bir ipi iki ucundan tutup germişlerdi. Bu ipi göğüsleyecek şampiyonu bekliyorlardı, coşkudan tepine tepine.

«Yaşa Bahri!»

«Koş Altan! Altan sık dişini! Altan yetiş!»

'Onu tutanlar böyle cansız seslendiklerine göre, demek Altan gerilerde, çok gerilerde,' diye düşündü. Bağırانların sesleri umutsuzdu. Sayıları da çok azdı. Duyulmaz bile olmuştu bu yüreklendirici sesler.

«Koş Bahri! Bahri birinci! Bahri şampiyon! Verin Bahri'ye çukulasını! Yesin de büyüsün çocuk!»

Çizgiyi göğüsleyince geriye dönüp baktı. On beş, yirmi adım gerilerde kalmıştı Altan. Neden sonra o da geldi ama yürüye yürüye... Gene de soluk soluğaydı.

(...)

Yılmaz yarışçıları ortaya çağırdı: «Arkadaşlar!» Biraz da seyircilere duyurmak için sesini yükseltmişti. Sonra da» «Hepiniz gördünüz, değil mi?» diye sordu kalabalığa. «Gördük. Bacaksız Bahri birinci!» «Gördüğünüz gibi Bacaksız Bahri birinci!» dedi. «Bu çukolata parasını ona veriyorum.» «Çikolata yesin de büyüsün!»

«Gel Bahri! Bu on lira senin hakkın. Birinci sensin.»” (B.P.A. s.74-78)

Bacaksız, ertesi sabah yarışı kazanmanın verdiği mutlulukla yarışta kazandığı parayı emanet aldığı paraya ekleyerek Zuhal ile sınıflarının eksiklerini tamamlayacak malzemeleri alırlar.

“Seninle şimdi gidelim de sınıfımıza o resmi alalım. Müdür görünce sasırsın!»

«Çok iyi olur ama... Paramız yetecek mi? Ben biraz daha para topladım arkadaşlardan...»

«Var öyleyse paramız. Hadi gidelim.»

«Kitapçı çok kalabalıktı. Bacaksızın gözü kimseyi görmüyordu. İçeri girer girmez ta kapıdan sordu:

«Amca,» dedi, «sattın mı yoksa dünkü resmi?»

(...)

«Al şu parayı,» dedi Bacaksız. «Ver Atatürk'ün resmini bana.»

«Peki,» dedi kitapçı. «Al bakalım şu camlı resmi. Altmış liranın yüzde ellisi otuz lira eder.

Beş lira artar. Dün bir kâğıt sepetinden de söz etmiştiniz, değil mi?»

«Evet. Nah şu sepeti beğenmiştik.»

«Bu artan parayla da o sepeti veriyorum size. Haydi, götürün de sınıfınıza koyun.»

İkisi de çok sevindiler. Zühal, Atatürk'ün camlı resmini aldı eline. Çantasını Bahri'ye verdi:

«İki elimle tutarsam daha sağlam olacak.» dedi. «Kırmadan götürebilirim.»»

(B.P.A. s.80-82)

Bacaksız ve Zühal, sınıfa aldıkları hediyeleri getirmişlerdir. Ancak geldiklerinde Haydar Aybekler ile değil yeni bir öğretmenle karşılaşmışlardır. Okul müdürü yeni öğretmenleri Suna Özkanoglu'nu sınıfa takdim eder ve onu öğrencileri ile baş başa bırakır.

“Müdür: «Çocuklar.» dedi, «öğretmeniniz Haydar Aybekler karnelerinizi doldurup gitti. Biraz da rahatsız olduğundan, sizi göremedi. Çok uzakta değil, Sırakaya köyüne verdiler. Aybaşında gelip göreceksiniz. Bu öğretmeniniz de onun gibi çok değerli bir öğretmen. Size kurtlardan kuşlardan, dedelerimizden, Orta Asya'dan söz edecek. Dedelerimizin yaylarıyla, oklarıyla nasıl Anayurda geldiğini anlatacak. Bizim kaç yurdumuz var çocuklar?»

Çıt çıkmıyordu sınıfta. Taşkafa Orhan: «Bizim mahallede iki yurt var öğretmenim,» dedi. «Biri Toros Öğrenci Yurdu... Öbürü de... Ülkü...» «Öyle yurt değil benim dediğim. Bizim kendi yurdumuz. Biri anayurt, biri özyurt...»

«Biri de yavru yurt!» dedi gerilerden biri.«Evet,» dedi müdür, «biri de yavru yurt. Neyse, öğretmeniniz size bunları derslerinde anlatacak bundan sonra. Öz yurttan önce, sanıyorum, yakasına taktığı Bozkurt'tan başlayacak işe! Haydi, hoşça kalın çocuklar. Yararlanın öğretmeninizden!» (B.P.A. s.84-85)

Kitabın son bölümünde olay kurgusuna yerleştirilen öğretmen Suna Özkanoglu, Haydar Aybekler'den daha baskıcı ve önyargılı biri olarak verilmiştir. Bu bölüm yazarın iç sesinin baskın bir şekilde ortaya çıktığı bir bölümdür. Kahramanlarının isimlerinde bile inceden inceye düşündüren eleştirici bir tutum takınırken çeşitli görüş ve düşüncelerini sınıfa veya belli bir topluluğa taşıyan insanları da alçalttığını, onların yaptıklarının ne kadar yanlış bir tutum olduğunu sergilemeye çalıştığını görmekteyiz. Ancak, çocuk romanı olma özelliğinden dolayı, eserde yer alan bu olaylar; çocuk okur tarafından farklı algılanıp çocuğun öğretmen kimliğine karşı farklı bir tutum geliştirmesine neden olabilir.

“Müdür, hademenin ardına kadar açtığı kapıdan dışarı çıkar çıkmaz, masada hiç konuşmadan dikilen öğretmen bayan Suna Özkanoglu:

«Evet çocuklar,» dedi, «Müdür Bey iyi bildi. Önce şu yakamdaki kurt'tan başlayacağım işe. Bu kurt var ya bu kurt, bunun adı Bozkurt'tur. Neymiş çocuklar?» «Bozkurt!» «Aferin! Bir daha söyleyin!»

«Bozkurt!»

«Yazalım şimdi tahtaya. Çıkarın defterlerinizi.»

Çocuklar defterlerini çıkarırken öğretmen de yakasındaki rozeti çıkarmıştı-Rozetin arkasında çuvaldız büyüklüğünde, ok biçiminde bir iğne vardı. Önce tahtaya kocaman bir BOZKURT yazmış, işini bitirince de rozetini iğnesin den tutarak çocuklara göstermeye başlamıştı. (B.P.A. s.85)

Haydar Aybekler gibi Suna Özkanoglu da Bacaksız'a sol eli ile yazdığı için kızar ve onu kötü bir şekilde cezalandırır.

“Bacaksız Bahri'nin sol eliyle yazdığını görünce deliye döndü:

«Sen!» diye yürüdü üzerine. «Sen nasıl sol elinle yazarsın Bozkurtu!»

Şaşırmış kalmıştı Bahri. Demek bu kadın da yasak ediyordu sol elle yazmayı.

«Söyle, hangi elinle yazdın deftere bu yazıyı sen? Uzat elini!»

(...)

Hemen sıranın kenarına koydu elini.

Yeterdi bu kadar. Biraz da zahmet edip öğretmen uzatsındı manikürlü parmaklarını. Bozkurt iğnesi hâlâ parmaklarının arasındaydı yeni öğretmenin. İğnenin ucu o kadar sivri değildi, parmağının ucuna dürtmüştü; ama bir türlü girmiyordu. Bütün gücüyle dayanınca, Bahri'nin yüreğine batar gibi oldu, içi cız etti. Kanların fışkırdığını görünce de karariverdi gözleri. Nerdeyse bayılacaktı Bacaksız!

Öğretmen iğneyi parmağından çekip çıkarmış öbür parmağına sokmak için uğraşıyordu.

Yalvarsa, bir daha sol elimle yazmayacağım dese, bağışlar mıydı suçunu? Dili varmıyordu.

(...)

«Demek sen getirdin bu resmi, öyle mi?»

«Ben getirdim öğretmenim,» dedi göğsünü gere gere,

«Hangi elinle getirdin, göster bakiiim!»

Aaa!.. Suç muydu sınıfa resim getirmek!

Resmi taşıyan Zühal'di ama, bir kez 'ben getirdim' demişti nasılsa.

«Nah bu elimle getirdim.» dedi. «Bu sol elimle getirdim. Taaa defterciden buraya kadar.»

«Demek bütün bu suçları işleyen bu sol elin haaa? Uzat, daha uzat! İğne bir yandan girsin, öbür yandan çıksın ki aklın başına gelsin!»” (B.P.A. s.87-90)

Bacaksız, serinin diğer romanlarında olduğu gibi bu romanda da sürekli iyi ve kötü, yanlış ve doğru ile karşılaşp her zaman yaşadıklarını sorgulamakta ve kendince birtakım sonuçlara, kendi doğrularına varmaktadır. Böylelikle yazar çocuk okuruna, hayattaki şeylerin yaşanarak ve sorgulanarak öğrenebileceğinin iletisini vermektedir.

“Demek bu resmi sınıfa getirmek suçtu! Müdür, ne demişti geçenlerde? 'Bu sınıfta neden Atatürk'ün resmi yok?» diye bütün sınıfı suçlamamış mıydı? Resmi görünce de nasıl sevinmişti...

Bahri, hiç inanamıyordu suçlu olduğuna. Bundan önceki öğretmen sol elle yazdığı için ilk aylarda çok kızmıştı; ama müfettiş gelince iş değişmişti. Bu kadın da nerden çıkmıştı? Müfettişin bir daha sınıfa gelmesi mi gerekirdi işlerin düzelmesi için?”

(...)

«Ne biçim çocuklarsınız siz! Hep kurdun adam parçalayıp adam yemesinde aklınız. Bu Bozkurt öyle canavar kurtlardan değil. Yol göstermiş, bizim dedelerimize, önlerine düşmüş de...»

Zühal:

«Ben kuzuları daha çok severim, öğretmenim,» dedi.

Bacaksız, sesini yükseltti;

«Ben de!»

Öğretmen üzerine yürüdü:

«Sen hâlâ sesini çıkarıyor musun? Geliyor iğne!»

«Ben öyle canımı acıtan Bozkurtları sevmiyorum!»

«Tamam!» dedi. «Ders bitti. Herkes bahçeye!»

(...)

Bacaksız'ı sıradan ayırıp bahçe kapısına kadar uğurladı. Ama Bacaksız hiç de tasalanmıyordu bu cezadan. Tam kapıdan çıkarken, duyulur duyulmaz bir sesle:

«Şu kadar çocuğun içinde bir ben miyim Türk çocuğu!» dedi. ”(B.P.A. s.90-93)

Herkesi bahçeye çıkarmak isteyen öğretmen, Bacaksız ve arkadaşlarının itirazları ile fikrinden vazgeçer ve onları bodrum kattaki salona indirir. Bir tek Bacaksız hariç. Onun cezası daha bitmemiştir ve onu soğuğa rağmen bahçeye gönderir. Bacaksız da bahçede yaptığı akrobasi hareketleri ile hem öğretmenler odasındaki bazı öğretmenlerin hem de arkadaşlarının dikkatlerini üzerine çeker.

“Bahçe gerçekten çok soğuktu. Üşümek için bir uçtan bir uca koştu. Yapılacak bir iş kalmayınca duvarın dibinde iki elinin üstüne dikildi. Kendini şöyle bir dengeledikten sonra bahçenin ortasına doğru iki elinin üstünde yürümeye başladı.

Bütün çocuklar bodrum penceresinden onu gözetliyorlardı- Hep birden alkışlamaya başlayınca. Bacaksız şaşırıp kaldı. Alkışın geldiği yöne döneyim derken dengesi bozuldu, ters yöne doğru devriliverdi. Ayaklarının ucuyla yeri yavaşça teperek yeniden doğruldu. Bu kez de öbür yana devrildi, hâlâ elleri yerdeydi. Yeniden ayaklarının ucuyla hız alıp dikilmek istedi. Dengesini tutturduğu için mum direk olmuş, yürümeye bile başlamıştı.

Öğretmenler odasının penceresinden bakan öğretmenler, bahçede elinin üstünde yürüyen öğrenciyi görünce şaşırıldılar.” (B.P.A. s.93)

Bahçeye bakan öğretmenlerden biri Bahri'nin bu güzel akrobasi hareketlerini yapabildiği için Beden Eğitimi dersinden de yüksek not aldığını düşünür; ama yanılır. Haydar Aybekler giderayak en düşük notu Bacaksız'a vermiştir. Yazar, böylelikle kurmaca metnin sonunda Haydar Bey gibi “tarafli tutuma ve keskin bir otoriteye” sahip öğretmenleri olay kurgusunda yarattığı bir başka öğretmen aracılığı eleştirir ve yerer.

“«Çocuk değil, cambaz,» dedi. «Hele bir bakayım şu Bacaksızın karnesine Beden Eğitiminden mutlaka pekiyi almıştır.»

Yanılmıştı Yıldız öğretmen. Haydar Aybekler giderken en kötü notu ona vermişti. İyiyle pekiyi bu sınıfta Pamuk Altan'ların hakkıydı. Beden Eğitimi demek, biraz da aile eğitimi demektir, ona göre. Bacaksız gibiler düşlerinde bile göremezlerdi. «İyi»leri, «pekiyi»leri...” (B.P.A. s.95)

Yazar, romanda eğitim sistemimizdeki yanlışlıkları ve çarpıklıkları mizahi bir dille eleştirmiştir. Yazar, mizah ile eleştiri unsurlarını ustaca bir arada kullanır ve bunlara ait düşüncelerini şöyle dile getirir. “*Şiirimde olduğu gibi hikâyelerimde de yergi vardır. Ben mizahı gülmecedan daha kapsamlı ele alıyorum; ironisi, humouru ve satiriyle birlikte. Elbette, mizahta güldürü de bulunur; ama amaç salt bu değildir. Çünkü çelişkiler insanı güldürdüğü gibi üzebilir de, düşündürebilir de. Bunu kısıtlamıyorum.*”(Bezirci, 1997: 50)

Yazar romanda ayrıca, yetenekli çocuklarımızın baskıcı eğitimden dolayı kendilerinde var olan gizil güçlerini ortaya koyamayışlarının ve eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığının iletisini okura vermek istemiştir.

Serinin beşinci ve son romanı olan “**Bacaksız Tatil Köyünde**” romanı sayılarla bölümlere ayrılmamıştır. Ancak hikâye edilişinde serim, düğüm ve çözüm bölümleri yazar tarafından net bir şekilde hissettirilmektedir. 1.den 22. Sayfaya kadar olan bölüm serim bölümüdür. Bacaksız’ın köylerine gelişi, burada niçin bulunduğu ve çadırda yaşayan Fransız aile ile tanışması anlatılır. 22. Sayfadan 81. sayfaya kadar olan düğüm bölümünde, okuyucunun merakını canlı tutan dinamik olaylar meydana gelir. Bacaksız’ın Fransız aile ile dost olması ve alış verişleri, Göcen Köyü’ndeki çocuklarla bir çatışma yaşayıp onların kendilerine karşı olumsuz tavırlar sergilemesi, bu tavırlara rağmen Bacaksız’ın onlara karşı olumlu davranışlar göstermesi anlatılır. 81’den 92. sayfaya kadar olan çözüm bölümünde de olumsuz tavırlar sergileyen çocuklar bozguna uğratılır.

Okullar kapanmıştır. Bacaksız Bahri’nin babası Almanya’ya çalışmak için gittiğinden annesi ve Bacaksız, babaannesinin yaşadığı Kargacak Köyü’ne

gelirler. Mekân ilk romandan farklıdır artık. Deniz kenarında, yeşil bir doğanın içinde şirin bir Karadeniz köyüdür.

“ Karadeniz ’in bir yamacına oturtulmuş bu köyün adı Kargacık ’tı. Cide ’ye on kilometre ötede deniz fenerinin hemen alt yanında İnebolu ’ya inen asfaltın üzerindeydi.

Annesi, çadırı askerlerin kurmadığını biliyordu:

« O çadırı dışarıdan gelenler kurmuş, yazı burada geçirecek onlar.» dedi.

« Kimmiş bu dışarıdan gelenler? »

« Babamın gittiği yerlerden gelen yabancılar.»

« Almanya ’dan mı gelmiş bunlar.»

« Canım, gerisini ben de bilmiyorum. Kimi Almanya diyor, kimi Fransa.»

Bahri ’ye bu kadar bilgi çok bile gelirdi. Annesinin kendi eliyle yapılma sağdığı süttten yapılma çorbanın içine saça pişirilmiş mısır ekmeğini doğradı. Daha ekmekler yumuşamadan kaşıklamaya başladı. Annesinin, « Güzel çiğne, boğazında kalacak.» demesine kulak asmadan indirdi midesine. Bu sütlü çorbayı çok beğenmişti ama; tası yeniden doldurtup kaşıklayacak zamanı yoktu. Artık Fener ’e kadar gitmeli, çadırı kuran dışarıdan gelme konukları görmeliydi. Babasının çalışmaya gittiği Almanya ’nın insanları nasıl yaratıklardı, gözleriyle görüp incelemeliydi. Kapının önüne inince bir yılgınlık, bir ürkeklik çökmüştü içine. Tek başına nereye gidiyordu? Ya bu Almanlar, üzerine saldırıp onu kovalarsa? Bacaksız ’ın kendilerini taşa tutacaklarını sanıp ona temiz bir dayak atarlarsa? Bu durumda ya onların rahatını hiç bozmamalı; ya da gidince tüm Kargacak Köyü ’nün çocuklarını toplayıp sürü sepet gitmeliydi. En iyisi kalabalık gitmekti. Onları hiç görmemek olmazdı. Taa Almanya ’lardan kalkıp burnunun dibinde çadır kuracaklardı da Bacaksız Bahri gidip görmeyecekti. İşte bu olamazdı. Bacaksız ’ın yasalarına aykırıydı bu vurdumduymazlık.” (B.T.K. 8-9)

Bacaksız'ın köydeki Fransızlarla tanışması, onlara süt götürüp satan arkadaşı Tekin sayesinde olur. Ailenin Jülyet adındaki kızları ile arkadaş olurlar. Jülyet'in babası Bay Jerom, kereste fabrikalarındaki makinelerin kurumu için gelmiş; sonra da tüm ailesini yanına getirmiştir. Bacaksız da Tekin'le Fransız ailenin yanına giderken yoğurt götürmeye başlar. Bacaksız'ın amacı; Jülyet'in kardeşlerinde gördüğü mayodan yani “deniz donu” ndan alabilmektir.

“«Sorarız. Ben çok sevdim onları. Jülyet de çok iyi kız.»

«Kahvaltıdan sonra arabalarına binip Çandırılı Köyünün altında denize giriyorlar.»

«Biz de gidelim.»

«Ama bizim deniz donumuz yok ki.»

«Alırız.»

«Para.»

«Kazanırız.» ' «Nasıl?»

«Sen bana bırak. Birer de deniz havlusu alırız.»

«Deniz donunu almış da havlusu kalmış.»

«Bak görürsün. On gün sonra ikisi de tamam. Yalnız köyde kimseye söylemeyeceğiz bu Fransızları. Söz mü?»

«Söz.»

(...)

Eğer iki günde bir elli lira kazanırsa on günde iki yüz elli lira, yirmi günde beş yüz lira olacaktı. Demek yirmi gün sonra güzel bir deniz donu alabilecekti kendine.” (B.T.K. s.18-22)

Bacaksız ve Tekin için Fransız aile hem ekmek kapısı olmuş hem de beraber hoş vakit geçirdikleri, şöyle böyle de olsa ikinci bir dil öğrenebildikleri insanlar olmuşlardır. Bir gün yine çadıra geldiklerinde Jülyet'ten;

büyükbabasının ve kardeşlerinin balığa gittiğini öğrenirler. Ertesi gün onlarla balık tutmaya giderler ve Bacaksız ile Tekin Karadeniz çocukları oldukları, bulundukları yerin doğasını yakından tanıdıkları için yöresel marifetlerini göstererek çokça balık tutarlar. Onlara da balık tutmayı öğretirler. Böylece aile ile aralarındaki ilişki giderek daha da samimi bir hâl alır.

“Bacaksız, iki parmağının arasına aldığı oltayı Tom Amca'nın gözüne yaklaştırdı.

«Bak,» dedi.«Bu oltalar küçük. Senin oltaların büyük.» Kendi ağzını parmakla gösteriyordu. «Balıkların ağzı da küçük.» Gene kendi parmağını ısırarak, «İstavritlerin ağzına senin oltalar sığmaz, büyük gelir,» dedi. suyun ortalarında dolaşır.» Bu söylediklerini eliyle anlatmaya çalışıyordu. «Tamam mı?» diye sordu. Tom Amca başını sallıyordu.

Pol, kendi oltasını sarmış, Lui'nin yanına oturmuştu. Kardeşinin elindeki misinaya yapıştı. İstavritlerin pıt pıt vurmalarını izliyordu parmaklarının uçlarıyla. İstavritler dokundukça gıdıklamış gibi gülüyordu.

«Çok Güzel.»

Lui, elindeki oltanın ağırlaştığını anlayınca birden asıldı. Hooop. Çırpman istavritler kuyruklarından damlayan sularla boşlukta sallanıyordu. Hani "sudan çıkmış gibi" diye bir deyim vardır ya, istavritler de öyle. Suda doğup büyüyen bu yaratıklar, havayla birden karşılaşınca şaşkına dönüyorlardı.

İki kardeş kendi dillerinden birçok sözcükleri arka arkaya dizdikten sonra, «Ooo la laaa!» diye bağırıyorlardı, ne anlama geliyorsa.” (B.T.K. s.32-36)

Bacaksız, sıkı bir dostluk kurdukları Fransız aileden kazandığı para ile sonunda mayosunu alabilir. Alacağı başka şeyler için de Fransızlara türlü şeyler satmayı planlar ve sonunda ceviz satmaya karar verir. Ama bu sırada bu işi Tekin'den habersiz yaptığı için Tekin'in kalbini kırar. Bir de artık satış işinde tek değillerdir. Civar köylerden de hanımlar, çocuklar kendilerinden önce gelip bir şeyler satarak onlara rakip olmaya başlarlar. Bacaksız, Tekin'e karşı yaptığı hatayı anlar birlikte hareket ederlerse kazançlı çıkacaklarını

söyler. Yazar, çocuklara nerede ve ne zaman olursa olsun insanların beraberlik duygusunu korumaları ve çıkar uğruna arkadaşlıkları bozmamaları gerektiğinin iletisini vermektedir.

“«Şimdi böyle söylüyorsun, öyle mi? Başlarken neden böyle konuşmuyordun? Artık senin pabuçların da dama atıldı. Göçen köylü Vural hem kabak gibi cevizler getiriyor, hem de ucuza veriyor. Bayan Mari benim cevizlerimi almadı.»

«Sen de çetin ceviz getirme.»

«Ne yapalım, bizim cevizler hep böyle. İnce kabuklusunu da sen öğrettin onlara. Oysa ben...» Birden susmuştu Tekin. «Değmez,» dedi. «Seni arkadaş sanıyordum ben de.»

«Arkadaş değil miyiz?»

«Böyle arkadaşlık olmaz. Sen kendi cevizlerini satarken, ben cevizlerimi geri götürüyüm. Neden bana işe başlarken haber vermedin?»

«Bayan Mari bana dedi ki, artık ceviz getirme,» dedi. «En azından otuz kilo ceviz sattın.»

«Öyle; ama artık satmak yok.»

«Şimdi ne satacaksın, peki?»

«Düşünüyorum.»

«İyi arkadaş olsan benimle birlikte düşünürdün.»

«Doğru. Çok haklısın,» dedi Bacaksız. «Göçen köylüleri hep birlikte çeviriyorlar işlerini. Hele o Vural. Dedi ki bana: Bir daha süt, yoğurt da yok size. Biz. kırk liradan veriyoruz Fransızlara,» dedi.

«Yoğurdu da mı?»

«Yoğurdu da. İşine gelmedi değil mi? İki gündür süt almıyorlar benden.»

«Bak Tekin'ciğim,» dedi Bacaksız. «Bundan sonra birlik olalım. Birlikte satalım neyimiz varsa Fransızlara. Kazandıklarımızı da bölüşelim, olmaz mı?» (B.T.K. s.40-41)

Bacaksız ve Tekin Fransızlara salyangoz satmayı planlarlar. Ertesi gün erkenden kalkıp buldukları tüm salyangozları toplarlar. Salyangozları Fransızlara götürecekleri zaman, Göcen Köyü'nden Vural ve arkadaşları ile karşılaşır. Vural, onlara ne götürdüklerini sorduğunda ceviz deyip geçirirler. Vural karşı köyden bir çocuktur ve o da Fransızlara satmak için ceviz getirmektedir. Vural; Bacaksız ve Tekin'in rakibi, yani kurgunun çatışma unsurunu yaratan karşı güçtür. Bundan sonraki bölümlerde Vural ile çekişmeleri etrafında olay örgüsü kurgulanmaktadır.

“Bacaksız önce onların verip gitmelerini daha uygun bulmuştu.

«Verin malınızı,» dedi. «Ne duruyorsunuz?»

«Siz verin önce.»

«Bizim acelemiz yok, buradan Çandır köyüne ineceğiz.»

«Bu torbalarla Çandır köyüne inmeyi de gözünüze aldınız demek.»

«Daha olmasa çarşıda satarız.»

«Peki,» dedi Vural. «Ne haliniz varsa görün.»

Tam yanlarından geçerken torbadakilerden kuşkullanmış olacak ki birer yumruk attı ikisinin de torbasına. Kabuklu salyangozların kabuklu cevizden hiçbir ayrıcalığı yoktu ses bakımından.

«İriymiş cevizleriniz,» dedi.

«Son kalan cevizler,» dedi Bacaksız. «Annem seçmelerini sona bırakmış.»

«Nasıl olsa alacak değil Bayan Mari. Annene götür cevizleri de sarığuburma yapsın onlarla bayramda gelenlere yedirir.»

«Baklava için ayırdı irilerinden. Sen kendi cevizlerine bak.» (B.T.K. s.46-47)

Bayan Mari, çok fazla ceviz aldığı için Vural'ın cevizlerini daha almak istemez. Bahri ve Tekin de yanlarındakinin salyangoz olduğunu belli etmemek için kendilerinin de ceviz getirdiğini söylerler. Daha sonra da Vural ve arkadaşının oradan ayrılmasını beklerler.

“Bakraçlarını boşaltıp ellerine tutuştururken, ayakta sırasının gelmesini, daha doğrusu Vural'ın gitmesini bekleyen Bacaksız'la Tekin'i çağırdı: «Vöne zisi.»

Bacaksız, yavaştan alıyordu. Bayan Mari çağrısını yineledi. «Madam, ,biz de ceviz getirdik,» dedi, Bacaksız.

«Ceviz, no. İstemez ceviz.»

«Peki, öyleyse, biz de gideriz. Haydi Tekin, yürü.»

Gerçekten de dönmüşlerdi Kargacak Köyü'nden yana.

Vural'la arkadaşları da ters yöne Göçen Köyü'ne doğru kestirme yoldan yürüyüşe geçtiler. Bir süre dikilip bekleyen Bacaksız, önünden yürüyüp giden Tekin'e seslendi: «Atlattık Vural'ı,» dedi. «Biraz oturup bekleyelim.»”

(B.T.K. s.48-49)

Bacaksız ve Tekin, Vural ve arkadaşının gittiğini düşünerek salyangozları Bayan Mari'ye yüklü bir paraya satarlar. Hatta bir de yarın için balık siparişi alırlar.

“Çevreyi kollayarak Bayan Mari'nin çadırına geldiler. Kadın gülüyordu. «Jö kompri» dedi. «Var torbada salyangoz.» Avuçlayıp çıkardı torbadan salyangozları. «Çok güzel,» dedi. «Buyuk, büyük.»

«Torbalar ikişer kiloluktu. Bayan Mari çok beğenmişti salyangozları. Büyükanne de salyangozların temizliğine bayılmıştı. Kendi dilince bir şeyler söylüyordu. Madam, iki beş yüzlük seçti çantasından, birer tane verdi çocuklara.

«Yarın siz tutacak istavrit,» dedi gülerek.

«Tamam,» dedi Bacaksız.

«Eğer çıkarsa istavrit, çıkmazsa gene salyangoz.»

«Tamam. Orevuar.»

«Orevuar.»” (B.T.K. s.49-50)

Göcen köylü Vural, Bacaksız’ın sandığı gibi gitmemiş; gizlice onların na sattıklarını görebilmek için çalılıkların arasına saklanmıştır. Aslında, Bayan Mari’nin Vural’ın cevizlerini almayıışındaki sebep önce sattığı bazı şeylerde hileye başvurmasındandır. Vural, keçi sütünü inek sütü diye sattığı için daha ona güvenemez ondan bir şey almak istemez.

“Tekin’le Bacaksız, çadırlardan ayrılıp da İnebolu yoluna sapınca defnelerin arasından çıkan Vural, gerisinde bekleyen arkadaşına seslendi: «Hişşşt. İbrahim orada mısın?»

«Evet. Çıkayım mı?»

«Çık artık. Bizim çocuklar nerede?»

«Köyün yolunu tuttular.»

«Keşke onlar da yanımızda olsaydı. Kargacaklıların bu yaptıklarına kalleşlik denir.»

«Ne yaptılar?»

«Torbalarında ne varmış bunların biliyor musun?»

«Ceviz değil mi?»

«Ne cevizi. Bizi uyuttu kalleşler. Elimi vurdum torbalarına, ben bile anlayamadım. Bayan Mari avuçlayıp bakarken gördüm, salyangozmuş torbadakiler.»

«Neee. Salyangoz mu?»

«Kör olayım salyangoz.»

«Bayan Mari de atlattı bizi. Onlarla bir oldu. Bizi sepetledikten sonra torbalarındaki salyangozları avuçlayıp baktı, çok güzel dedi. Büyükanne de çok

temiz dedi... Sonra açtı çantasını Bayan Mari, bir torba salyangoza ne verdi biliyor musun?»

«Tam beş yüz lira.»

«Demek ikisi de birer beş yüzlük kıvırdılar. Süt gibi, yoğurt gibi sermayesi de yok. Şimdi ne yapacağız?»” (B.T.K. s.50-51)

Vural ve arkadaşı İbrahim, Kargacak köylü Bacaksız ve Tekin’in böyle zekice düşünüp salyangoz satmalarına hem şaşırırlar hem de çok kızarlar. Kendileri de ertesi gün onlardan önce davranıp salyangoz satmayı planlar. Ancak, planları Bacaksız ve Tekin’in önünü kestiklerinde değişir. Yazar; insanları kandırmanın, özellikle de turistlere karşı hileli yalanlı şeyler düzenlemenin ne kadar yanlış bir şey olduğunu okuruna sezdirmektedir.

«Son kez sütümüzü yoğurdumuzu da götürelim bugün. Mösyö Jerom çalıştığı yerden getirecek, dedi Bayan Mari. İnandın mı buna sen.»

«İnanmadım; ama bugün son dedi, Bayan Mari. Keçi sütü verdiğimizizi anladı, bana kalırsa...»

(...)

Tam önlerinden geçerken Vural, kesti yollarını: «Hey!» dedi. «Durun orada. Kımıldamayın!» İkisi birden atladılar defnenin alt dallarından.

«Ne var sepetlerinizde? Salyangoz mu?»

«Ne salyangozu?» dedi Bacaksız. «Düş mü görüyorsun sen?».

«Düşü müşü gösteririm sana. Ne var diyorum sepetlerinizde?»

«Balık Kayası'ndan gelenlerin sepetinde ne olabilir,» dedi Tekin.

Gerisini Bacaksız getirdi: «Evet,» dedi. «Balık Kayası'ndan gelenlerin sepetinde kedibaş armudu da olmaz ya. Ya istavrit olur, ya da mezgit.»

Üzerine örtülen defneyapraklarını eliyle topladı.

İbrahim, bir ara şaşkınlıkla, «Demek salyangoz yokmuş,» dedi.

«Ne salyangozu be,» dedi Bacaksız. «Salyangoz da nerden çıktı?»

«Dün sen Bayan Mari'ye ne verdin, salyangoz vermedin mi?»

«Hadi oradan sen de. Çıtır çıtır ince kabuklu ceviz' verdim, yoldan dönüp geldim de. Öyle değil mi Tekin? Bayan Mari ne dedi, ben artık o Göçen köylülerin çürük cevizlerini almayacağım, dedi. Kargacak cevizi hem ince kabuklu, hem de çok sağlam, içinde tek çürüğü yok, dedi. Her gün ikişer torba getirin, çocuklar çok seviyor, dedi.»

«Pekiii,» dedi İbrahim, «Öyleyse bugün neden getirmedin?»

«İnsan her gün baklava börek yese bıkar be. Bugün de istavrit isterim diye tutturdu. Biz de kıramadık, indik Tekin'le Balık Kayasına. Nah işte oltalarımız da yanımızda.» (B.T.K. s.54-59)

Bacaksız ve Tekin kazandıkları paralar ile aldıkları mayoyu, deniz havlusunu alıp sahile yüzmeye giderler. Orada Fransız aile ve Göçen köylü Vural ve arkadaşları ile karşılaşır. Vural ve İbrahim, Bacaksız ve Tekin'in kendilerine böyle bir oyun düzenleyip salyangozları Fransızlara satmalarını hâlâ sindirememişlerdir. Vural, Bacaksız ve Tekin'i kızdırıp kavga çıkarmak istese de onlar Vural'ın söylediklerine kulak asmaz; denizin tadını çıkarmaya çalışırlar.

“«Göçen köylüler,» dedi Bacaksız. «Tuh be. Burada da buldular bizi.»

«Vural'da var aralarında.»

«O tutup getirmiştir çocukları.»

Tekin denize girmekten caymıştı. Yeniden yattığı yerden onları gözliyordu.

«Çıktılar kuma,» dedi. «Sandalı çekiyorlar karaya. Gördüler bizi, geliyorlar.»

«Gelsinler,» dedi Bacaksız. «Bakma onlardan yana.»

Vural önde, beş Göçen Köylü arkadaşı arkada, kumlara bata çıka geldiler, başuçlarına dikildiler. «Bu havlu senin mi?» dedi Vural.

«Neden sordun?» dedi Bacaksız, kendini tutmaya çalışarak.

«Hiiiç. Yakıştıramadım da.»

«Anlamadım, nedenmiş o?»

«Jülyet'in havlusuna benziyor da.»

«Benziyor ne olmuş.»

«Hiiiç. Benziyor da.»

«Ben bile benzettim. Akyıldızlar'da gördüm, aldım.»

«Ben de çok beğendim de.»

«Beğendinse bir tane daha var, parasını verip alırsın.»

«Benim deniz havlusuna verecek param yok.»

Tekin, bu tür konuşmalardan pek hoşlanmazdı. Kısa kesmek için «Uzatmayın» dedi. «Hele havluya verecek paran yoksa kısarsın çeneni, sözünü etmezsın havlunun.»” (B.T.K. s.61-62)

Bacaksız ve Tekin çok iyi yüzüyorlardı. Hatta onları izleyen Mösyö Jerom Bacaksız’a “ balık adam” demeye başlar. Göcen köylüler, bütün ilginin Kargacaklı Bacaksız ve Tekin’in üzerinde olmasını kıskanırlar. Vural, geldikleri sandalı suya sürer; ancak oradan geçen bir hız motorunun şiddetinden sandal yan yatar ve Vural ile İbrahim suya düşer. Olayı gören Bacaksız ve Tekin hemen dalıp Vural ve İbrahim’i kurtarırlar. Boğulmaktan son anda Bacaksız ve Tekin sayesinde kurtulan Vural ve İbrahim hastaneye kaldırılırlar. Bu olayın ardından Fransız ailenin, özellikle de Jülyet’in gözünde Bacaksız biraz daha yücelir.

“Bacaksız Bahri, henüz kurulanmaya vakit bulamadığı lacivert çizgili mavi havlusunu üzerine örtmüş,, açıkta kalan yerlerini de kapatmaya çalışıyordu.

Tekin çok yorulmuştu. Bay Jerom’un diktiği renkli şemsiyenin altına uzanmış dinleniyordu. Jülyet'i bu beklenmedik olay çok korkutmuştu. Öğrendiği bir iki Türkçe sözcükle Bacaksız’a bu korkusunu anlatmaya çalışıyor, onu yüreklendirici sözcükleri bulamadığı için kendine kızıyordu.” (B.T.K. s.73)

“Tom Amca'nın yanına oturan Jülyet, arkada oturan Bacaksız'ı bugünkü başarısı için kutlamak istiyordu: «Sen iyi yüziyor, çok güzel. Yüzmek. Tekin de. Bravo.» «Sen de güzel güneşlenmek,» diye takıldı Bacaksız. «Deniz çok derin. Yok yüzmek.» «Öyledir bizim Karadeniz. Ama Tom Amca çok güzel yüziyor. Balık adamlar gibi dalıyor. Öyle bir dalış ki çıkmayacak diye korktum, ben de daldım peşinden. Baktım kumda yatıyor, denizin dibinde. Haydi Tom Amca, dedim, Jülyet yukarda bekliyor seni. Yapıştım bacağından çektim, çıkardım. Ona kalsa hiç de çıkacağı yoktu.»” (B.T.K. s.79)

Kitabın son bölümüne kadar Fransızlara bir şeyler satıp para kazanabilmeyi amaçlayan Bacaksız, yine kıvrak zekâsı ile para kazanabilmenin bir yolunu bulur. Mösyö Jerom'a bahçelerinde domuz olduğunu, onun rahatlıkla bunları avlayabileceğini söyler. Böylelikle hem bahçelerindeki mısırları koruyacak hem de Fransızların sevgisini biraz daha kazanacaktır.

“«Söyleyeceğim söylemesine de, bizim Kargacaklılar korkup da işi karıştırırlar diye yavaştan alıyorum.» Bir süre düşündükten sonra, «Bak Tekin,» dedi, «Mısırlar koçana durdular. Neredeyse sütlü mısırlar tencereye girecek.»

«Ben közde pişirilmişini severim.»

«Ben de. Mısır yemesini Fransızlara bir öğrettik mi?..»

«İşimiz, iş demektir. Gelsin paracıklar.»

«Dur, o kadar acele etme bakalım. Bizden önce domuzlar girmeye başladı mısır tarlalarına.»

«Amcam bekliyor geceleri. Büyükbabam da.»

«Benim de büyükbabam bekliyor ama, domuzların büyükbabamı adam yerine koydukları yok ki. Sabahleyin bir de bakıyoruz, mısır tarlası harman yerine dönmüş.»

«Anladım, Fransızları bekleteceksin tarlada.»

«Hem Fransızları bekleteceğim, hem de vurdukları domuzları onlara vereceğim.»

«Ne yapsınlar bu domuzları onlar?» «Yesinler, ne yapacaklar başka.»

«Yenir mi domuzlar be.» «Onlar yer. Ben İstanbul'da duydum. Yabancılar domuz etini çok severmiş. Bugün söyleyeceğim Tom Amca'ya. Diyeceğim ki...»

«Anlatamazsın ki. Dil bilmek gerek.»

«Doğru. Anlatamam. Yalnız... Eczacı Cevdet Bey var ya, o Fransızca biliyor. Ondan öğreneceğim domuzun Fransızcasını. Bu bana yeter.»

«Sonra, gerisi kolay.» (B.T.K. s.74-76)

Bacaksız, Mösyö Jerom'a bu düşüncesinden bahseder bahsetmez; Mösyö Jerom büyük bir sevinçle bu teklifini kabul eder.

“«Tom Amca senin Füjil var?»

«Var.»

«Kaç tane var?»

«Var üç tane?»

«Vurmak var koşon.»

«Nerede koşon?»

«Bizim tarlada. Var mısır orada.»

«Çok güzel. Jerom. Bum, bum. Pol de...»

«Bu akşam, tamam mı?»

Çandır köyünden dönerken Tom Amca, Tekin'le, Bacaksız'ı arabasına almıştı. İstavrit tutmada acemilik etmişti; ama domuz avında usta olduğunu gösterecekti onlara.” (B.T.K. s.78)

Bu sırada Vural ve İbrahim de kendilerini kurtaran Bacaksız ve Tekin'e hem mahcup hem kızgınlardır. Çünkü Bacaksız'ın kendilerine ceviz deyip sattıkları salyangozların kabuklarını çöpte görürler. Kendi köylerindeki tüm çocuklara karşı da mahcup olduklarından köye o gece geri dönemezler. Kargacaklıların mısır tarlalarından birine girerler. Gecenin ıssızlığında mısır

sefası süren Vural ve İbrahim'i, Mösyö Jerom'un silahından çıkan güm sesleri durduracaktır.

“Çitin kazığına yapıştığı gibi kendini attı öbür yana. Ondan aşağı kalmamak için İbrahim de yapıştı aynı kazığa. Tam kendini atarken paçası takıldı. Dolu çuval gibi mısır sapların içine yuvarlanıverdi. Kalkmak için doğrulurken önce sayvandan kibrit çakılır gibi bir alev parladı, arkasından da bir gümleme. Gecenin suskusu içinde Bazoka gibi bir gümleyişti bu. Ses karşı kayalarda yankılanırken bir güleme daha. Bir daha... Bu gümlmelerin arkasının kesilmeyeceğini anlayan Vural, «Heeey! Kargacaklılar!» diye bağırdı. «Biziz, biz! Domuz değil, insan! Kesin ateşi be!» Sayvandan, yanıt yerine geçen bir ses duyuldu: «Koşon yok. Var orada insan. No Fujil... No koşon.» Bir gemici feneri yakılmıştı çarçabuk. Üzerlerine doğru geliyorlardı, mısır saplarını aralaya aralaya. Tom Amca, Mösyö Jerom, Pol. Tüm Kargacak erkekleri. En başta Tekin. En önde de gemici fenerini mısır saplarının arasından sağına soluna taktırmadan beceriyle geçiren Bacaksız Bahri.” (B.T.K. s.91-92)

Serinin son romanı diğer romanlara göre Bacaksız'ı ve okuru farklı mekânlara taşımıştır. Yine bu romanın kurgusunda da yazarın kahramanını karşıt güce karşı başarılı bir şekilde galip getirdiğini görmekteyiz. Ayrıca romanda, yabancı insanlarla kurulan samimi ilişkilerin ve iletişimin, çocuğun dünyasını geliştirebileceğini, dil gelişimine de önemli ölçüde katkı da bulunabileceğini görmekteyiz.

2.1.2.3. Şahıs Kadrosu

“Bacaksız'ın Başından Geçenler” serisinde romana adını veren Bacaksız Bahri romanların merkez kişisidir. “ Asıl kahraman, hikâye, roman ve tiyatrodaki olay örgüsünün başlayıp gelişmesi, şu veya bu istikamette şekillenmesindeki en önemli birinci derecede rol oynayan kahramandır. Çoğu zaman eser, bu kahramanın merkezinde şekillenir. Diğer kahramanlar, hep onun etrafında yer alır ve onunla olan ilişkileri ölçüsünde değer kazanırlar.

Ayrıca asıl kahraman, eserde ele alınıp işlenen tema ve konunun gerçekleştirilmesi veya vurgulanmasında asıl yükümlü durumundadır. Okuyucuya iletmek istenen mesajın, eserin itibarî dünyasında savunulması, hayata geçirilmesi de onun sorumluluğundadır. Bunun için ona tematik güç de denilir.” (Çetişli, 2004: 70)

“ Asıl kahramanın karşısında çoğunlukla bir hasım/ karşı güç bulunur. Olay örgüsünün teşekkülünde ihtiyaç duyulan çatışmanın hayat bulabilmesi, olayların düğümlenebilmesi, entrik atmosferin oluşabilmesi ve asıl kahramanın çok daha belirgin hâle gelebilmesi için böyle bir kahramana ihtiyaç vardır. Genelde okuyucu tarafından pek seilmeyen bu kahraman hemen her fırsatta asıl kahramanın karşısına çıkarak onun hedefine ulaşmasını engellemeye çalışır ve onunla çatışmaya girer.” (Çetişli, 2004: 70)

Rıfat Ilgaz; kahramanının, okurun zihninde daha bir gerçekçi algılanabilmesi için onu çevresi ve ailesi ile ilişkilendirerek sunmuş, böylece Bacaksız'ın yanında yer alan yardımcı şahısları oluşturmuştur. “ *Asıl kahramana ve karşı güç durumundaki kahraman/ kahramanlara, işlevlerini yerine getirme hususunda şu veya bu seviye ve istikamette yardım eden kahraman/ kahramanlar; roman ve hikâye boyunca yaşanan olay, gelişme ve durumlardan müspet ve menfî olarak az veya çok etkilenen alıcı kahramanlar yer alabilir.” (Çetişli, 2004: 70) “Bacaksız'ın Başından Geçenler”* serisinde Bahri'nin karşısında yer alan karşı güçleri ve yardımcı şahısları şöyle göstermek mümkündür.

TEMATİK		KARŞI GÜÇ				
GÜÇ						
Bacaksız Bahri	1.KİTAP B.K.S.	2.KİTAP B.S.K.	3.KİTAP B. O	4.KİTAP B.P.A	5.KİTAP B.T.K	
	Kara Marsık Çetesi, Zeynep, Hırsızlar.	Rasim Şenpazar	Haydar Aybekler, Kırkyalan Ferit.	Pamuk Altan, Kırkyalan Ferit, Suna Özkanoglu.	Vural ve İbrahim	
YARDIMCI ŞAHISLAR	Fesleğen sokağı sakinleri, Mahalle arkadaşları Bakkal, Anne, Baba, Şoför Salih.	Gülten, Mahalle arkadaşları, Anne, Baba, Sigara satarken tanıştığı kişiler.	Paytak Yılmaz, Müfettiş, Müdür, Şefika Derler, Sınıf ve mahalle arkadaşları, Anne, Baba	Paytak Yılmaz, Zuhal, Müdür, Şefika Derler, Sınıf ve mahalle arkadaşları Anne	Tekin, Anne, Jerom ailesi, Jülyet	

Tabloda da görüldüğü üzere romanın kalabalık bir şahıs kadrosu vardır. Serideki tüm kahramanlar gerçek hayatta karşılaşılabileceğimiz, okuru şaşırtmayan, tip fonksiyonu taşıyan yalınkat (düz) kişilerdir.

“Düz karakterler, yazarın söylemek istediğini tek bir darbeye ifade edebilmesini kolaylaştıran ve tekrar takdim edilmeleri gerekmediğinden, geliştirilmeleri gerekmediğinden, el altında hazır bulunduklarından ve kendi

atmosferlerini beraberlerinde taşıdıklarından, romancı için çok faydalıdır. Hacimleri önceden tayin edilmiş olan ışıklı kürecikler gibi, yıldızlar arasındaki boşlukta şuraya buraya itilen düz karakterler, romanda çeşitli amaçlara hizmet ederler.” (Stevick, 1988: 173)

Yazar, çocuk okurunu fazla sıkmamak için olsa gerek, kahramanlarını tanıtırken ağır betimlemelere, tasvirlerle ya da derinlemesine ruhî ve fizikî portre çizimlerine yer vermemiştir. Ilgaz kahramanlarına ilişkin görüşlerini şöyle belirtmiştir. “Tasvir üzerinde pek durmam. Kişinin yaratılışı, mizacı, konuşmasından da belli olur. Uzun uzadıya onun kaşını, gözünü anlatmaktansa, iki üç sözünü, hareketini ön plana çekerim. Böylece hem okuru, hem de kendimi tasvirden kurtarmış olurum.”(Bezirci, 1997: 50) Nitekim “Bacaksızın Başından Geçenler” dizisinde de böyle olmuş ve yazar, kahramanlarını bir iki tavır ve tutumu ile sergilemeyi yeğlemiş, derinlemesine şahıs çözümlemesi yapmamıştır. Bacaksız’ın seri boyunca baskın olarak ön plana çıktığı, ferdî olarak şahsiyetini yavaş yavaş oluşturup davranışında, konuşmasında, tutumunda değişiklikler yaparak kendini yansıttığı görülmektedir. Ancak kendine özgü şahsî tutum ve davranışlar sergilemesine rağmen, derin bir karakter analizi oluşturmadığı için Bacaksız da tip diyebileceğimiz, düz(yalınkat) bir karakterdir. “ *Düz karakterlerin, kendi başlarına yuvarlak karakterler kadar büyük bir başarı olmadıklarını ve komik oldukları zaman başarı kazandıklarını kabul etmeliyiz.*” (Stevick, 1988: 175)

Roman dizisinde; şahısların temelde iyi ve kötü, varlıklı ve yoksul ilişkisine dayanan bir düzen içinde çatıştıklarını görmekteyiz.

2.1.2.3.1. Tematik Güç ve Karşı Güçler

Serinin ilk kitabı “**Bacaksız Kamyon Sürücüsü**”ndeki şahıs kadrosu, daha çok Bahri’yi ve onun dünyasını tanıtacak nitelikte verilmiştir. Bahri, niçin kendine Bacaksız diye hitap edildiğini burada anlatır. Ilgaz, derinlemesine bir analiz olmasa da okurunun gözünde kahramanını ustalıkla canlandırmıştır.

“Pabuçları kaldırım taşlarına çarpıyordu her adımda. Daha da bükülüyordu incecik bacakları. Bükülmeyip de ne yapacaktı bu bacaklar! Çöp gibiydiler, Nerdeyse "Çıt!" diye kırılacaklardı. Şu tümseği de aşsa gerisi kolaydı.. Bayır aşağı o kadar yorulmazdı. Soluk soluğa gelmişti işte!

Bu bacaklarda iş olsa, hiç ona «Bacaksız» diye ad takarlar mıydı? Taaa Cide'lerden beri taşıyordu bu adı. Mahalledeki çocuklar da nerden duymuşlardı, kendisine taa oralarda böyle dediklerini?” (B.K.S. s.5)

“Ah bu İstanbul çocukları! Adını kendisine bile unutturmuşlardı. Bahri'ydi adı. ilk günlerde "Bacaksız» adını eklemişlerdi mahallede... Olmuştu, Bacaksız Bahri! Ne demekti Bacaksız? Ayağı da vardı, bacağı da. Biraz küçükse, biraz da eğriyse hiç yok mu demekti? Daha İstanbul'a geleli ay olmadan «Bahri» büsbütün kalkmıştı ortadan. Bacaksız aşağı, Bacaksız yukarı.” (B.K.S. s.12-13)

“Hemen kamyonun altına kayıvermişti, durur durmaz, sürgüne sürtüne ortalara doğru gelmiş, sonra hooop, kendini alıvermişti çaprazlama duran iki demirin üzerine. Tam on beş kiloluk bir adamdı Bacaksız. Lastik top gibi ellerini, ayaklarını karnının altında topladı mı böyle kimseye görünmeden saatlerce kalabilirdi.” (B.K.S. s.71)

Bacaksız, küçük olmasına rağmen ailesinin yaşadığı sıkıntıyı gören ve anlayan bir çocuktur. Sevimli, tatlı, cana yakın ve hareketli bir şahıstır. Cide gibi küçük bir yerden sonra gördüğü İstanbul, yaşadığı fakir semt, kendisini epey şaşırtmış; ayak uydurması biraz zor olmuştur.

“Hiç açık vermeye gelmezdi. Onlar beş altı kişiydiler Oysa kendisi tek başınaydı. Tek başına yaşanmazdı böyle büyük memleketlerde.” (B.K.S. s.22)

Bacaksız içinde bulundukları maddi imkânsızlıkların ailesini zorladığını görünce sigara satmayı bile denemiş; ama yanlış, zararlı ve kötü bir şey yaptığının farkına varınca vazgeçmiştir. Yazar, Bacaksız'ın başından geçen tüm olaylarda tanrısal konumlu anlatıcının yardımı ile kahramanına sürekli bir iç hesaplaşma yaptırır ve onun her şeyi bizzat yaşayarak öğrenmesini sağlar. Bu

şekilde de soran, sorgulayan, araştıran, zeki bir çocuk tipi yaratabilmiştir. Bu, Bacaksız Bahri'nin okurun gözünde daha bir gerçekçi ve canlı olmasını sağlamıştır.

“Koynundan iki sigara çıkarmış gösteriyordu onlara. Suçlar gibi Bacaksızın yüzüne bakıyordu. «Aptal!» dedi. «Nerdesin sabahtan beri? Yoksun ortalarda!» «Ne vardı ki?»

«Daha ne olsun. Rasim Abi toplayıp götürdü bizi. Ben de bizim tayfayı topladım, iki sefer sigaraya çıktık. Nah paralar! Yediğim simitler, dondurmalar da caba!» «Senin mi o paralar?» dedi Bacaksız.

«Ya kimin? Bütün kahveleri dolaştım, on sekiz sigara sattım. Kent, Malboro. Kent'ten beş altı lira kalıyor. Ama, sürümü olmuyor ki Kent'in. Anneme yumurta da aldım, bıraktım eve. Sen de gelir miydin?»”

(...)

“Ben de Rasim Abi'yi aramaya gidiyorum. Annesine yumurta almış Paytak Yılmaz. Ben neden alamamışım? Simit de alırım, dondurma da...” (B.S.K. s.27-30)

“Dur sen Tabakçı Amca'dedi içinden. 'Seninle dalga geçeyim de gör!'

«Bak Tabakçı Amca, anladın mı?» dedi. «Ben açılır kapanır bardak istemiyorum, annadın mı? Sen bana bi tuzluk ver de, eğer bir gün yumurta yersem, annadın mı, işime yarasın!»

«Sanki sen, açılır kapanır bardağı hak etmiş gibi söylüyorsun, annadın mı? Hele bi satış başlasın, annadın mı? Daha önce, bi bağır bakalım, tabakçiii, diye, annadın mı?»

«Annadım Tabakçı Amca. Bak, çeşme göründü. Hele bi başla sen bağırmaya, annadın mı, arkadan da ben bağıracaaam!»

«Bak bunu iyi düşündün, annadın mı?» (B.S.K. s.12-13)

“Peki; ama yalnız yoğurt mu satılırdı onlara. Ambarda iki çuval ceviz duruyordu. Sonra kıştan kalma kestane. Neredeyse elmalar, armutlar da yetişecekti.”(B.T.K.s.38)

“«Anne be,» dedi çorbasını kaşıklarken, «Bu öğretmen neden bu kadar çok ödev veriyor bize? Pazar gelecek diye ödüm kopuyor. Ha okulda yazmışım bu yazılan, ha burda...»

«Sus. Senin aklın ermez.» «Aklım erse de ermese de bu sayfa sayfa yazıları ben yazıyorum. Madem bütün pazar yazı yazdıracak bu öğretmen, pazarları da kapatmasın okulu!» ” (B.P.A. s.41)

Bacaksız; üçüncü roman “**Bacaksız Okulda**” kitabında sınıfta ve okulda karşılaştığı zorluklara, baskıcı ve şiddet uygulayan öğretmeni Haydar Aybekler’e karşı iyimserliğini ve sorgulayan yanını koruyan bir direniş içindedir.

“Hışım gibi yetişmişti cetvel tahtası:

Çat, çat, çat!..

Nerden çıkmıştı gene! Alfabe dersi miydi bu be!

«Geçir kalemi öbür eline! Çabuk!»

«Öğretmenim, resim yapıyorum ben, yazı yazmıyorum ki...» diyecek oldu.

«Bak hala söyleniyor Bacaksız!..»

Ne? Bacaksız mı? Bu da nerden çıktı? Koskoca öğretmen, nasıl Bacaksız derdi.

«Ayıp,» dedi «çok ayıp!»

Ağzından kaçırırvermişti bunları!

«Nedir ayıp olan?» diye yürüdü üzerine öğretmen.

«Bacaksız dedin bana. Öğretmenim!»

«Nesin ya! Sana geldiğinden beri söylüyorum. Hiç dinlediğin yok beni. Bu kalem sağ elinde olacak demiyor muyum sana!»

«Resimde de mi böyle olacaktı, öğretmenim?»

«Yazıda, resimde, yemek yerken, su içerken... Her yerde! »Demek hep yanlış yapıyordu. Evde yemek yerken, su içerken hep sol elini kullanıyordu. Taş atarken, çomak yontarken, çivi çakarken... Peki, ters yapıyordu da ne oluyordu? Kime ne zararı oluyordu bu tersliklerin?

«Daha duruyor!» dedi öğretmen. «Al öbür eline de başla!» (B.O. s.35-36)

“Neden öğretmenin kalemi, İş Bankası Müdürünün kızı Nermin’in kalemine benziyor? Hiç kaçmazdı onların gözlerinden.

Neden sınıftaki kimi yaramazlar çok sevilirdi de, kimi çalışanların yüzüne bile bakılmazdı? Hemen sezinleyiverirlerdi yan tutmaları.

Neden Neriman'ın sesi karga gibi çirkin olduğu halde, şan dersine giderdi de, sesi güzel olan Emine'yi kimse dinlemez, dinlese de övmezdi? Bu ikiliklerin gerisi gelmezdi.

Neden? Neden? Neden?

Nedenler gider de giderdi... Buraya okuma yazma öğrenmeye değil, bu nedenleri çözmeye gelmişlerdi sanki! «Gene mi sol el!» Küt!” (B.O. s.23)

Bacaksız; tutuğu işi koparan, dürüst, samimi, paylaşmayı bilen, sadece kendini düşünmeyen, sevgi dolu, çok zeki, yaratıcı, yardımsever, küçük büyük herkesle sıcak ilişkiler kurmayı bilen, soran, sorgulayan; bunlarla birlikte çocukluğunun verdiği haylazlıkları da hakkıyla yapan akıllı bir çocuk tipidir. Tüm seride bu özellikleri ile ön plana çıkmaktadır.

“Kırkyalan Ferit'in şiir okumasının tam sırasıydı artık. Çarpıntıdan, coşkudan kısılan bir sesle başladı okumaya:

Ben küçük bir uçmamın
Uçmak istiyor canım!
Dokundum mu düğmeye
Masmavidir dört yanım.

İşte tam bu sırada dokunmuş olmalıydı düğmeye Bacaksız! Okulun her köşe bucağından, salondan, koridorlardan, sınıflardan, odalardan, merdiven başlarından zil sesleri, düdük sesleri, siren çığlıkları yükseliyor, ortalığı çın

çın çınlatıyor, sinirleri altüst ediyordu. Gerçekten alarm mı verilmişti, yoksa sahneye konulan oyunun bir parçası mıydı bu sinir bozucu sesler?

Yok, hayır! Bir tehlike olamazdı! Ama ne- den sürüp gidiyordu bu aları! Ziller, düdükler neden durmadan çalıyordu? Hayır, hayır! Bir tehlike vardı okulda!.. Kaçmalı, biran önce kurtulmalıydı! Ön sıralarda oturanlar kalkmışlardı bile, birbirlerini itip kakıyorlardı.

Başkomiserin lam kendini göstereceği zamandı. Salonun kapısında durmuş, kimseyi dışarı çıkarmıyordu.

«Herkes yerine! Kimse çıkamaz salondan! Müsamere bilmeden nereye?»

Sonra küt kül atan yüreğini bir eliyle bastırarak:

«Sayın misafirler.» dedi. «buyurun yerlerinize!»

Tam bu sırada alarm da durmuştu. Söz Mahir Beceriklinindi artık:

«Sayın konuklarımız!» diye seslendi ayaktakilere. «Buyurun, oturun yerlerinize! Olurun da işimize devam edelim!»

Müdürde kendini loplar gibi olmuştu.

«Evet sayın konuklarımız!» dedi. «Bu alarm, oyun gereğidir! Bilindiği gitti, tek bir uçak da olsa, uçak göründü mü böyle alarm düdüklere çalacaktır. Küçük uçmanımız, hepinizi korkutmuşa benziyor! Rica ederim, kendinize gelin artık!» Asıl kendine gelmesi gereken kendisiydi! Benzi kül gibiydi. Yüreği hala küt küt atıyordu.» (B.O. s.64-66)

“«Sil şu tahtayı!» dedi Bacaksız Bahri'ye. «Çabuk! Bu tahta bundan sonra pis durmayacak. Tahtayı silmek senin görevin anladın mı?»

Bacaksız Bahri'nin işleri çoğalıyordu. Silgiyi aldı sol eline:

«Öğretmenim,» dedi, «hangi elimle şileyim tahtayı?»

«Bu da soru mu?» dedi müdür, «Hangi elinle silersen sil!»

Öğretmen ne demişti? Tebeşiri sağ eline, silgiyi sol eline al, dememiş miydi? Şimdi tam tersini yapabiliirdi işte. Başladı tahtayı sağ eliyle silmeye. Gözüünün kuyruğuyla da bakıyordu, öğretmeni kızdırabildim mi diye.

Kızmak mı deli olyordu öğretmen. Kızınca durmadan tepesini kasırdı çabuk çabuk. Eli gene tepesindeydi, beş parmağıyla birden kaşıyordu. Bacaksız gözlerinin içine baka baka siliyordu tahtayı, hem de sağ eliyle. Sağ kolu olduğu gibi tebeşir tozuna bulanmıştı. Haydar Bey kendini tutamadı,

«Yeter!» diye bağırdı. «Geç yerine!»

Bacaksız da bunu bekliyordu. Önce yerini şaşırılmış gibi yaptı. Eski yerinde oturan Ferit'in önünden geçerken kolundaki tebeşir tozlarını bütün gücüyle üflledi. Tozlar, olduğu gibi Ferit'in yüzüne... İki elini yüzüne kapatmıştı Ferit, ama geç kalmıştı. Tebeşirler gözlerinin içi ne-dolmuş, cayır cayır yakıyordu.

«Anneciğim!» diye bağırdı. «Yandım!»

Olup biteni bir iki çocuktan başka kimse görmediği için, ne Şefika Hanım bir şey anlayabilmişti, ne müdür bey, ne de öğretmen!” (B.P.A. s.14-15)

“«Aferin!» dedi. «Para toplayıp sepet aldınız, öyle mi?»

«Evet Müdür Bey. Eksiğini de Bahri tamamladı!» Çocukların ne sepetten haberleri vardı, ne de Atatürk'ün resminden. Onlar boyuna tebeşir parası vermişlerdi, hafta başlarında. Demek bu Zühal hepsini tebeşire vermemiş, biriktirip sınıfın eksiklerini tamamlamıştı.

Bacaksızın getirdiği hademe duvarın tam orta yerine çiviye çaktı. Atatürk'ün resmini astı. Sepet de öğretmenin masasının yanı başına konunca sınıfın hiçbir eksikliği kalmıyordu.” (B.P.A. s.84)

“Yalnız Tom Amca'nın mı? Polün de, Lui'nin de oltaları bomboştı. İstavritler sanki Tekin'le Bacaksız'm oltalarının çengellerine takılıyorlardı. Tom Amca, «Bu işin bir inceliği var,» diye düşünüyordu. Yandan çarklı gıcır gıcır yeni oltasının misinasını makaranın kulpunu çevirerek sardıktan sonra geldi, Bacaksız Bahri'nin elindeki oltaya yapıştı. Neydi bu oltanın özelliği,

anlayacaktı. Olta iğnelerini inceledi, kendi oltalarından daha küçük olduğunu bir bakışta anlayamadı.

Bacaksız, iki parmağının arasına aldığı oltayı Tom Amca'nın gözüne yaklaştırdı. «Bak,» dedi. «Bu oltalar küçük. Senin oltaların büyük.» Kendi ağzını parmakla gösteriyordu. «Balıkların ağzı da küçük.» Gene kendi parmağını ısırarak, «İstavritlerin ağzına senin oltalar sığmaz, büyük gelir,» dedi. «Je kompsi,» dedi, Tom Amca.

Anlamıştı demek. Bacaksız'm elindeki oltaya uzandı. Onunla balık tutmak istiyordu. Önce misinasına yapışıp oltaları eline almıştı. Teker teker inceliyordu. Küçük olduklarını görünce, «Vi,» dedi. «Küçük.»

(...)

Tom Amca, son oltayı da sudan çıkarınca sevincinden yerinde tepinmeye başlamıştı. «Bravo Bacaksız! Sen gran pöşör! Ne derler, an Türk, Buyuk balıkçı. Bravooo!»” (B.T.K. s.31-35)

“«Bak Tekin'ciğim,» dedi Bacaksız. «Bundan sonra birlik olalım. Birlikte satalım neyimiz varsa Fransızlara. Kazandıklarımızı da bölüşelim, olmaz mı?»

«Ne kazanacağız ki bundan sonra. Satacak neyimiz kaldı ki!»

«Biz birlik olduk mu çok şey buluruz satacak. Önümüzde kavun mevsimi var. Bizim kavunlarımız gibi hangi köyde kavun yetişiyor?»

«İyi ama, kavunların olmasına daha çok var, en azından bir ay. Bir aya kadar biz ne satacağız? Ceviz satışını bile kaptırdık Göçen köylülere.» Bir süre başları önlerinde yürüdüler. Bacaksız aklından önemli şeyler geçiriyordu. «Bir iş var yapacak,» dedi. «Bir tutturursak. Ama bu kez gizli çevireceğiz bu işi. Önce anlaşma yapacağız Bayan Mari'yle.»

«Taze ceviz işi mi?»

«Taze cevize de çok zaman var.»

«Cevize benzer bir iş?»

«Ne işi canım.»

«Aramızda kalacak, değil mi?»

«Evet aramızda.»

«Söz mü?»

«Canım, ben sözümünden ne zaman döndüm ki. Söz.»

«Salyangoz işi yapacağız seninle.»

«Ne salyangozu bu?» «Düpedüz salyangoz. Bir ay önce İstanbul'dan gelip salyangoz toplamadılar mı?»

«Topladılaaaar.»

«Kime satmak için topladılar?»

«Ne bileyim ben. Alıp İstanbul'a götürdüler toplananları.»

«Oradan da Fransa'ya.»

«Nereden biliyorsun?»

«Geçen gün Jerom Amca'ya sordum. Bir tane de tuttum gösterdim. Topla da getir, dedi. Kilosuna iki yüz lira veririm, dedi.»

«Demek iki yüz lira haaa?»

«Evet. Çok severmiş Fransızlar salyangozu. Üç yüz lira bile verir bu Jerom Amca.»

«Yaşadık.»

«Kimseye söylemek yok. Sepetlere koya cağız. Kim sorarsa ceviz getiriyoruz Fransızlara diyeceğiz. Vural duydu mu, bu iş de yattı demektir sonra.»

«Eee. Sonra?» «Az az; ama salyangozları her gün yiyecekleri kadar götüreceğiz. Bizim samanlıkta saklarız. Yağmurlu günlerin sabahlarında toplayacağız.»

«Ohur.» «Bak, sütle yoğurdu Göçen köylülere kaptırdık, salyangozları kaptırmayalım.»” (B.T.K. s.41-44)

Serinin ilk kitabında kahramanın karşısında yer alan, olay örgüsünü harekete geçiren Kara Marsık Çetesi üyeleri, bilmişliği ile kendisine hep üstün gelen komşu kızı Zeynep ve kamyonların tekerlerini çalan hırsızlardır. Bacaksız'ın karşılaştığı Kara Marsık Çetesi üyeleri, İstanbul'un varoş semtlerindeki yoksulluğu temsil edebilecek nitelikte olan sokak çocuklarıdır. Bunlar, (Sidikli Saime, Keriz Arif, Şopar Şaban) mahalle ağzı ile konuşan, alaycı ve zorba bir çetedir. Bacaksız, bunların yanında kendini çok güçsüz hisseder. Kahramanın böyle olumsuz tutumlar sergileyen bir çocuk çetesi ile karşılaşması çocuksu yönünü daha bir anlamlı ve inandırıcı kılmıştır.

“Beş altı tane sokak çocuğu yolun alt başından seslendiler:

«Ne var laaan! Ne bağırıp duruyorsun, deliler gibi!»

Ağzı burnu kir içinde, saçları ensesine yapışmış bir kız:

«Ne arıyorsun buralarda sen!» dedi.

Bacaksız tanımişti onu. Kemerpathıcan Sokağı'ndan Sidikli Saime'ydi. Çöp tenekelerini tepe üstü diker, içinden teneke parçalarını, demir parçalarını ayırır, torbasına doldururdu. Dişe dokunur bir şeyler buldu mu da başlarda yemeye. Yanındaki çocuklar da ondan geri kalır kılıkta değildiler.

En geriden de çetenin başı Keriz Arif geliyordu.

«Söyle bakalım! Şoförün Bacaksızı!» diye üsteledi Saime, «Ne arıyorsun bizim çöplüğümüzde sen?»

Çöplük mü? Ne çöplüğüydü bu! Sokak pek o kadar temiz değildi ama. çöplüğe benzer bir yanı da yoktu.

«Hemen çekip git buralardan!..» dedi yanındaki Şopar Şaban. «Sen gitmezsen veririm eline, biletini! Yataklıyla gidersin sonra!»

«Karpuz!» dedi, «Karpuzumu arıyorum ben!» Çakır gözlüsü;

«Sakin şu ağacın dibindeki karpuz olmasın?» dedi.

Sidikli Saime:

«Kırmızı çekirdekli karpuz!» dedi. «Ne de kıyak karpuzmuş ya!..»

«Oooh canına değsin! Bi yumulduk ki...»

«Karpuz değil çay şekeriydi!»

«Doğdum doğal böyle kıyağını yememiştin karpuzun! Bal kutusu!»

İçlerinden biri en dişe dokunur lafı etmişti:

«Çok merak ediyorsan gider bakarsın ağacın dibine! Karpuzun kabukları orda duruyor!»

«Doğru!» dedi kız. Kabuklarını sıyırdık ama, dışına dokunmadık. Bir bakışta anlarsın malım! Nah surda, şu evin önündeki ağaç!»

Bacaksız gösterdikleri yöne doğru elleri cebinde yürüyordu. Çocukların tümü, o yana dönmüş, Bacaksız'ın kabukları görünce ne yapacağına bakıyorlardı.

Korka korka ağacın dibine varmıştı. Gemi gibi duran bir kabuğu ayağıyla çevirmiş, sırtını inceliyordu. Onun karpuzuydu bu, ağaca çarpıp da parçalanan karpuz, demek kendi karpuzuydu. Ne yapmalı, ne demeliydi bu karamsarlık çetesine. «Benim karpuzumdu!» dese bir daha peşini bırakmayacaklar, nerde görseler kendisiyle alay edeceklerdi. Hiç açık vermeye gelmezdi. Onlar beş altı kişiydiler. Oysa kendisi tek başınaydı. Tek başına yaşanmazdı böyle büyük memleketlerde. Bundan sonra kendisi de arkadaşlar edinecekti. İnsanların olduğu gibi çocukların da en küçüğüydü, hem de güçsüzü... Akıllı olması, açık göz olması gerekirdi.

«Söyle be! Dilini mi yuttun!» diye seslendiler yokuşun başından. «Senin karpuzun muydu bu?» Başını kaldırdı. Dilini içerden ön dişlerine getirip «Cık!» diye bir ses çıkardı. «Hayır» demekti bu! Ama onlar duymamışlardı. «Karpuz senin miydi? Eğilip de baksana be!» «A-ah,» dedi. «Benim değil! Benim karpuzum değil bu! Benimkinin çekirdekleri böyle kırmızı değildi!»

«Neee!» diye bağırıldılar yolun üst başından, «Nerden biliyordun karpuzunun çekirdeklerinin kırmızı olmadığını?» (B.K.S. s.20-22)

Güçlü ile güçsüzün karşılaştığı bu çatışmalara, romanın ilerleyen bölümlerinde devam edilir. Arkadaşı Zeynep, kendisine oranla fizikî olarak güçlü bir kızdır. Aynı zamanda diğer arkadaşlarına göre daha zeki ve bilmiş bir kızdır. Onun Bahri'ye her konuda üstün gelmesi, Bahri'yi onunla karşı karşıya getirir.

“Zeynep katıla katıla gülüyordu:

«Hele şu miskine bak!» dedi, «Sen yumruk vursan ne olur ki... Hadi, bana vur da göstereyim sana!., O eskidenmiş, krallar, padişahlar zamanında... Fırfırlı, kolalı etekler giyerlermiş. O eteklerin içinde ne koşulurmuş, ne de kavgaya edilirmiş. Şimdi öyle mi? Bak benim tulumum var. Sırtımda da kısa kollu gömleğim. Tuttuğum gibi atarım adamı ben! Gözün kesiyorsa çık karşıma!»

Doğru» Zeynep'in karşısına çıkamazdı Bacaksız. Yalanın da kaynağı, kuyusu kurumamıştı.

«Ben kızlara el kaldırmam, demedim mi size ya!»

«Geç karşıma!.. Gözün kesiyorsa el kaldır da göreyim!»

Zeynep, onu ensesinden çektiği gibi uzatıverdi boylu boyunca, kilimin üzerine: «Kızlara el kaldırmazmış! Bacaksız sen de!» ” (B.K.S. s.59-60)

Birinci kitabın son bölümünde önceki bölümlerde bahsedilen teker hırsızlığı, Bacaksız sayesinde gün ışığına çıkartılır. Bacaksız, hırsızları yakalattırarak hem yaptığı haylazlıkları unutturur hem de mahallenin, özellikle de yenemediği Zeynep'in kahramanı oluverir.

“Baba-oğul karakola gitmişler, evi polislere göstermişlerdi.

Ertesi gün Zeynep'in babası, hırsızlara yataklık eden Sabri'nin evinden gıcır gıcır dört yeni lastiğini kurtardıktan sonra Bacaksız'a on liralık bir çikolata vermişti, hem de Zeynep'in yanında.

«Aferin!» demişti, «Canın ne zaman isterse arabama biner. Boğaz Köprüsü'nden geçebilirsin benimle.» «Sağ ol Amcacığım! Çok teşekkür ederim!»

(...)

Zeynep ikolatanın, payına düşen son parçasını yedikten sonra, arkadaşça Bahri'ye sokuldu:

«Anlat!» dedi, «Hadi anlat!»

Korka korka sordu Bacaksız Bahri:

«Neyi? Gene köprüyü mü?»

«Ne köprüsü canını! Bizim lastikleri çalanları nasıl buldun çıkardın, onu anlat!»

Rahatlamıştı Bacaksız:

«Haaa!..» dedi, «Lastik hırsızlarını mı?.. Dur, anlatayım!»

İçine hiçbir yalan katmadan, en önemli yanlarını sıradan anlatmış, dinleyenlerin ağızları açık kalmıştı. (B.K.S. s.90-92)

İlk kitapta, kahramanın çevresinde olan olay örgüsünü hareketlendirip kahramana yardımcı olan pek çok şahıs vardır. Özellikle Bacaksız'ın mahalleden arkadaşları (Dobiş Mehmet, Paytak Yılmaz, Hapşırık Gülten, Seksek Ali, Sarı Sevil, Lüfer Temel), annesi Pakize Dönmez, babası Apti Dönmez serinin diğer romanlarında da varlıklarını sürdürürler.

Serinin ikinci kitabında Bacaksız'ın karşısına kaçak sigara satıcısı Rasim Şenpazar ve ona yardımcı olan mahalle arkadaşları çıkar. Rasim Şenpazar; hayatında hile, dolan olduğu anlaşılan, küçük çocukları kullanıp onlara sigara sattırıp onların üzerinden para kazanan kötü bir şahıstır. Varsıl yoksul temasında Bacaksız ailesine yardımcı olabilmek amacıyla bu işe girişir. Sigara satarak kazanacağı üç beş kuruşun kendisi ve ailesi için önemli olduğunu düşünür.

“«Rasim Abi! Rasim Abi! Hey Rasim Abi! Durur musun biraz.»

Arkasına dönüp bakmıştı Rasim Şenpazar.

«Ne var lan Bacaksız? Ne zorun var gene?»

«Hele dur Rasim Abi! Soluk alayım, anlatacaam!»

İki ayağını askerler gibi topuk topuğa getirdi. Rasim Şenpazar,

«Peki,» dedi. «Durdum.»

«Bak Rasim Abi.»

«Baktım.»

Hem de eğilmiş, gözlerini açmış. Bacaksıza bakıyordu:

«Söyle bakalım.» diye kulağını da çevirmişti.

«Sen bizim çocuklara sigara veriyormuş-sun.»

«Bak hele şuna. Yani, hesap mı vereceğiz sana şimdi?»

«Ben hesap istemiyorum ki Rasim Abi.»

«Peki, Bacaksız ne istiyorsun?»

«Sigara istiyorum, satmak için.»

Güldü adam. «Çok erken başlamıyor musun bu işe?» «Ben para saymasını biliyorum.» «Nerden öğrendin para saymasını? Taş tutuyorsun demek?»

«Babamın parası yok mu sanıyorsun sen. Ben hep bizim bakkala giderim. Annem ekmek almaya beni yollar.»

«Söyle bakalım, beş beş daha ne eder?» «Bunu bilmeyecek ne var, on eder.»

«Bir lirası gitti mi, kaç kalır?» «Dokuz kalır.»

«Aferin! Bu kadar bildin mi çok bile!» Eğildi uzun konçlu çorabın içinden bir Amerikan sigarası çıkardı.

«Al bunu,» dedi. «Bir elliliğe sat, Kırkbeş lirasını bana getir. Beş lirası senin, tamam mı?» «Oldu Rasim Abi!» Kolundaki saate baktı Rasim Şenpazar, «Bakalım kaç dakkada okutacaksın,» dedi. «Ben şuralardayım, Kırkbeş lirayı tosla, al bi tane daha, tamam mı?» «Oldu Rasim Abi!»

Tam fırlamış gidiyordu ki, elini ağzına sokmadan fiyakalı bir ıslık çıkardı.

«Dur biraz Bacaksız.» dedi. «Küpe olsun kulağına beni hiç görmedin, bilmiyorsun. Sonra karışmam, kulağına taktığım küpeyi, kulağıyla birlikte koparır alırım. Hadi bas bakalım, toz ol!»» (B.S.K. s.43-45)

Ancak, arkadaşlarının polis tarafından yakalanıp tıraş ettirilmesi ve sigara sattığını öğrenince babasının kendisine tepkisi bu işin yanlış olduğunu ona öğretir. Hem bu kitapta hem de serinin diğer kitaplarında, özellikle de birinci ve ikinci kitapta, Bacaksız'ın babası varlığını belirgin bir şekilde gösterir. Apti Dönmez; okumamış, sinirlendiği olaylar karşısında kaba kuvvet ve şiddet uygulama yanlısı, kızgın bir baba tipi olarak çizilmiştir. Böyle olunca kahramanımız yaşadığı serüvenlerin sonunda öğüt almaktansa kendi kendine çıkarımlarda bulunabilmiştir. Doğrunun, yanlışın doğrudan söylenmesinden sonra yaşanan olaylardan sonra kahramanın kendi kendine doğruları elde etmesi, okuru olaylar karşısında düşünmeye yöneltir. Onun düşünsel aktivitesini harekete geçirir. Bu da çocuk için önemli bir kazanımdır. Yazar serinin diğer romanlarında olduğu gibi bu romanda da kötülerini cezalandırmıştır.

“Bacaksız'ın akli hep Rasim Abi'deydi.

«Rasim Abi'nin de resmini çektiler mi?» diye sordu.

«Neden çekmesinler. Bize bütün sigaraları verip sattıran o. Daha neler yapacaklar ona, neler.» «Neler yapacaklar?»

«Hapislere atacaklar!» «Atsınlar!» dedi Seksek Ali, «Hapishanelerin en karanlık yerine atsınlar. Karakolda ne dedi komiseri? Ben otuz liradan alıyorum Malboroları, dedi. Bize veriyor kırk liradan. Düşün bi kere, ne kadar kâr etmiş bugüne kadar.»» (B.S.K. s.84- 85)

Üçüncü kitap şahıs kadrosu bakımından bayağı bir zengindir. Bacaksız artık okula başlamıştır. Artık sadece mahalledeki arkadaşları değil; okulda da belli bir çevresi vardır. Özellikle bu kitapta; varsıl yoksul çatışması, şahısların denetiminde, okul çevresinin de itibarı kurguya dâhil olması ile daha da bir ön plana çıkartılmıştır. Okul, Bacaksız için, başlamadan önce hayal

edilemeyecek kadar güzel bir yerdir. Ama öğretmeninin Haydar Aybekler, bu düşüncelerinin tamamen değişmesine yol açacaktır. Haydar Aybekler; sert, otoriter, ön yargılı, yeni yöntemlerden bihaber, saplantılı ve çıkarıcı, çeşitli durumlara göre farklı tutum ve davranışlar sergileyebilen; en önemlisi de şiddet uygulayan olumsuz bir eğitimci tipi olarak karşımıza çıkar. Böyle bir şahıs karşısında Bacaksız; soran, sorgulayan yönünü asla kaybetmemiş. Ama daha pasif bir direniş içerisine girmiştir.

“ Bahri için büyük bir değişiklikti okul. Otobüsler gibi bir numarası vardı artık! 19 diyordu öğretmen. Herkesin numarası çoktu da onunki neden bu kadar azdı? Otobüs numaraları gibi... İkinci değişiklik, kendisine Bacaksız demeyen tek adam, bu öğretmendi. Bahri'ydi burada adı, hem de Bahri Dönmez! Bu dönmezlik de nerden çıkmıştı, Fesleğen Sokağında böyle bir ad geçmemişti bu güne kadar!

Ama neden öğretmeninin gözü bütün gün hep kendi üzerindeydi? Başka çocuk yok muydu bu derslikte?

«Bahri, ayağa kalkma!» «Bahri, geriye dönme!»

«Bahri, konuşma!»

«Bahri! Heeey, ne dürtüyorsun Hasan'ı! Kırarım elini, kalkarsam! Bak, bak.bak!.. Gene kalemi sol eline geçirdi! Demedim mi sana, sol elinle çizgi çizmeyeceksin diye!»

(...)

Bahri düşünüyordu, «Hep böyle, benimki gibi» ne demekti? O tebeşir denilen bir kireç parçasıyla çiziyordu. Bütün çizgileri beyaz beyazdı. Oysa Bahri'ninkiler kara kara... Gelelim çizginin boyuna... Onun çizdiği çizgilerin boyu nah şu kalemin boyunda olduğuna göre, neden deftere o boyda çizmiyorlardı? Deftere bu boyda çizgi sığar mıydı?

«Çizsene! Ne duruyorsun be!» «Boyuna ne kadar olacaktı, anlayamadım...» «Ne kadarı var mı, düz çizdiklerinin boyu kadar...»

(...)

,«Haydi, başla,» dedi, «Çok konuşma!»

Bahri, kendisi de farkına varmadan, kalemi sol eline geçirmişti. İlk çizgiyi çekerken enselendi:

«Her şeyin ters senin! Var mı senden başka bu sınıfta ters eliyle çizgi çeken! Geçir kalemi sağ eline! Ters adam!»

Anlayamıyordu Bacaksız Bahri... Sağ el ters olmuyordu da, sol el ters oluyordu. Ayaklar da böyle miydi? Sol ayakla topa vurmamak yasak mıydı? Sol gözle bakmak, sol kulakla işitmek? Terslik mutlaka öğretmendeiydi. Bir de kendisine ters adam diyordu. Eğer sol el ters olsaydı, çizgiyi bu elle daha güzel çizebilir miydi hiç!

Doğrusu aranırsa. Bacaksıza göre sağ el tersti. Güzel el, cici el sol eldi asıl... Hangi elle çizmek kolayına gidiyorsa o elle çizmeliydi insan!

(...)

Kalem gene sol eline geçmiş, bir boyda biçimli biçimli çizgiler döktürüyordu ki. küttt!.. Bir cetvel! Hem de kenarı demirli bir cetvel tahtası, elinin üstünde küttledi. Açıkta anlamı! Kalem sol elden sağ ele geçsin, demek istiyordu. Sıkı bir bildiriydi bu! Okul buydu işte!” (B.O. s.12- 16)

“Birinci sınıfın bu kolaylığı vardı işte! Sus, konuşma, deyince hemen susuverirlerdi; ama sonradan düşünürler de düşünürlerdi işin girdisini çıktısını:

Neden öğretmenin kalemi, İş Bankası Müdürünün kızı Nermin’in kalemine benziyor? Hiç kaçmazdı onların gözlerinden.

Neden sınıftaki kimi yaramazlar çok sevilirdi de, kimi çalışanların yüzüne bile bakılmazdı? Hemen sezinleyiverirlerdi yan tutmaları.

Neden Neriman'ın sesi karga gibi çirkin olduğu halde, şan dersine giderdi de, sesi güzel olan Emine'yi kimse dinlemez, dinlese de övmeydi? Bu ikiliklerin gerisi gelmezdi.

Neden? Neden? Neden?

Nedenler gider de giderdi... Buraya okuma yazma öğrenmeye değil, bu nedenleri çözmeye gelmişlerdi sanki!” (B.O. s.23)

“Böyle bir cetvel bu sınıfa geldiyse, kim saklamıştı?

Nereye? Niçin? Nasıl?

Bu kadar çocuğu ayağa kaldıran bir olay, müdürle müfettiş de bir araya gelince, mutlaka aydınlığa çıkmalıydı. İler ikisi de şu kadar yıldır bu mesleğe emek vermişler, kafa patlatmışlardı. Müfettiş ilkin sevecenlikle, yumuşak yumuşak:

«Oturun çocuklarım yerinize!» dedi. Sanki öğretmenden izin almış gibi ekledi: «Haydar Bey, geçsinler değil mi, yerlerine...»

«Rica ederim efendim. Geçsinler efendim. Hay hay. ne demek efendim, siz münasip gördükten sonra.» (B.O. s.92-93)

“Bacaksız Sigara Kaçakçısı” romanında okurun karşısına çıkan “Ferit Derler” namıdiğer Kırkyalan Ferit, serinin üçüncü romanında da Bacaksız’ın birebir karşısında olan bir şahıstır ve bu çekişme dördüncü romanda da devam eder. Kırkyalan Ferit, romanın itibarî dünyasında Bacaksız’ı rahatsız eden saldırgan bir tip değildir. Ancak iyi, kötü; varıl, yoksul temasının çatısında, Ferit zengin olmak ile Bacaksız’a ve mahalleye karşı en büyük suçu işlemiştir. Ferit’in babasının yapmış olduğu hileli kazanç, annesi Şefika Hanım’ın kibirli, kendini beğenmiş tutumu; onun mahallede kimse tarafından sevilmemesine neden olmuştur. Yazar, Ferit tipini varlıklı olması ile birlikte silik bir şahsiyet olarak çizmiştir. Ferit, paralıdır; ama girdiği işleri beceremeyen, pasif, beceriksiz, sürekli alay edilen bir şahsiyettir. Diğer çocuklara göre varlıklı, yani seçkin sınıfın ayrıcalıklı çocuğu olmasından dolayı yazar tarafından

sürekli küçük düşürülerek cezalandırılan bir tiptir. Yine, okuruna iyi çocukların yoksul, tuttuğu işi koparan, becerikli ve zeki çocuklar olduğunun iletisini vermeye çalışırken; Ferit Derler ve onun gibi varlıklı olan Altan'ı da beceriksiz, hain, içten pazarlıklı tipler çizerek Bacaksız'ın ve arkadaşlarının kötülerle mücadelesini yansıtmaya çalışmıştır.

“Sevil şaşkın şaşkın bakıyordu Bacaksız'ın yüzüne! «Demek ava&a kaldırdın herkesi!» «Kaldırdım va!..»

«Çok güzel! Hiç hoşlanmıyorum Şefika Teyzeden de, oğlundan da... Görmedik şeyler! Annesi kürkünü giyip de pencerelere baka ba-ka bizim kapının önünden geçmiyor mu?... Annem deli oluyor. Peki, sana o alarm ziline dokun diye kim söyledi?» Biliyordu Bacaksız, sorunun buraya gelip dayanacağını.

«Kim söyleyecek... Ben kendim dokundum. Baktım ki sığınağın duvarında bir zil düğmesi var... Üzerine, incecik bir kağıt yapıştırmışlar... Demek ki her zaman bu düğmeye basmak yok! Ya ne zaman basılacak? Kırkyalan Ferit, Küçük Uçman şiirini okurken!..»

Sevil katıla katıla gülerken birden durdu. Taaa karşıdan gelenlere bakıyordu:

«Kim onlar?» diye sordu Bahri«Sakin Şefika Teyze olmasın? Kürklü mürklü bir kadın...»

«Hem de o...» dedi Bacaksız.«Yanında da Kırkvalan Ferit.»

«Küçük Uçman!..»

Sevil duyulur duyulmaz bir sesle:

«Şefika Teyzece!..» dedi.

Kadının kaşları çatılmıştı. Bakmıyordu yüzlerine. Yeniden seslendi:

«Şefika Teyzeeee!..Ferit. Küçük Uçmanı okudu mu?»

Kadın onlardan yana başını bile çevirmeden:

«Okudu!» dedi.

«Dağıldılar mı okuldan?»

«Dağılmadılar.»

«Siz neden çıktınız ya?»

Bacaksız işin içinde olduğundan,

«Bak Sevil!» dedi, »Ferit nasıl yürüyor. Sünnet olmuş gibi.»

Doğruydı. Annesi adımlarını Ferit'in yürüyüşüne uydurduğu için hızlı gidemiyordu.

«Neden öyle gidiyor dersin?» diye sordu Sevil.

«Ferit, ben zilleri çalınca korkmuş... Korkunca da...»

«Anladım!»

«Bak pantolonunun önüne...»

«Tüm ıslak!..»

Ördekler gibi yürüyordu Ferit. İki yanma sallana sallana. Bacaksız dayanamadı:

«Sidikli Feriit!» diye bağırdı arkasından.

«Sus!» dedi annesi, «su döküldü çocuğun önüne! Su içerken!..»

«Hem de küçüksu değil mi teyze?»

«Küçük, büyük... Su işte!»

Onlara duyurabilmek için bağırmayı sürdürdü:

«Sidikli Ferit!.. Sidikli Ferit!.. Güneşe dur da önünü kurut!» (B.O. s.80-82)

“«Yandım anneciğim!»

«Neren yanıyor evladım?»

«Gözlerim yanıyor.»

«Ne oldu gözlerine durup dururken?»

«Toz... Tebeşir...»

Bu tebeşir tozu da nereden çıkmıştı? Öyle ya... Ön sıralarda oturursa, elbet tebeşir tozları gözlerine dolacaktı. Müdür,

«Haklı çocuk,» dedi. «Kalk evladım oradan!»

Ferit, iki eliyle iki gözünü ovuşturarak,

«Ben bu okulu sevmedim anneciğim,» dedi. «Beni paralı okula götür.»

«Canım, şimdi sırası mı paralı okulların... Hele baban Almanya'dan gelsin.»

«Gidelim buradan!»

«Dur evlâdım,» dedi müdür, «seni şuraya oturtayım. Siz kalkın oradan bakayım. Siz de kalkın. Sen şuraya otur, sen de şuraya! Hanımefendi, şu sıra nasıl, çok güzel değil mi? Gel Ferit, evlâdım, sen de buraya. Bak, tahtadan çok uzak bu sıra.»

Bu son taşınmada ufak bir değişiklik daha oldu. Kirpi Dursun gitti, Taşkafa Orhan geldi. Ne olursa olsun, kim gelirse gelsin. Kırkyalan Ferit'i kaldırmıştı ya kendi sırasından Bacaksız. Sinsi sinsi gülüyordu.» (B.P.A. s.14-16)

“Çocuklar okuldan çıkarken kapının önünde son model bir araba görünce durakladılar. Bu Opel kimindi, kimin için durmuştu? Önce son sınıf öğrencileri sokuldular arabaya. Şurasını burasını ellemeye başladılar. Sigara dumanları içinde gizlenmiş gibi duran kürklü bir kadın camı indirip başını uzattı:

«Çekilin bakiiim arabamın etrafından!» diye çocuklara çıkışmaya başladı. Hemen tanımışlardı Fesleğen Sokağında oturanlar:

«A! Şefika Teyze!»

«Ben sizin nerden teyzeniz oluyormuşum. Sürmeyin elinizi bakiiim!»

Bir an önce buradan uzaklaşmak için onları azarlamanın bir yararı olmadığını anlayan Şefika Derler:

«Ferit nerde?» dedi. «Hemen çağırın, gelsin!» (B.P.A. s.26)

Özellikle dördüncü kitap Bacaksız Paralı Atlet de Altan ve Ferit şahıs kadrosunda ön plana çıkarak Bacaksız'ın karşısında yer alırlar. Altan, Ferit'e göre kurnaz, hain, yenilgiyi kabul edemeyen hırslı bir tiptir.

“Hızla çocukların yanından geçti. Bacaksız öylesine hızlı koşuyordu ki, Ömer çok gerilerde kalmıştı. Ömer mi koşamıyordu. Bacaksız mı çok hızlı koşuyordu, anlayamamışlardı. Pamuk Altan, okulda ilk sınıfların en iyi koşucusu geçinirdi. Ömer'in Bacaksız'ı yakalayamadığını görünce, Ferit:

«Amma da hızlı koşuyor bu Bacaksız,» dedi.

Bir gün Ömer'le yarışmışlardı, hemencecik yakalayivermişti kendisini Ömer. Oysa Ömer şimdi çok gerilerde kalmıştı. Her şeyde parasına güvenen Altan, yarışçılar durunca: «Var misina benimle yarışa?» dedi.

Bu açıktan açığa Bacaksız meydan okumaktı. «Varım!» dedi Bacaksız Bahri.

«Ama beş lirasına!» Hoppala!.. Köyde en iyi koşanlardandı ama, beş lirası yoktu ki yarışa girsin!»” (B.P.A. s.55-56)

“Altan üstünü başını süpürdükten sonra karşısına dikildi Bacaksızın:

«Haydi,» dedi. «Bir daha!»

«Sonra,» dedi Bacaksız. «On gün sonra!»

«Şimdi, hem de iki buçukluk ketenhelvasına.»” (B.P.A. s.60)

Son kitapta, Bacaksız, annesi ile köyüne döndüğü için şahıs kadrosu tamamen değişir. Artık mahalledeki çocuklar, babası, okul arkadaşları romanda yer almaz. Ama kitabı renklendiren, çocuk okurun ilgisini çekebilecek yeni şahıslar görülür. Özellikle köydeki Fransız aile, romanın itibarî dünyasında gerçekleşen olayların odak noktasını oluşturur. Bu romanda da Bacaksız'ın karşısında yer alan Göcen köyünden Vural adlı çocuktur. Fransız aileye sattıkları şeylerden dolayı hep onunla karşı karşıya gelirler. Vural saldırgan, Bacaksız'ın yaptıklarını ve zekâsını çekemeyen, hırslı, kaba kuvvetle işini halledebileceğini düşünen, kötü iş ahlâkına sahip kimseleri temsil eden, kıskanç bir çocuktur. İyi ve kötü çatışmasında kötüyü temsil eder. Başına

gelenlerden ders çıkarmayı bilmeyen, hile ve yalana başvuran, dürüst olmayan bir tiptir. Yazarın koruyucu tutumu ile Bacaksız, zekâsı ve yaptıklarıyla Vural’a hep üstün gelir; iyiler kazanır, kötüler kaybeder.

“«Şimdi böyle söylüyorsun, öyle mi? Başlarken neden böyle konuşmuyordun? Artık senin pabuçların da dama atıldı. Göçen köylü Vural hem kabak gibi cevizler getiriyor, hem de ucuza veriyor. Bayan Mari benim cevizlerimi almadı.»” (B.T.K. s.40)

“«Doğru. Çok haklısın,» dedi Bacaksız.

«Göçen köylüleri hep birlikte çeviriyorlar işlerini. Hele o Vural. Dedi ki bana: Bir daha süt, yoğurt da yok size. Biz. kırk liradan veriyoruz Fransızlara,» dedi.

«Yoğurdu da mı?»

«Yoğurdu da. İşine gelmedi değil mi? İki gündür süt almıyorlar benden »”

(B.T.K. s.41)

“Tekin’le Bacaksız, çadırlardan ayrılıp da İnebolu yoluna sapınca defnelerin arasından çıkan Vural, gerisinde bekleyen arkadaşına seslendi: «Hişşşt. İbrahim orada mısın?» «Evet. Çıkayım mı?»

«Çık artık. Bizim çocuklar nerede?»

«Köyün yolunu tuttular.» «Keşke onlar da yanımızda olsaydı. Kargacak’lıların bu yaptıklarına kalleslik denir.»

«Ne yaptılar?»

«Torbalarında ne varmış bunların biliyor musun?»

«Ceviz değil mi?»

«Ne cevizi. Bizi uyuttu kallesler. Elimi vurdum torbalarına, ben bile anlayamadım.

Bayan Mari avuçlayıp bakarken gördüm, salyangozmuş torbadakiler.»

«Neee. Salyangoz mu?» «Kör olayım salyangoz.»

«Bayan Mari de atlattı bizi. Onlarla bir oldu. Bizi sepetledikten sonra torbalarındaki salyangozları avuçlayıp baktı, çok güzel dedi. Büyükanne de çok temiz dedi... Sonra açtı çantasını Bayan Mari, bir torba salyangoza ne verdi biliyor musun?» «Tam beş yüz lira.»

«Demek ikisi de birer beş yüzlük kıvırdılar. Süt gibi, yoğurt gibi sermayesi de yok. Şimdi ne yapacağız?»

«Önümüzden kuzu kuzu gidiyorlar, Yetişip ikisine de temiz bir dayak atabiliriz.»
«Tamam. Atalım.»

«Dur, acele etme. Dayak atmanın bize bir yararı var mı?»

«Var. Bir daha salyangoz getirip satarsınız gebertiriz sizi, deriz.»

«Yemezler. Gene getirip gene satarlar.»

«Gene marizleriz.»

«İş yok dayakta. Biz cebimize girecek paraya bakalım. Bu salyangoz parası bizim cebimize girerse, cebimizde kalır.» «Yani?»

«Yanisi manisi yok. Eve metelik koklatmayız.»

«Öyle ya. Evin ne hakkı var bu paçada. Biz toplarız salyangozu, biz satarız. Parası da bizim olur.» (B.T.K. s.50-52)

“«Hele güneş yükselirse hiç çıkmazlar,» dedi Vural.

«Öyle ya. Otlar kuruyunca nasıl yesinler kuru kuru.»

«Onlar da toplayıp getiremezler bu sabah.»

«Çadırlara gidip bekleyelim, bakalım onlar ne yapacak.»

«Son kez sütümüzü yoğurdumuzu da götürelim bugün. Mösyö Jerom çalıştığı yerden getirecek, dedi Bayan Mari. İnandın mı buna sen.»

«İnanmadım ama, bugün son dedi, Bayan Mari. Keçi sütü verdiğimizizi anladı, bana kalırsa...» (B.T.K. s.55)

“Vural'ın hastanelik bir durumu yoktu; ama Çandır köyü kumsalında duracak yüzü kalmamıştı. Boş bir küfe gibi düşmüştü denize. İbrahim'in durumunun da ondan kalır yanı yoktu. Cankurtaranla tepedeki hastanenin yolunu tuttukları sırada, arkadaşının kulağına eğildi: «İbrahim,» dedi yavaştan. «Nasılsın, iyi misin?»

«Kötü sayılmam,» dedi İbrahim, gülmeye çalışarak.

«Ben de iyiyim ama...»

Şoförün yanında sağlık memuru Şükrü Bey oturuyordu: «Ne o?» dedi, «Dirildiniz mi?»

«Dirildik,» dedi Vural. «Zaten bir şeyimiz yoktu ki.»

«Pekiii, neden serilip yatıyordunuz kumda, iyiydiniz de?»

«Su yuttuk da biraz.»

«Siz dua edin Bacaksız'la Tekin'e. Onlar olmasaydı, çoktan kuyruğu titretmiş olacaktınız.»

«Ben yüze yüze geliyordum kıyıya.»

«Ben de,» dedi İbrahim.

«Biraz dipten geliyordunuz yalnız. Kimseye görünmemek için olacak. Belki de o Fransız kızdan utandığınız için.»” (B.T.K. s.81-82)

2.1.2.3.2. Yardımcı Kişiler

İlk romanda geniş bir şahıs kadrosu yer alır. Cide'den İstanbul'a yeni taşınan Bahri'nin mahalle arkadaşları, annesi, babası, babasının arkadaşı Şoför Salih roman kurgusunda yer alır. Serinin diğer romanlarında da yer alıp Bacaksız'a yardım edecek olan mahalle arkadaşları yazar tarafından ayrıntılı bir şekilde betimlenerek sunulmamıştır. Bunun yerine yazar; tıpkı Bahri'yi anlatırken kullandığı “ Bacaksız” lakabı gibi, onları da anlatırken fizikî ya da ruhî portrelerini özetleyen simgesel lakaplar kullanmıştır. Paytak Yılmaz Yolaçar, Dobiş Mehmet, Kek Ömer, Seksek Ali, Lüfer Temel, Hapşırık Gülten,

Sarı Sevil...gibi. Bu, mahalledeki çocukların birbirlerini tanıyış ve anlatış biçimidir. Yazarın, bu şekilde çocukların birtakım özelliklerini simgesel olarak anlatması mizahî bir unsur olarak görülebilir; ancak çocuk romanı olduğu için çocuk okuru eğitsel açıdan farklı etkileyebilir.

Bacaksız, ilk romanda, yaptığı haylazlıkların sonucunda babasından azar işitmekten ve şiddet görmekten, babasının yakın arkadaşı Şoför Salih tarafından kurtarılır. Şoför Salih, samimi ve babacan bir tip olarak çizilmiştir.

“«Peki!» dedi. «Seni ben onların yanına bırakayım da. Külüstürünü babana götürüp vereyim, O da binsin de öfkesini yatıştırın! Ne dersin?»

«Ah benim akıllı Salih Amcacığım! Sen çok yaşa emi!»

«Çok yaşayayım da seni dayaktan kurtarayım, öyle mi? Seni Bacaksız senii! Hep kendini düşünürsün! Haydi bakalım, atla aşağı. Geldik!»

Bacaksız Bahri, kapının koluna yapıştı. Çektiği gibi açılıvermişti kapı.

Şaşılacak şeydi doğrusu... Az önce babasının yanında, çekip çekip açıl-mayan, o sıkışmış kapıydı bu! Ne kapıydı ya!..

«Haydi!» dedi, «Doğru eve! Önce dokun zile bakayım, evdeler mi?»

Bacaksız koşu koşu gitti, kapının ziline dokundu. Pencereden Bacaksız'ın geldiğini görmüşlerdi Zil çalınmasa da gene açacaklardı kapıyı, içerden ne kadar çocuk varsa, dökülüvermişti kapının önüne!

«Haydi çocuklar!» diye seslendi Şoför Salih, Külüstür'ün camını sıyırdı da, «Güzel güzel oynayın! Size helva alıp geliyorum!» (B.K.S. s.52)

İlk kitapta mahalle arkadaşlarından Hapşırık Gülten'e samimi bir yakınlık duyar. Herkes, kendisinden Bacaksız diye bahsederken onun Bahri demesi hoşuna gider. Bu arkadaşça yakınlaşma; diğer romanlarda devam edeceği gibi ikinci kitapta da daha bir öne çıkarak Bahri Gülten'in işini kolaylaştırmak için ona su taşıyor ve ona beğendiği kutuyu alarak hediye eder.

“«Gülteen! Su mu taşıyorsun annene?»

Bacaksız görüyor ki Gülten su taşıyor eve. Bunun sorusu mu olur? Doğru, ay aydın, olan biten ortada. Bacaksız soruyorsa, bir nedeni olmalı. Gülten'le arkadaşlık edecek, dostluğu pekiştirecektir. Geçen gün kamyonun altında saklı yataarken, Gülten'in kendisi için söylediklerini unutmamıştır, unutmayacaktır da. Azar azar, duvar örер gibi gelişen dostluklar, öyle kolay kolay yıkılıp gitmez ki.»

(B.S.K. s.6-7)

“Bir süre bekledi Gülten. Tam ağzına kadar dolunca,

«Kes Bahri'ciğim!» dedi. «Doldu!» Bahri'cik kesmişti suyu, ama daha uzun süre sular akmıştı borudan. Su kesilince kovasını kapıldığı gibi koştu Gülten.

Annesi onu kapıda karşılamıştı. Şaşkın şaşkın,

«Ne çabuk doldurdun kovayı?» dedi. «Nasıl oldu bu, anlayamadım!»

«Bacaksız...» dedi Gülten. «Şey Bahri diyecektim... Bahri var ya. Musluğa uzunun bir boru taktı. Benim için taktı. Bizim için. Sen kolay çamaşır yıkayasın diye.»

«Aman ne iyi çocukmuş bu Bahri!»

Annesi çıkmış kapının dışına, bakıyordu.

Gülten, boş kovasını borunun ucuna yerleştirmiş bekliyordu.

«Haydi aç!» dedi. Musluk açılmış, hortumdan şarıl şarıl akan sular, hemencecik kovayı doldurmuştu. Gülten'in annesi sevinçten kendini tutamadı:

«Aman ne güzel!» dedi, «Aman ne akıllı çocuk bu Bahri! Hele dur, ben içerden kazanla tenekeleri getireyim!» **(B.S.K. s. 9- 10)**

“Gülten iyi kızdı, iyi arkadaştı. Bu kulu onun hakkıydı. Geçenlerde, Külüstürün altında saklanırken, ne demişti Gülten? 'Bahri' demişti, 'Bacaksız/ dememişti öbür çocuklar gibi. Ne güzel de yakıştıyordu ağzına. 'Bahir haaa! Helâl olsun sana bütün beyaz kutular, kırmızı kapaklı kutular.

«Amcaaa!..»

Duymuyordu tabakçı.

«Amca beee!..»

«Gene ne var?»

«Amca, şu kutuyu bana...» (B.S.K. s. 22)

İkinci kitapta, mahalledeki tüm çocuklar gibi Bahri’de sigara satar; ancak sigara satımında kendisine yardım eden, mahallesindeki sevdiği arkadaşları değil de Kara Marsık Çetesi’nden Keriz Arif olur. Önce Arif’ten korkar; ama niyetinin iyi olduğunu görünce onunla dost oluverirler.

“Bütün Fesleğen Sokağının çocukları Kent satıyorlardı ama, nerde satıyorlardı acaba? Paytaklar, Dobişler, Kek Ömerler, Seksek Aliler... Kek Ömer ne demişti ona? Ben si... si... sinemanın önünde satıyorum, demişti tekleye tekleye. Sinemanın önü de neresiydi?” (B.S.K. s. 49)

“Bacaksız, birden seğırtip gitmeyi düşündü. Eğer Keriz Arif, arkasına düşmek isterse bir parlayışta yetişirdi ona. Dostlukla ayrılrsa daha iyi olurdu.

«Hadi,» dedi Bacaksız, «Gidiyorum ben. Rasim Abi’ye de hiçbir şey söylemem!»

«Dur biraz,» dedi Arif. «Ben de onun tayfası olmak isterim. Onun iyi adam olduğunu söylerler, bizim Marsıklar. Sen söyle ona. O isterse biz de satarız onun sigaralarını. Hepimiz birden.»

«Peki, peki,» dedi Bacaksız, başından savmak için.” (B.S.K. s. 61- 62)

“«Hey Bacaksız! Yavaş ol be!» Kimdi gerilerden bu seslenen?» «Korkma benim, ben!.. Dur biraz!» Kimsin sen, diye soramazdı ki, koşuyordu ister istemez. Yolun sonundaki kalabalığın içine bir dalabilse....

«Hey Bacaksız! Dur hele! Ben Arifim, Arif!»

Oh be! Durmuştu hemen. Durmasıyla da oracığa yıkılması bir olmuştu. Arifin de yorgunlukta ondan aşağı kalır yanı yoktu. Başucunda durmuş, Bacaksız’a bakıyordu. Göğsü körük gibi kalkıp iniyordu. Çatlayacaktı yorgunluktan, taylar

gibi... Bacaksız, kendine gelince, «Anlayamadım.» dedi. «Sen polisten neden kaçıyordun? Sende sigara yoktu ki?»

«Yazık,» dedi Keriz Arif. «Anlayamadın demek!»

« Anlayamadım!»

«Polis seni bıraksın, senden işkillenmesin diye kaçtım ben. Senin için kaçtım.»

«Ya yakalasaydı?» «Ne çıkardı yakalasa?» «Sigara bulamayınca üstünde...»

«Çocuksun be!» dedi Arif. «Daha iyi ya işte. Sigara yoksa salıverirdi yakamı.»

«Canım, sigara yok da neden kaçıyorsun, demez mi?» «Desin. Polis olduğunu anladım da, korkumdan kaçıyordum, derim.»

Bacaksız, düşünmeye başlamıştı. Demek bu Arif, kendisini polisten kurtarmak için kaçmıştı. Demek iyi çocuktu bu Arif. Üstü başı kirliydi; ama gene de yürekli kişiydi, arkadaşta. Rasim Abi'ye böyle anlatmalıydı. Hem de anlatacaktı. Ama Rasim Abi nerelerdeydi? Mahalleden çok uzaklarda kalmışlardı.

«Hadi bizim Fesleğen Sokağı'na gidelim,» dedi Bacaksız. «Nerdeyse akşam oluyor.»

«Gidelim. Hem gidelim, hem de giderken şu sendeki Kent'i satalım!»

«Ya polis gene görürse bizi?»

«Görsün. Gene beni kovalar. Sen hiç bağırmazsın, ben bağırırım. Sigara sende durur. Polis isterse yakalasın beni.»

«Ya saçını keserse?» «Kessin. Annem pazarda küfecilik et de bir tıraş ol, dediği bana.» (B.S.K. s. 66- 68)

Yazar, ikinci kitapta sigara satmanın olumsuzluğunu vurgulamak ve kahramanına yaptığı işin yanlışlığını anlatabilmek için onu simit satan bir çocukla karşılaştırır. Burada olumlama yaparak okuruna, alın teri dökülerek kazanılan paranın önemi hissettirilmeye çalışılır.

“ Peki; ama bu elli liranın beş lirası kendisinin değil miydi? Kimse karışamazdı! İstedğini alabilirdi bu beş lirayla. Beş liraya ne verirlerdi ki? Bir simit... Oh!

Nerden de aklına gelmişti. Bomboştı midesi. Sabahleyin bir çorba içmişti o kadar.

«Hey simitçi!» «Söyle!»

«Bozuk paran var mı?»

«Beş yüz lira mı bozduracaksın?»

«Yok canım, elli lira.»

Simitçi çocuk alay eder gibi, «Elli lira da para mı be!» dedi. «Ben de beş yüz lira bozduracaksın sandım.» Parayı vermiş, sıcağından, gevreğinden bir simit seçmişti. Simidi çiğnerken, «Beş yüz lira versem, bozabilir miydin?» diye sordu.

Çocuk, cebindeki bozuk paraları şingirdatarak,

«Ver de bozayım,» dedi. «Bütün gün bunların hammalığını yapıyorum.»

«Demek beş yüz liralık simit satıyorsun, öyle mi?»

«Hadi oradan! Ne beş yüzü, ne bini! Günde üç yüz elli, dört yüz simit satıyorum. Beş liradan iki bin lira giriyor cebime.»

«Yani iki bin lira giriyor cebine. Öyle mi?» «Giriyor ya!..»

«Benim girmiyor daha...»

Simitçi, küçümseyerek sordu:

«Sen ne satıyorsun ki?» «Ben mi?» dedi Bacaksız. «Ben... Ben öyle senin gibi çocuklara simit satmıyorum.»

«Ne satıyorsun ya?»

«Mal... Mal boru... bo... ru!»

Simitçi, hiç önemsemiyordu kendisini.

«Demesini bile bilmiyorsun,» dedi. «Malboro diyeceksin. Ben geçen ay sigara satıyordum. Malboro, Kent, Palmal... Beni polisler tut tular, sigaralarımı aldılar, saçlarımı dibinden kestiler. Annem dedi ki, vazgeç bu pis işten, dedi. Simit sat bundan sonra, dedi.»” (B.S.K. s. 53-55)

Üçüncü kitapta kahramana yardımcı olan kişiler mahalleden de tanıdığı bazı okul arkadaşlarıdır. Bunlardan özellikle Paytak Yılmaz Yolaçar, tıpkı soyadı gibi, Bacaksız'ın yanındadır; ona yardımcı olur. Ferit için yaptıkları planın temel görevini Bacaksız'a verir. Paytak Yılmaz paylaşımcı, samimi, büyük olmasıyla birlikte Bacaksız'a ağabeylik yapan, onu koruyan, dürüst, akıllı bir çocuktur. Yılmaz, Bacaksız'ın başına gelen durumlardan kurtulmasında ve onun Ferit ile Altan'a galip gelmesinde yardımcıdır; onun hep yanındadır.

“Koskocaman bir dördüncü sınıf öğrencisi olan Paytak Yılmaz öyle bir oyun düzenlemeyi düşünmüştü ama. bunu başarıyla uygulamak, o kadar kolay olacak mıydı?” (B.O. s. 49)

“Kimseye görünmeden, ters sokaklardan geçerek Bacaksız'ın evinin önüne çıktı. Üç kısa, üç uzun ıslıkla onu çağırdı. Bir anlaşma vardı aralarında. Bu ıslığı ne zaman kim duysa, tüm işlerini yüz üstü bırakıp belli bir vere koşacaktı. Bacaksız, annesinin koyduğu çorbayı içiyordu. Islığı duyunca çorbayı yarım bırakıp fırladı yerinden. Annesi arkasından baka kalmıştı, nereye gidiyordu bu çocuk, böyle deli gibi?

Arka sokakta buluşunca Bacaksız sordu: «Nasıl geldim? Tam zamanında, değil mi?» «Evet, tam zamanında...» dedi Paytak.

«Çorbayı bile yanda bıraktım!»

«İyi! Öyle olacak işte.»

«Aferin yok mu bugün?»

«Daha dur. Yeni başlıyoruz. İş kıştırabilirdi, aferin bile az gelecek! Akmarsık çetesinin ünlü karmelasından tam üç tane sana!»

«Yaşasın!»

«Şimdi dinle beni.»

«Dinliyorum.» (B.O. s. 53-54)

“«Aferin şu Yılmaz'a» dedi. «Nasıl da he saplamış her şeyi, inceden inceye!»

Eee, kendisi de Akmarsık Çetesinin üç karamelasını liak etmişti doğrusu!.. Damgalıydı şekerin kâğıtları... Herkes üçünü birden hak edemezdi bu şekerlerin. Yılmaz söz vermişti Vereceğim deyince verirdi. İyi çocuktu Yılmaz. Ona, bundan sonra «Yılmaz abi» dese daha iyi olmaz mıydı? 0,dördüncü sınıftaydı, kendisiyse birde. Yok yok, eğer sözünde durup da damgalı şekerleri verirse «abi» diyecekti ona. Yakışırdı «abi» lik Yılmaz'a!»” (B.O. s.70 - 71)

“«Bak,» dedi, «Görüyorsun ya, işte damga!»

Tomruk bir göz atmış, hemencecik de okuyuvermişti:

«Akmarsık... Dur çekme!.. Gerisini de okuyayım.»

«Ne? Akmarsık mı, okunuyor demek...»

«Bir de çe var... Tut da göreyim çe... çe... çete...»

«Vay anasını!» dedi içinden Bacaksız. «Demek bu damga. Akmarsık çetesinin damgası!»” (B.O. s.85-86)

“Taşkafa Orhan sırasının içine eğilmiş arıyor, bir türlü bulamıyordu cetveli.

«Birinci derste buradaydı öğretmenim, gitmiş cetvel!»

«Nereye gider be!» Cetvel gideceği yere çoktan varmıştı. Bacaksız, cetveli pantolonunun paçasına doğru uzatmış. Yılmaz abisine teslim etmişti. O saklayacaktı cetveli. Geri verilmesi gerekirse vere çekt. ” (B.O. s.88)

“Bak bak Ferit bu yana doğru geliyor.» Bacaksız, gösterdiği yöne baktı.

«Gördüm,» dedi. «Yanında da Pamuk Akan.» «Bir şeyler anlatıyor Ferit'e.»

«Sakin gözlerine tebeşir tozunu üflediğimi anlatmasın?»

«Ne anlattığını derste öğrenirsin. Öğretmen kulağına yapıştı mı, ispiyonluk var demektir işin içinde.» «Nasıl, anlayamadın?»

«Ferit seni öğretmene söyler... Öğretmen de derste yapışır kulağına.»

«Doğru.» Paytak Yılmaz, düşünüyordu:

«Bakalım Ferit, öğretmene gidecek mi, gitmeyecek mi. Ya giderse?»

«Ben hemen giderken yakalarım. 'Eğer öğretmene bir şey söylersen derim, 'canına okurum,' öğlen...» «Ya sınıfta söylerse?..»

«Haaa... İşte o zaman yandın! Öğretmen hemen yapışır kulağına. Kulağına yapıştığı bir şey değil, iki tırnağını da batırır.»

Paytak Yılmaz, en yakın sınıflardan birine koşarak girdi. Ön sıralardan bir defter aldı. İçinden çıkardığı kâğıdı dört parçaya böldü. Her kâğıt parçasına kara tahtanın alt çitasında birikmiş tebeşir tozlarından azar azar koyup ilâç paketçikleri gibi katladı. Tam zil çalarken bahçeye döndü. Çocuklar kapıdan sıkış sıkış girerlerken, sıkışıklıktan yararlanarak bu paketleri Pamuk Altan'ın cebine koydu. Bu Bacaksız Bahrinin gözünden kaçmamıştı.

«Nedir onlar?» dedi. «Sus. Tebeşir tozu.»

«Niçin koydun onları?» «Eğer Kırkyalan Ferit seni öğretmene söylerse 'hayır öğretmenim' diyeceksin, 'ben üflemedim Akan üfledi... Bahçede benim gözlerime bile üfledi,' diyeceksin.» «İnanır mı öğretmen?» (B.P.A. s. 18 – 20)

“Bacaksız okula sabahlan herkesten önce geliyor, Yılmaz'la bahçeyi iki kez döndükten sonra seksen metrelik duvarın dibinde atletler gibi bir uçtan bir uca hızla koşuyordu. Yılmaz'ın elinde onun kaç saniyede koştuğunu gösterecek kronometresi yoktu ama, her gün biraz daha hızının arttığını anlıyordu. İyi bir koşucu olmuştu Bacaksız Bahri...” (B.P.A.s. 62)

“Yılmaz yarışçıları ortaya çağırdı: «Arkadaşlar!» Biraz da seyircilere duyurmak için sesini yükseltmişti. Sonra da» «Hepiniz gördünüz, değil mi?» diye sordu kalabalığa. «Gördük. Bacaksız Bahri birinci!» «Gördüğünüz gibi Bacaksız Bahri birinci!» dedi. «Bu çukolata parasını ona veriyorum.» «Çikolata yesin de büyüsün!»

«Gel Bahri! Bu on lira senin hakkın. Birinci sensin.» (B.P.A.s. 78)

Üçüncü kitapta Bacaksız'a yardımcı olan bir diğer kişi okula gelen müfettiştir. Müfettiş, çocukları seven, akıllı ve işinin erbabı biridir. Haydar Aybekler'in çocuklara nasıl davrandığını, neler yaptığını sınıfa ilk girdiği

andan itibaren anlar. Bacaksız'ı gördüğü şiddetten o kurtarır. Bacaksız Paralı Atlet romanında Haydar Aybekler tayin olur; yerine de Suna Özkanoglu adında yeni bir öğretmen gelir. Ama onun da Haydar Aybekler'den aşağı kalır yanı yoktur, hatta daha beter şiddet uygular. Bunun üzerine, Bacaksız kurtarıcısı müfettişin tekrar sınıfa gelmesini diler.

“Haydar Aybekler'in saygıyla koşup selamlamasından, gelenin en azından bir müfettiş olacağını bulup çıkarmışlardı çocuklar. Henüz kim olduğu bilinmeyen o gösterişi kişi, «Neden ayakta, bunlar?» «Cetvel...» dedi şaşkınlıkla öğretmen. «Cetvel tahtasını arıyorduk efendim!» «Ne cetveli bu?» «Çizmek için lazım oldu da...» Müfettiş, dalıp gittiğine bakılırsa, çok şeyler düşünüyordu:

(...)

Müfettiş ilkin sevecenlikle, yumuşak yumuşak,

«Oturun çocuklarım yerinize!» dedi. Sanki öğretmenden izin almış gibi ekledi: «Haydar Bey, geçsinler değil mi, yerlerine...»

«Rica ederim efendim. Geçsinler efendim. Hay hay. ne demek efendim, siz münasip gördükten sonra.»

(...)

Bu koca kafalı çocuğa hiç yakıştıramıyor gibiydi yazmayı, okumayı.

«Çok çalışıyorsun demek!» Birden içli dışlı oluvermişti Hasan:

«Beni öğretmen çalıştırıyor, evde!» dedi.

«Ne? Öğretmen evde mi çalıştırıyor?»

«He ya!.. Evde çalıştırıyor. Ahacık, bütün bunları bana evde yazdırıyor!..»

(...)

“Müfettiş de düşünmüştü bu işin savunmasını. Şu cetvel işini bir sonuca bağlamadan ikinci soruşturmaya geçemezdi. Birden, sıranın üstüne iki elini koyup kendisinden soru bekleyen Bacaksız görünce her şeyi bir anda anlayıvermişti. Ellerden biri cetvelin demiriyle çizgi çizgiydi işte. Demek, aradığı öğrenci karşısında duruyordu.

Birden herkesi şaşkınlıkta bırakan sorusunu soruverdi Bacaksız'a:

«Nerde cetvel? Hemen git getir.»

Birden ne yapacağını şaşırان Bacaksız Bahri, sıradan çıktı. Kapiya doğru giderken durdu:

«Öğretmenim.» dedi, «dersten sonra gidip getirsem?»

«Söz mü,» dedi müfettiş, «alıp geleceksin değil mi?»

«Söz öğretmenim! Sakla diye verdim ben Yılmaz abiye...»

(...)

«Peki oğlum,» dedi müfettiş. «Gel bakalım, sen de göster şu defterini.»

Bacaksız sayfaları çevirdikçe eğilip bakıyordu.

«Bu defteri iki kişi mi kullanıyor?» diye

sordu şaşkınlık içinde. «Yani... Bütün bu yazıların hepsini de sen mi yazdın?»

«Ben yazdım,» «Şunları kim yazdı?»

Gösterdiği yazılar, sol eliyle yazdıklarıydı.

«Ben yazdım onları da!»

«Ne kadar güzel! Ya şunları?» Sağ eliyle yazdıklarını soruyordu:

«Onları da ben yazdım!» Anlar gibi olmuştu müfettiş:

«Şu güzel yazıları hangi elinle yazdın, onu söyle sen.»

Sol elini uzattı müfettişe doğru: «İşte bu elimle.»

Müfettiş dayanamadı, yapıştı Bacaksızın sol eline:

«Bakın Müdür Bey,» dedi. «düzgün yazı, güzel yazı yazan elin nasıl ödüllendirildiğini görün.»

Müfettiş tuttuğu eli sevecenlikle sıranın üstüne bırakıp çizik çizik olan yerlerin üzerine kendi elini koydu.” (B.O. s.91-99)

“Neden mi yazamazdı? Nedenini bilmiyordu işte! Sol elinin üzerindeki demir kenarlı cetvelin açtığı çizgi çizgi yaralar kapanmamıştı daha... Her bakışında Haydar beyi anımsayacak, elindeki kaleme daha sıkı yapışacaktı. Müfettiş tam zamanında gelmişti sınıfa. Onu, bu sürüp giden işkenceden kurtarmıştı.”

(B.P.A. s.39)

“«Çocuklar.» dedi, «öğretmeniniz Haydar Aybekler karnelerinizi doldurup gitti. Biraz da rahatsız olduğundan, sizi göremedi. Çok uzakta değil, Sırakaya köyüne verdiler. Aybaşında gelip göreceksiniz. Bu öğretmenin de onun gibi çok değerli bir öğretmen. Size kurtlardan kuşlardan, dedelerimizden, Orta Asya'dan söz edecek. Dedelerimizin yaylarıyla, oklarıyla nasıl Anayurda geldiğini anlatacak. Bizim kaç yurdumuz var çocuklar?»” (B.P.A. s.84)

“Demek bu resmi sınıfa getirmek suçtu! Müdür, ne demişti geçenlerde? 'Bu sınıfta neden Atatürk'ün resmi yok?' diye bütün sınıfı suçlamamış mıydı? Resmi görünce de nasıl sevinmişti...

Bahri, hiç inanamıyordu suçlu olduğuna. Bundan önceki öğretmen sol elle yazdığı için ilk aylarda çok kızmıştı; ama müfettiş gelince iş değişmişti. Bu kadın da nerden çıkmıştı? Müfettişin bir daha sınıfa gelmesi mi gerekirdi işlerin düzelmesi için?”

“Öğretmen, yüzüklü eliyle parmaklarını yakaladı. Bozkurtlu iğneyle delik deşik ediyordu uçlarını. Her parmağından boncuk boncuk kan çıkıyordu. Acıdan kıvranıyordu; ama gene de sesini çıkarmıyordu. Gözlerinden yaş gelmeye başlamıştı. İstemediği halde ağlıyordu işte...” (B.P.A. s.90)

“**Bacaksız Paralı Atlet**” romanında Bacaksız'a maddi anlamda yardım eden ve verdiği destek sonucu onun yarışmaya katılmasını sağlayan sınıf arkadaşı Zuhal'dir. O da kendi yaşlılarına göre daha olgun ve bilinçli, akıllı bir kız olduğu için öğretmenleri Haydar Aybekler tarafından sınıf başkanı seçilmiştir. Bacaksız arkadaşı Zuhal'i, sınıf için topladığı tebeşir parasını kendisine vermesine ikna eder ve böylelikle yarışa katılabilir.

“İşte bunu hesaplamamıştı Bacaksız. Nerden bulacaktı şimdi on lirayı? Annesinden, geçenlerde bir lirayı bile zor almıştı ketenhelva için... Zühal'de sınıfın tebeşir parası vardı. Onu istese de sonra verine kovsa... Tahtanın temizliği kendisinden sorulduğuna göre, tebeşir parası da kendisinden sorulmalıydı.

Neden Zühal'de duruyordu bu para? Ona gitse 'ver şu paraları, tebeşir alacağım' dese... Yarıştan sonra da geri verse.

«Zuhal,» diye yanaştı derse girerken, «Hele biraz beni dinle!»

«Dinliyorum,» dedi Zuhal gülerek.

«Bizim sınıfa bir çöp sepeti alsak...» diye başladı. «İyi olur ama nasıl alalım?»

«Okulun karşısındaki defterciden. Hani kitap satan bir dükkân var ya...»

«Ama para...» «Sen de sınıfın parası yok mu?»

«Vaaaar... Tebeşir parası... Tam yirmi üç lira...»

«Ben on lirasıyla defterciden güzel bir sepet alırım.»

«On liraya verirler mi güzel bir sepeti?»

«Canım üstünü de ben tamamlarım, vermezse.»

«Var mı paran?» «Akşama alacağım bir yerden.»

«Peki, ama...» Birden iş bozulacak diye yüreği cız etti. Ya olmaz, 'veremem' derse!

«Zuhal!» gel seninle defterciye gidelim, daha derse vakit var.»

«Ne yapalım deftercide?»

«Sepeti görelim.»

«Hadi görelim.»

(...)

«Haydi camlısı sizin için otuz beş, lira olsun.»

«Peki,» dedi Bacaksız. «Yarın ben gelip alacağım.»

Zühal korka korka: «Para...» dedi. «Paramız yetişir mi?»

«Sen biraz daha toplarsın bugün. Gerisini de ben katarım. Yarın alıp gelirim sınıfa. Haydi, şimdi girelim derse... Peki, amca, ben yarın gelir alırım. Sakın satma, olur mu?» (B.P.A. s.68- 71)

Son romanda Bacaksız'ın yanında olan ve ona yardım eden kendi köyünden Tekin isimli arkadaşı görmekteyiz. Tekin, Bacaksız'ın yaşlarında, dürüst, samimi bir köy çocuğudur. Bacaksız, onunla köye gelen Fransız Jerom ailesine çeşitli şeyler satar ve para kazanırlar. Yazar, diğerlerindeki gibi bu romanda da dostluğun ve birlikte hareket etmenin önemini vurgulamaya çalışmaktadır. Bacaksız; bir ara para kazanma tutkusu ile Tekin'i unutsa da yazar, Tekin aracılığıyla bireysel hareket etmenin yanlışlığını anlatır.

“Sıcak bir gündü. Çadırlardan dönüyorlardı. Tekin, önden yürüyor, Bacaksız'ı beklemiyordu. «Biraz yavaş,» dedi Bacaksız. «Neden yavaş gidecekmişim?» dedi arkadaşı, biraz da kaşlarını çatarak.

«Yetişemiyorum sıcakta.» «Ne yapalım yetişemiyorsan.»

«Arkadaş değil miyiz biz.» «Doğrusu çok iyi arkadaşsın. Benden habersiz cevizleri, kestaneleri satıp para yapıyorsun. Böyle arkadaşlık mı olur.»

«Sen de getir, sen de sat.» «Şimdi böyle söylüyorsun, öyle mi? Başlarken neden böyle konuşmuyordun? Artık senin pabuçların da dama atıldı. Göçen köylü Vural hem kabak gibi cevizler getiriyor, hem de ucuza veriyor. Bayan Mari benim cevizlerimi almadı.»

«Sen de çetin ceviz getirme.»

«Ne yapalım, bizim cevizler hep böyle. İnce kabuklusunu da sen öğrettin onlara. Oysa ben...» Birden susmuştu Tekin. «Değmez,» dedi. «Seni arkadaş sanıyordum ben de.»

«Arkadaş değil miyiz?» «Böyle arkadaşlık olmaz. Sen kendi cevizlerini satarken, ben cevizlerimi geri götürüyüm. Neden bana işe başlarken haber vermedin?»

«Bayan Mari bana dedi ki, artık ceviz getirme,» dedi.

«En azından otuz kilo ceviz sattın.» «Öyle; ama artık satmak yok.»

«Şimdi ne satacaksın, peki?» «Düşünüyorum.»

«İyi arkadaş olsan benimle birlikte düşünürdün.»

«Doğru. Çok haklısın,» dedi Bacaksız.

«Göçen köylüleri hep birlikte çeviriyorlar işlerini. Hele o Vural. Dedi ki bana: Bir daha süt, yoğurt da yok size. Biz. kırk liradan veriyoruz Fransızlara,» dedi.

«Yoğurdu da mı?» «Yoğurdu da. İşine gelmedi değil mi? iki gündür süt almıyorlar benden.»

«Bak Tekin'ciğim,» dedi Bacaksız. «Bundan sonra birlik olalım. Birlikte satalım neyimiz varsa Fransızlara. Kazandıklarımızı da bölüşelim, olmaz mı?» «Ne kazanacağız ki bundan sonra. Satacak neyimiz kaldı M!» «Biz birlik olduk mu çok şey buluruz satacak.»” (B.T. K. s. 39-42)

Son romanda Bacaksız'ın maceralarına Fransız Jerom ailesi dâhil olur. Jerom ailesi romanda kısaca tanıtılır. Baba Jerom Bacaksız'ın köyüne kereste fabrikasının makinelerini kurmak için önce kendisi, sonra bütün ailesi ile gelmiştir. Küçük kızları Jülyet ile Bacaksız arasında güzel ve samimi bir dostluk kurulur. Bacaksız; Fransızca'yı şöyle böyle öğrenmeye çalışır. Jülyet'in kardeşleri ilk zamanlar Bacaksız'a soğuk davranırken, Bacaksız onlara ve dedelerine balık tutmayı kolaylaştıran teknikleri gösterince yakınlaşırlar.

“Jülyet, .yemek masasında oturuyordu. Bacaksız uzaktan, «Bonjur Jülyet,» dedi. «Bonjur, Mon ami.»

"Günaydın arkadaşım" demek istiyordu. Arkadaştan da ileri, "dostum" diyordu. Ne iyi kızdı bu Jülyet. Ağabeyleri gibi soğuk değildi.»” (B.T. K. s. 22)

“Bacaksız istavritlerin ağzından oltayı kur tarıyor, avucunda kalan balıkları yavaşça bakraca kaydırıveriyordu. «Tam on iki tane,» dedi.

Tekin de çekmişti oltasını. «Benimkinde de sekiz tane. Tom Amca'nın oltasında tek balık yok. »

Yalnız Tom Amca'nın mı? Pol'ün de, Lui'nin de oltaları bomboştı. İstavritler sanki Tekin'le Bacaksız'ın oltalarının çengellerine takılıyorlardı. Tom Amca, «Bu işin bir inceliği var,» diye düşünüyordu. Yandan çarklı gıcır gıcır yeni oltasının misinasını makaranın kulpunu çevirerek sardıktan sonra geldi,

Bacaksız Bahri'nin elindeki oltaya yapıştı. Neydi bu oltanın özelliği, anlayacaktı. Olta iğnelerini inceledi, kendi oltalarından daha küçük olduğunu bir bakışta anlayamadı. Bacaksız, iki parmağının arasına aldığı oltayı Tom Amca'nın gözüne yaklaştırdı. «Bak,» dedi.«Bu oltalar küçük. Senin oltaların büyük.» Kendi ağzını parmakla gösteriyordu. «Balıkların ağzı da küçük.» Gene kendi parmağını ısırarak, «İstavritlerin ağzına senin oltalar sığmaz, büyük gelir,» dedi.»” (B.T. K. s. 31- 32)

“Tom Amca, son oltayı da sudan çıkarınca sevincinden yerinde tepinmeye başlamıştı. «Bravo Bacaksız! Sen gran pöşör! Ne derler, an Türk, Büyük balıkçi. Bravooo!»

(...)

Pol, kendi oltasını sarmış, Lui'nin yanına oturmuştu. Kardeşinin elindeki misinaya yapıştı. İstavritlerin pıt pıt vurmalarını izliyordu parmaklarının uçlarıyla. İstavritler dokundukça gıdıklamış gibi gülüyordu. «Çok Güzel.»

Lui, elindeki oltanın ağırlaştığını anlayınca birden asıldı. Hooop. Çırpman istavritler kuyruklarından damlayan sularla boşlukta sallanıyordu. Hani "sudan çıkmış gibi" diye bir deyim vardır ya, istavritler de öyle. Suda doğup büyüyen bu yaratıklar, havayla birden karşılaşınca şaşkına dönüyorlardı.

İki kardeş kendi dillerinden birçok sözcükleri arka arkaya dizdikten sonra, «Ooo la laaa!» diye bağıyorlardı, ne anlama geliyor.

Çok sürmeden kovalar da, bakraçlar da dolmuştu. Tekin'le Bacaksız'ın oltaları çok iş görmüştü. Fransızlar bu iki Cide'li çocuğa nasıl teşekkür edeceklerini bilemiyorlardı. (B.T. K. s. 32-37)

Jerom ailesi, Göcen köylü Vural'ın sahtekârlığına kanmayarak yazar tarafından okura dürüstlüğü, sevgi ve saygının, dostluğun ne kadar önemli olduğunu iletisi verilmeye çalışılır.

“«Yarın bir yoğurt daha getirirsen sana yüz elli lira vereceğim,» demek istiyordu Bacaksız'a. Demek iki günde bir ona temiz bir elli liralık kalacaktı.

«Yoğurt hep böyle güzel,» dedi, gülerek. «Su yok.» Anlamıştı Bacaksız. «Biz su katmayız süte,» dedi. «Ne sandın annemi sen.»” (B.T. K. s. 22)

2.1.2.4. Mekân

“Romana özgü olay ya da olayların ve roman kişilerinin hareketlerine ayrılmış bir sahne olan yerdir. (...) Romanda mekân unsurunun belirleyici bir yanının olup olmadığı üzerinde durulur.”(Çetin, 2006: 135) İnsan kişiliğini oluşturan temel faktörlerden biri de insanın, içinde yaşadığı çevre/ mekândır. Bundan dolayı insan ve çevre bir bütündür. Romanın itibârî dünyasında mekânın tasviri, roman kişilerinin kişilikleri ve sosyal, kültürel kimlikleri ile ilgili çeşitli ipuçları verir. Rıfat Ilgaz; “Bacaksız’ın Başından Geçenler” serisindeki romanlarında kendi doğup büyüdüğü yerlerden gelen bir çocuğun maceralarını anlatır. “Yazar, doğum yeri olan Cide’ye, oradaki dostlarına, hemşehrilerine büyük bir değer biçmektedir. Bu değeri, hemen her romanında buranın adını anarak, roman kişilerini buradaki tanıdıkları arasından seçerek açıklıkla belirtir.” (Bezirci, 1992: 187) Onun romanlarında doğup büyüdüğü yerleri mekân olarak seçip kahramanlarını o yerlerde yaşayan kişilerle tamamlaması, kendi özelinden yola çıkarak geneli yakalamaya çalıştığının güzel bir göstergesidir. Ayrıca, romandaki kişilerin ve yerlerin gerçekte var olabileceğini düşünmek, romanın gerçekçiliğini biraz daha arttırmaktadır.

“Roman kişilerinin gerçek hayatta olduğu gibi içinde bulundukları, yaşayıp hareket ettikleri, gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri, bu evrene ait somut, bildiğimiz mekânlardır. Bunlar da genelde romanda iki boyutuyla işlevseldir.”(Çetin, 2006: 136)

2.1.2.4.1. Açık Mekân

“Buna ‘ geniş mekân ’ , ‘ dış mekân ’ da denir. Olayların cereyan ettiği köy, kasaba, şehir, ülke, ova, deniz, dağ gibi açık alanlardan oluşan mekân(dır) (...) açık mekân, roman kişiliklerine ve ruhsal durumlarına da bağlanabilir. Nitekim dışa dönük, aktif kişiler, sosyal karakterlidir ve dinamik yaratılışlarıyla

fiil ortaya koyma kapasitesine sahiptirler. Bunlar, kendi varoluşlarını ancak açık mekânlarda gerçekleştirebilirler.” (Çetin, 2006: 136)

“Bacaksız’ın Başından Geçenler” serinin ilk dört kitabı, İstanbul’un kenar semtlerinden birinde yer alan Fesleğen sokağında geçer. İlk dört kitapta geniş yer tutan ve olayların gerçekleştiği yer olan sokak, Bahri tipinin aktif ve dışa dönük bir şahsiyet olmasından kaynaklanmaktadır. Cide’den göç etmişlerdir İstanbul’a. Bu sokak ve sokağa ait çeşme, meydan, evler, inişli çıkışlı dar yollar yazarın iletmek istediği mesajı simgeleştirdiği bir mekândır. Yoksulluğun, taşralılığın, sosyal eşitsizliğin, göçün, gurbetin bir temsilidir.

Özellikle de sokağın başında adı sanı bilinmeyen bir paşa tarafından yapılmış tarihi bir çeşme; Fesleğen sokağına diğer sokaklara göre üstünlük kazandırmıştır. Çeşme; kadınların evlerine su taşıdığı, çocukların oyunlarını etrafında oynadığı simgesel bir mekândır. Bu, bize evlerin ve orada yaşayan insanların gelişmiş hayat şartlarından ne kadar uzakta yaşadıklarının bir göstergesidir. Çeşme, ilk romanda Bacaksız’ın babasının “Külüstür”ünü, kamyonunu yıkadığı bir yer; ikinci kitapta komşu kadınları tabakçının başına topladığı; üçüncü kitapta Sevil’e, Ferit’e düzenledikleri haylaz oyunu anlatıp sohbet ettikleri; dördüncü kitapta da ketenhelvacıdan bir tane ketenhelva kapabilmek için yarıştığı bir mekândır. Yani çeşmeye seride aksiyon akışına katkı sağlayacak bir işlevsellik yüklenmiştir.

“Babası evin kapısını açmış, ona sesleniyordu uzaktan:

«Başla! Ne duruyorsun! Geçtin karşısına da kamyonun resmini mi çekiyorsun! Başla diyorum sana!» Başla demesi kolaydı! Neresinden başlayacaktı! Tüm toz toprak içindeydi araba! Musluğa geçirdi hortumu, önce arabanın dört lastiğini ıslatıp çamurlarını yumuşattı. Babası hep böyle yapardı. Sonra lastiğin ucunu, kamyonun kasasına çevirdi. Tekirdağ’dan gelirken sarsıntıyla yanlan karpuzlar, yapış yapış kirletmişti tüm kamyonu. Mushuktan fışkıran sular önüne ne gelirse alıp götürüyordu.

Şimdi de sıra gelmişti kamyonun dışına! Bir ara lastik boruyu kamyonun üstüne bırakıp fırçayı aldı eline. Sular nerelerden akıyorsa, oralara sürtmeye başladı. Çok eğlenceli işti bu! Babası sanki onu oynayıp hoşça vakit geçirsin diye yollamıştı çeşme başına!

(...)

Hortumu kamyonun üstünden yere indirip kaldırtma boydan boya uzattı. Şimdi sıra Külüstür'ün altına gelmişti. Kamyonun en pis yeri de buralarıydı, çamurlukları, lastikleri... Adı üstündeydi işte, çamurluk! Hiç buraları temiz olur muydu? Dört tekerleği yeniden ıslattı, fırçaladı. Az önce buralara hortumu tuttuğu için yumuşamıştı çamurlar... Suyu görünce dökülmeye başlamışlardı. Sonra eğildi arabanın altına... Külüstür'ün, bütün geçtiği pis sokaklardan birer anı kalmıştı, rotların. Dişlilerin, balataların arasında. Eğilip eğilip boruyu, açıkta kalan bu kirli demir parçalarının üzerlerine tutuyor, yapışmış çamurları önce yumuşatıyor, ikinci üçüncü tutuşta tertemiz ediyordu.”

(B.K.S. s.36- 38)

“Fesleğen Sokağının öbür sokaklardan bir üstünlüğü var. O da bilmem hangi paşanın sokak başında yaptırdığı çeşme. Aradan yıllar geçmiş, çeşmenin ne taşları kalmış üstünde, ne önünde yalağı... Suyunu damla damla sızdıran bir musluğu kalmış. Onu da hurdacılar söküp götürünce, sular boşuna akmasın diye, hayır sahibinin biri gelmiş, bu deliğe bir çomağı çakıvermiş. Kuru bir çeşme kalmış, yol kıyısında yıllarca.

Gel zaman git zaman, bir seçim öncesi, sokağa Arnavut kaldırımı döşeyen Belediye, yıllar dan sonra bu çomağı çıkarıp yerine ucuz bir musluk takmış. Çeşmeye su getirip, tıkanık boruları yenilemeyi de unutmamış. Eh üstüne de, giden taşların yerine sağlamca bir beton dökünce işte bu çeşmecik, yeniden çıkıvermiş ortaya.

Yalaksız çeşme olur mu, diyeceksiniz. Neden olmasın! Yalak, atları sulamak için gerekli değil miydi bir zamanlar? At nerde şimdi, beygir nerde?” (B.S.K. s.5-6)

“Bacaksız, çeşmeden yana dönmüş, sesleniyordu kadınlara:

«Tabakçı geldi, tabakçiii!.. Bırakın bidonları, kovaları, tenekeleri de tabakçının çiçeklerine gelin! Tabaklar, çanaklar, tuzluklar, buzluklar, açılır kapanır bardaklar!.. Kutular, mutular!.. Haydi tabakçii!.. Koşun arabamızı görün! Almasanız da bir bakın! Seyrine para yok, ablalar teyzeler!.. Tabakçii!..»

Bacaksız, tabakçıya dönüp sordu;

«Nasıl?» dedi, «İyi bağıryorum, verceeen diiil mi tuzluğu?»

«Dur bakalım, sıftah etmedik daha. Hele bi alışveriş kızıışsın!» (B.S.K. s.14)

“Hele önce al da şu kovayı doldur çeşmeden, beyazları bir daha sıkayım da bitsin şu iş! Ayaklarıma karasu indi sabahtan beri!»

«Zeytin ekmeği yeseydim, diri diri getirirdim ya... Neyse...» diyecek oldu, gene de demedi. Aldı annesinin uzattığı kovayı:

«Sen iste benden,» dedi, «sana çeşmenin bütün sularını taşıyım!»

«Hadi, geveze, sen de!..»

Annesi İçeri girerken o çoktan çeşmenin yolunu tutmuştu. Seksek Ali'nin annesi sıradaydı. Ağaçtan birer tutamak çakılmış iki gaz tenekesi vardı iki yanında. En azdan bir saat beklemesi gerekirdi. Karşıdan küçük bidonlarla gelen Sevil'i görünce sevindi. Sarı saçlarını yeni taramış, temiz bir entari giymişti, bayram yerine gidecekmiş, gibi... Belki de ağabeyi Yılmaz, ona kendisini Hacıkalfa Okuluna götüreceğini söylemişti. Öyleyse neden caymıştı? Bacaksız bunu öğrenmeden yapamazdı. Sevil çeşme başına gelir gelmez sordu:

«Eee, sen gitmedin mi?» (B.O. s.73-74)

“«Peki, ama...» dedi Sevil, «Bütün bunları sen nerden biliyorsun?»Hah, istediği ilgiyi şimdi bulmuştu işte.

«Bilirim ben!» dedi. «Bak ben bunları biliyorum da Kırkyalan Ferit'i gene de seyretmedim.» «Neden seyretmiyorsun, anlayamadım.»

«Beni götürmezlerse, hadi gidelim demezlerse, neden gideyim?»

Seksekin annesi tenekelerini doldurmuştu. Sıra Bacaksız'daydı.«Hadi Sevil,» dedi, «Koy bidonunu da dolsun!»

Doldurmak için hiç atılmıyordu. Sarı Sevil: «Sıra senin,» dedi. «Sen benden önce geldin!» «Olsun. Sen doldur, annen bekler seni.» Sanki kendi annesi beklemiyormuş gibi...» (B.O. s.77-78)

“Çocuklar, ketenhelvacı Fesleğen Sokağına girdi. Başınızın çaresine bakın. İşte, ben hepinizden önce koştum, anneme asıldım. Şu kaymak gibi keten helvaya bakın!» Gülten hemen elindeki kovayı oracığa bırakıverdi. Ketenhelvacının manilerini dinlemek için kendini hazırlamıştı. Çok severdi onun manilerini. Çocukların içini açan, içiyle birlikte iştahını da açan o tatlı ses taaa uzaklardan duyuluyordu.” (B.P.A. s.45)

““Bacaksız Okulda” romanında açık mekân olarak kullanılan okul bahçesinin, “Bacaksız Paralı Atlet” romanında da yine açık mekân olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bahçe, Altan’ı yenebilmek için çalışmalarını yaptığı, azim ve kararlılığını gösterdiği; aynı zamanda öğretmeni tarafında da sürgün gibi gönderilerek cezalandırıldığı bir sahnedir.

“Bacaksız okula sabahlan herkesten önce geliyor, Yılmaz’la bahçeyi iki kez döndükten sonra seksen metrelik duvarın dibinde atletler gibi bir uçtan bir uca hızla koşuyordu. Yılmaz’ın elinde onun kaç saniyede koştuğunu gösterecek kronometresi yoktu; ama her gün biraz daha hızının arttığını anlıyordu. İyi bir koşucu olmuştu Bacaksız Bahri... İştahı da açıldığı için sabahlan iki tas çorba içiyor, iki üç dilim bayat ekmeği de çorbasının içine doğruyordu.” (B.P.A. s.62)

“Yarış okulun bahçesinde olacaktı. Altan bu bahçede Bacaksız» geçtiği için, yarışın gene burada yapılmasını istiyordu. Yerler dümdüz olduğundan ayağı da takılıp düşmemişti. Bacaksız ise tam on gündür öylesine alışmıştı ki bu bahçeye, her çukurunu, her tümseğini ayrı ayrı biliyordu.

Paydos zili çalalı yirmi dakika olmuştu; ama okulun bahçesinden tek kişi çıkmamıştı sokağa. Öğretmenler ders defterini imzalamayı ertesi güne erteleyerek zille birlikte fırlamışlardı dışarı. Okulda yalnız hademeler kalmıştı, temizlik için.

Paytak Yılmaz eline geçirdiği düdüğü acı acı öttürerek koşu yerini açıyor, çocukları da hizaya sokuyordu. Düzeni sağlayınca yarışçılara döndü:

«Sökülün çukolata paralarını,» dedi.” (B.P.A. s.73)

“«Tamam!» dedi. «Ders bitti. Herkes bahçeye!»

«Üşürüz öğretmenim, bahçede,» dediler hep birden.

«Türk çocukları üşümez!» Oysa nöbetçi öğretmenler bütün çocukları bodrum katındaki salona indiriyorlardı. Bacaksız Bahri:

«Öğretmenim,» dedi, «herkes aşağı iniyor. Onlar ne çocukları! Türk çocukları değil mi?» «Sus, terbiyesiz! Çocuklar, siz herkesle birlikte aşağı ineceksiniz. Yalnız bu arkadaşınız bahçeye çıkacak. Yürü!» (B.P.A. s.92)

Serinin son kitabında mekân tamamen değişmiştir. Mekânın değişmesindeki etken, Bacaksız'ın babasının çalışmak için Almanya'ya gitmesidir. Bacaksız ve annesi de göç ettikleri Cide'ye, Kargacak köyüne geri dönmüşlerdir. Mekân, Kargacak köyü ve çevresidir. Metnin kurgulanışı da bu yöndedir.

“Bahri'nin babası, Külüstür'ü satın Almanya'ya işçi olarak gittikten sonra, annesiyle İstanbul'dan işte bu köye, babaannesinin köyüne gelmişlerdi. Karadeniz'in bir yamacına oturtulmuş bu köyün adı Kargacak'tı. Cide'ye on kilometre ötede deniz fenerinin hemen alt yanında İnebolu'ya inen asfaltın üzerindeydi.” (B.T.K. s.8)

Yazar, okurun gözünde temiz denizi, güzel ormanları olan şirin bir Karadeniz köyünü canlandırmaya çalışmıştır. Bahri kent yaşamının kısıtlı hareket özgürlüğünden, burada kurtulur. İyi bir yüzücüdür, denize girer, balık tutar, doğa ile iç içedir. Kahramana bu hareket serbestliğini, kurmaca metnin mekânı verir.

“Bir süre sonra yoldan saptılar. Defnelerin arasında yürüdüler. Fener'in tepesi görünene kadar ilerlediler, Barok çiçeklerinin arasından. Cidelilerin "talim" dedikleri defnelerin arasına kurulmuş çadırlar birden çıkıvermişti karşılarına. Kendi yaşlarında bir kız, çiçek topluyordu, talimlerin dibinde.

Tekin, «Günaydın Jülyet!» diye seslendi uzaktan.

Kız elindeki çiçeklere ayağa kalktı «Bonjur,» diye yanıtladı.

«Bonjur,» dedi Bacaksız Bahri de.” (B.T.K. s.15)

“Yola girmişlerdi. Bacaksız Bahri önden yürüyordu. Bir süre Kargacak'tan yana yürüdüler. Sonra kayalar arasından denize doğru yöneldiler. Fener tam arkalarında kalmıştı. Bir süre keçiler gibi sekerek daracık bir yoldan dikine ilerlediler. Bacaksız, birden Fener'e doğru yöneldi. Sanki geldikleri yolu tersine doğru yürüyorlardı. Tom Amca yorulmuştu; ama çocukların hevesi kırılmasın diye belli etmemeye çalışıyordu. Her zaman Bacaksız'ı bulamayacağını düşünerek yolu bellemeye çalışıyordu. Uzun bir süre kayadan kayaya atlayarak kıyıya vardılar. Deniz dupduruydu. Arkalarından esen ılık bir rüzgâr kıyıya çarpması gereken dalgacıkları alıp uzaklara sürüklüyordu.” (B.T.K. s.29)

“Cide'nin denizi, başka yerlerin denizine benzemezdi, birden derinleşiverirdi. Bu yüzden yabancılar çekmiyorlardı bu kıyılarda denize girmekten.

Mösyö Jerom, bu iki arkadaşa özenerek bakıyordu uzandığı çakılların üzerinden. «Bravo Bahri! Bravo Tekin!» Bahri, çok isteksiz girmişti denize, ama bu seslenişler karşısında bir dalıp çıkamazdı artık. Önce uzun bir dalış yaptı. Bay Jerom'u şaşırtacak kadar uzaklardan çıktı su yüzüne.

«Bravooo! Sen bir balık adam! Hem de kocaman bir adam!»” Bu konuda Tekin de arkadaşından hiç aşağı kalmazdı. Yüzmeyi Kargacak'm dik kayalıklarında öğrenmişti. Uzun bir dalış da o yaparak becerisini göstermişti kıyıdaakilere. Jülyet el çırparak sevincini gösteriyordu. (B.T.K. s.67)

2.1.2.4.2. Kapalı Mekân

“Buna ‘dar mekân’ ‘ iç mekân’ da denir. Ev, oda, daire, iş yeri gibi kapalı yerler([dır]). Kapalı mekân tercihinin kişilikle olan bağlantısı irdelenmelidir. Bazı insanlar içe dönüktürler, yalnızlığı, kapalı mekânlara kapanmayı, inzivaya çekilmeyi severler.” (Çetin, 2006: 137) Bacaksız içe dönük, pasif bir kişilik olmadığından roman dizisinde geçen kapalı mekânlar çok azdır ve kurguda işlevselliği yok denecek kadar azdır. Serinin son

kitabında mekân, hep geniş mekân boyutunda olup diğer ilk dört romanda da ev, okul, sınıf ile sınırlı kalmıştır. Ev ve okul, sınıf sahneleri daha çok kahramanın yaşadığı yoksul hayatı vurgulayabilmek için kullanılmıştır. Bacaksız'ın yaşadığı evin; suyun, elektriğin olmadığı, modern yaşam şartlarından uzak, küçük bir gecekondu olduğu anlaşılmaktadır. Ev ve ev içi dekoru üzerinde durulmamış. Olduğu gibi, çıplak bir şekilde tasvir edilerek kahramanın yoksulluğu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle dizide yer alan kapalı mekânlar, kahraman için olaylara bir dekor oluşturmaktadır.

Ayrıca, yine ev ve okuldaki sınıf ortamı, Bacaksız için kötü muamele gördüğü, dayağı çağrıştıran bir hâl almıştır. Babasının kamyonunu kaçırp babası tarafından cezalandırılacağını anlayınca, korkup eve giremez. Şoför Salih amcasının evinde kalır. Hatta, babasının şiddet yanlı tutumunun geçmemesi üzerine o geceyi evin dışında kamyonun altında geçirmeyi tercih eder. Özellikle sınıf ortamı da sol elini kullandığı için sürekli cezalandırıldığı, şiddet gördüğü, yoksul olduğu için sırasından kaldırıldığı, aşağılandığı, azarlandığı bir sahnedir.

“Araba kapının önünde durmuştu. «Haydi, in bakalım!» dedi Şoför Salih,

İnemiordu korkudan: «Babam...»

«Baban evde yok! İzmit'e gitti, yarın gelecek!.. Yarına kadarda unuttur olanı bileni!» Demek ne dayak vardı, ne de azar!

«Yaşasın!» diye bağırdı.” (B.K.S. s.67)

“Oysa çok uzaklarda değildi Bacaksız. Hemen kamyonun altına kayıvermişti, durur durmaz, sürgüne sürtüne ortalara doğru gelmiş, sonra hooop, kendini alıvermişti çaprazlama duran iki demirin üzerine. Tam on beş kiloluk bir adamdı Bacaksız. Lastik top gibi ellerini, ayaklarını karnının altında topladı mı böyle kimseye görünmeden saatlerce kalabilirdi. Eve gitse mutlaka dayak vardı bu akşam. Babası, yoldan dönmüşü, tersliği üzerindeydi. Bütün suçları Bacaksız'ın üzerine yıkacaktı:

«Sen ağaca çaptın da araba bundan bozuldu!» diyecekti. ” (B.K.S. s.71)

“Bacaksız koşa koşa eve gitti. Sokak kapısı aralıktı, yavaşça girdi içeri. Annesi arka pencerede kilim silkiyordu, gürültüden Bacaksız'ın duymadı geldiğini. Bacaksız yavaşça açtı dolabı. Lastik borunun kangalını koluna takıp çıktı sokaka.” (B.S.K. s.8)

“Evin kapısına kadar ayakları yere değmemişti Bahri'nin. Karakoldan söz etmişti; ama babası gene de ensesinden yakalayıp eve getirmişti onu işte.

«Bak Pakize! Ne haltlar karıştırmış bu Bacaksız!»

«Ne yapmış gene?» «Daha ne yapsın! Kaçakçılık yapmış!»

«Ne kaçakçılığıymış bu?» «Ne kaçakçılığı olacak, sigara kaçakçılığı!»

Bacaksız'ın annesi, tenceredeki çorbayı karıştırmayı unutmuştu bir süre. Çorba taşıyordu. Kaşığı alıp başlamıştı karıştırmaya.

«Ben de sandım ki, gümrükten mal kaçırmış...»

«Bugün sigara kaçırır, yarın araba kaçırır! Bir başladı mı, hayrını gör artık!» Sonra Bacaksızın üstüne yürüdü. «Bir daha yapacak mısın doğru söyle!» Böyle bir durumda, kim çıkar da 'Yaparım' diyebilirdi.” (B.S.K. s.81)

“Ama neden öğretmenın gözü bütün gün hep kendi üzerindeydi? Başka çocuk yok muydu bu derslikte?

«Bahri, ayağa kalkma!» «Bahri, geriye dönme!» «Bahri, konuşma!»

«Bahri! Heeey, ne dürtüyorsun Hasan'ı! Kırarım elini, kalkarsam! Bak, bak.bak!.. Gene kalemi sol eline geçirdi! Demedim mi sana, sol elinle çizgi çizmeyeceksin diye!»” (B.O. s.12-13)

“Kalem gene sol eline geçmiş, bir boyda biçimli biçimli çizgiler döktürüyordu ki. küttt!.. Bir cetvel! Hem de kenarı demirli bir cetvel tahtası, elinin üstünde küttledi. Açıkta anlamı! Kalem sol elden sağ ele geçsin, demek istiyordu. Sıkı bir bildiriydi bu! Okul buydu işte!” (B.O. s.16)

“Bacaksız kalkmıştı ayağa. İş bu kadarla biter miydi? «Geç tahta başına, ne duruyorsun!» Komut değişmişti. Gitti tahtanın yanına. Neresiydi bu tahtanın

başı? «Al tebeşiri eline!» Bu ak ak çomakların adı tebeşirdi, biliyordu. İlk gündən öğrenmişti bunu. Ama eline ilk kez alıyordu. Hangi eline?

«Şimdi geliyorum! Öbür eline al!»

Uzaklardaydı cetvel tahtası. Ha deyince yetişebilir miydi? İnsan yaşlandı mı böyle biraz palavracı oluyordu, öğretmen bile olsa!

«Çiz bakalım, yukardan aşağı!»

Sağ elle deftere çizmesi kolaydı; ama gelgelelim sağ elle yayla gibi tahtaya bu çizgiler, bir boydan bir boya, nasıl çekilirdi?” (B.O. s.17)

“Cetvelin ucuyla yazıların arasından bir «Ot» gösterdi: «Oku!» dedi.

«At!» Gene cetvel alışkanlığım gösterdi: Çat!

Ama şaşılacak şey! Cetvel büyük bir yanlışlık yapmış, ters olmayan elinde «çat»lamıştı. Aman ne güzel! Demek bu sağ el, bu cici el de cetvel yiyebiliyordu! Oh olsun ona!

«Oku! Neydi bu?

«At!» Çat!

«Neydi?»

«At!» Çat!

«Neydi be!»

«At, öğretmenim!» Çat! Çat! Çat!

Oh olsun, diyordu içinden, cetvelleri sağ eline yedikçe! Sen misin benim en becerikli elimle üç aydır alay eden! Bütün birikmiş hınçlarını almıştı işte! Oh olsun!..” (B.O. s.29)

“Alfabe dersinin ortalarına doğru, sınıfın kapısı vurulmadan ardına kadar açıldı. İlk okul müdürü göründü kapıda. Müdürün arkasındaki kadın öne geçince, Fesleğen Sokağı'nda oturan tüm öğrenciler duyulur duyulmaz bir sesle mırıldandılar:

«A!.. Şefikanım Teyze!» Arkasında da oğlu, Ferit Derler... Bacaksız şaşırmişti. Ferit'in paralı bir okula yazılacağını duymuştu. Ne olmuştu da buralara düşmüş bu Kırkyalan Ferit? Bacaksız bunları düşünürken Ferit sanki çağrılmış gibi geldi geldi, Bacaksız'ın sırasının önünde durdu. Bunu gören müdür, Bacaksız'a: «Kalk!» dedi, «Al çantanı! Oraya Ferit Derler oturacak!»

Bacaksız, bu tepeden inme buyruğa kızmıştı; ama kendisini kaldıran müdürdü, öğretmen değildi. Anlamazlıktan gelmeye kalkıştı:

«Ben mi?» «Başka kim olacak! Sen!»

«Ben Hasan'dan ayrılmam, Öğretmenim!»

«Öyleyse Hasan da kalksın!» (B.P.A. s.5)

“«Kalkın!» diye gürlledi müdür. «Sizin için boşaltmadım orasını ben. Geç oğlum Ferit, otur önce sen... Senin yanına da... Dur bakayım... Temiz, terbiyeli bir...»

Gözü sınıfın en boylu poslu kızı olan Zühal'e kaymıştı. Aybekler, ona öğretmen yardımcılığı görevini yüklemişti. Bütün çocuklar onun sözünden çıkmazdı. Ama müdürün gözü tutmamıştı onu nedense. Belki üstünü başını gereği kadar yeni, gösterişli bulmamıştı.

«Haydar Beyciğim, şöyle giyimli, üstü başı biçimlice... Aile terbiyesi düzgünce...»

«Anladım efendim... Öylesi pek bulunmaz buralarda... Altan var, babası Balıkpazarı'nın oralarda... Şey işlerinde... Ayrıca halde de... Bakın... Altan Altıparmak... Şu öğrenci... Üstü başı temiz.»

«Kalksın,» dedi, «bir göreyim.» Pamuk Altan, konuşmaları dinlediği için iki ayağını birden yere vurarak dikilivermişti.” (B.P.A. s.7)

Almanya'da olmadığını çok iyi bilen Bacaksız Bahri dayanamadı:

«Hayır, Öğretmen'im.» dedi, «hapishanede, Almanya'da değil!»

«Sus!» dedi müdür, «Benim kadar mı bileceksin sen! Çocuklar, bakın şu tertemiz arkadaşınıza. Babası hapishanede olan bir çocuğa benziyor mu hiç. Okula gelirken ayakkabılarını bile boyatmış. Bakalım hanginizin ayakkabıları boyalı?

Çoğunuzun beyaz yakası bile yok. Olmaz böyle! Bakın Ferit Derler'e. Nesi eksik? Pırl pırl üniforma. Mendili de var, değil mi çocuğum?»

Ferit ceplerini ararken, annesi yetiştirdiğine:

«Var efendim,» dedi. «Var, sayın müdürüm, çantasında. Hem de iki tane...»

«Çocuklar, sizin de var mı? Unuttunuz mu yoksa? Herkes çıkarsın mendilini, koysun sırasının üstüne!» Olanlar çıkarıp sıralarının üzerine koydular. Bacaksız Bahri, evde bile mendili olmadığından, suçlu suçlu oturuyordu. Müdür:

«Çıkar mendilini!» dedi. «Ne duruyorsun?»

Ellerini ceplerine soktu çıkardı. Pantolonun iki yan cebine bir kez daha soktu:

«Yok Öğretmen'im.»

«Nerde mendilin, evde unuttun değil mi?»

«Unutmadım öğretmenim!»

«Unutmadın da hani mendil?»

Doğruyu söyleyemezdi ki:

«Düşmüş,» dedi suçlu suçlu.

«Seni salak seniii... Siz hiç mendilini düşüren salağa rastladınız mı? Rastlamadıysa bakın, işte karşınızda!»

Bütün sınıf, sanki Bacaksız Bahri'yi ilk kez görüyorlarmış, gibi, başlarını çevirmişler bakıyorlardı. Arka sıralarda oturanlar ayağa bile kalkmışlardı daha iyi görmek için. Bacaksız da yanamazdı buna.

«Sanki sizin mendiliniz var mı?» Müdür kızmıştı onun bu yürekliliğine: «Sus!» dedi. «Bakın bir de kafa tutuyor arkadaşlarına. Hem suçlu hem güçlü. Gelecek ders mendilsiz gel de göstereyim sana.»» (B.P.A. s.10-12)

“Annesi kapıdan ona bakıyordu. Az önce bu patırtıyı yapan bu uslu uslu yazısını yazan çalışkan çocuk muydu?

«Yeter artık yazdığın,» dedi. «Bırak kalemi de çorbanı iç.»

Karnının acıktığını annesinin bu sözü üzerine yeniden anımsadı.

«Gene çorba mı?» dedi. «Bitmedi mi Cide'den getirdiğimiz tarhanalar?»

Pakize Dönmez kızdı:

«Hele şuna bakın!» dedi. «Bulduğuna şükretmiyor da...»

«Şükür... Şükür... Şükür ettikçe çorbalar suböreği olmuyor ki... Ah, Güner'in tereyağlı subörekleri!»

«Hele bayram gelsin, söyleriz babana, götürür bizi Külüstürüne bindirir de...»

«Kaç ay var bayrama, anne? Eğer beş altı ay varsa, bu Külüstürde bizi götürecek hal kalmaz.»

Annesi de biliyordu bunu ama dili varmıyordu söylemeye. Tek güvendikleri, bu kamyonu. Masraflı arabaydı. Gene de aç açık bırakmıyordu onları.

«Hadi, kalk da iç çorbanı! Bir gün et de yeriz, börek de...» (B.P.A. s.10-12)

“«Aman şu bakracı doldur da getiriver. Birikmiş bulaşıklar var mutfakta.»

Bacaksız Bahri bakracı doldurmaya çoktan razıydı. Çorbanın geriye kalan bölümünü hızla kaşıkladı. İçine doğrayacağı ekmeği eline aldı, kovayı da koluna taktığı gibi, doğru çeşme başına. Elinde ki ekmeğin son lokmasını ağzına atmıştı ki Seksek Ali göründü köşe başından.”(B.P.A. s.10-12)

Roman dizisinde yer alan ikinci bir kapalı mekân da Bacaksız Okulda kitabında kurgunun gerçekleşeceği iki okul sahnesidir. Bu okullardan biri Fesleğen sokağındaki yoksul çocukların gittikleri Hacıbaba İlkokulu; diğeri de bulundukları yerin iki sokak ilerisindeki Hacıkalfa İlkokulu’dur. Gösterişsiz, nüfusunu yoksul ailelerin oluşturduğu Hacıbaba İlkokulu; paralı, seçilmiş, zengin ailelerin çocuklarının gittiği diğer okullara tematik kurgunun varsıl, yoksul; iyiler, kötüler boyutunda çatışmasını sürdürdüğünü gösterir. Yazarın; iyilileri, yoksulları üstün tutup kötüler; varlıklı olanları cezalandırdığı kurgulanışta, okullar da nasibi alır. Hacıkalfa İlkokulu’nun; saygınlığını ve seçkinliğini arttırmak için düzenlediği bir müsamere, Fesleğen sokağı çocuklarının oyunu ile okulun kendi müsamere

salonunda sabote edilir. Yazar; kurmaca metinde varlıklı olduğu için çocuklara ayrıcalıklı davranan Hacıkalfa İlkokulu’nu cezalandırmıştır.

“Fesleğen sokağının hemen tüm çocukları yoksun kalmamışlardı öğretim ve eğitim nimetlerinden. Yedi yaşındakiler anneleriyle, ablalarıyla, seyrek de olsa babalarıyla gelip yazılmışlardı Hacıibaba ilkokuluna. Babalar iş güç sahi-biydiler, öyle her istenilen zamanda okulda bulunamazlardı. Semt bakımından. Fesleğen sokağının çocukları Hacıibaba ilkokuluna düşüyorlardı. Ferit Derler'in ailesi bir yana, sokaktakilerin tümü Milli Eğitim Müdürünün buyrultusuna uymuştu. Ama Derler ailesi» soylu çocuklarının Hacıibaba okulu gibi gösterişsiz, göreneksiz kenar mahalle okulunda harcanmasını hiç doğru bulmamıştı. Paraya kıyarak yavrularını iki sokak yukarıdaki Hacıkalfa okuluna yazdırmıştı. Böyle üstün yetenekli çocukların düşkün aile çocuklarıyla bağdaşamayacağına inanan bu aile, gözü özel okullara dikecekti kuşkusuz. Gelgeldim, baba cezaevinden çıkmadan yeni masraf kapısı açmak her bakımdan sakıncalıydı. Dedikodudan hoşlanmazdı Derler ailesi... Söylenen, konuşulan, denilen sözlerden çekinmeseler soyadlarını Derler olarak yazdırırlar mıydı hiç?” (B.O. s.40)

“Bu çevredeki bütün okullar çift öğretim yaptıkları halde, Hacıkalfa okulu, yapısının yetersizliğinden yararlanarak, tek öğretim yapmayı başarmıştı. Okulun tutulması nedenleri arasında bu durumun da payı yok değildi. Annelerin başlarının bütün gün dinç kalabilmesi için böyle bir okula istek artacaktı, kuşkusuz. Bu yüzden müdür Hazım Harcalan giriş parasını artıracak, okulu koruma bağışlarını vergi haline getirecek, aylık yardım paralarını okul taksiti haline sokacaktı. Okulun saygınlığını, seçkinliğini düşürmemek için sık sık toplantılar, balolar, bale gösterileri düzenlemek gerekirdi; ama bunların yerine para harcamadan para getirecek yöntemlere başvurmak daha doğal olurdu. Düzenlenen bu «müsamere»de Ferit'in oyun yeteneği bu nedenle ortaya çıkarılmış, üstün başarısına yakışan bir rol bulunmuş, pilotluk gibi beceri isteyen

bir rol uygun görülmüştü. «Küçük Uçman» diye bir şiir okuyacaktı, Uçağın bir kanadına çizmeli ayağını basarak.

Pilot çizme giyer mi, giymez mi yollu uzun bir tartışmadan sonra onun üstünlük yanını ancak mahmuzlu çizmeyle açığa vurabileceği sonucuna varılmış, böylece yapısıyla çelişen az rastlanır bir kılığa sokulmuştu.” (B.O. s.42)

“«Uzatmayın çocuklar,» dedi, «bana bırakın siz gerisini!»

Ne yapacağını planlamıştı Paytak. Hacıkalfa okulunun hademesi. Fesleğen Sokağında oturuyordu. Oğlu Yılık Recep de babasının okuluna gidip gelen seçkinler arasındaydı. Paytak, onu buldu mu bu pencere işi yoluna girdi demekti. Paytak Yılmaz, yardımcısı Dobiş Mehmet'in kulağına eğildi:

«Şunları görüyor musun?» dedi, «Bunlarla ne yapıp yapıp Kırkyalan Ferit'in uçağını, tam Küçük Uçman şiirini okurken uçuracağım.»

«Nereye uçuracaksın?» «Canım, uçak nereye uçar, havaya. Gümm! Ferit'in çizmeleri bir yana, kasketi bir vana!..» «Biz de görecek miyiz cümbüşü?»

«Neden uğraşıyoruz sabahtan beri.»

«Ama hep birden girelim. Bütün Fesleğen Sokağı ki, tadı çıksın!»

«Göreceğiz...» (B.O. s.44-45)

“«Şimdi dinle beni.» «Dinliyorum.»

«Biliyorsun, Hacıkalla okulunda eğlence var bugün.» «Biliyorum.»

«Sana iş düşüyor, en güvendiğim adam olarak.»

«Hazırım,» dedi Bacaksız.

«Şu Kırkyalan Ferit Derler var ya...»

«Söyle, gene çantasına taş mı dolduracağım?»

«O kadar zahmetli iş yok bugün... Sadece... O şiir okurken sahnede... Sen...»

«Eee?» «Alt üst edeceksin ortalığı...»

«Nasıl, onu söyle bana!» «Anlatacağım, acele etme! Planlı iş bu. Ma-cıkaifa okuluna gireceğiz...»

«Nasıl gireriz, alırlar mı bizi?»

«Bütün bizim Fesleğen sokağı, hep birden içerdeyiz! Tam Ferit şiir okurkeeen... sen bir düğmeye basacaksın. Sonra da geldiğin yerden tıpış tıpış çıkıp gideceksin.»

«Bu kadarlık mı?» «Bu kadar işte.» «Ben de sandımdı ki...»

«Gene sandığın gibi olsun! Şimdi başlayalım işimize...Yürü gidelim.» (B.O. s.54-55)

“**Bacaksızın Başından Geçenler**” serisinde yazar, kurmaca metnin mekânlarını belirlerken kahramanı Bacaksız’ın dışa dönük, hareketli kişiliğine uyan açık mekânları belirlemiştir. Mekân tasvirleri uzun betimlemelerle verilmeyip olayların aksiyonuna uygun dekor düzeyinde işlevsellik göstermektedir. Aynı zamanda ele alınan mekânlar, sosyal yaşamdaki adaletsizliğin, bazı insanların yaşadığı zor hayat şartlarının temsili niteliğindedir.

2.1.2.5. Zaman

“Roman, bir zaman sanatıdır ve geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir.(...) Romanda zaman unsuru belli bir işleve ve öneme sahiptir. Olaylar, dış zaman kurallarına bağlı olarak gelişir. Olaylar, zamandan bağımsız olarak düşünülemez.” (Çetin, 2006: 128) “**Bacaksızın Başından Geçenler**” serisindeki olaylar iki, iki buçuk senelik bir zaman dilimi içerisinde geçmektedir.

Yazar; zamanda belirli bir geçmiş zaman kullanımı ile okurun seviyesini yakalamış ve okuyucunun içinde yaşadığı zamanla hikâyenin şimdiki zamanını bütünleştirerek, kahraman ve eserle özdeşim kurulmasını

sağlamıştır. Anlatma zamanı ile öykü zamanını örtüştüren yazar, okuyucunun olayları aynı anda yaşıyormuş hissine kapılmasını sağlamıştır.

“Hikâyedeki şimdiki zaman, başlangıç noktası olarak düşünülebilir. Değişik bir ifade ile bütün dikkatini eser üzerinde toplamış olan bir okuyucu, bütün olayları bu andan başlayarak kendisinin de içinde yaşadığı hayali bir şimdiki zamana dönüştürür ve kendisi aynı olaylara ve durumlara katılan veya hiç olmazsa onları, olduktan sonra değil, olurken gören bir kişi olarak tasavvur eder.” (Stevick, 1988: 242) Serinin ilk kitabı **Bacaksız Kamyon Sürücüsü**’nde, Bacaksız’ın bir günü konu edilir. Yaz aylarından Ağustos ayıdır, Bacaksız Bahri’nin öğle vaktine doğru başlayan macerası gece yarısı son bulur.

“«Al şu karpuzu!» dedi babası, «Kimseye göstermeden götür eve! Tamam mı?»Babasının verdiği karpuzu iki yanından kucakladı Bacaksız. Ağırdı, «Nasıl götürürüm bu koskocaman karpuzu?» diye hem düşünüyor, hem yürüyordu. En azından, beş kilo çekerdi. Belki de o kadar değildi de Bacaksız'a öyle geliyordu. Kamburunu çıkara çıkara bir süre taşıdı karpuzu. Şaşılacak şey! Yürüdükçe ağırlaşıyordu. Pabuçları kaldırım taşlarına çarpıyordu her adımda. Daha da bükülüyordu incecik bacakları. Bükülmeyip de ne yapacaktı bu bacaklar! Çöp gibiydiler, Nerdeyse "Çıt!" diye kırılacaklardı. Şu tümseği de aşıya gerisi kolaydı. Bayır aşağı o kadar yorulmazdı. Soluk soluğa gelmişti işte!” (B.K.S. s.5)

“İlık bir Ağustos gecesi idi. Köşe başındaki elektrik lambası da yanmasa ay ışığı ortalığı gündüz gibi aydınlatabilirdi. Uzaklardan birkaç kez polis düdüğü duyuldu. Ona taaa kırlardan başka bir düdüğü duyulur duyulmaz bir yanıt verdi. Bir saattir, ne polis, ne bekçi... Sanki bütün mahalle, bütün kent uykuya dalmıştı.” (B.K.S. s.83)

Kurgu zamanında iki kez çok yakın geçmişe dönüldüğünü görmekteyiz. Bu da Bahri’nin ailesinin okura tanıtılması ve yaşanan yoksulluğun iletilebilmesi içindir.

“Bacaksız ayaklarını aç aça yürüyor, kamburunu çıkara çıkara kucağındaki karpuzu taşıyordu. Eve çok vardı daha... Taaa şu yokuşun altındaki sokaklardan birindeydi. Cide'den yeni gelmişlerdi, evlerinde eşya adına hiçbir şey yoktu. Memlekette neleri varsa satmıştı babası. Parasıyla işte bu Külüstür'ü almıştı. Kazandığı para onun onarımına yetmiyordu. Bugünlerde karpuz kavun taşıyordu Tekirdağ'dan... Bu iş bitince yazlıktan dönenlerin eşyalarını taşıyacaktı. Gece gündüz çalışıyordu babası. Eline iyi para geçiyordu ama, ay başlarında arabanın borçlarına yatırıyor bu paralan. Arabanın bonoları vardı. Kamyonu alırken paraları yetmemiş, satan adama borçlanmışlardı. Şimdi kazanıp kazanıp ödüyordu babası. Paralan hep o arabayı satana götürüyor, verdiği bonoları birer birer geri alıyordu. Ah bu bonolar olmasa ne rahat yaşayacaklardı. Belki de bu paralarla iki günde bir et alıp yiyeceklerdi. Bacaksız çok seviyordu et yemeğini. Hele suyuna ekmeğini bana bana yemek ne de güzel oluyordu!” (B.K.S. s.11-12)

“Ne iyi adamdı şu babası! Şu Külüstür'e atlar, bütün gün didinip dururdu. Kazandığı parayı hani tutup eve getirse bari! Tüm paraları, hep Külüstürün benzinine, yağma yatırır. Bak hele, sen eve kahvaltılarda yağ getirme, peynir getirme, Külüstür'e yedir kutu kutu yağlan! Şu liralar da Külüstür'ün vergisine, Külüstürün onarımına, lastiklerine. Şu demet demet paralar mı? Şu beş yüzlükler de aybaşlarında bonolara! Yani bütün kazandıkları hep Külüstür'e! Çoluk çocuk ne yer, ne içer, ne giyer, kimse sormaz! Bir gün Bacaksız'ın tepesi atmıştı da, babasına asılmıştı: «Hey baba! Bir iki ay sonra oğlun Bahri, okula başlayacak! Sen şu Külüstür'ü boşla da birazcık oğlunu gör,» diyecek oldu. Babasının kaşları çatıldı: «Sen okula başlarsan ne yazar, başlamazsan ne yazar!» dedi, «Ama ben Külüstür 'ün aküsünü yenilemezsem, araba zınk diye durur. Eve ne bir lokma ekme girer, ne de bir tek zeytin tanesi... Tamam mı?» (B.K.S. s.37-38)

Serinin ikinci romanı **“Bacaksız Sigara Kaçakçısı”** , kahramanın dört günlük sigara satış öyküsünden bahseder. Macera sıcak bir yaz günü başlar. İlk gün

sigara satışını yaptıktan o günün akşamına babasına yakalanır. Son bölüm “üç gün sonra” diye başlayarak Fesleğen sokağındaki çocukların çeşme başında birbirlerine anlattığı sahne ile son bulur.

“Tam o sırada çeşmenin arkasından onları dinleyen Paytak, söze karıştı:

«Evet,» dedi. «Erkek çocuklar, bebeklerle oynamazlar. Sinemaların önünde Kent satarlar, Malboro satarlar.»

Koynundan iki sigara çıkarmış gösteriyordu onlara. Suçlar gibi Bacaksızın yüzüne bakıyordu.

«Aptal!» dedi. «Nerdesin sabahtan beri? Yoksun ortalarda!»

«Ne vardı ki?»

«Daha ne olsun. Rasim Abi toplayıp götürdü bizi. Ben de bizim tayfayı topladım, iki sefer sigaraya çıktık. Nah paralar! Yediğim simitler, dondurmalar da caba!»” (B.S.K. s.27)

“Götür bugünden yatır borcunu. Bugün geçti, yarın ne verirse alırsın. Birlikte satarız. Malboro sağlam on lira bırakır bize. Kent de o kadar. Ben önden gider, satış yaparım. Sen de geriden gelir malı teslim edersin. Tamam mı? Ne kazanırsak yarı yarıya. Hadi bakalım, yarın sabah çeşmenin orda bekliyorum seni. Rasim Abi'ye de ki. Arif bana çok kolaylık gösterdi, de. Yok yok, daha söyleme, erken. Hadi bakalım, şimdi gazla!»” (B.S.K. s.73)

“Bacaksız, Rasim Abi'nin sokağına daldığı zaman, hava kararıyordu. Belediye lambaları yanmıştı.” (B.S.K. s.74)

“«Yürü pis kaçakçı! Sen kim, sigara satmak kim! Seni şimdi karakola teslim edeyim de gör! Vursunlar kelepçeyi de atsınlar seni haislere!»” (B.S.K. s.81)

“ Üç gün sonra Fesleğen Sokağı'ntn çocukları çeşme başında toplanmışlardı. Hemen hepsinin saçları da bir numarayla tıraş edilmişti. Havalar sıcak olduğundan, başlan üşümüyordu, ama gönülleri pek aydınlık değildi.” (B.S.K. s.86)

Yazar, sahne dekorunda simgesel bir değeri olan çeşmenin tarihinden bahsederken çeşmenin, geçmişten gelecekteki durumuna yönelik, zamanda kısa süreli bir dönüş sergilemiştir.

“Fesleğen Sokağının öbür sokaklardan bir üstünlüğü var. O da bilmem hangi paşanın sokak başında yaptırdığı çeşme. Aradan yıllar geçmiş, çeşmenin ne taşları kalmış üstünde, ne önünde yalağı... Suyunu damla damla sızdıran bir musluğu kalmış. Onu da hurdacılar söküp götürünce, sular boşuna akması diye, hayır sahibinin biri gelmiş, bu deliğe bir çomağı çakıvermiş. Kuru bir çeşme kalmış, yol kıyısında yıllarca. Gel zaman git zaman, bir seçim öncesi, sokağa Arnavut kaldırımı döşeyen Belediye, yıllardan sonra bu çomağı çıkarıp yerine ucuz bir musluk takmış. Çeşmeye su getirip, tıkanık boruları yenilemeyi de unutmamış.

Eh üstüne de, giden taşların yerine sağlamca bir beton dökünce işte bu çeşmecik, yeniden çıkıvermiş ortaya. Yalaksız çeşme olur mu, diyeceksiniz. Neden olmasın! Yalak, atları sulamak için gerekli değil miydi bir zamanlar? At nerde şimdi, beygir nerde? Sütçüler bile beygirle dolaşmıyorlar artık. Büyük kentlerde, taş arabalarına iş kalsaydı bizim Bacaksızın babası, bu Külüstürle Fesleğen Sokağı'na nasıl girerdi? Nasıl yerleşir kalırdı, karısı, oğluyla?” (B.S.K. s.5-6)

Serinin üçüncü romanı **“Bacaksız Okulda”** romanında; kahramanın ve Fesleğen sokaktaki ebeveynlerin, okulların açılma zamanını beklediği eylül ayında başlar. Okuma yazmayı öğrenecek kadar geçen üç dört aylık geçen sürede tamamlanır. Bacaksız'ın severek başladığı okul macerası, Haydar Aybekler'in sert tutumundan dolayı hüsrana döner. Romanın son bölümünde müfettişin geldiği zamanla tüm sıkıntıları sona erer.

“Bacaksız Bahri, daha bir hafta önce Kapalı-çarşı'dan alınan çantasının kapağını açmış, gösteriyordu: «Anneee! Bu çantanın carcuru bozuk, istemem bunu ben!» Fesleğen Sokağı, okul hazırlıklarını hızlandırmıştı. Ağabeylerin, ablaların üç beş yıl önce kullandıkları çantalar, önlükler, beyaz yakalar, defterler, kalemler, boyalar elden geçiriliyordu. İşe yarayanlar, kesilip

biçilince bir süre giyilebilecek olanlar sandıklardan, sepetlerden çıkarıldı. Sökükler, yırtıklar dikildi, yıkandı, ütülendi, provalar yapıldı. Çantalara yeni defterler, yeni kalemler, yeni boyalar kondu. Açıldı, kapandı, kilitlendi. Bir daha açıldı, bir daha kapandı, bir daha kilitlendi. Çantalar açıla kapana, fermuarlar cırrrt cırrrt gidiş geliş çekile çekile yalama oldu. Kilitler bozuldu. İş işten geçtikten sonra göz önünden kaldırılıp yüksekçe yerlere saklandı. Gene de okulların o ilk açılış günü, birinci sınıfa gidecekler İçin yazılma günü bir türlü gelmedi.”
(B.O. s.5)

“Birkaç hafta sonra, «Ata ot at»tıran Haydar Aybekler, «Altana top» da «at»tırdı!” (B.O. s.25)

“Nereye kalkılacağını, nasıl kalkılacağını biliyordu artık Bahri. Üç aylık bir öğrenciydi. Tebeşir parası veriyor, okuyamadığı halde öğretmenden dergi alıyor, çiçek paralarına, kırılan cam paralarına katılıyordu. Durmuş oturmuş, görmüş geçirmiş bir öğrenci olmuştu.” (B.O. s.26)

“Başladı gülmeye. Haydar Aybekler, üç aydır ilk kez gülüyordu sınıfta. Öylesine gülüyordu ki olanı biteni kimse bilmediği halde bütün sınıf öğretmenin bu gülüşüne katılıyordu. Hacıbaba ilkokulunun E şubesinde ilk kez sıcak bir hava esmişti, eğitimden yana... Bunu çocukların tümü anlamakla gecikmemişlerdi. Çocukça, öğretmence, insanca bir havaydı bu. Hep birlik olmuş gülüyorlardı, en güzel gülüşlerle.” (B.O. s.39)

“«Neden baka baka yazacaktım. Ben okuya okuya yazarım. Gerçekten de okuya okuya yazıyordu bu Tomruk. Nasıl olurdu da okurdu zor yazıları kocakafalı? Nerdeyse Akmarsık çetesini de bir bakışta okuyacaktı. Oysa ikisi birlikte başlamıştı okula.” (B.O. s.86)

Serinin dördüncü romanı **“Bacaksız Paralı Atlet”** romanında kahramanın hemen hemen yirmi günlük zaman dilimine sığdırılmış macerası anlatılır. İlk üç bölümde okulda geçirdiği bir günü anlatılır.

“Alfabe dersinin ortalarına doğru, sınıfın kapısı vurulmadan ardına kadar açıldı. İlk okul müdürü göründü kapıda.” (B.P.A. s.5)

“Bahçede Paytak Yılmaz'a rastlayan Bacaksız, övünerek,

«Ben temizlik işlerine seçildim,» dedi.

«Yanl çöpçü oldun, öyle mi?»

«Yok. Bütün temizlik işlerine sınıfta ben bakacağım.» (B.P.A. s.17)

“Çocuklar okuldan çıkarken kapının önünde son model bir araba görünce durakladılar. Bu Opel kimindi, kimin için durmuştu? Önce son sınıf öğrencileri sokuldular arabaya.” (B.P.A. s.26)

Dördüncü bölüm, bir Pazar gününün birkaç saatlik zaman dilimini anlatmaktadır. Burada on gün sonraki yarış için Altan'la iddiaya girerler ve sözleşirler.

“«Anne be,» dedi çorbasını kaşıklarken, «Bu öğretmen neden bu kadar çok ödev veriyor bize? Pazar gelecek diye ödüm kopuyor. Ha okulda yazmışım bu yazılan, ha burda...»

«Sus. Senin aklın ermez.» «Aklım erse de ermese de bu sayfa sayfa yazıları ben yazıyorum. Madem bütün pazar yazı yazdıracak bu öğretmen, pazarları da kapatmasın okulu!»» (B.P.A. s.41)

“Altan üstünü başını süpürdükten sonra karşısına dikildi Bacaksızın:

«Haydi,» dedi. «Bir daha!»

«Sonra,» dedi Bacaksız. «On gün sonra!»

«Şimdi, hem de iki buçukluk ketenhelvasına.» (B.P.A. s.60)

Beşinci bölüm, Bahri'nin dokuz günü nasıl çalışarak geçirdiğini anlatan kısa bir girişle başlar.

“Bacaksız okula sabahlan herkesten önce geliyor, Yılmaz'la bahçeyi iki kez döndükten sonra seksen metrelik duvarın dibinde atletler gibi bir uçtan bir uca hızla koşuyordu. Yılmaz'ın elinde onun kaç saniyede koştuğunu gösterecek kronometresi yoktu; ama her gün biraz daha hızının arttığını anlıyordu. İyi bir koşucu olmuştu Bacaksız Bahri... İştahı da açıldığı için sabahlan iki tas çorba içiyor, iki üç dilim bayat ekmeği de çorbasının içine doğruyordu. Paytak Yılmaz

bile kendisinden dört yaş küçük olan Bahri'yi bir türlü geçemiyordu. Belki de paytaklığı yüzünden... Ama ne olursa olsun Bacaksız, adı üstünde, okulun en bacaksızıydı. Ayıptı onu geçememesi.” (B.P.A. s.62)

Altıncı bölümde heyecanla beklenen yarış zamanı anlatılır.

“«Haydi!» dedi Yılmaz. «Çökün şuraya bakalım!»

İkisi de kendine öylesine güveniyordu ki, bir karış ileri geçmeyi bile düşünmüyorlardı. Dizler ve tabanlar her zamankinden daha biçimli yerleştirilmişti. Her ikisi de deneyden geçmiş ünlü birer atletti sanki.

«Hazır mısınız?» dedi Yılmaz.

«Hazırız!» dediler ikisi birden, coşkudan kısılmış sesleriyle...”

(...)

“«Yaşa Bahri!»

«Koş Altan! Altan sık dişini! Altan yetiş!» ‘Onu tutanlar böyle cansız seslendiklerine göre, demek Altan gerilerde, çok gerilerde,’ diye düşündü. Bağıranların sesleri umutsuzdu. Sayıları da çok azdı. Duyulmaz bile olmuştu bu yüreklendirici sesler.

«Koş Bahri! Bahri birinci! Bahri şampiyon! Verin Bahri'ye çukulatasını! Yesin de büyüsün çocuk!»” (B.P.A. s.74-77)

Son bölüm, yarışın ertesi günüdür. Bacaksız kazandığı parayı Zühal’in sınıftan topladığı paralarla birleştirir ve sınıfın ihtiyaçlarını alırlar.

“Bacaksız, Zühal'i sabah sabah okulun yolunda yakalamıştı:

«Günaydın!» dedi.

«Günaydın Bahri kardeş. Dün akşam yarışta ben de vardım. Altan'ı çok geride bıraktın.»” (B.P.A. s.80)

Yine, bu romanda da kahraman iki yerde yakın geçmişe döner. Biri Cide'deki günlerini ve arkadaşlarını hatırladığı zamandır. Bir diğeri de yeni

gelen öğretmeni Suna Özkanoglu'nun şiddetten vazgeçmesi için, Haydar Aybekler gibi teftişe ihtiyacı olduğu anı düşünmesidir.

“Bacaksız Cide'deyken iki elinin üstünde yürüyen bir arkadaşını görmüş, harman yerinde onun gibi yürümeye çalışmıştı. Tam bir yıl çalıştığı halde, ancak duvara dayanarak iki elinin üstünde durabiliyordu. Annesinin kapattığı odada yazısını yazarken birden içi sıkılıverdi. Nerden de gelmişlerdi şu İstanbul'a. Burada da arkadaşlar edinmişti; ama nerde Cide'deki arkadaşları... Bir Güner vardı. Nedense Danacı Güner derlerdi ona... Ne iyi çocuktu. Eli açık mı açıktı. Cide'nin bayramlarında onu evlerine götürür, yaşlı başlı adam gibi sofraya buyur ederdi. Bir bayram, yumuşacık suböreği yemişti, tadı damağındaydı şu kadar yıldır. Bir de Cahide diye kardeşi vardı. Sonra Selver, Fatma, Neriman, Aysun. Ne iyi ablalardı onlar...” (B.P.A. s.37)

“Bahri, hiç inanamıyordu suçlu olduğuna. Bundan önceki öğretmen sol elle yazdığı için ilk aylarda çok kızmıştı ama, müfettiş gelince iş değişmişti. Bu kadın da nerden çıkmıştı? Müfettişin bir daha sınıfa gelmesi mi gerekirdi işlerin düzelmesi için?” (B.P.A. s.90)

Serinin son kitabı *“Bacaksız Tatil Köyünde”*; zaman yaz aylarından biridir. Bahri; babasının Almanya'ya işçi olarak gitmesinden sonra annesiyle babaannesinin yanına, Cide'nin Kargacak köyüne göç ederler. Romanın bir bölümünde kahramanın yakın geçmişe dönüşü, Cide'ye geri dönüşlerinde ne kadar zaman geçtiğinin çıkarımını okura iletir.

“«Demek Fransızca biliyorsun, öyle mi? Eğer biliyorsan çok işimize yararsın. Onlara köyümüzde çıkan tüm ürünlerimizi satarız.»

«Nereden bileyim Rasim amca. İki yıl İstanbul'da okula gittim. Okumayı yazmayı zor öğrenebildim.» (B.T.K. s.13)

Roman, Bacaksız'ın sabahın erken saatlerinde deniz fenerini izlemek için uyanması ile başlar. Yaşadıkları; karşılaştığı olaylar çerçevesinde on beş yirmi günü kapsayan bir zaman dilimi içinde sunulur.

“ Ertesi sabah elindeki bakraçla Tekin'i yol üstünde bekleyen Bacaksız, arkadaşını uzaktan görünce, «Nerede kaldın?» dedi. «Çok bekledim seni.»” (B.T.K. s. 19)

“«Balık tutmaya gittiler öyle mi? Çok güzel bizim de oltalarımız var, değil mi Bahri? Yarın oltalarımızla geliriz.»” (B.T.K. s. 23)

“Tekin’le Bacaksız Bahri ertesi sabah erkenden kalkmışlar, takımlarını hazırlamışlardı.” (B.T.K. s. 25)

“Bacaksız önceden hesapladığı gibi tam on gün sonra lacivert çizgili mavi mayoyu almıştı. Sıra koyu mavi deniz havlusundaydı. İki gün önce Jülyet’in elinde babasının arabasıyla denize giderken görmüştü böyle bir havluyu.” (B.T.K. s. 37)

“Bugün erken kalkmışlardı. Süt, yoğurt işleri olmadığı için bir süre sabah serinliğinde salyangoz toplayacaklardı.” (B.T.K. s. 44)

“«Güzel,» dedi, Bacaksız. «Şimdi siz dönebilirsiniz. .Gece bekleyecek sizi. Burada Tekin inecek. Az ilerde de ben.»” (B.T.K. s. 44)

Serinin tıpkı mekânlarında olduğu gibi zaman unsurları da aktif, dışa dönük kahraman yapısına hizmet etmektedir. Zamanın basit kurgulanışı, birbiri ardınca hareketli oluşu, çabuk ilerleyişi; onu işlevsel kılmış ve kurmaca metni estetik bir şekilde tamamlamıştır. Zaman unsuru, romanın temelinde iletilen varsıl, yoksul temasının da tanımlanmasında ve vurgulanmasında işlevsel bir görev üstlenmiştir.

2.1.2.6. Dil ve Anlatım

“Eserlerin iç dünyalarında olup biten her şeyi (olaylar, meseleler, kahramanlar, mekânlar, zamanlar) gören, bilen, duyan, idrak eden; kendine has imkân, tercih, dil ve üslûbuyla biz okuyucu/ dinleyicilere anlatan varlıktır anlatıcı.” (Çetişli, 2004: 79) Yazar, daha eserini oluştururken, yarattığı

kurmaca dünyada yaşananları okuyucuya sunacak itibarî bir anlatıcı yaratmak mecburiyetindedir.

“Anlatıcı, romancının hikâyeyi anlattırdığı, romancı ile okuyucu arasında bir ara kişidir.”(Çetin, 2006: 79) Yaşadığımız dünyayı temel alarak oluşturulan eserlerin itibari dünyasını, okuyucuya anlatmakla görevli olan anlatıcıların, o dünyayı algılayıp idrak ettikleri bir bakış açıları vardır. Bundan dolayı eserdeki bakış açısı; “ *vak’a zincirinin ve bun zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptır.*” (Çetin, 2006: 105)

İncelenen **“Bacaksız’ın Başından Geçenler”** serisinde yazar, tanrısal konumlu gözlemci anlatıcıyı kullanmayı tercih etmiştir. Her şeyi bilen ve her şeye vakıf olan anlatıcı; kahramanını her türlü tehlikeden koruyan, yoksulluğun, zor hayat şartlarının onu incitmesine izin vermeyen, ona sempati duyan koruyucu bir anlatıcı olarak karşımıza çıkar.

2.1.2.6.1. Diyalog

Yazarın roman dizisinde, gösterme yöntemlerinden biri olan sahneleme tekniğine sıkça başvurmuş olduğunu görmekteyiz. Hâkim bakış açısını kullanan yazar, romanlarında karşılıklı konuşmalara sık sık başvurarak romanların realistliğini ve inandırıcılığını korumaya çalışmaktadır. Hâkim bakış açısının kendisine sunduğu sınırsız güç imkânını bu şekilde sınırlandırmıştır. Bu da kahramanların özelliklerini, duygu ve düşüncelerini daha belirgin ve canlı kılarak romanın dinamizmini ayakta tutmaktadır.

“ Diyalog, iki veya daha fazla kişi arasında gerçekleşen konuşma demektir.(...)‘diyalog’ yöntemi, kurmaca nitelik taşıyan romanların omurgasının vazgeçilmez yapı taşlarından biridir. Doğal olarak bunun birtakım nedenleri vardır ve bu nedenler, diyalogun işlevselliğinde yatmaktadır. Her şeyden önce diyalog yöntemi, romana çeşitli açılardan güç katmakta, romanın edebî ve düşünsel dokusunu zenginleştirmektedir. Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı ‘âşikâr’ kılmak, soyut olanı

somutlaştırmaktır.” (Tekin, 2006: 255) Diyalogun çok kullanılması “belki de okuyucuyu roman dünyasının içine sokmanın en açık ve belli şeklidir.” (Stevick, 1988: 252)

“«Valla baba... Ben...» söyle diyorum!»

«Valla doğru söylüyorum baba!»

"Satar mı manav böyle kabak karpuzu?»

«Satar valla baba!..»

«Sus! satmaz böyle kabağını!»

«Satar valla billaaa! Gözüm kör olsun manavdan aldım ben»

«Nasıl manavdan alırsın! Benim verdiğim karpuz ne oldu?"

«Kaçtı baba!»

«Nereye kaçtı? Kim kaçırdı?»

«Ben kaçırdım baba!»

«Nasıl kaçırdın, anlayamadım! Yahu, hanım, deli olacağım, ben de kaçıracığım nerdeyse, tamam mı? Karpuz insanın elinden kaçır mı be?»

«Benim kaçtı baba, elimden kaçtı! Kaçtı bayır aşağı... Gözüm kör olsun gitti gitti de vurdu ağaca! Parça parça oldu!»

«Gördün mü sen!»

«Kara Marsıklar söyledi! Keriz Arif... Şopar... Sidikli Saime... Onlar yemişler, kaçırdığını karpuzu. Çekirdekleri kırmızı kırmızıymış!»

«Seni miskin, seni beceriksiz, seni sakar herif seniii! Yürü bakalım çeşme başına!.. Al şu kovayı! Şu fırçayı da al! Kamyonu pırıl pırıl yıkayacaksın, tamam mı? Sana sıpalar gibi şu kabak karpuzu yedirmezssem akşam, bana da Apti Dönmez demesinler! Yürü Bacaksız, doğru çeşme başına! Tamam, mı!»”

(B.K.S. s.32-34)

“«Neden doğru söylemeyecekmişim. Mahalle çocuklarıyla kavga ettim. Hepsini dövdüm, atladım bizim kamyonu. Üzerlerine sürdüm arabayı. Kaçırdım onları birer köşeye!

«Atmaaa!»

«Bastım gaza! Bastım marşa!..»

«Bastır bakalım, sıkı bastır!»

«Haydi, bastır cim bom bom! Hangi bacaklarınla bastın gaza be! Senin bacakların yetişir mi ki?»

«Neden yetinmesin! Şöyle bir kaydım direksiyondan, iki ayağımla birden bastım gaza! İki elimi kaldırdım, yapıştım direksiyona... Tank gibi sürdüm arabayı üzerlerine. Ellerini kaldırıp, «Teslim, teslim!» diye bağurdılar! Onları tam teslim alıyordum, Salih Amca geldi. «Haydi, bize gidelim,» dedi, «ne yapacaksın onları teslim alıp da,» dedi. öyle ya!.. Onları teslim alınca hepsini bir yere kapatacağsın ki bir şeye benzesin! Bir de başlarında nöbet tutacaksın.»

«Hadi oradan palavracı. Hiç teslim olanlar bir yere kapatılır mı? Hırsız mı onlar?»

«Neden kapatılmamış! Zindanlara bile atılır. Teslim almışım onları ben! Ne istersem yaparım. Falakaya bile çekerim!»

«Yuuu!.. Falakacıya, bak! Haydi, Falakacı, sen de!» (B.K.S. s.56-57)

“«Aman ne kadar çok para. Babanın parası mı bunlar?»

«Ne babası be. Babamın cebinde bu kadar para ne gezer. Parası olsa Külüstürüne yağla benzin alır. Benim param bunlar. Ben kazandım.»

«Yoksa sen de Paytaklar, Dobişler, Seksek Aliler, Lüfer Temeller gibi sigara mı sattın?»

«Ama ben onlar gibi polise yakalanmadım ki.» (B.K.S. s.79)

“«Görüyorsun su taşıyorum işte!»

«Üstün, başın su içinde kalmış!»

«Annem çamaşır yıkıyor da...»

«Bir kova da bana ver, ben de taşıyayım!»

«Başka kovamız yok ki...»

«Babamın bidonuyla taşısam?»

«Oluyor... Ama benzin kokmaz mı babanın bidonu?»

«Kokaaar. Taşıdığım suyu siz içecek değilsiniz ki.» (B.K.S. s.7)

«Tadı, öbür şekerler gibi de... Kendisi başka...»

«Canım, kaç kuruş, onu söyle sen!»
«Bu parayla alınmaz ki... Damgalı şekerleri para versen de alamazsın.»
«Aç da bir göreyim!»
«Açmaaam.»
«Aç canım!»
«Onları nerde açacağımı ben biliyorum.»
«Nerde açacaksın?»
«Birini Kerem'in yanında, birini Zeynep'in yanında. Öbürlerini de Sevil'in yanında...» (B.O. s.84)
“«Ne duruyorsun? Silsene torbayı, sil de önüne ot koy!»
«Dışarıda kar yağıyor, öğretmenim.»
«Yağarsa yağsın!»
«Bu karda ot olmaz ki... Yaz gelsin de çayıra çıksın at!»
«Kuru ot koy atın önüne.»
«Torbadaki arpayla saman ne olacak, öğretmenim?»
«Ne olursa olsun.» (B.O. s.38)
“«Bakalım Ferit, öğretmene gidecek mi, gitmeyecek mi. Ya giderse?»
«Ben hemen giderken yakalarım. 'Eğer öğretmene bir şey söylersen' derim, 'canına okurum,' öğlen...»
«Ya sınıfta söylerse?...»
«Haaa... İşte o zaman yandın! Öğretmen hemen yapışır kulağına. Kulağına yapıştığı bir şey değil, iki tırnağını da batırır.» (B.P.A. s.19)
“«İyi olur ama nasıl alalım?»
«Okulun karşısındaki defterciden. Hani kitap satan bir dükkân var ya...»
«Ama para...» «Sen de sınıfın parası yok mu?»
«Vaaaar... Tebeşir parası... Tam yirmi üç lira...»
«Ben on lirasıyla defterciden güzel bir sepet alırım.»
«On liraya verirler mi güzel bir sepeti?»
«Canım üstünü de ben tamamlarım, vermezse.»
«Var mı paran?»

«Akşama alacağım bir yerden.»

«Peki, ama...»” (B.P.A. s.19)

“«Onlar, bakracı görünce "süt" demesini öğrendiler? Bir dahaki gelişimizde biz de sütün Fransızcasını soralım.»

«Sorarsınız. Ben çok sevdim onları. Jülyet de çok iyi kız.»

«Kahvaltıdan sonra arabalarına binip Çandırlı Köyünün altında denize giriyorlar.»

«Biz de gidelim.»

«Ama bizim deniz donumuz yok ki.»

«Alırsınız.»

«Para.»

«Kazanırsınız.»

«Nasıl?»

«Sen bana bırak. Birer de deniz havlusu alırsınız.»

«Deniz donunu almış da havlusu kalmış.»

«Bak görürsün. On gün sonra ikisi de tamam. Yalnız köyde kimseye söylemeyeceğiz bu Fransızları. Söz mü?»

«Söz.»” (B.T.K. s.18-19)

“«Söyleyeceğim söylemesine de, bizim Kargacaklılar korkup da işi karıştırırlar diye yavaştan alıyorum.» Bir süre düşündükten sonra, «Bak Tekin,» dedi, «Mısırlar koçana durdular. Neredeyse sütlü mısırlar tencereye girecek.»

«Ben közde pişirilmişini severim.»

«Ben de. Mısır yemesini Fransızlara bir öğrettik mi?..»

«İşimiz, iş demektir. Gelsin paracıklar.»

«Dur, o kadar acele etme bakalım. Bizden önce domuzlar girmeye başladı mısır tarlalarına.»

«Amcam bekliyor geceleri. Büyükbabam da.»

«Benim de büyükbabam bekliyor; ama domuzların büyükbabamı adam yerine koydukları yok ki. Sabahleyin bir de bakıyoruz, mısır tarlası harman yerine dönmüş.»

«Anladım, Fransızları bekleteceksin tarlada.»

«Hem Fransızları bekleteceğim, hem de vurdukları domuzları onlara vereceğim.»

«Ne yapsınlar bu domuzları onlar?»

«Yesinler, ne yapacaklar başka.»

«Yenir mi domuzlar be.»

«Onlar yer. Ben İstanbul'da duydum. Yabancılar domuz etini çok severmiş. Bugün söyleyeceğim Tom Amca'ya. Diyeceğim ki...»

«Anlatamazsın ki. Dil bilmek gerek.»

«Doğru. Anlatamam. Yalnız... Eczacı Cevdet Bey var ya, o Fransızca biliyor. Ondan öğreneceğim domuzun Fransızcasını. Bu bana yeter.»

«Sonra, gerisi kolay.»

«Cevdet Bey'in motoru nah şurada demirli. İşte motorun güvertesinde güneşleniyor kendisi de.»

«Haydi, gidelim ona yüze yüze.»

«Haydi.»” (B.T.K. s.75-77)

2.1.2.6.2. İç Monolog

Diyalogların yanı sıra kullanılan iç monologlar ve iç çözümlemeler eserde kullanılan tanrısal bakış açısını tek düzelikten çıkartmış. Okurun kahramanla özdeşim kurarak, kurmaca metnin daha inandırıcı ve samimi olmasını sağlamıştır. “ Yazar; romanda her şeyi tek bir karakterin bilinç süzgecinden geçirerek verir veya hiç olmazsa romanın büyük bölümünde roman dünyasına tek bir karakterin bakış açısından bakar. Öteki karakterler, bu merkez yansıtıcı bakış açısından, davranışları ve yaptıkları işler bakımından değerlendirilirler.” (Stevick, 1988: 254) “ ‘İç monolog’ (interior monologue) okuyucuyu, kahramanın iç dünyasıyla karşı karşıya getiren bir yöntemdir. (...) İç monologda doğal bir süreç, yalın bir yapılanma vardır ve cümleler, düşüncelerin, duyguların doğal akışına uygun olarak serbest bir akışla şekillenir. Cümlelere, konuşma dilinin havası ve mantığı hâkimdir. Bu yönüyle iç monolog, en azından anlatıma, anlatılana doğallık kazandırma ve

dolayısıyla bireyin duygu ve düşüncelerini gerçekçi bir anlayışla yansıtmaya yolunda önemli bir araç olmuştur.” (Tekin, 2006: 265)

“«Bu Külüstürde iş yok ama...» dedi. «Babamda hele hiç iş yok! Bugün ne güzel de çalıştırdı Ford'u şu Salih Amca. Doğrusu birinci sınıf şoför. Ne güzel de sürüyor Ford'u.»

Yerleştiği demirin üstünde ayağını değiştirirken: «Yok canım!» dedi, «Babanı hiç de aşağı kalmaz Salih Amca'dan. Arabası, adı üstünde, Külüstür... Hiç ikisi bir olur mu?»” (B.K.S. s.71-72)

“«Bak hele!» dedi, «Hapşırık, her zaman yüzüme karşı Bacaksız, derdi. Ben olmadığım zaman adımı söylüyor. Ne iyi kızmış şu Gülten! Ben de ona bir daha Hapşırık diye takılmayacağım!»” (B.K.S. s.75)

“«Bak Gülten kardeş!» dedi içinden. «Bana acımanı hiç beğenmedim. Bacak kadar bile olsam gene de yürekli adamımdır ben! Kavgadan hiç yılmam. Hakkımı yerlerse dişlerini sökerim adamın!»” (B.K.S. s.75)

“Bu büyükler ne biçim konuşuyorlardı! Babası her sözünün sonunda, «tamam mı» derdi, bu tabakçı da «annadın mı? Annadın mı?»

'Dur sen Tabakçı Amca'dedi içinden. 'Seninle dalga geçeyim de gör!»” (B. S. K. s.12)

“Ne akıllı adamdı bu tabakçı! Nerden biliyordu, evde eski bir hırka olduğunu? Hem de Gülsen Hanım, kendi eliyle örmüştü bu hırkayı, İki yıl önce.

«Dur bakayım, olacak bir hırka...»

İşin doğrusu aranırda onun gözü şu çay takımındaydı. Gülten'in babasının eski bir ceketi vardı. Pek de eski sayılmazdı. Bu ceketi verse alabilir miydi? Hele son kez gidip gözden geçirseydi evdekileri.”(B. S. K. s.18)

“Ne demekti bu? Polisler ne topluyordu? Kent sigarası mı topluyorlardı? Satanları mı? Toplarsa demek hiç görünmemek gerekirdi, buralarda. Böyle de kepezelik olur muydu hiç? Satıyorsa Rasim abiden aldığı sigarayı satıyordu. Bir yerden kaldırıp götürmemişti ya. Bunu satacak kırk beş lirasını gene Rasim

Abiye verip bir sigara daha alacaktı. Her sigarada beş lira, on sigarada elli lira! Suç bunun neresindeydi?” (B. S. K. s.48)

“Nerden biliyorlardı kendisine mahallede Bacaksız dendiğini? Babasının koyduğu ad kimsenin aklına gelmiyordu da, mahalle çocuklarının uydurduğu adı hemen herkes yüzüne karşı söyleyiveriyordu. Birkaç ay sonra okula gidince de mi böyle olacaktı? Ne var ki oralarda bir öğretmen, bir de müdür vardı. Çıkar karşısına, «Bana Bacaksız, diyorlar,» diye dert yanardı onlara.” (B. S. K. s.52)

“‘İyi ki simit satmıyorum,’ dedi içinden. ‘Bu simitleri taşımak zor iş doğrusu. Bu camekânla kaçması da zor polisten... Doğrusunu ararsan hepsi zor... Abi olmak, zorun da zoru.” (B. S. K. s.56)

“«Otur, aksi musibet!»

Oturmak kolaydı da... Ne demekti acaba «aksi, musibet?» Ucunda cetvel tahtası olmadığına bakılırsa ikisinin ortası bir şeydi. Ne iyi, ne kötü...” (B. O. s.20)

“Neden öğretmenin kalemi, İş Bankası Müdürünün kızı Nermin’in kalemine benziyor? Hiç kaçmazdı onların gözlerinden.

Neden sınıftaki kimi yaramazlar çok sevilirdi de, kimi çalışanların yüzüne bile bakılmazdı? Hemen sezinleyiverirlerdi yan tutmaları.

Neden Neriman’ın sesi karga gibi çirkin olduğu halde, şan dersine giderdi de, sesi güzel olan Emine’yi kimse dinlemez, dinlese de övmezdi? Bu ikiliklerin gerisi gelmezdi.

Neden? Neden? Neden?

Nedenler gider de giderdi... Buraya okuma yazma öğrenmeye değil, bu nedenleri çözmeye gelmişlerdi sanki!” (B. O. s.23)

“Peki, ama yalnız yoğurt mu satılırdı onlara. Ambarda iki çuval ceviz duruyordu. Sonra kıştan kalma kestane. Neredeyse elmalar, armutlar da yetişecekti. Bir deniz ayakkabısı. Sudan çıkınca kumda giyecek. Önümüz kıştı, Fransızlar biri iki ay sonra gideceklerdi buralardan?” (B.T.K. s.38)

2.1.2.6.3. İç Çözümleme

“ İç çözümleme yöntemi (interior analysis) , en kısa tanımla, anlatıcının araya girerek kahramanının duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmasıdır. Bir romanda sıklıkla başvurulan bir yoldur bu. (...) Okuyucu ile roman kahramanının – bir başka deyişle okuyucu ile ‘anlatı’ nın- arasına girer ve kahramanın psikolojisini, zihninden geçenleri dışa aktarmaya çalışır. Aktarmada anlatıcıya düşen görev, kahramanın durumunu, inandırıcı ölçüler içinde verebilme başarısını göstermektir. Anlatılanlar yahut kahramanla ilgili olarak verilen bilgiler, kahramanın, roman dünyasındaki çizgisine, kişiliğine ve konumuna ters düşmemelidir.” (Tekin, 2006: 261)

“Yorulmuştu gene. Ayaklarım kırarak yavaşça karpuzu önüne bıraktı. Bir futbolcu çalımıyla da üzerine patlak ayakkabılarıyla basıp durdurdu. Karpuz da, karpuzdu hani! Dilim yerleri kabuğunun üstünden bile belli oluyordu. Annesi eve gider girmez bu çizgilere baka baka ekmek bıçağıyla keser, bir dilimini de eline tutuştururdu. Sıcak, beynine işlemişti. Hele babası tarlada sayıp sayıp karpuzları kucağına veriyordu ya, onları arabaya taşıırken, sırtındaki gömlek terden su kesilmişti. Arabada gelirken biraz kurumuştu; ama şimdi gene yavaştan yavaştan ter başlamıştı. Biraz da sıkıntıdandı bu! Böyle ağır işler için daha çok küçüktü.”(B.K.S. s.12)

“Bacaksız düşünüyordu: Yuvarlana yuvarlana parçalanamaz mıydı karpuz? Futbol topu değildi ya dayansın. Taşlara çarptıkça parçalandı elbet,... Demirden de olsa dayanmazdı bu yuvarlanmaya.” (B.K.S. s.12)

“Peki. Bacaksız ne yapsındı da Zeynep'ten bu yenilmişliğin acısını çıkarsındı. Okula henüz gitmemişti ki, ortaya bilgisini döksün de onu şaşırtsın, serseme çevirsin! Ama ne olursa olsun, bütün güçsüzler, bütün cılızlar, çelimsizler gibi çenesine güvenecekti, ortaya attığı akıl almaz düşüncelerle çevresinde kim varsa hepsini şaşkına çevirecekti.” (B.K.S. s.12)

“Yooo! Buna gelemezdi Bacaksız. Kendisine bir kızın acımasına dayanamazdı. Hele adı Hapşırık da olsa, bir kızın kendisine «Bacak kadar,» «kuş kadar

çocuk» demesi hiç hoşuna gitmezdi- Bacak kadardı ama kimden aşağı kakırdı. Tek başına Karamarsık Çetesi'nin karşısına bile çıkabilirdi. Önüne katar, kaçırabilirdi onları. Hiç kimseden korkmazdı.” (B.K.S. s.76)

“Bacaksız görüyor ki Gülten su taşıyor eve. Bunun sorusu mu olur? Doğru, ay aydın, olan biten ortada. Bacaksız soruyorsa, bir nedeni olmalı. Gülten'le arkadaşlık edecek, dostluğu pekiştirecektir. Geçen gün kamyonun altında saklı yataarken, Gülten'in kendisi için söylediklerini unutmamıştır, unutmayacaktır da. Azar azar, duvar örер gibi gelişen dostluklar, öyle kolay kolay yıkılıp gitmez ki.” (B. S. K. s.6)

“Bir bayram sözü duymuştı ya, kaç gün sonra olacağını bile bilmiyordu. Bacaksızın aklının ermediği bir şey varsa o da büyüklerin sık sık sözünü ettiği bu bayramlardı. Bahar Bayramı, Zafer Bayramı, Cumhuriyet Bayramı... Hele hele Çocuk Bayramına hiç aklı ermezdi. Çocuk Bayramının bir adı da 23 Nisan'dı. Bayram var diye ortalığı altüst ederler, gelgelelim Bacaksız'a bir sakızlı şeker bile vermezlerdi, al bunu çiğne de, sen de bayram yap diye.” (B. S. K. s.6)

“Kazanın durumu bir ara Bacaksızın aklından geçtiyse de geçen zamanın süresini hesaplayamamıştı. Dolması için daha çok zaman ister diye düşünmüştü. Onun aklı hep satılan tuzluktaydı. Şimdi ne almalıydı onun yerine?” (B. S. K. s.12)

“Bacaksız, kutuyu koltuğunun altına sıkıştırmıştı. Küt diye vermek olmazdı. Ya istemem deyip de eliyle itiverirse?” (B. S. K. s.24)

“Ne biçim amcaydı bu ihtiyar. Kendisinin Bacaksız olduğunu bile biliyordu. «Yaşından utan!» deyip kaçmalıydı en iyisi.

'Yaşlıları da başka oluyor bu İstanbul'un' diye düşündü. 'Hem kızıyorlar, hem de Bacaksız diyorlar. Ama gene de iyi adamlar, karşılarına alıp konuşuyorlar hiç olmazsa'

Demek 'Kent' dedikleri sigara buydu haaa! Birde ne vardı? Malboru! Mal... Mal boru... Bu Mal boru çok satılan bir sigaraydı, belki bu yüzden satıcılara az

veriyorlardı. İyi ama bu Rasim Abi neden 'Kent' sigarasında on lira bırakmıyordu kendisine?” (B. S. K. s.47)

“Bahri düşünüyordu, «Hep böyle, benimki gibi» ne demektir? O tebeşir denilen bir kireç parçasıyla çiziyordu. Bütün çizgileri beyaz beyazdı. Oysa Bahri'ninkiler kara kara... Gelelim çizginin boyuna... Onun çizdiği çizgilerin boyu nah şu kalemin boyunda olduğuna göre, neden deftere o boyda çizmiyorlardı? Deftere bu boyda çizgi sığar mıydı?” (B.O. s.14)

“Anlayamıyordu Bacaksız Bahri... Sağ el ters olmuyordu da, sol el ters oluyordu. Ayaklar da böyle miydi? Sol ayakla topa vurmamak yasak mıydı? Sol gözle bakmak, sol kulakla işitmek? Terslik mutlaka öğretmende idi. Bir de kendisine ters adam diyordu. Eğer sol el ters olsaydı, çizgiyi bu elle daha güzel çizebilir miydi hiç!” (B.O. s.14)

“Yüreği küt küt atıyordu Bacaksız'ın. Acaba kendisinin zile dokunduğunu biliyor mu, diye...” (B.O. s.75)

“Birden durakladı Bacaksız. Kötü mü yapıyordu yoksa? Hiç açmasa daha mı iyiydi? İyi ama, şu sokakta, şu mahallede. İstanbul denen kocaman kentte nasıl Önemli kişi olurdu. Bildikleri hep kendinde kalırsa, açığa çıkmazsa?” (B.O. s.76)

“Öğretmen ne demişti? Tebeşiri sağ eline, silgiyi sol eline al, dememiş miydi? Şimdi tam tersini yapabiliyordu işte. Başladı tahtayı sağ eliyle silmeye. Gözünün kuyruğuyla da bakıyordu, öğretmeni kızdırabildim mi diye.” (B.P.A. s.14)

“Doğru mu söylüyor yoksa bu çocuk,' diye düşündü annesi. Pazar günleri okul kimin için kapatılıyordu? Kim yorgunluğunu giderecekti pazar günleri? Çocuklar mı, öğretmenler mi? Herhalde yorulan, çocuklardan çok öğretmenlerdi. Onlar elli altmış çocukla uğraşıyorlardı, oysa altmış çocuk, bir tek öğretmenle!” (B.P.A. s.41)

“Bacaksız, onlarla karşılaşmamak için dönmeyi geçirdi aklından. Geç kaldıklarını anlamakta gecikmedi.” (B.T.K. s.45)

“Jülyet'i bu beklenmedik olay çok korkutmuştu. Öğrendiği bir iki Türkçe sözcükle Bacaksız'a bu korkusunu anlatmaya çalışıyor, onu yüreklendirici sözcükleri bulamadığı için kendine kızıyordu.” (B.T.K. s.73)

Yazar, toplumcu gerçekçi çizgisinin ışığında okuruna rahatlıkla ulaşabileceği sade, açık ve anlaşılır bir dil ve anlatım tutumu sergilemektedir. Çocuk kitaplarında olabilecek düşsel bir anlatım yerine yazarın, her şeyi olduğu gibi yaşatmayı tercih eden bir anlatım sergilediğini görmekteyiz. Bu sunum biçimi, çocuk okurun seviyesine uygun olup onun; romanların kahramanı ile daha çabuk özdeşim kurmasını sağlamaktadır. Ancak, yazarın roman dizisindeki ana tema olan varsıl, yoksul ilişkisini vurgulayabilmek için, yer yer kullandığı hicvedici üslûp, eserin çocuk okur tarafından anlatılanları anlamlandırmada güçlük çekmesine sebep olabilir. Yazar, bu üslûbunu daha çok Bahri'nin iç sesi olarak, onu konuşturarak bize hissettirir. Ama yine de görüyoruz ki Ilgaz, eleştirici üslûbunu mizahi üslûbuyla birleştirerek okurunu hem eğlendirmiş, hem de eğlendirirken düşündürmeye sevk etmiştir. Özellikle; varsıl, yoksul çatışmasında toplumdaki sosyal adaletsizliği, çıkarıcı insanları ve şiddet yanlısı öğretmenleri acımasızca eleştirir.

“«Hadi bakalım, halkalarınızı çizin, bırakın da gevezeliği!» Birinci sınıfın bu kolaylığı vardı işte! Sus, konuşma, deyince hemen susuverirlerdi; ama sonradan düşünürler de düşünürlerdi işin girdisini çıktısını.” (B.O. s.23)

“Bir sakarlık vardı bu sınıfta. Beş yıl önce de okutmuştu birinci sınıfı; ama böyle değildi çocuklar. Daha zeki, daha açığız, daha anlayışlıydılar.

Kim bilir, Haydar Aybekler böyle düşünmekle haklı görünse de, haksız da olabilirdi. Çocukların zamanla daha da gelişmiş olmaları gerekirdi. Ama kesin olarak doğru olan bir şey vardı ortada: Haydar Aybekler'in beş yıl daha yaşlanmış olması. Beş yıl daha çökmesi... Beş yıllık eskimesi,.. Bilgisinin üstüne yeni bilgiler koyamayan öğretmenler, yaşlanır, çağ dışı oluverirlerdi bir gün. Emeklilik bir kurtuluş değil, temize çıkış olurdu bu gibiler için. oysa öğretmenin

iyisi hiç yaslanmazdı, emekliye ayrılrsa bile, yaşlanmadan ölenler de olurdu içlerinde. Genç yaşında ölen çok emekliler çıkmıştı!” (B.O. s.25)

“Fesleğen sokaklılar bugün iki dirhem bir çekirdektiler. En güzel giymeklerini giymişler, en sevimli gülümsemelerini takınmışlardı. Uzaktan uzağa birbirlerine göz kırpyorlar, herkesi atlatarak salona girip yerleşmenin tadını çıkarıyorlardı. Şu Paytak Yılmaz gerçekten becerikli çocuktı. Nasıl kıvrımıştı bu zor işi! Acaba görevi burada bitiyor muydu? Dobiş Mehmet'te kafa kafaya vermişti ya. Demek başka bir oyun sergileyememiş olacaktı. Daha başka ne yapabilirlerdi? Başardığı iş, ufak tefek iş değildi ki... Mahir Becerikli'yi, müdürü atlatmıştı. Bu kadarı yetmez miydi?

İşte çıkmıştı sahneye Mahir Becerikli amca. Bu kadar insanın buraya ne amaçla toplandığını anlatıyordu. Hacıkalfa ilkokulu için büyük bir başarıydı bu. Okulun bahçesine büyük bir havuz yapacaklardı pek yakında. Ortasına bir fiskeye «böyle diyordu» konduracaklardı. Yaz akşamları mahallenin bütün ileri gelenleri havuzun başına geçip oturabileceklerdi. Bu, bir bakıma sayın büyüklerle, sayın seçkinlerle, sayın yetkililerle, halkça bütünleşmekti. Okulun böyle kenar bir mahallede oluşu bir bakıma şanssızlıktı ama, yönetim kadrosu ne olursa olsun, okulca üstünlüğünü ve ününü üstün başarılarla duyurmuşlardı, duyuracaklardı da! Müdür, iş ortağı Mahir Beceriklimden sonra uzun uzun konuşmasa da olurdu. Her şey ortadaydı işte. Ne söylese övünmeden ileri geçmezdi. Temiz bir yuvaydı, görünüyordu. Bu yuvada kötüler barınamazdı. Başını alır kaçardı böyleleri!

Paytak Yılmaz, sözün burasında biraz alınır gibi olmuştu. Acaba kendisi de başını alıp kaçanlardan olmasındı? Bir bakıma da yanlış değildi hani... Açıkçası, barınamamıştı bu okulda. Her gün para, her gün yardım, temiz mendil, yeni ayakkabı, beyaz yakalık... Dergi, pul, çiçek, gezi, kılık kıyafet... Judo, karate... En sonunda Yavru Kurt giysileri... Bin liralık izci takımı...” (B.O. s.59-61)

“Tüm paraları, hep Külüstürün benzinine, yağma yatırırđı. Bak hele, sen eve kahvaltılarda yağ getirme, peynir getirme, Külüstür'e yedir kutu kutu yağlan! Şu liralar da Külüstür'ün vergisine, Külüstürün onarımına, lastiklerine. Şu demet demet paralar mı? Şu beş yüzlükler de aybaşlarında bonolara! Yani bütün kazandıkları hep Külüstür'e! Çoluk çocuk ne yer, ne içey, ne giyer, kimse sormaz! Bir gün Bacaksız'ın tepesi atmıştı da, babasına asılmıştı:

«Hey baba! Bir iki ay sonra oğlun Bahri, okula başlayacak! Sen şu Külüstür'ü boşla da birazcık oğlunu gör,» diyecek oldu.

Babasının kaşları çatıldı: «Sen okula başlarsan ne yazar, başlamazsan ne yazar!» dedi, «Ama ben Külüstür 'ün aküsünü yenilemezsem, araba zınk diye durur. Eve ne bir lokma ekmek girer, ne de bir tek zeytin tanesi... Tamam mı?» Ne adamdı şu babası. En sonra söyleyeceğini, önceden söyler, böyle, «tamam mı,» diye kapatırdı sözünü. ” (B.K.S. s.37-38)

“Başının sık sık ağrıması için arkalı çocuklardan pek hoşlanmayan Haydar Aybekler, müdüre de hoş görünmek istedi:

«Pek doğru, efendim,» dedi. «İsabet buyurmuşsunuz.»

«Oraya, Güneş Okulu'na yazılmak için ödenecek paranın birazını Okulu Koruma Derneğimize bırakırlarsa, hem okulumuz kalkınır, hem de...»

«Pek doğru söylüyorsunuz Müdür Bey...» ” (B.P.A. s.6)

“Sus, terbiyesiz! Çocuklar, siz herkesle birlikte aşağı ineceksiniz. Yalnız bu arkadaşınız bahçeye çıkacak. Yürü!» Bacaksız'ı sıradan ayırıp bahçe kapısına kadar uğurladı. Ama Bacaksız hiç de tasalanmıyordu bu cezadan. Tam kapıdan çıkarken, duyulur duyulmaz bir sesle:

«Şu kadar çocuğun içinde bir ben miyim Türk çocuğu!» dedi. ” (B.P.A. s.92)

Yazar, romanlarda çocuğun çabuk kavrayabileceğı kısa, sade ve basit cümleler kurmuştur. Bu da yazarın anadilini yeterince özümseydiğini, iletilerini kısa, net ve anlaşılır bir dil içerisinde sunma amacında olduğunu göstermektedir. Süslü ve yabancı kelimelerden uzak duran yazarın, konuşma

dilinde kullandığımız deyimlere, çocukların hoşlarına gidebilecek tekerlemelere, şiirlere ve artık unutulmaya yüz tutmuş manilerimize yer verdiğini görmekteyiz.

“*Seksek Ali her akşam evine girerken söylediği tekerlemeyi tutturdu:*

**«Evli evine
Köylü köyüne
Evi olmayan
Sıçan deliğine!» (B.K.S. s.78)**

“*Haydi aslanım! Hooop!..*

Çekirge sürüsü Külüstür'ün önünü kesmiş, hep birden Bacaksız kızdırmak için el çırpıyorlardı:

**«Pır pır eder uçamaz, kuyruğu kopmuş kaçamaz! .. Pır pır eder uçamaz,
kuyruğu kopmuş kaçamaz!**

Paytak Yılmaz:

«*Haydi, dayanın çocuklar!, dedi, «Aküsü boşalmış bu Külüstürün!»*

**«Kabaramazsın Kel Fatma! Annem güzel, sen çirkin! Pır pır eder kaçamaz
Kanadı da kopmuş uçamaz!**

Şıpır şıpır terler akıyordu. Bacaksızın alnından.” (B.K.S. s.40)

“*Tam tersine, karpuz gittikçe hızlanıp uzak taşıyordu. Bir ara onu gözden kaybedince:” (B.K.S. s.14)*

“*Karpuz sanki şahlanmıştı, yeşil bir al gibi önüne çıkan taşları, çakılları aşıyor, dur, durak bilmiyordu. Soluk soluğa kalmıştı Bacaksız. Bir ara durup soluk almalı, yüreğinin çarpıntısını yatıştırmalıydı. Koşsa da başaramazdı artık. Olduğu yere çöküverdi, yorgunluktan. Oturduğu yerden yolun alı başına doğru bir göz attı. Şaşılacak şey! Karpuz yoktu, uzaklarda bile! Nasıl olurdu! Nereye giderdi karpuz?” (B.K.S. s.15)*

“*Tepesi almıştı Bacaksız'ın. Bu kadar kadını kim toplamıştı bu arabanın başına? (B. S K.. s.23)*

“Kızını böyle yumurtaya bulanmış ekmek dilimi gibi görünce **aklı başından gitmişti.**” (B. S K.. s.41)

“Bahri, Malboro'yu kırk beş liradan aldığı halde, gene de **gönlü razı olmuyordu** onun hapslere atılmasına.” (B. S K.. s.85)

“Ama neresinden belliydi güzelliği oda bilmiyordu. Gerçekten de Saim Saymanla Mahir Becerikli çok **para dökmüşlerdi** buraya.” (B.O. s.56)

“İkisi birbirini görünce her şeyin ortaya çıktığını anlar gibi olmuşlardı. **Gözlerini yere dikmiş, işin içinden nasıl çıkacaklarını hesaplıyorlardı.**” (B.O. s.85)

“Eğer Fesleğen Sokağındaki ana babalar, okulların açılma gününü sabırsızlıkla bekliyorlarsa, çocukları için **vezir düşü gördüklerinden** değildir.” (B.O. s.6)

“Müdür, **göz ucuyla sıraların üzerine baktı**, hemen hiçbir sırada yıkanmış, ütülenmiş mendile rastlamadı.” (B.P.A. s. 12)

“Gene bu haylazın, bu sol eliyle yazı yazan Bacaksız'ın yüzünden, tam bir teftiş bile yapamamıştı müfettiş. Atatürk'ün resmini bile **gözden kaçırmışlardı** demek.” (B.P.A. s. 12)

“**Canını dişine takmış, sağına soluna göz ucuyla bile bakmadan** koşuyordu. Durum, zaman yitirmeye hiç elverişli değildi!” (B.P.A. s. 76)

“Altan **boynunu bükmüş, duruyordu** arkasında.” (B.P.A. s. 76)

“«Şimdi böyle söylüyorsun, öyle mi? Başlarken neden böyle konuşmuyordun? Artık **senin pabuçların da dama atıldı.**” (B.T.K. s.40)

“Bacaksız'ın **aklı başka yerlerdeydi.**” (B.T.K. s.60)

“Bir süre daha **çıt çıkarmadan beklediler. Ağzılarını bıçak açmıyordu.**” (B.T.K. s.57)

“Seyirciler, **işin sarpa sardığını sanarak büsbütün telaşlanmışlardı.** (B.T.K. s.69)

“Çarpıntıdan, coşkudan kısılan bir sesle başladı okumaya:

**Ben küçük bir uçmamın
Uçmak isliyor canım!
Dokundum mu düğmeye
Masmavidir dört yanım.” (B.O. s.64)**

“Ferit, nerde kaldığını pek kestiremeden okumaya başladı:

**Bir kartalım kocaman
Arkamda mavi duman
Ne toptan, ne roketten!
Hiçbir şeyden korkmam ben!” (B.O. s.67)**

“Gülten hemen elindeki kovayı oracığa bırakıverdi. Ketenhelvacının manilerini dinlemek için kendini hazırlamıştı. Çok severdi onun manilerini. Çocukların içini açan, içiyle birlikte iştahını da açan o tatlı ses taaa uzaklardan duyuluyordu:

**«Vermiştim bu işe ara
Gene düştüm sokaklara
Nerdesiniz yavrularım
Yok mu kimselerde para?
Oy ne güzel ketenhelvam!»” (B.P.A. s. 45)**

“Ketenhelvacı dört yanını saran çocuklarla karşıdan görünmüştü. Üstü minare külahını andıran yeşil boyalı teneke kutusunu koltuğunun altındaki üçayaklı iskemleye oturtmadan, olduğu yerde dikiliyor, sağına soluna başını çevire çevire manilerini söylüyordu:

**«Çocuklar çeşme başında
Kimi oyunda kimi işinde
Parasız camdan bakar
Paralı benim peşimde
Oy ne güzel ketenhelvam.»” (B.P.A. s. 46)**

“Ketenhelvacı, işinin yavaşladığını anlayınca yeniden manilere başlamıştı:

**«Bu havanın arkası kar
Kar gibi ketenhelvalar
Elleriniz gitmez cebe
Cebinizde akrep mi var?
Vay ne güzel ketenhelvam?» (B.P.A. s. 53-54)**

“Yarış pazarlığını duymuş, onları kızdırtmak için hemen bir mani düzenleyivermişti ketenhelvacı:

**«Haydi aslanlar ortaya,
Kazanan yapışsın helvaya
Geride kalan yarışçı
Açsın ağzını havaya.
Oy ne güzel ketenhelvam...» (B.P.A. s. 57)**

Dilin zenginliklerini ve farklılıklarını sergilemek amacıyla yöresel dil unsurlarına da yer veren yazar, standart dilin kullanımını özendirmek gayretindedir. Bu yüzden kahramanının panik hâlindeyken memleketinin dilini konuşmasına müsaade eder. Yazarın bu tutumu kurmaca metinde kahramanlarını tüm gerçeklikleri ile ele aldığını göstermektedir.

“İstanbul'da edindiği düzgün konuşmayı şaşkınlıktan, unutmuş, memleketinde konuştuğu ağızla sesleniyordu sokaktakilere: " Bi yaaa!.. Yoldan bi yaaa!.. Vallaaa şaka demeeeyon! Zaptedemeeeyon gamyonu! Kör olayım canınıza kıyaaa!..»” (B.K.S. s. 44)

“Bu söz bura işi değildi. Cide'de öğrenmişti. Ama anlamıştı Tomruk, sinsi sinsi de gülüyordu:

«Sen gene öyle belle!» dedi, «Hiç para vermiyi alırkene!»

Konuşurken enselemişti öğretmen,

«Ne konuşuyorsunuz siz!» diye çattı kaşlarını.

«Heç öğretmenim. Bu deyi kî...»

«Ne diyor?»

«Bu öğretmen gurban dilencisi deydi!...»

Şaşırmıştı birden Öğretmen:

«Bu da nerden çıktı! Söyledin mi böyle bir şey?»

(...)

Bu işin içinde bir «et» sorunu, bir kasaplık işi olduğuna göre, başka kim söyleyebilirdi? Ne yapmalıydı şimdi? Kapatmaktan başka çare yoktu konuyu.

«Vallahi de, billahi de ben dememişem öğretmenim!»

İşle böyleydi Tomruk, kızdı mı, yeni öğrendiği İstanbullucayı unutuverirdi, işte böyle!

«Hadi bakalım, halkalarınızı çizsin, bırakın da gevezeliği!» (B.O.s.21-23)

Yazarın açık ve anlaşılır dilinde göze çarpan özelliklerden biri de argodur. “Argo, ortak özelliklere sahip toplumsal bir zümrenin kendi aralarında geliştirdikleri özel bir alt dildir. Genellikle farklı etnik, soysal, kültürel, ekonomik yapıya sahip kesimlerin karıştığı kozmopolit kentlerde ortaya çık([ar]).” (Çetin, 2006: 268-269) Serinin ikinci romanı “**Bacaksız Sigara Kaçakçısı**”nda Ilgaz, kahramanın içinde bulunduğu kozmopolit çevreyi yansıtan argo kelimeleri kullanan şahıslara yer vermiştir. Kurmaca metnin kurgulanışında yarattığı çevreyi yansıtmaları bakımından yazarın böyle bir dili kullanması normaldir. Ancak, kitap boyunca sıklıkla kullanılan argo kelimeler, çocuk okurun metni anlamlandırmasını güçleştirebilir ve ona pek bir artı kazandırmaz. Aslında kahraman da argo sözcükleri bilmez ve kullanmaz. Hatta yazar, romanın bir bölümünde Bacaksız’ın öğrendiği argo kelimeleri zihninde nasıl anlamlandırdığını vermektedir. Burada aslında; yoksul hayatın, ilgisiz anne babanın ve kötü çevrenin çocuğu nasıl olumsuz etkilediğinin ve çocuğun, sokak dilini ne şekilde öğrenebileceğinin iletisi sunulmaktadır.

“‘Kim ne derse desin, **kıyak** iş bu’ diye düşündü. Bu ‘**kıyak**’sözünü de Rasim abiden öğrenmişti. Rasim abi **kıyak** abiydi. Birçok söz biliyordu, başkasından hiç duymadığı. ‘**Araklamak**’ diyordu, ‘**toz ol**’ diyordu, ‘**al voltanı**’ diyordu. Nasıl

konuşmaydı bunlar? Yoksa okulda mı öğretiyorlardı bunları? Hele dur bakayım, yemeğe ne diyordu? Ha?... 'Kayıntı' gibi bir şey.” (B.S.K. s.48-49)

“«Okuttun mu Kent'i?»

«Hmm, okuttum.» dedi Bacaksız Bahri, biraz da böbürlenerek.” (B.S.K. s.57)

“«Kent var abiler!.. Amerikan Kent!.. Olmaz! Daha geriden gel. Ben cızlamı çektim mi düşme peşime sakın! Çeşme başında beni beklersin! Kent var. Kent!»” (B.S.K. s.57)

“«Hadi uğurlar olsun! Öyle salata satar gibi, yol ortasında bağırma bir daha! Piyastos olursan kıvırcık saçlarını düzeltiverirler, hayırlarına, aynasız abiler!»” (B.S.K. s.70)

Serideki tüm romanlarda yazar, tanrısal bakış açısını kullanmasına rağmen sık sık karşılıklı konuşmalara yer vererek anlatım biçimini tek düzelikten kurtarmıştır. Yazarın gerçekçi bakış açısı; okurun, eserin inandırıcılığı yönünde olumlu bir tavır takınmasını sağlamış. Böylelikle okur, eserlerin kahramanı ile rahatlıkla özdeşim kurabilmiştir. Tıpkı kahraman, zaman, mekân ve olayların kurgulanışında olduğu gibi dilin kullanımında ve yazarın üslûbunda da canlılık, samimiyet ve hareket hâkimdir. Yalın ve sade üslûbunda kendine özgü, okurunu sarıveren bir üslûbu vardır.

3. İKİNCİ BÖLÜM

3.1. RIFAT ILGAZ'IN “BACAKSIZ'IN BAŞINDAN GEÇENLER” SERİSİNİN İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ana dili öğrenimi gelişigüzel kültürlenme yoluyla ailede başlar, kasıtlı kültürlenme yoluyla da eğitim kurumlarında devam eder. Ana dili öğretiminde eğitim kurumlarında uygulanan yol ve yöntemler çok önemlidir. İlköğretimde Türkçe öğretiminin temel amacı; öğrencilere okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dilbilgisi kurallarının kavratılmasında yeterli bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırabilmektir. Yine onlara dil sevgisi ve bilinci aşılayarak öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmeyi hedefler.

“Türk eğitim sisteminde, bireylere zihinsel gelişimlerine ve toplumsal gereksinimlerine dayalı olarak gerekli dilsel beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasında Türkçe öğretimine önemli sorumluluklar düşmektedir. Türkçe öğretimi tek boyutlu bir bilgi ve beceri alanı olmayıp, dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi girişik etkinlikleri içeren bir özelliğe sahiptir. Birbirleriyle doğrudan ve dolaylı ilişkiler ağı içinde bulunan bu etkinlikleri içeren öğretim; yazım, noktalama ve dilbilgisi çalışmalarıyla da beslenerek, birbirini bütünleyen bir anlayışla eğitimin değişik aşamalarında sürdürülür.” (Kavcar, Oğuzkan, Sever, 2004: 132)

“Türkçe Öğretim Programında, öğrencilerin bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini kazanması ve bunu yaşam boyu sürdürmesi amaçlanmaktadır. Bu program ile öğrencinin zihinsel becerilerini geliştirerek, bilgiyi yapılandırması beklenmektedir. Böylece bilginin transferi yani yeni bir duruma çevrilmesi ve uygulanması önem kazanmaktadır.(...) Dil öğretimi, bütün öğrenme alanları birbiri ile doğru etkileşim içinde olduğundan dinleme, konuşma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanlarının birbirini bütünleyen ilişkiler içinde yapılmalıdır.” (Demirel, Şahinel, 2006: 12)

Programa göre öğrenci; okuduğunu ve dinlediğini anlayıp yorumlayabilen,

duygu ve düşüncelerini sözle ya da yazıyla etkili ve doğru bir şekilde aktarabilen bir birey olabilmelidir.

3.1.1. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARI

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin genel amaçları:

I. Genel Amaçlar

Madde 2.

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

3.1.2. İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI

Öğretim programının genel amaçları Türk Millî Eğitiminin Amaçları'nda belirtilen ve Türk milletinin bütün fertlerinin nasıl yetiştirilmesi gerektiği ile ilgili hususlar dikkate alınarak düzenlenir. İlköğretim Türkçe Öğretim Programı birinci kademe (1-5.sınıflar) ve ikinci kademe (6-8.sınıflar) olmak üzere iki ana programdan oluşmaktadır.

1-5. Sınıflar;

Türkçe öğretiminin amacı, Türk Millî Eğitimin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak **öğrencilerin:**

1. Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini geliştirmek,
2. Türkçeyi sevmelerini, doğru, güzel ve etkili kullanmalarını sağlamak,
3. Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirmek,
4. Metinler arası okuma becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek,
5. Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,
6. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma becerilerini geliştirmek,
7. Bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek,
8. Bilgi teknolojilerini kullanarak okuma, metinler arası anlam kurma ve öğrenme becerilerini geliştirmek,
9. Kitle iletişim araçlarıyla aktarılanları sorgulamalarını sağlamak,
10. Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak,

11. Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
12. Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak,
13. Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamaktır.

6-8. Sınıflar;

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak **öğrencilerin:**

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,
2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,
3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,
4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,
5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,
6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,
7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,
8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,
11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

“İlköğretim birinci kademe ve ikinci kademe öğretim programları incelendiğinde yapılandırıcı yaklaşım merkezde olmak üzere aktif öğrenme, çoklu zekâ gibi her bireyin kendine özgü öğrenme yeteneği ve yöntemi olduğunu ilke edinen çeşitli eğitim yaklaşımlarını dikkate aldığı görülmektedir. Bu yaklaşım ile öğretim programları bireyin ön bilgilerinden hareket eden, onun deneyimlerini ve görüşlerini önemseyen, bireyin her türlü etkinliğe etkin katılımını sağlayan; bilginin, becerinin öğrenci tarafından inşa edilmesine (yapılandırılmasına) imkân veren bir öğretim ortamını zorunlu kılmaktadır. (...) Bu özelliği ile öğretim programı Türkçeyi doğru ve etkili kullanan, kendini ifade eden, iletişim kuran, iş birliği yapan, girişimci ve sorun çözen, bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, inceleyen, eleştiren, sorgulayan, yorumlayan, haklarını ve sorumluluklarını bilen, çevresiyle uyumlu, şartlandırmaya karşı duyarlı, okumaktan ve öğrenmekten zevk alan, bilgi teknolojilerini kullanan, üreten ve geleceğe yön veren bireyler ve bu bireylerden oluşmuş bir toplum hedeflemektedir.” (Akyol, Kırkılıç, 2007: 353)

3.1.3. BACAKSIZ’IN BAŞINDAN GEÇENLER SERİSİNİN

İLKÖĞRETİM TÜRKÇE PROGRAMINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

“Bacaksız’ın Başında Geçenler” serisini İlköğretim Türkçe Öğretim Programı’na göre şöyle değerlendirebiliriz:

1.Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

“Söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar- ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak

değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” (Aksan, 1996: 7) Bu nedenle öğrencilere sunulan metinler, anadilinin yansıtıcısı durumunda olmalıdır. İncelememize konu olan **“Bacaksız’ın Başından Geçenler”** serisindeki çocuk romanları yalın anlatımı, sade üslûbu, yabancı sözcüklerden arınmış olması ile çocuğa anadilini benimsetecek ve sevdirecek düzeydedir. Aynı zamanda eserler öğrencinin kendi dilini sevip benimsedikten sonra diğer başka dilleri de kolaylıkla öğrenip kullanabileceğini göstermektedir. Bunun en güzel örneğini serinin son kitabı **“Bacaksız Tatil Köyünde”** romanında görmekteyiz. Bacaksız, yaz tatili için gittiği Cide’nin bir köyünde, karşılaştığı Fransız aile ile öğrendiği birkaç sözcük ile iletişim kurar.

“Tekin, «Günaydın Jülyet!» diye seslendi uzaktan.

Kız elindeki çiçeklere ayağa kalktı «Bonjur,» diye yanıtladı.

«Bonjur,» dedi Bacaksız Bahri de.

Bu sözün "Günaydın" anlamına geldiğini anlamıştı. Tek öğrendiği Fransızca sözcük de bu "bonjur"du işte.

«Süt!.. Süt!..» diye koşarak çıktı önlerine Jülyet.

Bacaksız Bahri, ilk öğrendiği Fransızca sözcüğü tam yerinde kullandı. Bir kez daha, «Bonjur,» dedi. Jülyet, karşılığını vermişti, tatlı tatlı gülerek, «Bonjur,» dedi.” (B.T.K., s.15-16)

2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,

İncelememize konu olan çocuk romanları sade bir dil ve yalın bir anlatıma sahip oldukları için kurguda yer alan olayları çocuk, zihninde rahatlıkla anlamlandırabilir; bunları görsel materyallerle ifade edebilir. Eserler, gerek anlatımı gerekse görsellerle zenginleştirilen resimleri sayesinde çocuk okuru başka diğer eserleri okumaya sevk ettirecek, okurda okuma sevgisi ve

alışkanlığı kazandırabilecek düzeydedir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini geliştirmek” maddesi ile de ilişkilidir.

3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,

Ana dilinin öğretilmesinde ve benimsenip sevilmesinde önemli yeri olan kitapların; çocukların duygu, düşünce dünyalarını geliştirerek sözcük dağarcıklarını arttırması beklenir. **“Bacaksız’ın Başından Geçenler”** serisinin romanlarında okuyucusunu sarıveren, yalın, sade ve duru bir anlatım göze çarpar. Böylesi bir anlatım, çocuğa kitabı, dilini, okumayı sevdirebilecek bir nitelik taşır. Yazarın ayrıca, ana dilinin doğru, güzel ve etkili kullanıma ilişkin, okuruna, eserler içinde hissettirmeden bunun iletisini vermeye çalıştığını görmekteyiz. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Türkçeyi sevmelerini, doğru, güzel ve etkili kullanmalarını sağlamak” maddesi ile de ilişkilidir.

“Bu büyükler ne biçim konuşuyorlardı! Babası her sözünün sonunda, «tamam mı» derdi, bu tabakçı da «annadın mı? Annadın mı?»” (B.S.K., s.12)

4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,

İnlememize konu olan eserlerde başlıca göze çarpan en önemli özelliği yazarın, çocuk okuru eğlendirirken düşündürmeye sevk etmeyi hedeflemiş olmasıdır. Bundan dolayıdır ki çocuk okurun rahatlıkla özdeşim kurabileceği kahraman Bacaksız Bahri; düşünen, araştıran, sorgulayan, olaylar arasında ilişki kuran, eleştiren, tahmin eden, sorunlarla başa çıkabilen ve karşılaştığı durumları, olayları değerlendirebilen bir kahraman olarak çizilmiştir. Bu eserler, öğrencinin / okurun duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirerek günlük hayatta karşılaşılabileceği benzer problem durumlarına da farklı

çözümler üreterek karşılaştığı problemin üstesinden gelmesini sağlayabilir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerilerini geliştirmek” maddesi ile de ilişkilidir.

5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,

Çocuklara sunulan eserlerin onların ilgi alanlarına ve dünyalarına hitap edebilecek, dil, anlatım ve içerik bakımından çekici eserler olması gerekir. Çünkü öğrencinin/ çocuğun bu yaşlarda okuyacağı eserler, gelecekte çocukta okuma alışkanlığının ve dil bilincinin yerleşmesinde önemli bir yer tutar. Onun sürekli okuyan ve araştıran bir birey olmasını sağlar. İncelememize konu olan bu eserler, çocukların ilgi alanlarına ve seviyelerine uygun, dil zevkini ve bilincini, sanata duyarlılığını ve yaratıcı düşünme gücünü geliştirerek çocuğu başka diğer eserleri okumaya yöneltecek ve çocukta okuma bilincinin yerleşmesine yardımcı olabilecek eserlerdir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek” maddesi ile de ilişkilidir.

6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,

Serinin son romanı “*Bacaksız Tatil Köyünde*” hariç, diğer romanlarda çocuğun anlam dünyasını zorlayan ya da karıştıran yabancı sözcüklere yer verilmediği görülmektedir. Son romanda ise yer alan Fransızca sözcüklerin diğer bir dilin öğrenilmesine ilgi uyandırabilmek için kullanıldığı görülmektedir. Çok yönlü ve yaratıcı düşünebilen bireyler, okuduğunu daha hızlı ve doğru anlamlandırarak zihinlerindeki söz dağarcıklarına yeni kavram ve kelimeler yerleştirebilirler. Görülüyor ki serinin tüm romanları; Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan, çocukta merak duygusunu harekete geçiren, çocuğun çok yönlü ve yaratıcı düşünmesini sağlayan, çocukta

belli bir dil bilinci, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırabilecek romanlardır. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Metinler arası okuma becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek” maddesi ile de ilişkilidir.

7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,

Çocuk okura sunulan eserlerin, onların kişisel gelişimine katkıda bulunabilecek ve onlara estetik bir duyarlılık kazandırabilecek düzeyde olması gerekir. İncelememize konu olan *“Bacaksız’ın Başından Geçenler”* serisindeki romanlar, okurunu sıkmayan ve didaktik bir tutum sergilemeyen, mizahi ve eleştirici bir anlatımla ele alınmıştır. Bundan dolayı yazarın okurunu; başarmaya, hedeflerini gerçekleştirmeye, yaratıcı düşünmeye, ilgi alanlarına yöneltmeye ve olaylar karşısında eleştirel düşünmeye davet eden tutumunu görmekteyiz. Yazarın bu tutumuyla eserler, çocuğun/öğrencinin zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişimine olumlu yönde etki ederek bunları bir davranış olarak benimseyip kazanmasını sağlayabilir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek; bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihninde yapılandırma becerilerini geliştirmek; kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak.” maddeleri ile de ilişkilidir.

8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,

İncelememize konu olan eserler, okuma sevgisi ve alışkanlığı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, yorumlama ve değerlendirme becerileri gibi çeşitli beceriler kazandırabilir. Bu nedenle çocuğun kendi ilgi alanlarına, duygu ve düşünce dünyasına hitap eden diğer kitle iletişim araçlarını- gazete, dergi, ansiklopedi, sözlükler vb. basılı materyalleri- belirlemesini sağlayarak çocuğu okumaya sevk edebilir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe

programındaki “Bilgi teknolojilerini kullanarak okuma, metinler arası anlam kurma ve öğrenme becerilerini geliştirmek; kitle iletişim araçlarıyla aktarılanları sorgulamalarını sağlamak; yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak.” maddeleri ile de ilişkilidir.

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

İncelememize konu olan romanlarda Türk ve dünya kültür sanatına ait kültür mirasımız, İstanbul’daki Boğaz Köprüsü’nden bahsedilir. Bacaksız Kamyon Sürücüsü” romanında kahraman burayı görmemiştir; ama arkadaşlarına üstünlük sağlamak için görmüş gibi anlatır ve onları Boğaz Köprüsü’ne hayran bırakır. Burada okurun gözünde canlandırılan Boğaz Köprüsü tasviri, kültürel ve dünya miraslarını tanıyamamış, kendi bulunduğu yerden başka bir yer görme imkânı bulamamış bir okur için, farklı ve güzel bir öneme sahiptir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek; yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak.” maddeleri ile de ilişkilidir.” maddeleri ile de ilişkilidir.

10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

İncelememize konu olan eserlerde romanın başkişisi tarafından hoşgörülü olmanın, yardımseverliğin, doğru ve dürüst olmanın, aile, arkadaş, okul sevgisinin, yaşama sevinci, insan ve doğa sevgisinin, duyarlı, özverili olmanın, paylaşmanın, çalışmanın ve üretmenin önemi üzerinde durularak okura bunların iletisi verilmeye çalışılmıştır. Eserlerde, insanı ve doğayı seven, ona saygılı bireyler oluşturmak hedeflenmiştir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak; millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek.” maddeleri ile de ilişkilidir.

11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

İncelememize konu olan eserlerde dürüstlülüğün önemi, yardımseverlik, arkadaş sevgisi ve paylaşma duygusu, Atatürk sevgisi, çalışmanın ve üretmenin önemi üzerinde durularak okura/ öğrenciye manevî, kültürel ve insanî meziyetler benimsetilmeye çalışılmıştır. Yine yaşamın gerçeklerine ilişkin konuların işlendiği, insanı ve doğayı sevdirdiği, otoriteye körü körüne itaat anlayışı kazandırmadığı, hiçbir ulusun aşağılanmadığı bu eserler; çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal yönlerden gelişimine katkıda bulunarak toplumun değerlerine saygı duymasını sağlayabilecek eserlerdir. Bu madde aynı zamanda 1-5. Sınıflar Türkçe programındaki “Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak; millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek; yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımlarını sağlamak.” maddeleri ile de ilişkilidir.

SONUÇ

Bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın *“Bacaksız'ın Başından Geçenler”* serisindeki çocuk romanları biçim ve içerik bakımından incelenip serinin İlköğretim Türkçe Programına göre değerlendirmesi yapılmıştır. Bu inceleme ve değerlendirmeler ışığında birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

1. *“Bacaksız'ın Başından Geçenler”* serisi biçim bakımından incelendiğinde; kâğıt, kapak, harf, sayfa düzeni ve boyutlarının çocuk romanlarında olması gereken tasarım özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Renkli kapak tasarımlarıyla çocuk okuru ilk bakışta cezbedebilecek düzeyde hazırlanmıştır. İç bölümlerde metinle ilişkili, bütünlük arz eden ve tutarlı, yeteri kadar resim vardır. Ancak; resimlerin renksiz oluşu ve karikatür havası taşıyan resimler olması eserlerin okur tarafından biçimsel olarak fazlaca benimsenmemesine neden olabilir. Çocuk romanlarında ayrı bir yeri olan resim, fotoğraf gibi görsel öğelerin çarpıcı ve etkili bir şekilde sunulması, okurun ilgi düzeyinin daha çok artmasını sağlayacaktır.
2. *“Bacaksız'ın Başından Geçenler”* serisinin içerik bakımından incelendiğinde yalın ve basit bir kurguyla oluşturulduğu görülmektedir. Bununla beraber mükemmel bir tertip ile okurunda uyandırdığı merak ve ilgi duygusunu eserlerin sonuna kadar sürdürebilmeyi başarmış heyecanlı ve sürükleyici romanlardır. Eserlerin kurmaca metni ile okuyucunun gerçek dünyasının neredeyse bire bir örtüşüyor olması onların; okur için daha cazip bir hâle dönüşmesini sağlamıştır. Abartılmış bir meraktan kaçınılarak çatışmalarda duygusallık ya da rastlantısallığa yer verilmemiştir. Kurguda; okurun gülmesi, eğlenmesi eğlenirken de düşünmesi amaçlanmıştır. Yaşanan olaylar, kahramanlar, zaman ve mekân okurun hemen her zaman kendi gerçek dünyasında da karşılaşabileceği, kendini yaşananların içinde hissedebileceği bir şekilde yaratılmıştır.

Olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu sürekli bir devinin içindedir. Olay örgüsünün ve kahramanların hareketli bir yapıya sahip oluşu çocuk okurun eserleri çabucak okumasını ve diğer başka arayışlara, başka eserlere yönelmesini sağlayacaktır. Tematik güce yüklenen dürüstlük, doğruluk, iyimserlik, paylaşımcılık... vb. meziyetler; okurun kahramanla özdeşim kurarak bunları içselleştirmesini sağlamıştır. Eserlerde kahramanın kişiliğinde sunulan bu iletiler, kurgu içinde eritilerek okura sezdirilmiş ve okurun insanı, hayatı, evreni anlama yetisine ve duyarlılığına uygun olarak verilmiştir. Yine yazarın romanlarında önemle üzerinde durduğu varsıl, yoksul temasından ve toplumcu gerçekçi çizgisinden hareketle, kahramanını her durumda koruyan ve gözetten biri olarak var olduğunu görmekteyiz. Hatta onun sol eli ile yazması sonucunda karşılaştığı şiddet olaylarına dikkat çekerek, eğitimde her öğrencinin farklı olduğunu, farklı öğrenebileceğinin çok güzel bir örneğini vermiştir. Eğitimcilerin, öğrencilerinin farklılıklarına saygı duymaları gerektiğinin üzerinde durmuştur. Ancak; içerik açısından bir noktaya dikkat çekmek gerekir. Çocuk eserlerinin ideoloji ve inançları benimseten ya da kötüleyen tavırlardan uzak olması gerektiğinden, tam olarak belli bir ideolojiyi okuruna benimsetme amacı taşımasa da kurguda bozkurt iğnesi ile kahramana zarar veren öğretmen Suna Özkanoglu'nun yer alması, eserlerin inandırıcılığını biraz sarmıştır. Eserler, bu noktada çocuk dünyasından uzaklaşmıştır. Çünkü; *“çocuk kitabı yazarı, bir düşüncenin, inancın peşinde koşan o düşüncenin ya da inancın doğruluğuna çocukları inandırmaya çalışan bir söylevci değildir. Yazarın öncelikli sorumluluğu, çocukları kendi deneyimleriyle bilgilendirme ve yetiştirme anlayışından çok, dilin anlatım olanaklarıyla kurgulanmış; çocuğun kendini, insanı ve yaşamı tanımasına olanak sağlayacak yaşam durumları yaratacak olmalıdır.”* (Sever, 2003: 23)

Kahramanlar, tek ve belli yönleri ile öne çıkan tiplerdir. Derin ruh tahlillerine yer verilmemiştir. Yazar, kahramanların birkaç özelliğinden yola çıkarak onları okur gözünde canlandırmaya çalışmıştır. Hem tematik güç ve karşı gücün hem de yardımcı güçlerin kurgu içindeki durağan olmayan hâlleri, romanlardaki aksiyonu canlı tutmuş; bu sayede de kişiler ile olaylar arasındaki inandırıcılık düzeyi arttırılmıştır.

Zaman ve mekân da tıpkı kahramanlar gibi romanın kurgusuna uygun bir şekilde oluşturulmuş basit ama etkin unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle mekânda dış mekânların ağırlıklı olarak yer alması ve romandaki zamanın birbiri ardınca seyredışı, kurgunun sağlam temellere oturmasına yardımcı olmuştur. Yazarın yalın ve sade dili, duru anlatımı ile söyleyişindeki ustalık romanları güçlü kılan bir diğer yöndür. Çocuk dünyasına, seviyesine inebilen yazar; yapıtlarındaki estetik dokuyu asla bozmamıştır. Aslında görünüşte çok basit ve söylenmesi kolay görünen yapısı ile eserler; temelinden herhangi bir taşı dahi kıpırdatılamayan bir bina düzeninde inşa edilmiştir. Ilgaz'ın söyleyişindeki bu ustalık, onun edebiyatımızın usta çınarlarından bir olduğunun en güzel kanıtıdır. Söyleyiş özelliğini yitirmiş, kullanılmayan sözcüklere yer vermeyen yazar, Türkçenin zengin anlatım gücünden yararlanarak çocuğun dilsel gelişimini, yaratıcı düşünme gücünü devam ettirecek, çocuğun doğasına uygun sözcükler, deyimler, tekerlemeler kullanmıştır.

Romanlarda toplumdaki cinsel kimliklere yönelik geleneksel bir yargının açıkça yer aldığı görülmektedir. Toplumumuzda kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha uslu ve sakin olduğu görüşünün hâkim olmasından olsa gerek, romanlarda tematik güç ve yer alan diğer kahramanlar ağırlıklı olarak erkek karakterlerden seçilmiştir. Hatta Bacaksız Bahri'nin yaptığı haylazlıklar, bir erkek karakterden beklenebilecek davranışlar olarak sezinlettilerle romanın kurmaca dünyasının daha anlamlı hâle getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Romandaki bayan karakterler daha narin, düşünceli ve olgun olarak çizilmiştir. Hatta güçlü olarak çizilen Zeynep karakteri bile erkeksi tavırları ile öne çıkarılmıştır.

İçerik ile ilgili değineceğimiz bir diğer nokta da kahramanın, yaşadığı toplumsal çevre ile bu çevrenin kültür özelliklerini benimseyerek değişmeye başlamasıdır. Yazar böylelikle okuruna, çocuk üzerinde toplumsal çevrenin ne kadar etkili olduğunu göstermeye çalışmıştır. Denetimci ve baskıcı anlayışa direnen şahıslar çizen yazar, gerçekliğin kendisini otorite kabul ederek çocuğu kendi gerçek dünyasından uzaklaştıran, boş inançlarla ya da hayali varlıklarla dolu bir kurgu yaratmamıştır.

3. **“Bacaksız’ın Başından Geçenler”** serisi İlköğretim Türkçe Programına göre değerlendirildiğinde, çocuğun gelişimsel özelliklerini (bilişsel, sosyal, dilsel, toplumsal) destekleyerek öğretmenlerin, sınıf içi serbest okuma metinleri seçiminde ya da öğrencilere okuma alışkanlığının kazandırılmasında faydalı olabilecek çocuk romanlarıdır. Özellikle Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yalın, sade bir dil ve açık bir anlatımla yansıtarak öğrencide dil bilincinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayabilir. İçerik olarak gerçek ile kurmaca dünyayı mantıklı bir tutarlılıkla bütünleştirdiği için, öğrenci kahraman / kahramanlarla rahatlıkla özdeşim kurabilir. Bu da çocuğun yaratıcı, girişimci, olaylar arasında ilişki kurabilen, düşünen, sorgulayan yanının gelişimini ve bu zihinsel becerilerin alışkanlığa dönüşebilmesini sağlayabilir.

Kahramanın kişiliğinde verilen samimiyet, dürüstlük, iyimserlik, tutarlılık, doğruları kendi kendine araştırarak ulaşabilme gibi insani değerler; çocuğun / öğrencinin yaşadığı toplum içindeki maddi, manevi ve kültürel değerleri sevip benimsemesini kolaylaştırır. Yine kahramanın kendi emeği ile kazandığı parasıyla sınıfının eksiklerini tamamlaması, Atatürk portresini gidip alması; öğrenci için güzel bir

olumlama olup çocuğa, Atatürk sevgisini ve iyi bir yurttaş olma bilincini aşılayabilir.

Kişiliğin yavaş yavaş şekillendiği bu dönemde okutulabilecek olan bu romanlar öğrencinin sağlıklı, dengeli bir ruh hâline ve düşünme gücüne ulaşmasında etkili olabilir. Aynı zamanda anadilinin zenginliğini ve güzelliğini fark ettirerek öğrencinin belli bir dil bilincine ulaşmasına da imkân verir. Çünkü bu dönemde dil gelişimi ve kişilik gelişimi birbirine paralel olarak gelişir.

Aslında her yaştan okurun zevkle eğlenerek okuyabileceği **“Bacaksız’ın Başından Geçenler”** serisindeki çocuk romanları çocuksu değil, çocuğa göredir. Okurunun duygu ve düşünce dünyasına, gelişimsel özelliklerine estetik bir kaygı taşıyarak hitap edebilen; ona ana dili duyarlılığı, bilinci ve sevgisi aşılayabilecek; çocuğun yaşamıyla ilişkilendirip yaşadığı çevreye ve topluma karşı duyarlılığını arttırabilecek; eleştirel ve araştırmacı bir tutum geliştirip okuma zevki ve alışkanlığı kazandırabilecek çocuk romanlarıdır.

KAYNAKÇA

İncelenen Eserler

ILGAZ, Rıfat (1998), **Bacaksız Kamyon Sürücüsü**, İstanbul: Çınar Yayınları, 15. basım, Mart 2006.

ILGAZ, Rıfat (1998), **Bacaksız Sigara Kaçakçısı**, İstanbul: Çınar Yayınları, 15.basım, Ocak 2007.

ILGAZ, Rıfat (1998), **Bacaksız Okulda**, İstanbul: Çınar Yayınları, 17.basım, Nisan 2007.

ILGAZ, Rıfat (1998), **Bacaksız Paralı Atlet**, İstanbul: Çınar Yayınları, 15.basım, Ocak 2007.

ILGAZ, Rıfat (1998), **Bacaksız Tatil Köyünde**, İstanbul: Çınar Yayınları, 16.basım, Ekim 2006.

Yararlanılan Kaynaklar

AKSAN, D. (1996). **Türkçenin Söz Varlığı**. Ankara: Engin Yayınevi.

AKSAN, D. (2001). **Türkçenin Gücü**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKTAŞ, Ş. (1991). **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş: Anlatma Esasına Bağlı İtibari Metinlerin İncelenmesi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

AÇIKGÖZ, K. (2008). **Aktif Öğrenme**. İstanbul: Biliş Gelişim Coşkusu Yayınları.

AKSOY, Ö. A. (1988). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

ASLAN, C. (2007). **Sait Faik Abasıyanık'ın Öykülerinde Kurgu ve Anlatım Teknikleri**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi.)

BANGUOĞLU, T. (1974). **Türkçenin Grameri**. İstanbul: Baha Yayınevi.

BEZİRCİ, A. (1992). **Rıfat Ilgaz**. İstanbul: Çınar Yayıncılık.

- CEMİLOĞLU, M. (2004). **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- CHOMSKY, N. (2002). **Dil ve Zihin**. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- ÇETİN, N. (2006). **Roman Çözümleme Yöntemi**. Ankara: Edebiyat Otağı Yayınları
- ÇETİŞLİ, İ. (2004). **Metin Tahlillerine Giriş/2**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEMİREL, Ö; ŞAHİNEL, M. (2006). **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DEVELLİOĞLU, F. (1997). **Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİLİDÜZGÜN, S. (2004). **Çağdaş Çocuk Yazını**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- ERGİN, M. (2002). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak/Basım/Yayın/Tanıtım.
- FİDAN, N. ve ERDEN, M. (1991). **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara.
- GANDER, M. ve GARDİNER, H. (2004). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. (Çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur.), Ankara: İmge Kitabevi.
- GÖKÇE, B. (2008). **Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Türkçeye Katkısı**. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi.)
- GÜLERYÜZ, H. (2002). **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- GÜREL, Z; TEMİZYÜREK, F; ŞAHBAZ, K.N. (2007) **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Öncü Basımevi.
- HAZER, G. (2005). **Rıfat Ilgaz'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- <http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim Tarihi: 28.06.2009
- http://rifatilgaz.net/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=29 Erişim Tarihi: 02.05.2009

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (Değişikliklerle birlikte son hâli)-29.01.2009, (6-8.Sınıflar). Erişim Tarihi: 17.07.2009.
http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (Değişikliklerle birlikte son hâli)-29.01.2009, (1-5.Sınıflar). Erişim Tarihi: 17.07.2009.
http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10

KAPLAN, M. (1987). **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1**. İstanbul: Dergâh Yayınları.

KAVCAR, C. (1994). **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınevi.

KIRAN, Z. ve KIRAN (EZİLER), A. (2006). **Dilbilime Giriş**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KARAHAN, L. (2005). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

MORGAN, C. (1982). **Psikolojiye Giriş**. (Çev. Hüsnü Arıcı ve arkadaşları), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

MORAN, B. (2005). **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-2**. İstanbul: İletişim Yayınları.

MORAN, B.(1994). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul: Cem Yayınevi.

NECATİGİL, B. (1994). **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**. İstanbul: Varlık Yayınları.

NECATİGİL, B. (1994). **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**. İstanbul: Varlık Yayınları.

OĞUZKAN, A.F. (2001). **Çocuk Edebiyatı: Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle**. Ankara: Anı Yayıncılık.

OKUR, A. (2006). *Dil. Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. (Editör: Cemal Yıldız) (s. 9-41). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- ÖZTÜRK, E. H. (1991). **Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler**. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- PİGHİN, G. (2005). **Çocuklara Değer Aktarımı**. (Çev. Ali Yaşar Gök). İzmir: İlya Yayınevi.
- RİFAT, M. (2008). **Yaklaşımlarıyla Eleştiri Kuramcıları**. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- SAYDUR, M. (1994). **Rıfat Ilgaz'lı Yıllar**. İstanbul: Çınar Yayıncılık.
- SEVER, S. (2003). **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- SEVER, S.(2007). *Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*. (Yayına hazırlayanlar: Sedat Sever), (s. 41-56). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- STEVIĆ, P. (1988). **Roman Teorisi**. (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara: Gazi Üniversitesi Basın- Yüksekokulu Matbaası.
- ŞİRİN, M. R. (1994). **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TANPINAR, A. H. (2003). **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- TEKİN, M. (2006). **Roman Sanatı (Romanın Unsurları) 1**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- TEMUR, T. (2007). *Yeni Türkçe Öğretim Programları. İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. (Editör: Ahmet Kırkkılıç ve Hayati Akyol) (s. 351-395). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- YALÇIN, A.; AYTAŞ, G. (2002). **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YAVUZER, H. (2001). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YÜCEL, T. (1993). **Anlatı Yerlemleri Kişi/ Süre/ Uzam**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.